

Sture Källberg

Upprorets dagar – kortare än en vårblommas liv

© Sture Källberg 1982

Originalutgåva 1982 (P.A. Nordstedt & Söners Förlag)

Denna utgåva korrekturläst av författaren i december 2006.

Baksidestext

Ragna Holm från Köpenhamn har fått jobb vid den ungerska radions utlandssändningar. Det är sommaren 1956 och den politiska situationen i Budapest är spänd. Men Ragna märker inte mycket av detta när hon tillbringar sina kvällar tillsammans med kamrater från Europas olika hörn.

Hösten bjuder på överraskningar. Den 23 oktober tågar tiotusentals demonstranter genom gatorna. På kvällen lynchas säkerhetspoliser av rasande folkmassor. Radiohuset, Ragnas arbetsplats, utsätts för en regelrätt belägring. Protestaktionerna övergår i väpnat uppror.

Ragna blir ett ögonvittne som driver omkring i staden och följer omvälvningens våldsamma skådespel. I sin fruktan och ensamhet tyr hon sig till Mitsos, den grekiske kommunisten, som med kraft och glädje deltar i den antistalinistiska revolutionen. Men Ragna vågar inte dela hans entusiasm. "Jag är rädd för att bli inblandad", tänkte hon när hon kom ut på gatan, "jag föredrar att spela oskyldig, att vara obeväpnad, att hålla mig undan och slippa ta ställning."

1966 gav Sture Källberg ut en dagbok om Ungernrevolten som han upplevde på ort och ställe. Nu har han återkommit till ämnet i en storartad roman som förenar det politiska händelseförloppets spänning med en gripande skildring av två unga människors sönderslagna kärlek och ödelagda framtidsdrömmar.

1

Gå till höger om den sprängda bron och följ kajen ett stycke så hittar du båten, hade han sagt. Ragna gick mot floden och såg brofästet på långt håll mellan husen; det stack upp som en trasig tand där gatan slutade. Augustimorgonen var varm och söndagsstill. Klockan var bara kvart över sex.

Belgrád rakpart läste hon på en gatuskylt ut mot kajen och kom ihåg att rakpart betyder kaj. Tvärs över floden reste sig Gellértberget i lummig grönska. Åt höger låg andra berg och kullar med slingrande gator och hus på terrasser i branta sluttningar.

Hon stannade, tittade, tänkte att det är en mycket vacker stad.

Donau delar den i två. På ena sidan Buda och på den andra Pest. I Obuda finns ruiner sedan romartiden. Pest är tusen år yngre. Erövrare har skjutit sönder och bränt ner bebyggelsen många gånger under historien och arbetsfolket har träget byggt upp alltsammans igen.

I mitten av förra århundradet invigdes den berömda kedjebro över floden och ett par årtionden därefter slogs Buda och Pest samman till Budapest.

Stora delar av staden jämnades med jorden när tyskarna i slutet av andra världskriget drevs ut av Röda armén. Fritzarna sprängde alla de nio broarna över Donau vid reträtten. 1956 hade ungrarna hunnit bygga nya broar. Erzsébetbron fattades dock fortfarande.

Det här är norrut, tänkte Ragna, jag går på vänstra stranden, Pest ligger öster om floden. Men hon tyckte det var mot söder hon gick och solen fanns bakom molnen någonstans och var inte till någon hjälp heller. Av någon obegriplig anledning hade hon en tydlig känsla av att det var Buda som låg åt öster. Hon hade tagit fel på väderstrecken i stan från början och sedan korrigerat riktningarna med förnuftets hjälp, men känslan av att väst var öst ville inte släppa taget.

Ragna hade kommit till Budapest i början av juli. Det var hett den dagen och värre blev det. Sydvindarna från den stora slätten – Alföld – pustade febertemperaturer genom gatorna. Folk svettades så kläderna klubbade. Alla tog av sig så mycket som anständigheten tillät.

Hennes arbetsplats låg i Pests centrum, i radiohuset vid Bródy Sándorgatan. Utlandsavdelningen, som hade dagliga sändningar på många språk, planerade att börja sända på danska under senhösten, vilket var anledningen till att hon hade kommit dit.

En av ungrarna hade tagit sig an henne och någon gång pratat om annat än radioprogram. Han var omkring fyrtio år och hette Sándor Andic. Självt var hon tjugofyra.

Större delen av arbetstiden gick åt till långgrandiga planeringsmöten. Ibland var det med viss möda hon behärskade sin otålighet; hon var van att röra på benen.

Någon av de första dagarna blev hon bekant med en journalist från den italienska avdelningen, Dino Gasperoni från Firenze. Säg inte Florens, vädjade han, det är tyskt och sterilt som en stenhög. Stan är levande, den heter Firenze! Du hör väl skillnaden? Det är likadant med Venezia, sa han. Hon lovade.

Dino uppvaktade henne, inte enträget, han var inte sådan, men han frågade ibland försynt om hon hade lust att gå ut och äta med honom. Radions utlandsavdelning hade egen matsal och den var utmärkt fast en smula enformig i längden. Det fanns tusen spännande ställen i Budapest att gå till och Ragna gjorde det gärna efter avslutat arbete framåt kvällen.

Snart nog var det en annan man som intresserade henne mera än Dino, men det hade hon skickligt undgått att visa. För att slippa kollisioner hade hon ibland varit tvungen att avstå från sällskap. Den försakelsen var lätt att bära eftersom hon trivdes bra med att botanisera på egen hand i den främmande storstaden.

I radiohusets matsal surrade meterlånga propellrar i taket och åstadkom viss svalka samt en hel del oreda i åtskilliga damfrisyrer. En dag satte sig Ragna på en ledig plats rakt under en av fläktarna och hennes ansiktsuttryck visade, att hon njöt i fulla drag av luftströmmen som spolade över henne.

– Kvinnor brukar inte vilja sitta på den stolen, förklarade en man mitt emot henne på stapplande tyska. Han gissade att hon var från Frankfurt, sa han, eller Hamburg kanske? En så praktisk frisyr har ingen här! Den är förresten mycket tilltalande, fortsatte han och granskade hennes kortklippta, raka, mörka hår.

Vad är han för en? Men det var inte för att smickra mej, det är hans röst för frisk till. Han kanske helt enkelt menar vad han säger, utan baktankar? Hon såg leende på honom och han skrattade frimodigt.

– Jag heter Ragna Holm och är tack och lov inte tyska utan danska, jag kommer från Köpenhamn, sa hon.

– Ursäkta, det var inte min avsikt att förnärma dej, sa han. Hur skulle jag kunna gissa att du är från Danmark? Alla vet att danska kvinnor är blonda! Dessutom huvudet högre än en sydlänning som jag!

Ragna skrattade. Han frågade om hon talade franska och hon nickade. Franska behärskar jag mycket bättre, sa han och berättade att han var grek och hette Mitsos Panajotou.

De talade om hettan och om att gå och bada någonstans. Det var lördag och båda hade ledigt på eftermiddagen. Han föreslog Margitsziget. Den ligger i Donau, sziget betyder ö, förklarade han. Och Donau heter förresten Duna på ungerska. Det finns varma källor på Margitsziget!

– Det kan inte vara hälsosamt i den här värmen, sa hon och pustade. Mitsos log. På vintern är det underbart, försäkrade han. Man springer ut i badbyxor i den iskalla luften och dyker ner i den varma bassängen med vattenånga bolmande ovanför som ett moln. Det är ju inte precis vinter nu, sa hon. Kallvattenbassänger finns det också, förklarade han.

De gick mellan bassängerna på Margitszigets badplats och spanade efter två lediga kvadratmeter. Ensamhet fanns det ingen plats för på dessa tätbefolkade gräsplaner. Många unga par lyckades trots allt isolera sig i myllret genom att ligga och viska tätt ihop och vända ryggen åt alla andra. Några smekte varann ganska lidelsefullt, glömska av att de inte var alldeles ensamma.

Ragna och Mitsos kom också nära varandra i trängseln, närmare än någon av dem hade avsett. Deras våta armbågar stötte oavsiktligt ihop och den varma huden på deras överarmar stiftade tillfällig bekantskap. Båda tyckte beröringen var angenäm de ögonblick den varade, men ingen av dem låtsades om det.

I främre delen av stora bassängen var trängseln värre än på gräset. Folk hoppade och skrattade, doppade sig och njöt av svalkan. På djupt vatten i borte änden fanns det mera plats eftersom de flesta inte kunde simma. Ragna och Mitsos höll till där.

Hon sam lättare och fortare än han gjorde och han frågade var hon hade lärt sig det. I skolan, sa hon som om det var den naturligaste förklaring som fanns. Han blev förvånad, för i den skola han gått i hade det aldrig varit tal om att lära ungarna simma.

Kvällen var efterlängtd när den kom. Solen rullade ner bakom de höga kullarna i Buda. Den flämtande staden andades lugnare. Vid tiotiden drog en underbar, sammetsmjuk bris fram över floden. De gick hemåt längs kajerna på östra stranden och betraktade himlens stjärnor och de många lamporna på sluttningarna i väster. Utanför hennes hotell önskade de varandra höviskt godnatt.

Under den månad som gått sedan dess hade de träffats då och då av ömsesidigt men outtalat intresse. De var arbetskamrater som trivdes med varann och tyckte det var anledning nog att vara tillsammans. Nu, en söndag i augusti, skulle de på utflykt med en båt från Belgradkajen.

Från sidogatorna kom familjer med matkorgar. Alla pratade och skämtade och gladdes åt den stundande färden. Båten skulle gå halv sju. Ragna skyndade på stegen och spanade efter Mitsos. Han stod vid landgången och viftade med två biljetter när hon kom.

Övre däck var upptaget till sista plats när båten kastade loss. Mitsos och Ragna satt akteröver och när fartyget närmade sig den restaurerade Kedjebron iakttog Ragna den höga skorstenen med växande spänning. Det verkade som om den inte skulle få plats under bron. Man ser den naturligtvis i fel vinkel härifrån, försökte hon intala sig. Bron kom snabbt närmare.

– Skorstenen, titta!

Ragna for upp från bänken och pekade. Mitsos och medpassagerarna skrattade. Vänta så får du se!

När stäven redan var inne under bron dök ett par besättningsmän upp och halade i ett rep från bakkanten på skorstenskransen. Skorstenen bugade sig till horisontalläge på sina gångjärn och reste sig igen på andra sidan bron när matroserna firade i repet. Manövern upprepades vid Margitbron och de övriga spannen över Donau.

Ragna berättade om sin barndomsdröm att någon gång fara med en hjulångare, en dröm hon haft ända sedan hon läst Mark Twains berättelser från Mississippi. Nu när drömmen gick i uppfyllelse plaskade skovelhjulen precis så trevligt som hon hade tänkt sig. Tyvärr fanns inga sådana gamla båtar kvar hemma i Danmark, åtminstone kände inte hon till någon.

Mitsos hade varken läst Tom Sawyers äventyr eller Huckleberry Finns och inget annat heller av Mark Twain. Men han tyckte som hon att det var trivsamt med gamla hjulångare. Han gissade att sådana gått ett bra tag på Donau innan den första stävade uppför Mississippi.

Hon skakade på huvudet: det är inte så säkert. Jag kommer ihåg från skolan att den första användbara hjulångaren byggdes av en skotsk ingenjör på 1780-talet, fast den blev bara ett försök. Sedan konstruerade en amerikansk ingenjör en ångbåt i Frankrike. Den gick ett tag på Seine 1803. Fransmännen fattade inte vad det rykande vidundret skulle vara bra för. Napoleon begrep inte heller att något hänt. Han trodde alltihop var bluff. Så amerikanen seglade hem till New York. Där sjösattes 1807 den första hjulångare som var driftsäker nog att kunna användas i reguljär trafik. Den gick på Hudsonfloden.

– Som du kan! Mitsos slog ut med armarna. Ja jag är själv förvånad, sa Ragna, det är rena slumpen att jag kom ihåg årtalen.

Ångvisslan ylade varje gång båten anlöpte en kaj eller pontonbrygga. Överallt stod folk i kö och väntade. Ännu var klockan bara lite över sju. Däck som redan verkade fullbesatta kunde rymma lika många till visade det sig. Folk var vana att samsas om utrymmet, ingen blev nämnvärt irriterad av trängseln.

Alla började äta så snart de hittat en plats att vara på. Familjemedlemmar och deras vänner häckade kring sina korgar med färdkost, frukt, vin och kaffe. Hon som härskade över matkorgen var oftast bred och trygg. I varje matlag var det fem, sex, ibland ända upp till tolv personer.

Staden tog slut och avlöstes av gröna kullar som sedan blev stad igen med fabriker och hyreskaserner. Därefter upphörde bebyggelsen och trakten tycktes med ens mycket ödlig. De enstaka människor som färdades där verkade totalt övergivna, så skarp var kontrasten till storstadens myllrande liv.

Den obebodda sträckan varade bara ett par kilometer. Bakom nästa krök floden gjorde kom ett landskap med hus och kreatur. Bönder arbetade i sina trädgårdstäppor medan något av morgonens svalka ännu fanns kvar. Bruna och vita höns spatserade kring husen.

Några av passagerarna gick iland i en liten stad på den västra flodbanken och nya kom ombord. En stor kyrka låg på en höjd och kyrktorn stack upp här och var ovanför hustaken. Där staden slutade tog stubbåkrar vid: skördade vetefält. Och stora åkrar med meloner och paprika.

Båten grävde sig fram motströms. Det enda som hördes var lågmälda samtal och skovelhjulens fridsamma plaskande. Landet förändrades. Mot norr växte kullarna allt högre och blev berg. Den ena skogsklädda klippformationen efter den andra reste sig mot horisonten.

Landskapet var storartat och vinden lagom varm. Mitsos hade stått i kö till restaurangen under däck och återvänt med en karaff vitt syrligt lantvin, en stekt karp och några skivor rågbröd. Ragna och han skålade och njöt i fulla drag av måltiden och utsikten.

Molnen började skingras. Solen blev som glödande järn. Vid elvatiden kom båten till en liten by där en del passagerare gick iland. Ska vi också? sa Ragna. Ja gärna, sa Mitsos. Båten skulle återvända om några timmar.

Vinrankorna växte i knotiga rader uppåt sluttningarna och gav trakten den uråldriga prägel som kännetecknar vinländer. Hackorna i de halvt söndervittrade redskapsskjulen hade förmodligen sett likadana ut i tusen år. Gubbarna, nyrakade, i svarta hattar och söndagsbyxor, läderstövlar och bländvita skjortor, gick där sedan århundraden och bedömde skördeutsikten.

På högsta kullen stod ruinerna av en borg från medeltiden. Dit går vi, sa Ragna. Som du befäller, svarade Mitsos. Andra var också på väg dit upp. Stigen slingrade i serpentiner men var ändå så brant att stadsborna fick bly i benen.

Utsikten var värd mödan. Vinberg och fruktträdgårdar åt alla håll, i dalarna åkrar som plöjts efter skörden, västerut skog och rakt genom landet vattnets breda fåra, Duna.

Vid flodstranden låg ett par restauranger som båtpassagerarna strax befolkade. Borden stod i bersäer med tak av gröna vinrankor och från dem hängde omogna druvklasar i överflöd. Vin som lagrats i djupa källarvalv sedan 30-talet fanns att få, men nästan alla drack fjolårets vita för det var billigast.

Det fanns ett badställe och det myllrade av barn som oavbrutet förmanades av sina strandsatta föräldrar att inte gå för långt ut. Vattnet var grumliggult och strömmen stark. Ragna och Mitsos simmade för att svalka sig och Ragna talade drömmande om Nordsjöns klara och salta bränningar mot Jyllands västkust. Mitsos berättade om sin barndoms stränder vid Joniska havet, om sand och sten och sol.

Hans ögon blev blanka. Ibland tycker jag man kvävs i Budapest och då brukar jag ta något sydgående tåg rakt ut på slätten, sa han. Den är som havet. Jag vet precis, sa Ragna, jag var en gång och hälsade på min faster i Sverige. I timmar åkte jag med ett elektriskt tåg och bara skog överallt och små rödfärgade trähus, instängda av höga träd. Jag förstod inte hur människor kunde leva där, utan några vidder.

De åt på restaurangen som låg närmast bryggan. Nu är det min tur att betala, sa Ragna. Mitsos vägrade höra, han betalade. Jag tjänar pengar själv, sa hon, varför envisas du? Hans ögon blev så bedrövade att hon nästan ångrade sig. Men hon ville inte ge efter. Jag har faktiskt råd, fortsatte hon. Det vet jag, sa han, men du måste låta mej stå för det här för det var jag som bjöd dej på den här båtutflykten. Nej, vi kom överens om att åka, sa hon och sköt över några sedlar till honom. Han tog emot pengarna med ett förvånat uttryck i ansiktet.

Hemåt gick båten fortare eftersom det var medströms. Hettan hade inte släppt sitt grepp ännu, men en svag vindil gav en smula svalka. Värme är i alla fall bättre än kyla, sa Ragna, allting blir så trööstlöst när det är kallt. Här i Ungern kan det bli stark köld ibland på vintern, sa Mitsos.

I skymningen började två män spela fiol, sökande, klagande, nästan gråtande melodier som plötsligt växlade tempo till yster glädje. Någon tog upp en sång, andra föll in, spelmännen var genast med och ackompanjerade. Snart sjöng alla på däck, även småbarn kunde. Vandrare längs stranden föll in i sången ibland.

Ingen blev högröstad, var och en bidrog mjukt, nästan försynt till sångens harmoni, gav sin tribut åt kvällens skönhet. Ragna och Mitsos lyssnade förundrade. De satt vid styrbords reling och såg strandpopplarnas doftande spjut mot himlens rodnad.

2

Mannen kom springande i hög fart från en sidogata till Rákóczigatan. Han sprang med vidöppen mun för att få tillräckligt med luft till den våldsamma andhämtningen. Ögonen var skräckslagna. Han vred hastigt på huvudet och kastade en blick bakåt. I samma ögonblick snavade han och föll tungt mot stenläggningen.

Förföljarna hann ifatt honom just när han kom på fötter och de främsta i skaran slog, slog med knutna nävar i hans ansikte, tinningar, nacke och han föll, halvt medvetslös. De bultade hans kropp var de kom åt och några körde hälar i hans mage och han vrålade som ett hjälplöst djur när en karl i grova stövlar tog sats och sparkade mot hans könsorgan.

Trettio eller fler flockades kring mannen där han låg i en hög vid spårvagnsspåret. De var rasande och sparkade, spottade och röt så att den slagnes jämmer inte längre hördes.

I närheten av Nationalteatern stod rader med övergivna spårvagnar. Förare och konduktörer hade lämnat vagnsätten på gatorna i centrala Pest tidigare under kvällen. Vagnsfönstren stod öppna trots att det var den 23 oktober, ty passagerarna hade hängt med halva kroppen utanför i iver att se något av det väldiga demonstrationståg som var början till upproret.

Dödsskräcken gav den misshandlade mannen kraft att komma på fötter. Han kämpade som en fångad björn. Med huvudet som murbräcka bröt han sig med ett våldsamt språng ut ur inringningen och nådde fram till en spårvagn.

Förföljarna hann ifatt honom när han kommit upp på nedersta fotsteget. Blodet rann i hans ansikte. Hans tänder var bortsparkade. Ett antal människor hängde fast i hans kläder. Med övermänsklig ansträngning lyfte han dem ett steg uppåt men kom aldrig in i vagnen. De bröt loss hans fingrar från ledstängerna och drog ner honom, slog omkull honom och sparkade sönder hans ansikte och lekamen.

De flesta var män. En och annan kvinna trängde sig också fram och deltog i likvideringen. Skränandet hade upphört. Det enda som hördes var deras flåsande andhämtning och det dova ljudet från människokroppen som de målmedvetet sparkade livet ur.

När alla övertygat sig om att mannen var död blev de först stående överksamma. Några samtalade lågmält, andra började gå därifrån och plötsligt skyndade sig alla bort från liket.

Den döde var hemsk att skåda. Ansiktet var en röd sörja. Blodet hade förgrenat sig i små rännilar mellan gatstenarna.

Detta vilda hat!

Varför?

Varför?

Ragna såg frågande på Sándor. Kunde han förklara ... kunde någon? Hennes stämma hade vacklat mellan gråt och tillkämpad saklighet när hon berättade om det bestialiska hon nyss bevittnat. Hon strök tårarna ur ögonen.

– Varför? Hur kan vanliga, hyggliga ungrare? Jag fattar det inte!

– Vanliga! hyggliga! fnös Sándor, kom ihåg att det fortfarande finns fascister kvar här!

– Men dom unga då, sa hon.

– Dom unga?

– Flera av dom mest hatiska var pojkar på högst sjutton år. Dom var småbarn när fascismen krossades, dom har gått i socialistiska skolor, hur skulle dom kunna vara fascister?

– Barn lär sej av sina föräldrar, sa han.

– Att mörda?

Sándor ryckte på axlarna, ville inte svara, ville inte ha sina kommunistiska cirklar rubbade. Hennes frågor irriterade honom. Var inte gärningen tydlig nog!

Hon vände sig mot Dino, italienaren, han satt i andra änden av hotellrummets soffa. Du som har varit här länge, sa hon, vad tror du?

– Ett par år bara, det är inte länge. Jag är övertygad om att mannen dom dödade var säkerhetspolis, en AVH.

– Men AVH har ju egna uniformer, invände hon.

– Idag har dom haft bråttom att byta till civila kläder, sa Dino.

– Fanns det ingen som försökte ingripa, frågade Sándor.

– För att rädda honom? Nej, nej. Hon skakade på huvudet. Om fler hade kommit dit gissar jag att dom skulle hjälpt till att slå ihjäl honom.

– Hatet mot AVH är massivt, sa Dino.

– Att du inte protesterade, sa Sándor till Ragna.

– Hur skulle jag, jag ... frågade hon och blev åter så upprörd att hon skakade, jag som bara kan några ord av språket här. Hade jag försökt ingripa kunde jag också blivit ihjälslagen.

– Du är kommunist! Mannen dom mördade var din kamrat! sa Sándor hetsigt.

Ragna for upp ur fätöljen. Fattar du inte att jag var rädd! Livrädd! ropade hon.

– Du skulle inte försökt ingripa du heller om du varit där, sa Dino. Ungraren såg på honom utan att svara.

Dino talade franska, Ragna och Sándor tyska. Dino förstod tyska ganska bra men hade lättare att uttrycka sig på franska som låg närmare hans modersmål. För Ragna var det omvänt. Sándor behärskade båda språken och dessutom ryska och en del engelska. Ragna talade engelska någorlunda flytande. Dino hade under sina två år i Budapest också lärt sig förstå ungerska ganska bra.

– AVH har varit Ungerns bödlar, sa Dino. Det är inte konstigt att dom är hatade.

– Du som är utlänning vet naturligtvis bäst, sa Sándor.

– Varför är du så angelägen att försvara AVH?

– Utan säkerhetstjänstens arbete hade socialismen inte kunnat överleva här!

– Varifrån har du fått den kunskapen, frågade Dino.

– Från många håll, bland annat från min far. Han var säkerhetspolis.

– Har han också. . . sa Ragna.

– Nej, han har inte blivit ihjälslagen. Han dog för tre år sedan i en tågolycka.

Det knackade på dörren. In kom spanjoren Luis och Anica från Bukarest, allvarliga och upprörda.

– Vad är det som händer nu, frågade Luis.

– Vi skulle gärna vilja veta det, sa Dino.

– Fattar ni inte att det är uppror, sa Ragna. Det är en folkresning mot socialismen!

– No, no, protesterade Luis, det är inte möjligt! Jamás! Jamás!

– Inte mot socialismen utan mot dess ungerska missfoster, detta alltomfattande polisvälde, sa Dino.

– Snälla romantiker klarar inte av att genomföra en socialistisk revolution, sa Sándor. Det behövs tyvärr säkerhetsstyrkor också!

– Här har inte varit någon revolution, svarade Dino häftigt. Det var inte ni som drev ut tyskarna och avsatte fascistregimen, det gjorde Röda armén!

Ett våldsamt skjutande avbröt dem. Salvan ebbade ut men blossade upp igen under några sekunder. Den sporadiska skottväxling som hörts tidigare från kvarteren kring radiohuset blev intensivare efterhand.

Dino hade en halvtimme tidigare sett hur upprorsmännen skaffade sig vapen och berättat om det för Sándor när han kom tillbaks till hotellet.

Det verkade ofattbart enkelt. Fem upprorsmän hade gått in på en polisstation och argumenterat med poliserna. En stund senare kom de ut med gevär och ammunition åt dem som väntade utanför. När arsenalen tömts och upprorsmännen försvunnit släckte poliserna ljuset i lokalen, låste dörren och gick sin väg.

Episoden ägde rum strax efter att skottlossningen börjat vid radiohuset. Det fanns redan olika versioner om hur det hade gått till. Ryktena om AVH:s hänsynslöshet blev allt blodigare. Såvitt Dino kunnat utröna hade säkerhetspoliserna först använt tårgas mot demonstranterna och sedan drivit bort dem från den smala gatan med bajonetter.

Varningsskott hade tydligen avfyrats över demonstranternas huvuden utan att det haft avsedd verkan. Folkmassans trots ökade, några började kasta sten och säkerhetspoliserna hade plötsligt skjutit rakt mot dem. Tre dödades omedelbart och omkring trettio sårades.

En våg av vrede svepte genom folkmassan. Den smittade uppenbart av sig på ordningspolisen också, som sedan länge tyckt illa om de högavlönade och arroganta säkerhetspoliserna. D itkommenderade soldater tog likaledes ställning för demonstranterna; de gav bort sina vapen och förhöll sig neutrala.

3

Tidigare under kvällen hade Marianna och Jancsi berättat om den stora demonstrationen. De kom instormande i Sándors rum på hotellet, klippte av hans diskussion med Dino och talade i munnen på varann. Vi gick i demonstrationståget, vi var många tusen, det var fantastiskt! utbrast Marianna. Det var nästan bara unga, fortsatte Jancsi, knappast någon äldre än Marianna och mej, många är på Kossuthorget framför parlamentet och dit har folk gått i massor nu efter jobbet, det finns kanske två hundra tusen där!

Jancsis och Mariannas glädje var så stark att de inte förmådde sitta utan travade omkring i rummet och talade, talade.

Mitt på dagen hade studenter och många av lärarna tagat i grupper från universitetet i Pest till Petöfiplatsen i närheten och norrut till general Bems staty på andra sidan Donau. Statyerna på dessa båda torg var historiska symboler från 1848-49 års revolution och ledningen för de upproriska studenterna hade därför valt dem som lämpliga mötesplatser.

Partiets största tidning Szabad Nép hade samma morgon förbluffande nog gett sitt stöd åt de möten som planerats och radion upprepade nyheten under förmiddagen. Men plötsligt kungjorde radion att eftermiddagens möten förbjudits på order av inrikesministern och rykten flög om kommande massaker.

Studenterna sände delegationer till partihögkvarteret på Akadémiagatan för att protestera och delegaterna förklarade att mötena skulle äga rum med eller utan tillstånd och en stund senare meddelade radion att mötesförbudet hävts och alla förstod att villervallan var stor i partiledningen och regeringen och demonstranterna jublade.

Tal hölls och dikter av Sándor Petöfi lästes upp på bägge mötesplatserna. Vid general Bems staty blev det snart svart av folk. Generalen stod i stövlar och militärkappa och hatt med plym och pekade med vänster arm högt över allas huvuden och på sockeln under honom stod författarförbundets ordförande och försökte göra sig hörd.

Józef Bem var polack; han deltog i upproret mot kejsardömet i Wien 1848 och slogs därefter på de ungerska upprorsmännens sida mot kejsarliga österrikiska trupper och deras tsarryska bundsförvanter. Nu, ett sekel senare, var han symbol för Polen och den omvälvning som just ägt rum där, i mitten av oktober 1956, när Gomulka kom till makten mot Chrusjtjovs och Kremles vilja.

Leve våra polska kamrater!

Leve magyarernas och polackernas brödraskap!

Leve självständigheten!

En skådespelare deklamerade dikter av Petöfi med dånande stämma. Arrangörerna hade inte lyckats skaffa någon högtalare. De som ingenting hörde var lika begeistrade som de närmare statyn. Det viktiga var stämningen, sammanhållningen, trots: det fantastiska att man möttes på eget initiativ, utan order uppifrån!

Upp, magyarer! Res er alla!
Upp att segra eller falla!
Skola vi vår frihet sälja
och för alltid trädedom välja?

Skaldens ord fick deras ungerska blod att sjuda och svalla, hans stolta rop: trädedomstiden är förbi! Sándor Petöfi, honom kände de äkta samhörighet med, han var en revolutionär föregångare, en folklig hjälte, uppvuxen på den fattiga pusztan, ett lyriskt geni som redan vid 20 års ålder hade folkets öra och vars rykte de följande åren ständigt växte; han som blev den ungerska revolutionens stämma, skalden som läste sina dikter inför hänförda folkmassor och slutligen stupade, vapenlös, i nederlaget vid Segesvár, nationens sångare, obändigt frihetsälskande, svärmisk, lidelsefull, lagd bland landsmän i en massgrav, 26 år gammal.

Talpra magyar, hi a haza!
Itt az idö, most vagy soha!
Rabok legyünk, vagy szabadok?
Ez a kérdés, válasszatok!

Hurrande och sjungande gick de från mötet på Józef Bems torg i Buda, tiotusentals unga magyarer i ett mäktigt tåg över Margitbron till parlamentet i Pest. Brons södra körbana fylldes till brädden av demonstranter, spårvagnarna i mitten rullade mycket långsamt. Folk i vagnarna öppnade alla fönster och ropade och vinkade.

Främst i tåget bars den ungerska röd-vit-gröna flaggan, men i det vita mittfältet och lite uppåt i det röda och nedåt i det gröna var ett runt gapande hål. Det folkdemokratiska emblemet med hammaren, sädesaxen och den femuddiga stjärnan var bortklippt. Snett bakom gick en flicka med en flagga där den röda stjärnan satt kvar: det var en jugoslavisk flagga. Några svängde med polska flaggor i vitt och rött och andra viftade med röda vimplar.

Vi vill ha ungersk-sovjetisk vänskap på jämlika villkor, tillkännagav en stor banderoll i täten och alla förstod att det var en ungersk oavhängighetsförklaring.

Folk visade öppet att de var på demonstranternas sida. Husmödrar i lägenheterna längs marschvägen reagerade blixtnabbt vid åsynen av den stora flaggan med det gapande hålet. Det behövdes ingen förklaring. De hämtade genast sina egna flaggor – varenda hushåll verkade ha en – klippte bort det runda emblemet och hängde ut flaggan genom fönstret.

– Vilket jubel! Väggarna böljade av flaggor, alla med hål i mitten. Många kastade blommor till oss, sa Jancsi. Aldrig har jag sett folk så glada, sa Marianna, många grät av lycka.

– Ut med ryssarna! började någon ropa. Det var inte meningen, demonstrationsledningen var emot det, men folk blev som tokiga, sa Jancsi. Med ens ropade alla så det ekade mellan husen:

– Ruszki, haza! Ruszki, haza! Ruszki go home! Ruszki go home!

– Skrik inte här inne åtminstone, fräste Sándor.

Jancsi hade höjt rösten utan att tänka sig för. Han log vänligt, fortfarande uppfylld av den tusenhövdade gemenskapens värme, och brydde sig inte om tillrättavisningen.

Sándor log inte.

– Kontrarevolutionärer, sa han om demonstranterna, dom du hyllar är fiender till socialismen!

– Fiender? Skulle alla som gick med ... i så fall är hela befolkningen dina fiender! sa Jancsi.

– Folk vill ha en ändring, någon sorts förnyelse, sa Dino.

– Ni är naiva, sa Sándor.

– Du har blivit konservativ! skrek Marianna.–

– Jag...? Jag! I hela mitt... ända sedan jag började fatta något har jag varit revolutionär!

– Du är rädd för förändringar! En konservativ samhällsbevarare, det är vad du är!

Sándor blev högröd i ansiktet från att nyss ha varit mycket blek. Han reste sig tvärt och lämnade rummet.

– Han är åtminstone övertygad om att han har rätt, sa Dino när dörren slog igen. Själv är jag inte säker på någonting längre.

– Här kan vi inte stanna, det är ju hans rum, sa Marianna. Jag går och ser efter om Ragna är inne.

Ragnas rum låg längre bort i samma korridor. De följdes åt dit och knackade på. Ingen svarade. Hon kanske har gått till radion, sa Marianna.

Allihop hade anställning på ungerska radions utlandsavdelning. Jancsi var slovakisktalande ungrare och arbetade på den slovakiska redaktionen. Marianna kunde italienska och var arbetskamrat med Dino. Men deras arbetsplats hade upphört att fungera.

Hur skulle händelserna i landet presenteras för utländska lyssnare? Cheferna hade haft möte på morgonen om den saken och grälat i två timmar. De var utpräglade stalinister men kunde likväl inte bli eniga om någonting, rädde som de var att göra fel och bli ställda till svars senare. Som kloka byråkrater kom de fram till att det var bäst att hålla käften och inställa sändningarna tills vidare.

Redaktionerna skulle arbeta som vanligt och förbereda program som kanske kunde sändas senare. Men disciplinen var i starkt avtagande. Spännande rykten svallade oavbrutet genom korridorerna och den ena efter den andra hittade på någon förevändning att lämna huset. Vid tolvtiden fanns det bara ett par evigt trogna vaktmästare kvar nere i porten.

4

Ragna hade lämnat sin arbetsplats på förmiddagen i sällskap med Mitsos som arbetade på den grekiska redaktionen. De gick till universitetet och Mitsos berättade gäspande att han suttit på möte i Petöfiklubben nästan hela måndagsnatten. Diskussionen hade varit mycket hetsig. Några ville ge en tydlig antisovjetisk prägel åt tisdagens planerade demonstration. Majoriteten beslutade så småningom att det var bäst att gå försiktigt fram.

– Feghet! Feghet! ropade minoriteten. Klokhet! svarade majoriteten, vi använder vårt förnuft!

Några studenter blev så upprörda att de började slåss med knytnävarna och kastades ut ur lokalen. Utanför stod en grupp polismän och lyssnade intresserat på de högljudda ropen. De brukade stå utanför de lokaler där Petöfiklubben hade möten och det hade den haft ofta de senaste veckorna, men ordningsmakten hade tydligen order om att hålla sig neutral och ingrep aldrig.

Partiets ungdomsförbund hade startat denna diskussionsklubb för intellektuella på våren 1956, strax efter den 20:e sovjetiska partikongressen i Moskva där Chrusjtjov höll sitt oerhörda tal om Stalins tyranni. Då hade Stalin redan varit död i tre år.

Mitsos kände en lång rad ungerska journalister som brukade träffas på Petöfiklubben. Han hade också lärt känna en del författare, arkitekter och jurister, universitetslärare och några i ledningen för den nybildade studentorganisationen MEFESZ. Det var Mitsos som före någon annan talat om för Ragna att Petöfiklubben existerade och att den mest uttalade oppositionen mot partiledningen fanns där. Och av AVH tilläts att samlas där.

I sju år hade Mitsos bott i Budapest. Han hade kommit dit som politisk flykting 1949 när vänstern lidit nederlag i det grekiska inbördeskriget. Många tusen grekiska kommunister klarade livhanken undan högerens hämnd genom att fly över albanska, jugoslaviska och bulgariska gränsen. Åtskilliga av dem fick senare en fristad i Ungern.

Utanför universitetet stötte Mitsos genast ihop med några studenter han kände. De kom från juridiska fakultetens byggnad och skulle ansluta sig till en tyst manifestation som pågick vid polska ambassaden. Följ med oss dit, föreslog de. Mitsos översatte till franska. Ragna ville gärna.

De äntrade bakre plattformen på en blå buss till Majakovszkijgatan, fortsatte därifrån med trolleybuss och gick sista biten. Gatan utanför ambassaden var fylld med studenter, kanske tusen eller tolv hundra, alla

ganska påpälsade i den kyliga höstdagen. De talade dämpat, ingen höjde rösten.

Vakterna vid grinden, två ungerska soldater, såg nervösa ut. Inne i byggnaden skymtade gestalter och ibland tittade någon hastigt ut genom ett fönster, men utan att vinka eller visa uppskattning på något sätt. Situationen var ny och oprövad både för ungrarna på gatan och för polackerna inne i huset och båda sidor var fast beslutna att inte göra något som kunde verka provocerande och locka den ungerska ordningsmakten att ingripa.

Flertalet på gatan tog sannolikt för givet att alla i ambassaden gillade den stumma uppvaktningen, hyllningen till Polens nya och mera självständiga politik. De mera insiktsfulla förstod att en del av personalen därinne var motståndare till Gomulka och den omvälvning som fört honom till makten i Warszawa. Dessa sovjettrogna ambassadtjänstemän hade sannolikt höga befattningar och därför vågade deras underlydande inte ens vinka till de sympatiserande studenterna på gatan.

En viskning gick genom folkmassan: polisen! De långa som kunde se över andras huvuden bekräftade. Ett antal poliser var i antågande, inte många, bara ett tiotal. De verkade inte alls aggressiva utan kom lugnt gående.

Dom kanske bara är listiga, tänkte Ragna, det finns förstås en massa civilklädda snutar också som plötsligt går till samordnad attack. Jag borde kanske dra mej undan lite, jag är ju utlänning, sa hon till Mitsos. Det är jag också, sa han och log.

Det hettade till i hennes kinder. Eftersom han talade ungerska med de andra hade hon glömt att Mitsos var mycket mera utsatt än hon själv: herregud, det värsta som kan hända mej är väl att jag blir utvisad. Men om Mitsos blir det, vart ska han ta vägen?

Mitsos såg på henne med sina mörka varma ögon. Ingen fara, du ska inte vara rädd, sa han. Det finns förresten ingen anledning att stå här längre, fortsatte han, ska vi åka tillbaks till universitetet? Det kanske händer intressantare saker där, sa hon. Han frågade deras följeslagare, men de föredrog att stanna ett tag till utanför ambassaden.

På eftermiddagen hade Ragna och Mitsos följt med till Petöfiplatsen och Józef Bems torg och sedan gått i den stora demonstrationen till parlamentsplatsen. Där hade några studenter lyckats skaffa en högtalarbil men talen som hölls hördes inget vidare i det väldiga folkhavet.

Det mest påfallande var hur glada, ja uppsluppna alla verkade vara. Man skämtade, sjöng och parodierade partiledaren Ernö Gerö. Denne var i

Jugoslavien och förhandlade med Tito när händelserna började ta fart hemma i Ungern.

Under förmiddagen förekom massor med spekulationer om att partiorganet Szabad Nép aldrig skulle gett sitt stöd åt studenterna i MEFESZ om stalinisten Gerö varit hemma. Kanske det inte bara var taktik från tidningens sida? Stödet kanske var allvarligt menat? I så fall fanns det en spricka i högsta partiledningen! Kannstöperierna om detta ägde rum överallt hela förmiddagen och blev allt vidlyftigare.

Fram på eftermiddagen meddelade radion att Gerö skulle hålla ett radiotal till nationen klockan åtta på kvällen. Därmed fick alla klart för sig att han återvänt från Belgrad.

Många slagord ropades i folkmassan framför parlamentet men drucknade strax i det muntra sorlet. Det var ingen stämning för paroller om högre löner och andra materiella bekymmer; nu stod mycket större frågor på dagordningen, frågor om landets framtid och folkets demokratiska rätt att kontrollera sina socialistiska styresmän.

Plötsligt föddes en slogan som alla anammade. Hundra tusen röster blev en mäktig kör, en svallvåg mot den väldiga parlamentsbyggnaden:

– Ned med Gerö! Vi vill ha Nagy! Ned med Gerö! Vi vill ha Nagy!

Stämningen förändrades och blev allvarligare. De gemytliga och ironiska tonfallen upphörde ett tag men återkom snart igen. Ännu verkade ingen vara förbannad.

Ragna hade aldrig hört namnet Nagy när folk började ropa det runt omkring henne. Mitsos försökte hastigt förklara bakgrunden.

Nagy hade varit den förre partiledaren Mátyás Rákosis rival om makten. Efter Stalins död 1953 blev Nagy ungersk premiärminister. Hans regering sänkte priserna på konsumtionsvaror, avskaffade interneringslägren och släppte åtskilliga politiska fångar fria. Chefen för AVH arresterades och dömdes till livstids fängelse. Nagy blev förstas mäkta populär. Våren 1955 lyckades Rákosi avsätta honom och göra András Hegedüs till regeringschef. Sommaren 1956 hade Rákosi själv tvingats avgå och emigrera till Sovjet men lyckats få sin kronprins Gerö utsedd till partiledare.

Ragna förklarade att nu kom hon ihåg att hon läst om Nagy, fast utan att veta att namnet uttalades Natch. Därför hade hon inte fattat att det var honom folk ropade på.

Mitsos och hon trängde sig långsamt fram mot parlamentets trappa. Byggnadens 265 meter långa fasad med pelarkolonner och valvbågar i nygotisk stil var imponerande att skåda och samtidigt harmonisk, ett

ganska vackert bygge från sekelskiftet. Många torn spirar på taket och en mäktig kupol välver sig i mitten.

Från trappavsatsen såg folkmassan ut som tät växtlighet på en åker, gröda vajande i kvällsbrisen. Många kände sig kallade att hålla tal och gjorde så till dem som stod närmast och kunde höra. Nya skaror strömmade till från alla håll, människor av alla sorter, utom uniformerade. Det föreföll som om all ordningsmakt gått under jorden.

Tiden gick utan att något hände. Skymningen kom och belysningen tändes. Den gemytliga stämningen höll i sig. Då och då böljade ropen på Nagy över torget och steg mot den mörka kvällshimlen.

Plötsligt släcktes alla lampor. Det blev kolsvart och sorlet steg i en samlad undran: vem har gett order om att släcka? Håller myndigheterna på att bli nervösa? Vi står ju här bara! Här får man väl stå?

Någon vred ihop en tidning till en fackla och tände på. Ögonblicket efter höjdes tidningsfacklor i tiotusental mot himlen.

Alla ansikten skiftade mellan mörka skuggor och glödande rött i det fladdrande eldskenet och folkhavet såg ännu större ut än förut. Hett blev det också några ögonblick.

– Så här måste det ha sett ut när folk samlades på medeltiden, sa Ragna. En stund senare tändes belysningen igen.

Mitsos stötte på en bekant i trängseln, en journalist som sa att en massa folk höll på att samlas kring Stalinstatyn borta vid stadsparken enligt vad han hört. Mitsos blev nyfiken och ville ta reda på vad som var på gång där, här händer ju ingenting, sa han. Ragna höll med och de började plöja sig ut genom mängden på parlamentsplatsen. Men när de kom till hörnet av Báthorygatan blev trängseln så våldsam att de tappade bort varann.

5

Bara några steg från Parlamentsplatsen upptäckte Ragna att Mitsos inte gick bredvid henne längre. Hon stannade och försökte få syn på honom i trängseln. Sedan irrade hon runt och letade efter honom en kvart åtminstone, tills hon insåg att det var meningslöst bland så mycket folk.

Hon följde med i människoströmmen österut till Stalinstatyn, en sträcka på ett par kilometer. Alla bussar och spårvagnar hade slutat gå. Några lastbilar kom farande med flaken fullastade av ungdomar som hurrade och skrek. Ragna tyckte inte att de såg ut som studenter; bilarna kanske kom från någon industri.

Den avlånga öppna platsen där statyn stod var ett hav av folk. Alla hade ögonen på Stalin. En lång stege hade rests på sockeln och en stor karl klättrade uppåt med en stål vajer i näven. Det såg svajigt ut, sockeln var omkring åtta meter hög och statyn ovanpå minst sju.

Stegen bågnade, det märktes att vajern var tung men mannen var stark och släpade den med sig ända upp och hängde öglan om nacken på Stalin. Då blev det jubel och han däruppe vinkade med båda händerna.

Nertill knöts vajern fast mitt på en annan vajer vars ändar fästes i två lastbilar som skulle dra omkull statyn var det tänkt, men det lyckades inte. Stalin böjde sig fram i en lätt bugning och sedan gick vajern av och statyn rätade upp sig igen och ett stort gapskratt rullade över torget.

Någon klättrade upp på sockeln och ropade något och hälsades av ännu mera skratt och en kvinna bredvid Ragna förklarade på tyska att han ropat, att det minsann inte är så lätt att hänga en sån som Den Store Stalin, i varje fall inte om man försöker göra det nerifrån!

Snett över Dózsa Györgygatan bökade några karlar ihärdigt med den röda stjärnan uppe på taket till byggfackföreningarnas hus. Från en port i närheten kom en grupp män i långa läderrockar släpande på skärbrännare och gastuber och började skära i knäveckan på Stalin. Flera stegar restes och han fick en hel bunt vajrar om nacken och lastbilarna brummade och till slut störtade den väldiga statyn ner på torget med huvudet före. Det dånade som en kanonsalva och folk blev som besatta, de hoppade och skrek av triumf nu när diktaturens och den nya överhetens symbol välts överända. Ragna ropade också så mycket hon orkade, det var som om en vrålande orkan svept fram över torget.

Stalins höga stövlar stod kvar på sockeln. Statyn släpade lastbilarna iväg med och den dånade som en trumma mot gatstenarna. Lite senare föll

stjärnan från taket utan att hälsas av nämnvärt jubel. Den krossades mot trottoaren så det röda glaset yrde. Då hade många börjat gå därifrån.

Några kom rusande och skrek att det var eldstrider vid radiohuset. Folk började springa in mot centrum och Ragna följde efter. Framme vid Dohánygatan hördes skotten tydligare. Ragna tog en av tvärgatorna och fortsatte sedan Rákóczigatan nedåt tvärs över Lenin boulevard.

Vid Akácfagatan såg hon en kraftig man springa för sitt liv. Den rasande hop som jagade honom visade ingen misskund. Han slogs omkull och sparkades ihjäl. Ragna blev så upprörd och skräckslagen att hon skakade i hela kroppen. Gråtande vacklade hon in i en plantering och klamrade sig fast vid en trädstam.

När hon lugnat sig något gick hon hem till Esplanade Hotel som låg på Lenin boulevard bara ett kvarter från Rákóczigatan. Hon gick till sitt rum och tvättade ansiktet i kallt vatten. Sedan knackade hon på hos Sándor. Dino var också där och hon berättade om den grymma lynchning hon nyss bevittnat.

Händelsen var så ofattbar efter all spontan glädje och gemytlighet tidigare under dagen. Visserligen dödades människor nu i den intensiva skottväxlingen vid radiohuset, men det var inte ett lika närgånget och känsloladdat avlivande, det var ett maskinellt dödande och därmed förvandlat till en sorts oansvarig gärning. Det är enklare och aptitligare att döda med kulor än med händerna.

Strax efter att Anica och Luis kommit in i rummet hördes en explosion. Nu börjar dom visst med tyngre vapen, sa Anica. Sándor skakade på huvudet. Det där var bara en handgranat, sa han. Bara? sa hon.

Balkongdörren stod på glänt och ljudet av springande fötter hördes tydligt från gatan trots att rummet låg i fjärde våningen. Alla normala ljud hade upphört, inga bussar och spårvagnar förde oväsen, ingen musik kom från restaurangen i bottenvåningen och ingen från kaféet på andra sidan gatan. Inga flanörer pratade och skrattade. Staden höll andan och väntade. Alla lyssnade spämt.

– Varför började dom skjuta, vad var det som hände, frågade Ragna.

– Gerös radiotal var rena provokationen, svarade Dino.

Gerö påstod att kritiken mot regeringen och partiledningen enbart var försök på att underminera deras auktoritet. Ingenting var fel, den förda politiken var riktig, det fanns ingen anledning att ändra någonting, varken inom landet eller i förbindelserna med Sovjetunionen. I slutet av talet varnade han för ligister, fascistelement och kontrarevolutionärer. Demonstranterna fattade naturligtvis att det var dem han menade.

Jag var på parlamentsplatsen då, jag gick dit tillsammans med Marianna och Jancsi, dom var hem hit en stund och berättade om demonstrationen och kom i gräl med Sándor, fortsatte Dino med dämpad röst och en blick mot Sándor. Men Sándor talade ivrigt med Anica och märkte ingenting.

Folk som bor där i närheten öppnade fönstren och ställde dit sina radioapparater så att så många som möjligt skulle kunna höra talet. Stämningen blev snart hätsk och nya talkörer föddes:

– Åt helvete med Gerö! Häng Gerö! Död åt Gerö!

Demonstranterna blev allt högljuddare och ropade på Nagy! Nagy! Vi vill höra Nagy! Men ingen Nagy syntes till. I stället kom vice premiärminister Erdei ut på parlamentets balkong. Ingen ville höra honom tala, han blev utbuad och bortvisslad.

Någon timme tidigare hade en delegation från MEFESZ gått till radiohuset och begärt att deras krav skulle läsas upp i radion. Första kravet är att en extra partikongress ska sammankallas och nyval hållas till alla poster i partiet. Delegationen blev insläppt och en folkmassa som följt med väntade utanför. Tiden gick och det uppstod ett rykte att studentdelegaterna, dom var visst fyrtio stycken, hade arresterats av AVH.

Folkmassan började ropa att studenterna skulle släppas ut eller att några av dem skulle visa sig åtminstone och dementera att de gripits. Folk väntade. Ingenting hände. Då hämtade några personer tegelsten från ett bygge i närheten och började bombardera porten och radiohusets fönster.

Under eftermiddagen hade dom värnpliktiga som vaktade radiohuset förstärkts med den ena truppen efter den andra av kpistbeväpnade säkerhetspoliserna. Först lyckades dom visst driva bort demonstranterna från gatan utanför genom att bilda kedja med dragna bajonetter, men sedan kom två tillkallade tanks dit och demonstranterna lyckades tydligen följa efter tanksen genom bajonettspärren och kom in på gatan igen. Då sköt säkerhetspoliserna rakt in i folkmassan. Tre dödades omedelbart och många blev svårt sårade. Soldater som kommenderats dit lämnade sina vapen till demonstranterna när dom fick veta vad som hänt. Folk fick vapen på polisstationerna också. Jag gissar att det även fanns högerextremister på plats med egna revolverar i fickorna.

Innan skjutandet började hade i alla fall Imre Nagy äntligen kommit till parlamentsplatsen. Han höll ett litet tal uppifrån balkongen och det blev en grym besvikelse för alla som troget stått och väntat. Mama mia, den gamle räven hade ingenting att säga, han verkade helt förvirrad och ovetande om hur starka förväntningarna på honom var.

Hans faderliga förmaningar möttes av buanden och det gick upp för honom att han måste erbjuda något. Han började nervöst tala om nödvändiga politiska och ekonomiska förändringar och sedan tog han till det gamla demagogiska knepet att berömma åhörarna. Han bredde på tjockt om deras revolutionära anda och fina disciplin, garantin för lugn och framsteg. Framförallt lugn! Han verkade livrädd för varje form av oordning i samhällsmaskineriet. Gubben Nagy är verkligen ingen upprorsledare!

Ragna talade om för Dino att hon hade varit på parlamentsplatsen tidigare tillsammans med Mitsos och tappat bort honom i trängseln när de var på väg till Stalinstatyn. De andra tre i rummet blev också intresserade och lyssnade uppmärksamt när hon berättade hur statyn störtats under folkets jubel och släpats bort. Sedan berättade hon om den sönderslagna stjärnan. Det blir säkert många politiska stjärnfall nu, sa Dino.

Luis såg olycklig ut. Anica var mycket blek och verkade rädd. Sándor bet ihop tänderna. Jag är dödstrött, sa Ragna, jag går bort till mitt rum och försöker sova ett tag. Hälsa Mitsos om han kommer. Väck mej om det händer något.

6

Ragna kröp ihop på sängen och blundade. Hon orkade inte ta av sig kläderna och tvätta sig, ägnade det bara en flyktig tanke, njöt av att vila. Folkmassor böljade innanför ögonlocken, dagens många händelser, vad betydde allt detta? Och nu nya skottsälvor.

Hon såg hammaren och skäran på fanorna, hörde Aksel Larsens eggande stämman 1 maj i Köpenhamn: revolution, folkmakt, socialism! Trygga danska drömmar, ölflaska i näven, folkfest, grönt gräs och sol, vitsippor i bokskogen. Här är det oktober och uppror, väpnad kamp i det socialistiska Budapest!

Hur ska man förstå? Kan en hel befolkning bli lurad av reaktionära grupper ... har Sándor rätt? Nej, det kan inte stämman, det är undanflykter.

Folk vill ha en ändring, vill ha mera att säga till om, är det för mycket begärt? Folkmakt? Vore Mitsos här skulle jag fråga honom, han har bott här så länge.

Mitsos mon camarade, vart tog du vägen? Ragna log i halvslummern. Inför sig själv kunde hon erkänna att hon var förälskad i honom. Och han?

Utåt och mot varandra visade de bara kamratskap. De senaste veckorna hade de träffats allt oftare.

Ett genomträngande ljud skar sönder sömnigheten. Skjutandet hade övergått i spärreld bortåt radiohuset någonstans. Ragna blev klarvaken.

Hon gick ut på balkongen och ljudet växte ohyggligt. Det trängde in i kroppen, som om ljudvägorna vore metall precis som kulorna. Hon försökte förstå att det fanns människor som trotsade detta glödande regn av död men förstod det inte. Hur kan man tvinga sin kropp att stanna kvar, ja krypa, springa framåt i kulornas inferno? Hur är det möjligt att någon frivilligt kan förmå sig till det? Deras raseri måste vara omätligt.

Spärrelden slutade tvärt. Det vanliga skjutandet fortsatte men verkade nästan oskyldigt nu. Hur fort kan man vänja sig? Ragna lämnade balkongen. Skottsälvorna blev våldsammare igen och hon gick bort till Sándors rum för att höra om någon visste vad som höll på att ske.

Hon mötte Sándor och de andra i korridoren på väg ut och följde med. Nattportieren, en äldre man, tog emot deras nycklar med likgiltig min. Han har nog sett så mycket i sitt liv att han inte längre bryr sej om vad som händer, tänkte Ragna. Sedan fängade hon hans blick som var forskande och snabb, raka motsatsen till pokeransiktet.

De gick under träden som växte i rad på den breda trottoaren. Enstaka löv hade gulnat och fallit till marken men ännu var flertalet träd gröna och frodiga. Grönast var träd som stod under gatlyktorna, de fick mest ljus.

På den motsatta trottoaren stod höga byggnadsställningar vid en fasad som skulle putsas. Längs spårvägsskenorna i mitten av boulevarden låg stora mängder gatsten pryddigt travade. Kommunalarbetarna hade jobbat i skift den senaste tiden och ersatt gammal räls med ny. Gatstenarna var av den stora, avlånga och tunga sorten. Ovanpå stentravarna hade reparatörerna lagt slitna skenor som antagligen skulle forslas till Csepeverken i södra Budapest för att smältas och användas på nytt.

En lastbil for förbi i stark fart. På flaket stod män med kulsprutepistoler. Bilen försvann åt det håll där radiohuset låg. Skottväxlingen därborta steg och sjönk som en ojämn andhämtning.

Sándor och Dino svängde till vänster in på Rákóczigatan med de andra några steg efter. Fackföreningsrörelsens dagstidning Népszava låg bara några husnummer från gathörnet. Där stod en massa människor och betraktade resterna av den röda neonstjärna som en stund tidigare brutits loss och vräkts ner från tidningshusets tak.

– För ungrarna har den röda stjärnan förvandlats till bevis för ryskt herravälde, sa Dino till Luis och Anica. Luis böjde stumt sitt huvud, som i sorg. Jag tror dej, sa Anica knappt hörbart. Sándor vände bort huvudet. Ragna tyckte att hon för första gången denna kväll såg en skymt av osäkerhet i hans ansikte.

– Synd att Csemege är stängt. Jag kunde tänka mej något ätbart nu, sa Ragna.

– Jag har aldrig sett det stängt förut, inte ens mitt i natten, sa Anica.

– Vid tretiden på morgonen brukar dom stänga ett tag för rengöring, sa Ragna.

– Så sent brukar inte jag komma hem, sa Anica och log.

Csemege var en rymlig konsumhall med alla tänkbara sorters matvaror och läckerheter. Den låg alldeles i hörnet av Rákóczigatan och Lenin boulevard med en ingång från vardera gatan. Det fanns en servering i ena änden där folk brukade stå vid höga marmordiskar och läska sig med varma eller kalla drycker. Man kunde beställa härliga landgångar till, stora vita brödskivor eller ännu hellre skivor av läcker surlimpa med skinka eller salami. Det fanns minst tjugo sorters salami med olika kryddning och varierande mängd vitlök att välja på. Grön eller röd paprika som tilltugg var nästan lika billigt som kål i paprikalandet Ungern.

– Vad är det där? Dino stannade mitt i ett steg. Ett avlägset dån hördes mellan skottsälvorna. Mullret kom närmare och blev tydligare. Ragna kände igen ljudet. Det måste vara Stalin, sa hon.

Dånet blev öronbedövande när lastbilen kom med den väldiga statyn släpande bakefter. Chauffören svängde in på Rákóczigatan och stannade. Fem män kopplade loss vajrarna och bilen körde därifrån. Statyn blev liggande mitt i gatan just vid ingången till Csemege.

Folk strömmade till från alla håll. På ett par minuter kom flera tusen för att titta på den fallne. Många öste förbannelser över Stalin, spottade på statyn eller sparkade på den allt vad de orkade. Det lät som dova trumslag. Stalin var ihålig och gjuten i tjock metallegering.

Sándor ställde sig på spårvägsrefugen några meter från statyn och iakttog sina landsmän. De gav känslorna fritt utlopp i satiriska kommentarer och glödande förbannelser. Död åt Stalins ungerska hantlangare! skrek en sjabbigt klädd karl som saknade två framtänder. Det färade ansiktet lyste av hat.

– Han är säkert en av dom arma satar som fått hela sin tillvaro förstörd, sa Dino till Ragna. Det finns massor av människor här som förlorat jobb och bostad bara för att dom kritiserat sina överordnade en smula. Kritiken har mestadels varit fullt berättigad, men drabbade inte dom som förtjänat den, utan dom som vågat öppna munnen. AVH tog hand om sådana individer. Efter år i fängelser och läger kastades dom som överlevt ut i rännstenen.

Ingen sov denna natt. Oväsendet tilltog. Många kom springande med en hammare och försökte slå loss en bit av Stalin att ha som souvenir. Eller som segertrofé kanske. Det gick inte alls. Metallegeringen var minst tjugo millimeter tjock. Hammarslagen kunde inte ens åstadkomma bulor i den.

Någon kom med en smideshammare. Den tog bättre. Det blev märken åtminstone. Men inga sprickor. Sedan kom folk med järnsågar. En stod och gnagde med en bågfil på Stalins näsa, en annan sågade i mustaschen och en höll på i härfestet med ett avbrutet bågfilmsblad. Stalins bakåtkammade hår böljade i höjd med bröstet på sågaren, så mäktigt var hans brons huvud. Tre karlar började bearbeta statyn med långskaftade släggor och åstadkom så mycket oväsen att åskådarna måste backa flera meter för att kunna prata med varandra.

En vågrörelse gled genom folkmassan och många började springa snett över Lenin boulevard mot partiorganet Szabad Néps byggnad. Minuten efter blev det ett häftigt skjutande där och människovägen rullade tillbaka snabbare än den kommit dit. Folk sökte skydd i portgångar och bakom ett par kiosker och ropade rykten och nyheter. Sándor översatte för Anica och de andra tre.

Studenterna hade skickat en delegation till Szabad Nép och framfört krav på att tidningen skulle trycka en extraupplaga med protester mot att AVH öppnat eld vid radiohuset. Förhandlarna begärde dessutom att man i extraupplagan skulle kräva både regeringens och partiledaren Gerös avgång samt publicera MEFESZ krav som omfattade fjorton punkter.

Tidningsledningen hoppades antagligen på beväpnad undsättning och började förhandla för att vinna tid. Studenterna blev otåliga och begärde klart besked. Chefredaktören och hans närmaste vägrade att tillmötesgå kravet på en extraupplaga. Då stormades huset.

Skjutandet blev kortvarigt. Säkerhetsvakterna i byggnaden gav upp och folkmassan vällde in. Några av dem med vapen försökte ta kommandot och ockupera huset under ordnade former. De röt ut sina order förgäves. Ingen lyssnade till förmaningar, här var mycket starkare krafter i rörelse: vrede, triumf, hämnd på den folkdemokratiska överheten.

Därtill en god portion förstörelselusta, en frustande tillfredsställelse över att kunna välta de välanpassades tillvaro överända.

Fönstren slogs upp på vid gavel och pappershögarna på skrivborden och i lådorna kastades ut. Inom några sekunder var alla våningarna i huset översvämmade av folk som vräkte ut papper så det snöade i luften och blev vitt tvärs över den breda trottoaren och långt ut på gatan. När pappershögarna tog slut kom böcker och lådor och skrivmaskiner och delar av möblemanget farande och en och annan fönsterbåge.

I bottenvåningen låg en bokhandel med stora skyltfönster som krossades strax efter att redaktionslokalerna högre upp i huset börjat rensas. En karl i svart överrock viftade med en pistol och vrälade ut anvisningar om att bara Stalins och ungerska stalinisters skrifter skulle kastas ut. Det hade ingen verkan. Rubb och stubb åkte ut, romaner och diktsamlingar, marxistiska klassiker, kartböcker, tidskrifter, fotoböcker, dramatik, läroböcker, allt som fanns på hyllorna.

Det oundvikliga inträffade förstås. Någon repade eld på en tändsticka. Andra följde exemplet och snart flammade det längs hela huset. Böckerna låg i en väldig driva som brann mycket långsammare än de utslängda pappershögarna.

Elden framkallade ingen yra. De allra flesta såg på med tveksamhet i blicken. Skulle det där vara nödvändigt? sa en elegant klädd kvinna och pekade på bokbålet. Vandaler! sa Sándor.

Ragna och Dino gick närmare och tittade. Det duggre gnade men inte så mycket att det hejdade elden. Ragna böjde sig framåt och tänkte ta upp en oskadad bok som låg intill husväggen. Dino grep henne varnande i armen. Låt bli, viskade han, någon kan bli rasande, vad som helst kan hända.

Hon kände rädslan rumstera i magen. Sedan kom trotset upp genom mellangärdet och hon böjde sig ner och tog boken utan att försöka dölja den. Titta här, sa hon och gav boken till Sándor.

– Det är en diktsamling av Petöfi, sa han med hög röst, ska den också brännas?

De omkringstående såg skamsna ut. Ingen svarade. Han stoppade boken i fickan och gick hemåt med de andra fyra efter.

Ragna hade en elektrisk vattenkokare på sitt rum och gick och hämtade den. Anica kom med te och en halv råglimpa. Dino bidrog med en bit salamikorv och Luis med en skvätt äkta sherry från sherryns födelsestad Jerez. Sándor bjöd på lillfingersmå syrliga gurkor ur en glasburk. Det var i hans rum de åt denna nattvard. Han bodde närmast hissen och det hade blivit en vana hos de andra att gå till honom.

Dino konstaterade att det gått minst tolv timmar sedan han fått något i sig och de andra instämde. Ingen hade tänkt på mat och det skulle säkert inte varit lätt att få tag i någon heller. Nästan alla människor hade lämnat sina arbetsplatser under eftermiddagen, även de som arbetade på restauranger och andra matställen.

– Vad kan vi göra, frågade Sándor och höll upp diktsamlingen som Ragna räddat. Det var en vacker bok i rött band.

– Kan vi göra något? Kan vi ändra något? Dino såg på de andra och svarade själv: nej det kan vi inte. Han skakade på huvudet.

Ingen hade något att tillägga. Var och en satt försjunken i sina egna funderingar i väntan på att skjutandet vid radiohuset skulle leda fram till ett avgörande. Men skottsälvorna fortsatte att eka lika envetet som hamrandet på Stalin.

Mitsos mon ami, varför kommer du inte? Tänk om det hänt honom något, nej, nej! Ragna önskade att hon haft någon att anförtro sig åt. Men hon ville inte avslöja hur tätt hennes tankar kretsade kring greken. Anica Alecu? Henne känner jag inte tillräckligt, i själva verket vet jag ytterst lite om hennes person. Med Sándor pratar man politik, med Luis vet jag inte vad man pratar på tu man hand, med Dino? Kamrat Dino Gasperoni kunde jag nog prata med, fast inte gärna om Mitsos.

7

Någon rörde vid Ragnas arm. Hon spratt till. Sov du, frågade Dino. Jag tror jag dagdrömde, sa hon. Det är något på radion, sa han.

Klockan var två på morgonen. Alla sändningar från radiohuset hade upphört. Nu hördes en knastrande stämma i en sändning med dåligt ljud. Det där är en reservsändare, sa Anica. Den finns antagligen i inrikesministeriet, sa Dino. Nej den finns i parlamentsbyggnaden, sa Sándor.

Han sammanfattade kommunikén som hallämannen läst upp. Partiets centralkommitté har haft möte och föreslår Imre Nagy som premiärminister. Ernö Gerö har stärkts i sin ställning som förste partisekreterare. Undantagstillstånd har utfärdats i hela landet. I Budapest råder utgångsförbud med omedelbar verkan.

Utifrån hördes vredgade rop från folk som lyssnat på den knastrande kommunikén. Inne i rummet kom Sándor och Dino genast i dispyt. Sándor tyckte att partiledningen gett efter alltför mycket för opinionen när den beslutat att ersätta András Hegedäs med Imre Nagy som regeringschef. Dino hävdade tvärtom att åtgärden var otillräcklig. Den var en taktisk fint, ett klumpigt försök att dra uppmärksamheten från det viktigaste, nämligen att partiledaren Gerö höll sig kvar på den politiska arenan.

Sándor sa att en kommunistisk partiledning inte borde böja sig för tillfälliga opinioner ens av taktiska skäl. I ett land med så korta avstånd som Ungern kunde det inte behöva ta mer än några timmar att få fram truppförstärkningar för att återställa ordningen i huvudstaden.

Dino reste sig häftigt från stolen. Jag begriper tanej tusan inte vad du snackar om, sa han. Trupper finns det tillräckligt av i Budapest, det hjälper inte med förstärkningar. Faktum är att soldaterna vägrar skjuta på demonstranterna. Armén gör gemensam sak med folket. Det är en klassisk revolutionär situation! Har du inte fattat det än?

Sándor gjorde en ironisk salut med knuten näve. Jag tror inte på din revolution, sa han. Du drar för långtgående slutsatser av att en liten trupp greps av känslöförvirring vid radiohuset. Det var väldigt unga pojkar. Ungerska armén har annat folk också, härdade och stridsdugliga soldater.

Ragna avbröt honom. Du talar mot bättre vetande! Det verkar som om du försöker trösta dej själv, sa hon. Tror du verkligen att det är en tillfällig opinion som fått alla här i stan att lämna sina arbeten och gå ut på gatorna?

Ropen därute ökade i styrka. Anica sköt upp balkongdörren så talkörerna blev tydliga:

– Ned med Gerö!

– Död åt Gerö!

Oväsendet blev så kraftigt att alla i rummet rusade ut på gatan för att se vad som nu stod på. Ingen brydde sig om att utgångsförbud proklamerats. Det fanns varken polis eller militär till att genomdriva förbudet.

Utanför Szabad Néps officin var gatan svart av folk som ropade upphetsat om Gerö. Många höll demonstrativt upp sina partimedlemskort och tände eld på dem. Äldre män med färade ansikten såg bedrövade men samtidigt mycket beslutsamma ut. De brände förbindelsen med ett parti som många av dem gjort stora uppostringar för. Några hade säkert riskerat livet för den kommunistiska organisation de tillhört sedan den tiden den var illegal och nu lämnade i sorgsen vrede.

– Ut med Gerö!

– Ned med stalinisterna!

Unga män kom springande från tidningens tryckeri med händerna fulla av flygblad. De delade ut buntar till andra som villigt åtog sig att fördela dem.

Flygbladen uppmanade till generalstrejk. Fortsätt kampen tills full seger vunnits! Ned med Gerö! Nu eller aldrig! Vi har vapen! Undertecknat MEFESZ.

Uppmaningen till generalstrejk ackompanjerades av släggornas bultande på Stalin.

Det var knappast någon som sov. Gatorna i centrum myllrade av folk. Striden om radiohuset fortsatte timme efter timme. På taken runt omkring skymtade konturer av män mot natthimlen. De hade gevär eller kpistar i händerna och tog betäckning bakom skorstenar och vindskupor.

I den första gryningen började marken vibrera. En nästan omärklig darrning gick genom husen. Strax efter kom ett svagt klirr från fönsterrutorna.

– Vad var det där för ljud?

Anica hyssjade på de andra och lyssnade intensivt. De satt i Sándors rum igen och småpratade. Ragna halvslumrade i en fätölj. Vibrationerna blev starkare.

Gårdagens sammanbitna fåror i Sándors anlete slätades plötsligt ut och han log brett som förr.

– Det är tanks, sa han. Nu kommer armén!

Allihop sprang ut på balkongen. Darrningen i huset tilltog och luften dånade av motorljud. Två tunga tanks långt borta på boulevarden närmade sig i god fart. Fönstren skallrade när de for förbi. Blåröda kvastar av eld brann ur avgasrören. Motorernas rytande och stålskramlet från de breda larvfötterna var öronbedövande.

Tanksen svängde inte in på tvärgatorna mot radiohuset utan fortsatte rakt fram. Lite senare kom några lastbilar med soldater som också for söderut på boulevarden av ljudet att döma.

Sándor sa att dom antagligen var på väg till Kiliánkasernerna. Han såg lättad ut och förklarade lugnt och övertygat, att nu kommer ordningen snart att vara återställd.

– I så fall kommer förstas många att dömas och avrättas, sa Dino. Jag föredrar en smula oordning, den är mera demokratisk.

– Ni italienska kommunister är för sentimentala, sa Sándor, det verkar osannolikt att ni skulle kunna ta makten när revolutionen kommer.

– Vi har faktiskt tänkt oss att folket ska segra i en socialistisk revolution och inte några ställföreträdare, sa Dino.

– Såvitt jag vet är det alltid ställföreträdare som tolkar folkviljan, sa Sándor.

– Titta där! utbrast Luis och pekade. En spårvagn kom körande i den tidiga gryningstimmen.

En stund senare rullade ännu ett spårvagnssätt förbi på Lenin boulevard. Det verkade som om Sándor kunde få rätt. Livet höll kanske på att återgå till det normala. De talade om det en stund och tyckte att den vanliga ordningen föreföll onormal och överklig efter allt som hänt.

– Nu skjuter ingen längre, sa Anica plötsligt. De lyssnade tigande en lång stund. Inga fler skott hördes.

Sándor gäspade stort. Det kan vara på tiden att få lite sömn, sa han. De andra kände också hur tröttheten kom nu när spänningen släppte och gick till sina rum för att sova.

8

Någonstans långt borta ringde en telefon. Signalerna var så avlägsna att de bara nådde halvvägs genom undermedvetandets labyrinter. Det blev tyst igen och oändligt fridfullt. Senare återvände ljudet och borrar sig envist upp mot ytan.

Med dov motvilja och alltjämt blundande trevade Ragna med en tung hand över nattygsbordet och fick tag i telefonluren. Det var portieren. Ett meddelande hade kommit till henne. Från vem, frågade hon sömnigt. Det är ett hopvikt papper utan avsändare, sa han.

Mitsos! Det måste vara från Mitsos! Med plötslig iver frågade hon vem det var som lämnat det. Är han därnere? Nu satt hon upp i sängen.

Portieren förklarade att en ung grabb hade kommit med det för en halvtimme sedan. Då ringde jag omedelbart upp till ert rum men ingen svarade och strax efter försvann han. Jag har ringt flera gånger utan att få svar.

Förbannat, mumlade hon och frågade hur mycket klockan var. Halv sju, svarade portieren, ni rar ursäkt men jag har faktiskt mycket att göra. Förlåt, sa Ragna, skulle ni vilja skicka upp en hotellpojke med det hopvikta papperet? Rum 417. Han kommer strax, sa portieren.

Hon gav hotellpojken två forint, stängde dörren och läste. Jag är med i kampen och jag är glad, skrev Mitsos. Vid elvatiden kan jag komma till dig en stund, tror jag, då skall jag berätta.

Ragna kände en ilning av fröjd för att han tänkt på henne och hört av sig, men också avund mot honom för att han deltog i det som skedde. Men striderna är ju slut? Hon lyssnade: inga skott. Spårvagnarna? Det hördes inga spårvagnar heller. Hon sköljde sina sömniga ögon med kallt vatten, borstade tänderna och gick ner för att se om matsalen var öppen.

I lilla matsalen serverades frukost precis som alla andra dagar. Hon ville gärna veta vad den snabbfotade kyparen ansåg om det som hänt. Han låtsades att han inte kunde så mycket tyska och svarade enstavigt undvikande. Folk här har lärt sej tiga, tänkte hon. Han vet ju inte vem jag är heller. Vem är jag?

Jag är danska men först och främst kommunist – eller är det danska jag är först och främst? Kunde jag ungerska skulle jag välja sida och kämpa. Kommunisterna står inte på trottoaren som borgarbrackor och tittar på... fast det är ju just vad jag gör här...

– Guten Morgen! Ragna lyfte blicken och besvarade hälsningen. Det var Valentina Michalkova, en tjeckiska från radions utlandsavdelning.

Hon satte sig mitt emot Ragna och började tala upphetsat om de vedervärdiga ungrarna! De var allesammans ett reaktionärt pack som krigat på tyskarnas sida och drömt om att Sovjetunionen och socialismen skulle kunna krossas! De fascistiska ränderna hade ingalunda gått ur ungrarna, de hatade folkmakten och framsteg. De visade sina sanna ansikten så snart några antikommunistiska huliganer lyckats stjäla ett antal skjutvapen!

Hon tar för givet att jag är överens med henne, tänkte Ragna med häpnad och tittade på Valentinas eleganta ylleklänning, guldarmband och ringar. Hur kan hon få sej själv att tro att Budapests studenter och arbetare är fascister?

– Om ett helt folk hatar folkmakten måste det väl vara något fel på den? sa Ragna oskyldigt. Valentina granskade henne. Ni danska kommunister är politiskt oerfarna, sa hon. Harmen steg i Ragna. Danmark var också ockuperat av nazisterna under kriget, sa hon behärskat. Många av dem som stupade i motståndsrörelsen var kommunister.

Valentina lät sig inte bekomma. Hon fortsatte att lufta sina fördomar mot ungrare tills Ragna fick nog.

– Hur kan en erfaren tjeckisk kommunist pråla med guld och ädelstenar? Varifrån har du fått pengar till så högborgerlig grannlåt?

Tjeckiskan blev mällös. Hon reste sig och tog sin kaffekopp.

– Dirne! väste hon och gick hastigt till andra änden av matsalen.

Som av en händelse kom kyparen förbi och gav Ragna en blick av samförstånd. Han hade tydligen både hört och förstätt Ragnas och Valentinas tyska.

Dirne – hora eller slyna? Hon gissade att hennes ovän menat både det ena och det andra.

Ute i hallen fick Ragna syn på den gamle nattportieren. Han satt vid väggen bakom receptionsdisken och såg trött ut. Hon vinkade åt honom att bli sittande men han reste sig artigt. Den andre portieren talade i telefon.

– Är ni här fortfarande? Ni skulle nog behöva komma hem och sova, sa hon och greps av varm medkänsla. Jag bor ett gott stycke på andra sidan Rózsadomb i Buda och det är för långt för mej att gå, sa han och log. Dessutom behövs jag här för den andre dagportieren har inte kommit. Han bor ända ute i Rákoskeresztúr. Ragna skakade på huvudet och han skyndade sig att förklara att det låg bortom Köbánya. Sedan insåg han att hennes kunskaper om storstaden Budapest var mycket begränsade och han nöjde sig med att peka lite obestämt i östlig riktning.

Hon frågade varför spårvagnarna slutat gå, de hade ju gått tidigt på morgonen. Bussarna kom också igång, sa han, chaufförerna följde inte uppmaningen att strejka. Men några spårvagnar blev beskjutna och övergavs. Linjerna blockerades och snart upphörde all samfärdsel.

Han berättade för henne att Nagy talat i radion och sagt att regeringen begärt hjälp från ryska truppförband som var stationerade i Ungern. Nagy förklarade att ryssarna skulle hjälpa till att göra slut på blodsutgjutelsen, sa nattportieren en smula sarkastiskt. Resultatet blev förstås det rakt motsatta. Nu pågår det strider vid alla infarter där det kommer ryska tanks. Här inne i centrum upphörde blodsutgjutelsen när studenterna hade tagit radiohuset.

Vore han kommunist skulle han säga sovjetiska trupper, tänkte hon. Nagy sa naturligtvis sovjetiska.

– Tror ni att det kommer att bli ont om mat nu, frågade hon. Han slog ut med armarna: hur skulle han kunna veta? Csemege har öppnat, sa han, ett rågbröd eller två är alltid bra att ha. Man klarar sej en vecka på ett stort rågbröd.

– Jag tror jag går dit med detsamma, sa hon.

– Sätt på er en kappa, kön är lång redan, sa han.

Minst hundra stod och huttrade på Lenin boulevards trottoar. Ragna gick fram till täten och såg att kön fortsatte tvärs igenom konsumhallen. Hon tänkte att det kunde gå fortare att komma fram till bröddisken från den andra ingången och gick runt hörnet till Rákóczigatan. Kön var lika lång där men hon gissade att dit skulle solskenet komma om det klarnade.

Molnen tätnade emellertid och det började duggregna. De flesta som stod där var medelålders och äldre kvinnor i tjocka kappor med stickade koftor under, flertalet med erfarenhet sedan kriget av tålamsprövande brödköer.

När Ragna hade stått där en halvtimme märkte hon tydligt hur trött hon var. De andra såg inte särskilt pigga ut heller. Ingen hade sovit mer än ett par timmar förmodligen. Kön stod alldeles stilla i väntan på en brödbil från bageriet och ovissheten gjorde att tröttheten kändes tydligare.

Var det säkert att en brödbil skulle komma? Ingen bredvid Ragna kunde något främmande språk. Hon försökte fråga på ungerska men möttes bara av oförstående huvudskakningar.

Är det någon mening med att stå här? Restaurangen hemma på hotellet har säkert förråd som räcker ett bra tag. Så varför står jag här egentligen?

Bakom henne hade kön vuxit med flera hundra. Hon blev obeslutsamt stående för man lämnar inte gärna en plats långt framme i en kö.

Kommer aldrig den där djävla brödbilen? Hon hängde på ett ben i taget, blundade och försökte stå och sova som en gammal häst. En timme. Två timmar. Nu har jag stått här så länge att jag inte kan gå härifrån. Fast nog vore det uthärdligare att stå i en kö som rör sej.

Uppifrån Rákóczigatan, någonstans i närheten av Östra järnvägsstationen, hördes ett kraftigt motorljud. Den halvsovande kön vaknade när bullret närmade sig. Alla vände sig om och tittade. En sovjetisk stridsvagn kom långsamt rullande. Kanonröret pekade rakt fram.

Några köande män började prata högljutt. Kvinnorna stod tysta. En del kanske var rädda, andra sannolikt upprörda. Varken det ena eller det andra syntes på dem. Det viktigaste var att skaffa bröd till familjen. Ingen lämnade kön.

Stridsvagnen höll till höger om spårvägsrefugen och stannade mittför ingången till Csemege. Åbäket stod där som en väldig, förhistorisk skalbagge. Motorerna mullrade dovt på tomgång och åstadkom en svag darrning i marken. Plötsligt spydde den ut ett moln blåaktig bensinrök och rasslade iväg.

Några karlar med släggor började bearbeta Stalinstatyn. De förde värre oväsen än den ryska stridsvagnen.

Halv elva kom äntligen brödbilen. Frågorna haglade och såvitt Ragna förstod svarade chauffören att flera av bageribilarna tagits av upprorsmännen under natten. Han och medhjälparen började bära in backar med doftande rågbröd och några karlar i kön hjälpte också till. Försäljningen kom igång.

Ragna blev alltmer nervös: hinner jag hem till elva? Jag måste! Mitsos kanske kommer före elva? Jag idiot som inte ens lämnat ett meddelande! Vem fan kunde tro att det här skulle ta flera timmar? Tänk om han kommit och inte har tid att vänta? Då har jag bytt honom mot ett bröd! – ett jag inte ens behöver!

Våldsamma gräl bröt ut framme vid disken. Expediterna hade order att endast sälja ett stort bröd till var och en. Många kunder ville köpa fem. Slutligen, äntligen fick Ragna sitt rågbröd och rusade hem till hotellet. Klockan var över elva.

En hopvikt papperslapp låg i nyckelfack 417. Hjärtat hamrade. Mitsos! Han har varit här och gått igen! Hon var gråtfärdig när den gamle portieren gav henne lappen. Den var från Dino som undrade vart hon tagit vägen. Först blev hon våldsamt besviken för att det var han, sedan väldigt glad eftersom det betydde att Mitsos inte hade kommit än. Nu kommer han när som helst!

Han kom inte.

9

En polis sprang på Kazinczygatan, förföljd av fyra beväpnade män. Dino och Ragna var ute på en rundvandring några kvarter från hotellet när de mötte honom. Han tvärstannade, högg tag i Dino med ena armen och om Ragna med den andra, backade mot väggen och höll dem framför sig som skydd. Det skedde så snabbt att de inte hann reagera innan förföljarna var framme.

Männen ryckte isär dem. Dino fick ett slag i nacken så han föll framstupa och Ragna en knuff så hon tumlade mot väggen. Polisen räckte upp händerna och vädjade gällt om förskoning. Männerna slog omkull honom, riktade gevärskolvorna mot hans huvud, fläkte sönder ansiktet, krossade hans kranium.

Ragna stod mot väggen och såg, stum av fasa. En kvinna kom springande och skrek förtvivlat, efter henne kom två gråtande småflickor och längre bort flera kvinnor. Den ensamma kvinnan föll på knä vid polismannen och utstötte ett ohyggligt genomträngande skrik. Hon tog det krossade huvudet i sina händer och kysste den blodiga pannan.

Sekunden efter rusade hon upp med ett vrål av hat. I blind vrede slog hon en av männen i ansiktet med knutna nävar så han vacklade baklänges. De andra kvinnorna greps av samma raseri och attackerade de överrumplade männen som fäktade med gevären och retirerade.

Kvinnorna stannade inte förrän en av männen skjutit en kula alldeles över deras huvuden. Ett våldsamt argumenterande tog vid tills den första kvinnan brast i gråt och vände dem ryggen. De andra kvinnorna grep tröstande tag i henne och männen försvann. Småflickorna betraktade de vuxna med så skräckslagna ögon att tårarna upphört.

Dino hade kommit på fötter. Utan att veta det höll Ragna honom hårdare om livet än hon någonsin hållit någon. Han var lika förfärad och höll hårt om henne. De förmådde inte tala, inga ord räckte till.

Kvinnorna lyfte upp den döde. De gick tre på var sida och efter kom den ensamma kvinnan och höll de båda småflickorna i händerna och alla grät. Dino och Ragna stod och såg det lilla sorgetåget försvinna genom en port. Ragna snyftade högljutt. Tårar droppade från Dinos ögon.

Han berättade för henne om grälet mellan kvinnorna och männen. Kvinnorna hade kallat dem blodtörstiga mördare. Männerna hade försvarat sig med att mannen de dödat var en AVH som klätt sig i vanlig polisuniform för att undgå folkets vrede. En av männen hade känt igen honom från ett interneringsläger och visste att han dödat oskyldiga människor. Kvinnorna ropade att det var lögn, han hade varit vanlig polis

ända sedan folkrepublikens tillkomst och bott med sin familj där i kvarteret. Alla kände honom och respekterade honom, han hade alltid varit en hederlig människa.

Dinos röst darrade. Det är förfärligt, mumlade han, männen tog antagligen fel, dom dödade honom av misstag.

– Hur kan man döda en man bara för att han råkar likna en annan? Har säkerhetspoliserna ingen rätt att bli ställda inför domstol som andra människor, frågade Ragna.

– AVH har brutit mot alla rättsregler, sa Dino. Flera hundra tusen ungrare har hållits inspärrade i fångelser och läger. Det vet jag någorlunda säkert. Massor av människor har torterats. Hur många som dödat vet jag inte. Det är säkert många, många. Därför är hatet mot AVH så blint.

– Du använder hårda ord, sa hon.

– Klasskillnaderna här är värre än du kan föreställa dej, sa han. Eliten har till och med låtit bygga ett särskilt sjukhus åt sej i Budapest med all tänkbar specialutrustning. En vanlig människa har inte en chans att komma in där, inte ens om hon är döende. Det är som i USA.

På det kunde hon inte svara. Hur kunde kommunister besluta om något sådant? Det var groteskt – värre än kapitalistiska privatkliniker där patienterna åtminstone fick betala för lyxbehandlingen. Men det här ... något liknande hade inte ens den borgerliga propagandan kunnat hitta på.

Varför hade folk inte protesterat? Han skakade på huvudet åt hennes naivitet, som påminde om hans egen för två år sedan. Även om några skulle våga, skulle dom ändå inte kunna opponera sej tillräckligt tydligt eftersom dom inte vet något bestämt, förklarade han. Inte ens partimedlemmarna känner till vilka privilegier det ledande skiktet har skaffat sej. Och hade någon bland sjukhuspersonalen börjat bråka om saken var AVH redo att ta vederbörande under behandling. Det hotet räckte för att få vem som helst att hålla käften.

Hon försökte fatta vidden av det han sagt men tröttheten bromsade tankeverksamheten. Det gångna dygnets eruptioner hade gjort henne vilsen och bedövd.

– Jag är lika förvirrad som du, sa han. Och förbannad för att jag blivit lurad av våra ledande kamrater om hur det egentligen stod till i dom socialistiska länderna. Dom ljög för oss.

– När jag kom hit var jag alldeles säker på att Ungern var mycket mera demokratiskt än Danmark, sa hon. Här hade folk verkligen något att säga till om! Danskarnas yttranderätt var bara humbug och ett smart sätt att

undergräva folkets motstånd mot utsugningen, det var jag fullkomligt övertygad om. Våra ledande kamrater förkunnade alltid, att i folkdemokratierna har folket tagit kontrollen över landets ekonomi, där är det verklig demokrati, där har varenda människa verkligt inflytande, både på sin arbetsplats och i sitt bostadsområde.

Hon kände sig lika bedragen som han, förklarade hon. Ungrarna hade tydligen inte haft ett dyft att säga till om.

– Myndigheterna här har bestämt över huvudet på folk i en omfattning som mina fridsamma landsmän aldrig skulle finna sej i, sa Ragna.

– En mäktig säkerhetstjänst kan få vilket folk som helst att tiga, sa Dino.

Han började tala om hur troskyldigt han godtagit partipropagandan om öststaterna hemma i Italien. Det var inte bara partiets fel utan mitt eget också, sa han. Jag kan inte längre fatta hur barnsligt godtrogen jag var. Jag valde att tro i stället för att tänka. Det är naturligtvis mycket bekvämare.

De kom ut på Rákóczigatan och gick åt vänster mot Lenin boulevard. Köerna utanför Csemege syntes på långt håll. Längre bort skälvde luften av dånet från stridsvagnsmotorer. Två ryska tanks kom rullande och männen som bultade på Stalin drog sig undan. Plötsligt hördes skottlossning och Ragna och Dino sprang in i en portgång.

En dold skytt tömde ett helt kpistmagasin mot den första stridsvagnen. Kulorna studsade mot pansarplåten utan att göra någon verkan.

Fotgängare på trottoarerna kastade sig raklänga i rännstenen och i nästa ögonblick svarade stridsvagnens kulspruta med en lång serie över deras huvuden. Tanktorner svängde samtidigt, kanonröret siktade snett uppåt och en granat exploderade mot väggen på femte våningen i ett bostadshus. Möjligen hade kpistsalvan kommit ungefär därifrån. Granaten gjorde ett manshögt hål i den tjocka ytterväggen. Puts och tegelstenar rasslade ner och innanför syntes rester av möblemanget.

Kön vid Csemege låg som en driva på trottoaren. När kulsprutesalvan från stridsvagnen upphörde sprang alla som vilda djur för att komma i skydd runt hörnet. Två äldre damer som mödosamt förflyttat sig med käpp hade haft oturen att vara mitt i gatukorsningen när skjutandet började. Båda föll framstupa som om de dödats och kutade sedan därifrån som travhästar. En flicka plockade upp deras käppar och måste springa för att hinna ifatt dem.

Ut ur en port kom en ung man lugnt gående. Han hade oknäppt överrock och fortsatte framåt den tomma trottoaren mot tanksen. När han hade några meter kvar till den främsta rök han fram en kpist ur rocken och riktade en salva mot den avlånga skottglugg som stridsvagnsskytten

spanade igenom. Han träffade inte. I nästa sekund blev han själv träffad av ryssens kulkärve och sjönk ihop.

Bägge tanksen körde därifrån och folk skyndade fram till den fallne. Han var nästan av på mitten men ännu vid liv. Några män bar försiktigt in honom på stengolvet i konsumhallen. Han var vit i ansiktet och stönade. Dino och Ragna hade hunnit fram och såg hur snabbt blodet rann ut ur hans trasiga mellangärde. Efter någon minut var han död.

Männen tog av sig mössorna och alla stod tysta en stund som en hyllning till kämpen som stupat.

– Vilken dumdristighet, viskade Ragna.

– Hade han siktat en aning lägre så hade stridsvagnsskytten dött i stället, mumlade Dino.

Föreståndaren för konsumhallen kom med en ungersk flagga och bredde ut den över den fallne. Folkrepublikens emblem var bortklippt. Han bad några av männen att bära in liket i en bakomliggande lagerlokal.

Efteråt strödde ett biträde torrt sågspån över blodet. Sedan sopade hon upp det purpurfärgade sågspånet och torkade bort den sista påminnelsen om liv med en våt trasa. En ung människa hade utplånats och de andras liv fortsatte som om inget nämnvärt hade inträffat.

Någonstans söderut pågick en drabbning och dånnet därifrån ökade plötsligt. Ragna såg frågande på Dino.

– Granater, sa han.

Köerna som nyss skingrats hade formerat sig igen utanför Csemege. Dino pratade med några köande karlar om stridslarmet. De berättade att ryska tanks gått till angrepp mot Kiliánkasernerna på Ullögatan, ungefär en kilometer söderut från där de stod. En ungersk överste i 30-årsåldern som hette Pál Maléter hade befälet där.

– Han leder fyra tusen soldater i försvaret mot ryssarna, sa en av karlarna med tydlig stolthet.

Dino översatte för Ragna. Han nickade tack för upplysningen, tog henne under armen och gick över Lenin boulevard till ett kafé som börjat servera igen. Då är det inte bara inbördesstrider längre, sa han mycket allvarligt och lyssnade på kanonaden, det är strid mellan reguljära ryska och ungerska förband!

– Blir det krig nu? sa Ragna.

– I så fall blir det mellan två socialistiska broderländer, sa Dino med skrovlig stämma och gömde ansiktet i händerna.

De talade om den nye premiärministern Imre Nagys personliga vädjan i radion till de stridande om eld upphör. Maningen följdes av ett inlindat hot. Den som lade ned vapnen före klockan två på eftermiddagen – några timmar senare förlängdes erbjudandet till tio på kvällen – skulle få amnesti. Underförstått att upprorsmän som vägrade sträcka vapen skulle bli dömda enligt militärlagarna.

Dino tyckte det var ett idiotiskt beslut av den nya regeringen. Den ställde sig därmed öppet på AVH:s sida – för att inte tala om ryssarnas! De upproriska hade uppenbart stöd av nästan hela Budapests befolkning och nu dessutom av flera tusen reguljära soldater i striden om Kiliánkasernerna.

– På vems sida står du?

– Jag? Just nu sitter jag, svarade Dino.

– Jag är på dom rödas sida mot samhällsbevararna, sa Ragna muntert.

– Du får byta kaffekoppen mot en pistol åtminstone, tyckte Dino.

De såg en rysk pansarbil på Rákóczigatan, det första fordonet av den sorten. I gatukorsningen började motorn hacka orkeslöst. Pansarbilen fortsatte över boulevarden av farten och försvann bakom hörnhuset. Ragna och Dino sprang ut ur lokalen med femtio andra för att titta.

En rysk soldat spanade försiktigt över pansarplåtens kant baktill. Bara hans ögon syntes mellan hjälmen och kanten. Flera hundra ungrare hade samlats på trottoaren, alla obeväpnade. De närmade sig med stor tveksamhet. Inte ett ord yttrades. Ögonen under hjälmen såg frågande ut. Spänningen var mycket stark. Tre ryssar till lyfte huvudet över kanten utan att visa sina automatkarbiner. De tittade med osäker vänlighet på ungrarna och visade en ödesdiger obeslutsamhet.

De främsta leden i åskådarmassan visste att de skulle dö ögonblickligen om ryssarna använde sina vapen. Avståndet krympte långsamt, fot för fot. Folkmassan sköljde plötsligt upp som en våg över pansarbilen. Det blev några ögonblicks vilt handgemäng, sedan var soldaterna ihjälslagna. Inga skott hade avlossats.

Ungrarna hittade ett par reservdunkar bensin och dränkte de döda och deras fordon. Akta er nu! varnade en karl och kastade en brinnande tändsticka. Lågorna slog upp flera meter. Därefter brann likbålet mera dämpat. Svart rök från de brinnande däcken fyllde luften. Det luktade starkt av bränt kött.

Åskådarna drog sig därifrån, hetsigt diskuterande. Ingen tyckte synd om ryssarna. De var fiender och för övrigt bortom alla känslor nu.

En rysk stål hjälm hade fallit i rännstenen. Två halvstora pojkar sparkade boll med den ödsligt skramlande soldathatten, oberörda av soldaternas förkolnade lik. De vuxnas oförsonlighet ekade i deras sparkar.

10

Tidigt på upprorets tredje dag dånade ungerska tanks genom gatorna med öppna tornluckor. Hurrande ungdomar stod på dem och svängde röd-vit-gröna flaggor utan emblem. De sjöng patriotiska sånger och ropade ut den nationella revolutionens seger!

Halva Pest var på benen i den tidiga morgontimmen. Jublande män sprang bredvid stridsvagnarna och i fönstren vinkade kvinnor och barn med flaggor. Enstaka bussar rullade åter på gatorna. Många gick till jobbet, men inte för att jobba utan för att diskutera hur ett nytt Ungern borde se ut.

Skjutandet vid Kiliánkasernerna började igen efter att ha hållit upp under natten. I andra väderstreck hördes ingen skottväxling.

Radions knastrande sändningar uppgav att åtta hundra sabotörer och banditer lagt ned vapnen sedan de omringats på onsdagskvällen. Var de omringats och vilka som gjort det meddelades inte. Ingen trodde ett ord av det som sades i stalinisternas radiosändare och hallåmannen själv verkade föga övertygad när han kallade upprorsmännen för banditer.

Störningssändarna hade upphört och det gick nu utmärkt att höra den dollarfinansierade Radio Free Europe i München. Stationens nyhetsprogram på ungerska var emellertid illa informerade och gick ibland till kraftiga överdrifter. De härdade lyssnarna i Budapest uppfattade propagandan just som propaganda.

Norrut på Lenin boulevard mullrade en ungersk stridsvagn. Balkongerna på Esplanade Hotel befolkades av mer eller mindre yrvakna gäster. En del förstod inte ungerska, men när de såg civila stå på stridsvagnen med flaggor och ropa triumferande, förstod även utlänningar att de upproriska proklamerade sin seger.

Anica, Dino och Ragna såg stridsvagnen komma och vinkade från Sándors balkong åt ungdomarna som åkte på den. Det gjorde inte Sándor och Luis.

Mitt för hotellet hoppade en av i farten och sprang tills han återfick balansen. Han vände ansiktet uppåt och hälsade. Hjärtat började hamra starkt i Ragna. Mitsos! Hon ville ropa men nöjde sig med att vinka, hon ville rusa ner och möta honom men stod kvar.

Varför går jag inte, vad har jag att dölja? Jag kan ju önska honom välkommen åter eftersom vi tappade bort varann i förrgår kväll och . . .

Innan hon tänkt färdigt stod Mitsos i dörren. Han hälsade hjärtligt på alla utan att ägna Ragna mer uppmärksamhet än någon av de andra. Han

berättade att han i förrgår kväll råkat träffa en gammal vän som numera bodde i den forna huvudstaden Esztergom och var på tillfälligt besök i Budapest. De hade inte sett varann på fem år. Mitsos hade följt med honom till hans vänner i en lägenhet i Kispest och blivit kvar där hela onsdagen. När han traskade hemåt nu på torsdagsmorgonen stod en stridsvagn i hörnet av Barossgatan med en massa människor på. Själva hade han klättrat upp just när den körde iväg och sedan hoppat av utanför hotellet.

Förklaringen till hans frånvaro var kanske inte till alla delar trovärdig, men innan någon hann ställa frågor vände han sig till Ragna och sa, att han måste få tillbaks adressboken hon lånat. Han måste ringa till en person i Obuda. Numret stod inte i katalogen och han kom inte ihåg det. Samtalet brådskade.

Ragna fattade genast och bad honom följa med.

– Jag litar inte på Sándor, sa Mitsos lågt när de kommit in i Ragnas rum och stängt dörren. Den mannen är i AVH:s sold, det törs jag svära på. Jag misstänker att han varit en av säkerhetstjänstens kunskapare på radions utlandsavdelning i flera år.

– Så du tror att Ragna Holm från Köpenhamn till exempel finns i AVH:s register? Av vilken anledning? Jag är ju kommunist och det här är ett socialistiskt land.

– Kära du, det finns inga radioanställda någonstans i världen som inte är registrerade hos säkerhetspolisen. Han tog mjukt om hennes arm när han sa det och hon fick lust att luta sitt huvud mot hans kind men nöjde sig med en hand på hans axel.

– Var har du varit, frågade hon, jag har faktiskt oroat mej lite för din skull.

– Jag har tänkt på dej fast jag knappast haft tid till det, sa han. I ett helt dygn har jag suttit i möten. Nu har vi en kontaktkommitté för grekiska kommunister i exil här. Den sorterar under studenternas permanenta kommitté som bildades i tisdags natt sedan striderna börjat vid radiohuset. Det blev nödvändigt att skapa en ledning för dom som lyckats skaffa vapen mot AVH.

Som jag letade efter dej när vi tappat bort varann på Báthorygatan i tisdags kväll, fortsatte han. Vart tog du vägen? Jag fick in tårna bakom ett stuprör i hörnet av Kozmagatan och klängde mej opp en halvmeter över trängseln och hängde där och spanade som en falk både länge och väl. Varför kom du inte? Till slut kunde jag inte tro annat än att du var framför mej, så jag sprang mot Hjältarnas plats och hoppades få syn på dej.

Ragna log och förklarade att hon letat efter honom i andra hörnet av samma kvarter, kanske trettio steg närmare parlamentsplatsen.

– Mitsos, jag saknade dej innan du saknade mej ... Han skakade oförstående på huvudet.

– Jag fattar det inte, sa han, vi gick ju alldeles bredvid varann och pratade hela tiden.

– Ja, du pratade nog hela tiden, sa hon glatt. Han böjde huvudet: förlåt! Det var ju trängselns fel och inte ditt, skyndade hon sig att säga. Men vart tog du vägen?

Liksom hon hade han sett Stalinstatyn falla och hört skottlossningen vid radiohuset och skyndat ditåt. Där i närheten någonstans hade han sprungit rakt på Kálmán Csergö, en ungersk kamrat från Mitsos första år vid universitetet i Pest. De hade inte setts på fyra år, för en dag var Kálmán helt enkelt borta och förklaringen som gavs var, att han flyttats till universitetet i Szeged där undervisningslokalerna inte var lika överbefolkade som i huvudstaden.

Mitsos hade tyckt det var konstigt att Kálmán inte sagt något om flyttningen, men eftersom de inte var de allra bästa vänner just då, hade han inte fäst sig vid det. Han hör väl av sig, hade Mitsos tänkt och därefter glömt bort episoden. I förrgår kväll hade han fått förklaringen.

Kálmán hade en syster som var sjuksköterska och arbetade på ett sjukhus i Buda. Där fanns en överläkare som i likhet med många kolleger gav sina privata vänner förtur till behandling och till importerade mediciner, vilket han mottog handtryckningar för från vännerna, förmodligen flera tusen forint i månaden. En idealistisk ung läkare anmälde sin korrumperade chef för kriminalpolisen och resultatet blev att idealisten arresterades av AVH, anklagad för statsfientlig verksamhet.

Kálmáns syster Judit var partimedlem och hon gick till sjukhusets partisekreterare och protesterade. Eftersom hon var ung och vacker visade han benägenhet att lyssna; hon blev inte omedelbart avfärdad som intrigant eller kverulant.

Då ingrep AVH:s långa arm. Partisekreteraren fick en varning för sina godtrogna böjelser. Judit anklagades för stöld av papaverinpulver och en flaska morfin ur giftskåpet på avdelningen där hon arbetade. Både hon och hennes arbetskamrat Sári greps och dömdes samtidigt med den bläögde läkaren för sabotage mot det socialistiska statsskicket. Kálmán åkte också med i svepet och fick fyra år som nära anhörig till Judit och det dömdes även Sáris fästman Tibor till. Rättegången var raskt avverkad. Kálmán som bråkade under polisförhören fick inte ens vara med under domstolsproceduren.

Han hölls inburad på olika ställen i tre och ett halvt år. I början av maj 1956 släpptes han ut från fängelset i Debrecen och anvisades arbete hos renhållningsverket i Szolnok. Där sopade han gator för usel betalning och anmälde sig hos polisen två gånger i veckan.

I Szolnok hörde han talas om MEFESZ, det nya studentförbundet som oppositionella studenter i Szeged bildat i mitten av oktober. Tiden var mogen; på en vecka blev samtliga studenter vid ungerska universitet och högskolor medlemmar i MEFESZ.

Med rastlös energi fejade Kálmán sina gator. Han brann av otålighet att få ta del i det nya. Söndagen den 21 oktober kastade han sin sopkvast i floden Tisza och tog tåget till Budapest.

Kálmáns tilltro till det befintliga statskicket i Ungern var numera obefintlig. Hans åsikt var att den existerande maktapparaten inte kunde reformeras utan måste raderas om vanligt folk skulle få någon talan. Först och främst måste AVH röjas ur vägen. Kálmán hade inte lyckats få tag i något vapen när Mitsos träffade honom, men han var redo att dö och att döda dem som stod i vägen för en socialism värd namnet i Ungern.

En studentska med röd armbindel värvade Mitsos och Kálmán att bära en metallarbetare, som sårats i striderna kring radiohuset, till sjukkliniken på Trefortgatan. Därifrån hade de gått till universitetet som ligger i närheten och där hade Mitsos träffat ett par grekiska landsmän och tappat kontakten med Kálmán.

– Just då kom en stor lastbil som nattskiftsarbetarna på Lámpartfabriken lastat med vapen och ammunition, så Kálmán fick säkert tag i en kulsprutepistol att bekämpa AVH med, sa Mitsos.

Studenterna hurrade och några grät när dom såg lastbilen och förstod att det fanns arbetare som stod på upprorets sida. Vapenlasten var ett handfast bevis på att de gav studenterna sitt stöd. Det var inte vilka arbetare som helst! Lámpartfabriken är landets största tillverkare av handeldvapen.

Chauffören och karlarna som följt med till universitetet omfamnades otaliga gånger. Jag såg hur en kolsvart studentska kysste chauffören rakt på munnen. Sedan berättade hon att han var hennes pappa!

Själv tänkte jag också ta en kpist och slåss mot slaktarna i AVH, men János i studenternas permanenta kommitté bad mej komma till ett möte i stället och sedan blev jag kvar där. János och dom flesta i kommittén är oppositionella kommunister som blivit uteslutna ur kommunistiska ungdomsförbundet. En av dom förklarade att han hade gjort invändningar på ett politiskt möte i fjol mot att socialdemokratien

beskrevs som en form av fascism. Dagen efter blev han utesluten ur ungdomsförbundet och utkastad från juridiska fakulteten.

Mitsos berättade om budbärare från industrier i Budapest som letat sig fram till studenternas permanenta kommitté redan första natten med hälsningar från olika arbetargrupper. Dessa sympatityttringar framfördes utan någon vältalighet. De kortfattade budskapen var till gengäld tydliga och gjorde ett överväldigande intryck på de unga studentledarna. Det gick upp för dem att kommittén de bildat inte bara angick studenterna. Den var på väg att bli centrum för stora arbetargrupper och kampen fick därmed helt andra dimensioner.

Det fanns säkert hundratusentals arbetare som var redo att kämpa mot funktionärernas välde och slåss för arbetarmakt. Studentledarna var hänfödda inför detta perspektiv, men hos de klokaste av dem blandades entusiasmen med en skrämmande känsla av otillräcklighet inför denna väldiga uppgift. Hur skulle de kunna förverkliga folkets drömda samhälle när inga andra klarat av det? De mindre kunniga försäkrade för sin del att de kunde skapa en alldeles ny sorts socialism med enbart positiva egenskaper.

– Jag har drömt så mycket om den socialistiska revolutionen, sa Ragna, men jag kunde aldrig drömma om att beväpnade kommunister skulle göra uppror här!

Hon berättade om sina upplevelser sedan i förrgår och blev åter mycket upprörd när hon försökte beskriva mordet hon bevittnat. Mitsos sa att dom som själva fått smaka på AVH:s brutalitet tycker det är rätt att avliva bödlarna och deras hantlangare. Även oskyldiga drabbas, invände Ragna. Hon redogjorde för samtalen och dispyterna hos Sándor och frågade Mitsos om han sett till Marianna och Jancsi. Dom är nog med i någon väpnad grupp, trodde Mitsos.

Han förklarade att han inte kunde stanna längre. Studenterna skulle fira den nationella revolutionens seger med en demonstration till parlamentsplatsen på förmiddagen och han var med i en grupp som hade ansvaret för den. Fast just nu har jag lust att ge fan i alla plikter, mumlade han och lutade pannan mot väggen.

– Är du mycket trött?

– Jag skulle vilja sova femton timmar.

– Gör det! Jag ska vaka över dej.

– Du är nog trött du också, sa han.

– Ja, det är inte utan, faktiskt.

– Du hinner sova några timmar. Kom till Lujza Blahatorget vid tiotiden så ses vi där i hörnet av Klauzálgatan och kan gå tillsammans i demonstrationen.

– Jag kommer, sa Ragna och såg på honom med värme.

Han stod obeslutsam, visste inte om han skulle överskrida kamratskapets gräns eller ej. Var rädd om dej, sa hon plötsligt och grep om hans nacke och kysste honom. Han tog henne i famn, inte lidelsefullt utan höviskt.

När han gått beställde hon väckning av portieren och somnade.

11

En blek sol tittade fram bland vältrande moln och värmde luften några grader. Bladen på de bastanta kastanjeträden rasslade svagt i vinden. Från söder hördes dova skrällar från exploderande granater vid Kiliánkasernerna.

På Lujza Blahatorget väntade skaror av unga människor. De höll på att formera sig i kolonner med fanborgar i spetsen.

Alla flaggor var nysydd. De horisontella fälten i rött, vitt och grönt saknade emblem. Folkrepublikens symboler: ax, hammare och röd stjärna var avskaffade. Pappskyltar med Kossuthemblem från 1848 användes i stället, målade sköldar med röda och vita fält i den vänstra halvan och ett vitt kors med dubbla armar på tre gröna kullar i den högra halvan.

Sköldens symboler i de röd-vit-gröna ungerska färgerna var mycket äldre än Kossuth, men han hade kämpat med stor lidelse för dem och därmed blivit en av nationens ihågkomna söner. Den vältalande advokaten Lajos Kossuth var alla ungrare stolta över, oavsett om deras åsikter drog åt höger eller vänster. Han ledde kampen för självständighet från det kejsarliga Österrike 1848-49.

Efter nederlaget gick han i landsflykt. När han dog 1894 fördes stoftet till Budapest och begravdes under stora högtidligheter på statens bekostnad. Mest gripna var förmodligen bildhuggarna. Statyer av Kossuth beställdes i tjugo ungerska städer.

Parlamentsplatsen dit demonstrationen skulle gå hette egentligen Lajos Kossuthtorget och fortsättningen av Rákóczigatan ned mot floden hette Lajos Kossuthgatan.

Ragna såg med undran på Kossuthemblemet. Hon kunde inte fatta hur kommunistiska demonstranter kunde bära skyltar med kristna kors på och frågade Mitsos om saken. Han ville inte svara själv utan lät frågan gå vidare till sin ungerske kompis Zoltán. Som förklarade att sköldar med kors skulle bäras i täten av demonstrationståget för att de representerade den ungerska nationen. Ungerns nationella enande ägde rum år 1001 när den nyligen kristnade Stefan kröntes till kung.

Ett envist rykte gjorde gällande att Suslov och Mikojan från den okrönte makten i Kreml hade kommit till Budapest på morgonen för att förhandla med Nagy. Det kanske är sant! Det betyder kanske att ryssarna erkänner förändringarna i Ungern, sa Mitsos. Han var jublande glad inför den möjligheten. Förstår du vad det innebär? Då kan

demokratiseringen som alla väntar på genomföras utan mera blodspillan!

Ragna var lika ivrig som han. Hon kände hur stark demonstranternas optimism var och greps av de glada förväntningar som lyste i allas ansikten.

Demonstrationen kom igång och sjungande kolonner svängde ut på Rákóczigatan. Ragna och Mitsos gick nästan framme i täten.

Efter bara några minuters marsch stannade tåget tvärt. Två ryska tanks körde rakt mot demonstranterna.

Avståndet krympte från 100 meter till 70 till 50 till 40, 30, 20 meter utan att tanksen saktade farten och det rytande motorljudet blev så starkt att även de mest orädda började tveka. Det klokaste vore att springa, att kasta sig åt sidan, att söka skydd i tvärgator och portgångar.

Skulle dessa vrålände vidunder köra rakt in i demonstrationståget och riva sönder människornas mjuka kroppar under sina rasslande fotmattor av stål? Eller skulle deras kulsprutor meja omkull folk som blommor på en slätteräng?

Demonstranterna greps av en väldig känsla, en trotsig och fatalistisk gemenskap som inför ett oundvikligt öde. Ingen sprang. Ingen rörde sig. Alla stod kvar, darrande, tigande, stolta! Vi viker inte! Vi dör hellre!

Det var en kraftmätning mellan viljor, mellan tusentals som förvandlats till en kollektiv vilja och några få inne i tanksen. Ryssarnas avsikt var att skrämja iväg demonstranterna, men det var deras egna nerver som sviktade. Stridsvagnarna stannade.

De som stod i de främsta leden kunde se kulsprutornas mynningar och deras hjärtan krympte. De kunde också se in i de mörka kanonrören och visste att en exploderande granat kunde sopa bort hundratals av dem från jorden. Från Kiliánkasernerna kunde alla tydligt höra vilken oerhörd kraft det fanns i varje sådan explosion.

Demonstranterna väntade med torra munnar. Att gå därifrån var omöjligt. Att gå framåt? Zoltán och Mitsos rådgjorde viskande med ett par andra i den grupp som hade ansvaret. Skulle de uppmana tåget att fortsätta? Demonstranterna skulle säkert följa uppmaningen, men skulle ryssarna ge vika en gång till? Resultatet kunde bli massaker och det ville ingen uppmana till.

I dessa gastkramande sekunder lämnade en studentska första ledet och gick fram till den ena stridsvagnen. Tusen par ögon följde henne som hypnotiserade. Hon tog upp en anteckningsbok ur fickan och skrev, rev ur bladet, gick fram till kulsprutans skottglugg och stack in det. En stund

senare kom en papperslapp ut genom gluggen. Hon tog den och läste, viftade sedan med lappen och ropade högt av glädje:

– Dom tänker inte skjuta! Dom är med oss!

Det blev ett enormt jubel. Tanksen svängde runt. Demonstranterna sprang och ropade och hoppade som dårar. Befälhavaren hade skrivit att tanksen skulle köra i täten av tåget till parlamentsplatsen och på några sekunder var båda två fullpackade med ungrare på stålplåten.

Den tvära förändringen kändes överklig. Ragna sa att hon inte fattade någonting. Befälhavaren för tanksen hade skrivit på lappen att han haft order att hejda demonstrationen, men att han ändrat uppfattning och beslutat att eskortera demonstranterna i stället.

Mitsos frågade sig hur en officer kunde besluta mot givna order. Höll det på att bli anarki i ryssarnas pansarförband?

Demonstranterna ropade slagord om Ungerns självständighet och fler och fler anslöt sig till tåget. Stämningen var mycket optimistisk. Ingen tyckte det var konstigt att ungerska nationalister tågade bakom ryskt pansar.

Över gatorna nära floden kom brandröken bolmande söderifrån. Det verkade som om många byggnader skjutits i brand under striderna kring kasernerna på Ullöigatan. Längre norrut var luften åter klar.

När demonstranterna tågade in på parlamentsplatsen stod tre ryska pansarbilar där. Deras befälhavare klev ur och pratade ivrigt med studenterna, av vilka de flesta behärskade ryska hjälpligt. Han förklarade att han och hans mannar aldrig haft någon önskan att bli stationerade i Ungern.

Samtalet var sansat och plötsligt hördes det dova och ohyggliga ljudet av kulor som slog in i människokroppar och bråkdelen av en sekund senare nådde det gälla dödsskrattet från maskingevär och automatkarbiner demonstranternas öron.

Ragna föll baklänges efter ett våldsamt slag i mellangärdet och det dröjde flera sekunder innan hon fattade att Mitsos slagit armen om henne och med ofattbar snabbhet slungat henne i skydd bakom en av de ryska stridsvagnarna som stannat bredvid pansarbilarna. En massa människor kastade sig handlöst ned där och de underst var nära att kvävas.

Det blev ett ögonblicks tystnad efter den första salvan och Mitsos tittade vesslesnabbt upp över pansarplåten och duckade igen. Automatvapnen spydde ut kulor på nytt från byggnaderna mitt emot parlamentet och nu besvarade de ryska pansarfordonen elden med sina kulsprutor och granater.

Sårade skrek ohyggligt av rädsla och smärta. Demonstranter sprang fortare än någon gång tidigare i sitt liv bort, bort, bort från denna mördande öppna plats.

De som låg någorlunda skyddade bakom pansar talade hest om AVH. Säkerhetspoliserna skjuter från översta våningen i jordbruksministeriet, jag känner igen uniformerna, sa en student. Dom är på taket också i huset bredvid, sa en annan. Mitsos ansåg att dom måste vara desperata som börjat skjuta på ryssarna, sina allierade. Och varför skjuter dom på oss som är obeväpnade? Dom är slaktare, sa en studentska. Död åt dom djävlar!

Blyet halkade mot pansarplåten och regnade åt alla håll. Ragna blev träffad i pannan av en rikoschett. Mitsos konstaterade att det bara var en skräma. Men vi måste härifrån, sa han. Har dom en granatkastare blir det hackbiff av oss.

– Kom! skrek Mitsos när skjutandet avtog lite. Han höll Ragnas överarm i ett järngrepp. De sprang i sick-sack och sprang, sprang med blodet pumpande så det flimrade för ögonen och med lungorna färdiga att sprängas kom de i skydd bakom parlamentets väldiga stenbyggnad. Benen skälvde så att de måste sätta sig och den saliga känslan av att vara i säkerhet efter livsfaran grep dem mycket starkt.

Demonstranter som stod där förklarade att de gått i mitten av tåget och hört att skjutandet började men inte sett något. Mitsos sa att åtminstone trettio dödades av den första salvan, bland dem befälhavaren för de ryska pansarbilarna. För fem minuter sedan hade befälhavaren sagt att han längtade hem till Brjansk, nu skulle han aldrig mera tala.

De andra berättade att de sett hur några modiga försökt bära bort och rädda sårade men mejats ner. Alla ansåg att säkerhetspoliser förtjänade att bli ihjälslagna som råttor.

När Ragna kommit på fötter och andades någorlunda normalt igen upptäckte hon till sin förvåning att strumporna var våta. Hon kände efter med handen och ryckte till. Det måste ha skett i skrällen därute! Hon drog in luft genom näsan och tyckte att pissdoften märktes ganska tydligt.

Kajen låg bara några meter bort. Där fanns en stentrappa ner till floden. Hon tassade dit. De andra pratade. Inte en människa syntes till. Hon tog vatten i händerna och vaskade av sig så gott det gick mellan benen och på insidan av lären. Vattnet var kallt och grumligt. Hon gned bort det från strumporna för att det inte skulle rinna ner i skorna.

Eldgivningen från de ryska pansarfordonen var effektiv. Skjutandet från byggnaderna mitt emot parlamentet avtog och blev sporadiskt.

Ambulanser med påslagna sirener körde in på torget och började ta hand om sårade. Ragna och Mitsos gick bakom en rad träd utmed den öppna platsen. Där låg ett tiotal döda som inte hunnit i skydd bakom träden eller inte fått plats. En ung flicka med utslaget hår såg ut som om hon bara lagt sig att sova en stund.

– Det kunde lika gärna varit jag, sa Ragna. Hade rikoschetten trängt in så skulle ... jag fattar det inte ... om den ... jag skulle varit utsläckt, borta. Det är lika lätt att skjuta människor som att slå ihjälflugor.

Mitsos nickade stumt. Fem av mina bästa vänner stupade i inbördeskriget, sa han. Jag såg med egna ögon hur två av dem föll. Alla gav sina liv för ett socialistiskt Grekland. Men vi förlorade. Dom dog förgäves. Den äldste var nitton år.

De hörde en radio genom ett öppet fönster och stannade. Tusentals har lagt ner vapnen och överlämnat sej till myndigheterna. Revolten håller på att bryta samman, förkunnade hallämannen.

– Vilket fantastiskt påstående! utbrast Mitsos. Tror dom att lyssnarna är idioter? Han översatte vad hallämannen sagt. Det kanske inte är avsett för Budapest utan för resten av landet, sa Ragna.

Mitsos påminde om att styrelsen för LO haft möte på morgonen och krävt att sovjettrupperna skulle lämna Budapest och AVH avskaffas. Sådana nyheter aktar sej radion för, sa han.

Men stora nyheter klarar sig utan hjälp av radiosändare. När de gick genom kvarteren vid Donau hängde redan flaggor på halv stång på många ställen till minne av dem som nyss dödats framför parlamentet. Fler och fler hängde ut sorgflor genom fönstren, svarta tygstycken, schalar eller tygremsor.

Grupper av demonstranter gick genom gatorna och ropade ut sin vanmakt och sin vrede.

– Ned med AVH!

– Död åt AVH!

Kvinnor öppnade fönstren och frågade om massakern. Demonstranter stannade och gav kortfattade redogörelser. Sedan ekade rop från fönstren i takt med dem från gatan:

– Förinta AVH!

Skaror av ungdom tågade genom planteringarna på Engelstorget och fortsatte mot universitetet. Ragna stannade och granskade statyn. Mitsos hade bråttom att komma tillbaka till juridiska fakulteten men förklarade att han måste ha något att äta först. Minns du den där fisksoppan, sa

Ragna. Var det inte där i närheten? Jo i en av smågatorna bakom Astoria, sa Mitsos. Bara det inte är stängt.

De hittade fiskrestaurangen som var öppen och proppad med folk. Gästerna satt på träbänkar vid långa bord. Några av dem trängde ihop sig ytterligare så Ragna och Mitsos också fick plats.

Ställets berömda soppa var gjord på karp som fiskats i Donau och kryddats med röd peppar, så starkt att svetten bröt fram över hela kroppen efter första skeden spad i munnen. Tungans smaklökar glödde som eld. Kryddningen tog bort smaken av dy som annars var mycket påtaglig och gjorde flodfisk oaptitlig.

Två tallrikar var slevade de i sig och doppade stora skivor rågbröd i spadet. Mitsos hade inte ätit ordentligt på flera dagar. Han blev så mätt att han övermannades av sömnhet. Pannan sjönk mot bordet. Stackars dej, viskade Ragna och lutade hans huvud mot sin axel. Han blev tyngre och tyngre och snart låg han i hennes knä och sov djupt.

Hon smekte hans svarta skalle och tänkte på att det var torsdag eftermiddag. Hade han sovit något alls sedan i tisdags morse?

Flickan bredvid Mitsos sa något vänligt som Ragna inte förstod men nickade ja till med ett leende.

Tröttheten övermannade henne också och hon drömde att hon satt i sin mormors knä under körsbärsträdet i morföräldrarnas koloniträdgård och trädet blommade med en väldig prakt och var genast fullt av mogna bär och morfar låg i solen med en ölpava i näven och skrattade så magen hoppade.

Han rörde vid hennes arm och Ragna tittade upp och märkte att en radio var på och att alla satt tysta. Hon ruskade Mitsos. Han blev genast klarvaken och lyssnade spánt. En kommuniké lästes upp: Ernö Gerö har avgått från posten som förste sekreterare i Ungerns Arbetande Folks Parti och ersatts med János Kádár!

Alla stod med ens upp runt bordet och ropade. Jublet blev öronbedövande och några började sjunga en sång om seger och strax stämde alla in. Ovationerna gällde inte så mycket Kádár utan först och främst att landet äntligen blivit av med Gerö.

Efter kommunikén meddelade radion att regeringen övervägt att upplösa AVH! Då blev folk som galna kring borden, kysste kända och okända, skälade med alla och skrek i munnen på varann.

Mitsos beställde en karaff vin och sa att det här måste vi fira, det är den bästa nyheten hittills, AVH är stalinisternas sista fäste! Död åt AVH!

– Leve János Kádár, ropade någon men det väckte inget större gensvar. Det var inte gott att veta vad han stod för. I slutet av 40-talet hade han varit inrikesminister och inblandad i rättegången mot sin föregångare och vän László Rajk som avrättades 1949. Sedan blev han själv utrensad, sa Mitsos. Han satt inburad från våren 51 till hösten 54 och det sägs att AVH torterade honom med gammaldags metoder, ryckte bort naglarna och flådde honom på olika ställen, skar bort skinnbitar och gned in salt i det nakna köttet.

Det blev diskussion vid bordet och alla ansåg att massakern på parlamentsplatsen tvingat regeringen att diskutera AVH:s existens. Säkerhetspolisen skulle naturligtvis återuppstå under nytt namn fast kanske mindre brutal, lägre avlönad och mera ungersk.

I AVH hade det hela tiden funnits höga ryska säkerhetsofficerare som kallades rådgivare. Alla oppositionella ungrare var övertygade om att rådgivarna hade sista ordet och att den ungerska partiledningen och regeringen i själva verket inte haft full kontroll över sin egen säkerhetstjänst. I kritiska skeden tog AVH order direkt från KGB i Moskva.

Ragna fyllde mera vin i glaset. Skål för den ungerska vägen till socialismen, sa hon. Måtte skjutandet vara över snart! Mitsos log och lyfte sitt glas. När AVH är borta kommer ryssarna att ge sej iväg också, sa han. Då återstår bara några fascistgrupper. Dom får vi snart bukt med.

Restaurangens båda musiker återvände från sin rökpaus och började spela. En hade fiol och en satt vid pianot.

Gästerna nynnade med i deras klagande och glödande csárdás. Båda var mycket skickliga.

– Tänk dej en industristad där musikerna är nästan lika många som metallarbetarna, sa Mitsos. Budapest är fantastiskt! Det kommer att växa fram en alldeles ny sorts socialism här.

Han satt med hakan i händerna och lyssnade. Ögonlocken blev tunga. Ragna såg hur hans huvud började sjunka. Hon lotsade försiktigt ned det i sitt knä. Han skulle få slumra en halvtimme.

12

Mitsos letade efter sina tre kamrater i exilgrekernas kontaktkommitté, men hittade bara Jannis som satt och ropade i en telefonlur. Det hörs så förbannat dåligt, förklarade han samtidigt som han hälsade på Ragna och skrek i luren.

Efteråt rapporterade Jannis att revolutionskommittén i Miskolc, en industristad i nordöst mot gränsen till Tjeckoslovakien, hade kontroll över den lokala radiostationen och sände ut appeller om arbetarmakt, demokrati och nationell självständighet. Arbetarråd hade valts i alla industrier redan på onsdagen och råden hade proklamerat generalstrejk och bildat Miskolcs revolutionskommitté.

Exilgrekerna i Miskolc deltog med liv och själ i kampen och samma anda rådde i Győr västerut mot Österrike och i Kaposvár i söder nära jugoslaviska gränsen.

– Men här i Budapest finns det beväpnade greker som slåss på säkerhetspolisens sida! I morse stupade två greker i 40-årsåldern som blivit inringade ihop med fyra AVH i en lokal vid Moszkvatorget i Buda, sa Jannis.

– Det finns nog åtskilliga stalinister bland grekerna, trodde Mitsos och skakade på huvudet. Dom får aldrig in i sina tjocka skallar att överheten under Stalin blev lika girig och brutal som den gamla var.

– Jag tror det är tvärtom, sa Jannis. Nog har dom fattat vad det handlar om! Dom har valt sida och vill tillhöra den nya överheten.

– Meningen med socialismen var ju att avskaffa överheten, sa Ragna.

– Här i Ungern blev den aldrig avskaffad, sa Jannis.

De började tala om Stalins politik att behålla den gamla överheten när Röda armén jagat ut tyskarna ur Ungern och låta den fortsätta att styra landet. Det fanns förresten ingen vänster med utbildning att ersätta högern med, vänstern var så gott som utrotad.

1948 övertog kommunisterna hela regeringsmakten. Då började Rákosi och hans män att undergräva de privilegierades positioner. Arbetarklassens och jordbruksbefolkningens barn fick företräde till de ungerska universiteten och högskolorna. Överklassens sätt att via betygen välja ut sina egna barn till den högre utbildningen ersattes med ett proletärt urval.

Meningen var att det ungerska arbetsfolket för första gången skulle få en statsmakt som stod på deras sida, förklarade Jannis. För första gången skulle ämbetsmän och officerare och lärda komma från arbetarkvarter

och bondbyar, härstamma från befolkningens överväldigande majoritet. Deras friska anda och starka solidaritet med folket skulle blåsa rent i maktens salar och göra slut på korruption och privilegier.

Mitsos sa att det var en rättvis och storslagen tid som inleddes då. De gamla höginkomsttagarnas barn fick börja arbeta i fabriker och jordbruk och själva tjäna ihop till sitt bröd. Vanligt folks barn fick studera. Den proletära omvälvningens tid hade kommit och direktörer och docenter och domare och disponenter skriade hjärtskärande om hur fruktansvärt det var att deras avkomma måste försörja sig med kroppsarbete.

Men denna hemska epok varade inte så länge. Den revolutionära glöden slocknade. Höga kommunistiska funktionärer etablerade sig som ny överhet med egna privilegier och började se med förståelse på sina föregångare. Den gamla överhetens ättlingar fick lov att studera igen och klättra.

– Allt blev väl ändå inte lika borgerligt som förut, sa Ragna.

– Förräderiet var i alla fall tillräckligt stort för att folk skulle sluta tro på det nya samhället. Det liknade det gamla alltför mycket, sa Jannis. Samma huggsexa. Det gällde att sko sej och vara osolidarisk.

Telefonen ringde och Jannis växlade från franska till ungerska när han tog luren och sedan till grekiska. Det var greker i Nyiregyháza i öster några mil från gränsen till Sovjetunionen som rapporterade att de var med i omvälvningen där.

– Våra landsmän kämpar överallt, sa Jannis med stolthet.

– Ja, här i Budapest kämpar dom till och med på båda sidor, muttrade Mitsos.

Stafanos och Dioniosios, som var den andra hälften av grekernas kontaktkommitté, kom in i rummet och Ragna hälsade på dem. Hon förstod att de ville hålla sitt möte omedelbart och sa åt Mitsos, att hon tänkte gå hem till hotellet. Jag ringer dej senare, sa han, men sitt inte och vänta för jag har ingen aning om när vi blir färdiga.

Det var mycket folk i korridorerna och alla verkade ha bråttom. Många var beväpnade. Ragna såg till och med flickor som var det, fast de hade inte kpistar utan bara revolverar. Ute i porten till juridiska fakulteten grälade två arga studenter och såg ut som om de tänkte börja slåss. Ragna blev rädd och skyndade sig ut för bägge hade kpistar.

På morgonen hade det hängt flaggor utanför fönstren till så gott som varenda lägenhet och de klara tygfärgerna hade lyst upp de grå väggarna. Nu hade färgglädjen dämpats. Alla flaggor hade draperats med sorgflor eller remsor av svart tyg till minne av de cirka två hundra unga demonstranter som skjutits framför parlamentet.

Några hade hängt ut svarta fanor som böljade sakta i eftermiddagsbrisen. Stråk av brandrök drog bort över taken. Det luktade aska och död.

Ragna träffade Dino i hotellhallen. Han hade just hört en upphetsad stämman från Radio Free Europe förkunna, att ryska tanks öppnat eld mot obehägnade demonstranter på parlamentsplatsen och mejat ner dem fullkomligt hänsynslöst. Den kommunistiska stormaktens råa blodtörst hade medfört att över sex hundra ungerska patrioter mördats i denna fruktansvärda massaker.

Dino skakade på huvudet. Nu hugger dom i sten ordentligt borta i München, sa han. Var du på parlamentsplatsen, frågade Ragna. Nej, det var en bekant till Luis som ringde och talade om vad som hänt, sa Dino. Ragna berättade om sina upplevelser och om hur blixtnabbt Mitsos handlat. Han har ju varit i krig, sa Dino, han vet vad som krävs för att överleva, han vet hur man gör.

Något var på gång vid LO-tidningen Népszava och Dino var egentligen på väg dit. Kan du vänta ett par minuter, frågade Ragna. Jovisst. Hon gick till sitt rum, tvättade av sig och bytte underbyxor och strumpor.

De gick snett genom Csemege's hall där det inte var några köer alls nu och kom ut på Rákóczi-gatan. På tidningshusets balkong ett kvarter från Csemege stod en man och höll tal.

Gatan var svart av folk. Det var chefredaktören som talade. Han tog upp den ungerska LO-ledningens resolution samma dags morgon som krävde att de ryska pansarstyrkorna skulle lämna Budapest. Det är en mycket stor seger att Gerö till slut tvingats avgå och ersatts av Kádár och att regeringen nu tänker upplösa AVH, poängterade han.

– Men vi kan inte acceptera att det fortfarande sitter ministrar från det gamla gardet i Nagys nya regering! Dom måste avgå och lämna plats för kamrater som inte har blod på händerna!

Det mötte kraftigt bifall. Han var en bra talare, klar och ganska kortfattad. Det fanns inga högtalare. LO anser att representanter för Studenternas revolutionskommitté bör få två ministerposter, ropade han. Regeringen måste utfärda allmän amnesti och få slut på striderna! Dom upproriska ska inte straffas, dom har räddat vårt land, dom har gripit till vapen mot ett styre som fört Ungern till randen av en katastrof! Vi hyllar deras mod och deras offervilja! Vi kräver att regeringen låter dom bilda en folkmilis som kan återupprätta ordningen här i Budapest!

Dino översatte för Ragna och berättade efteråt att det bildades revolutionskommittéer överallt på arbetsplatserna och även i bostadskvarteren. Statsmakten höll på att vittra sönder och då tog folk saken i egna händer och skapade nya organ. Till dem valdes människor som majoriteten hade förtroende för. Partimedlemmar valdes sällan,

enligt vad Dino hört, däremot oppositionella före detta medlemmar som blivit uteslutna.

Utvecklingen gick fort. Ibland förändrades situationen från timme till timme. Studenternas permanenta kommitté hade redan hunnit bli en ålderdomlig beteckning och hade just bytt namn till Studenternas revolutionskommitté.

De som bearbetade Stalinstatyn utanför Csemege med ekande släggor och ylande järnsågar gjorde ett uppehåll medan chefredaktören talade. Sedan började hamrandet igen. Folkmassan under balkongen skingrades långsamt.

Ragna upptäckte att pojkar och gummor stod i kö på baksidan av tidningshuset och drog med sig Dino dit. Det var utbärarna som väntade på dagens försenade tidning. På grund av oordningen bestod den av ett enda blad med stora rubriker om att Gerö avgått och efterträtts av Kádár. Längre ner fanns en artikel som krävde allmän amnesti. Baksidan var tom.

Utbärarna fick sina buntar som för dagen var ovanligt små och gav sig iväg. Men just när de kom ut på gatan blev de hejdade av män i långa läderrockar som högg tag i tidningarna och eldade upp dem på ett bål i rännstenen.

– Dom är antagligen fascister och har kpistar under dom där läderkapporna, sa Dino när han fick syn på dem.

En arg kvinna protesterade högljutt och vägrade lämna ifrån sig sin bunt. Karlen som ryckte i bunten slog till henne i ansiktet så hon ramlade omkull och blödde ur näsan.

Dino blev upprörd och tänkte ingripa men hejdades av Ragna. Är du från vettet, du med din brutna ungerska, sa hon, dom kan ta dej för rysk agent och slå ihjäl dej!

Folk började samlas men ingen ingrep. Där stod säkert flera hundra som var emot att tidningsbladen brändes, men de blev bara stående som en färscock och lät de fem männen hållas. Inte en enda ville riskera sitt eget skinn.

Då kom Népszavas chefredaktör. Han började argumentera med männen i läderrockarna. Deras svar var hårda och snart började de ryta åt honom. Han röt tillbaka med stor självsäkerhet och visade inte minsta rädsla. Då blev folkskocken också modig och skällde ut läderrockarna. Det blev ett öronbedövande oväsen. Tidningsbrännarna skyndade sig att retirera.

– Om det fanns lite fler modiga människor, sa Ragna.

Åskådarmassan skingrades. Några tog åter upp den slogan som ekat mellan husen när chefredaktören hade hållit sitt tal från balkongen:

–Ruszki go home! Ruszki go home!

Ragna och Dino gick bort och tittade på männen som försökte stycka Stalinstatyn. Den hade bearbetats i närmare två dygn men var nästan hel fortfarande. Souvenirjägarna hade bara lyckats åstadkomma några hål i ansiktet och bröstet på Josef Vissarionovitsj beläte.

De fortsatte gatan fram och Dino pekade mot ett hus på andra sidan Lenin boulevard. I morse såg jag en man bli ihjälslagen därborta, sa han. En eller flera sköt med automatvapen där. När tre ryska tanks kom dit upphörde skjutandet.

Då kom en äldre herre i hatt och regnrock ut på gatan och började gestikulera åt stridsvagnsförarna mot ett hus längre bort. Där! Därborta! pekade han, där finns dom som sköt nyss! Han liknade en korrekt ämbetsman. Tanksen rullade iväg.

I nästa ögonblick sprang en massa människor ut ur kvarterets portar och rakt på honom. Han såg förvånad ut och hann inte ta ett enda steg. Dom slog omkull honom och sparkade och trampade och hoppade på honom tills han dog. Revbenen krossades så att bröstkorgen blev alldeles platt. Sedan försvann allihop och några minuter senare kom några förskrämda människor och bar in kroppen i det gråa huset därborta. Det var nog hans anhöriga.

– Grannarna såg honom antagligen som förrädare, sa Ragna och det menade Dino också.

En högröstad man sålde tidningar i nästa gathörn. Dino köpte en och ögnade igenom rubriker och ingresser på första sidan. Jag tror den är högerextremistisk, sa han. Antikommunistisk är den i varje fall. Den här artikeln dömer ut både Nagy och Kádár.

Tidningen hade fyra sidor i ganska litet format. Var får dom papper ifrån, sa Ragna. Deras väpnade grupper har väl lagt beslag på ett tryckeri med papperslager, gissade Dino.

– Tänk om det blir fascisterna som tar makten, sa Ragna.

– Det kan dom inte, sa Dino. Dom är för få och är hatade för det skräckvälde som dom fascistiska pilkorsarna påtvingade befolkningen här 1944.

De vände om och gick förbi den utbrända pansarbilen med ryska soldater som dödats föregående dag. Ingen hade tagit hand om de förkolnade kropparna.

13

Staden var som en grav. Mörk. Tyst. Många gatlykter var sönderskjutna. Ibland fanns inte en enda kvar på en lång sträcka. Där var det nästan kolsvart.

Inga skott; det verkade som om alla strider ebbat ut, som om alla kämpar sov.

Ragna stod på sin balkong och såg ut över Lenin boulevard. Inte en människa någonstans.

Mitsos hade inte hört av sig. Det där mötet måste väl ta slut snart? Hon önskade att han skulle komma till hennes rum, att han skulle sova där, att han . . . Men han kom inte.

De andra var antagligen hos Sándor. Hon ville inte gå dit. Var han verkligen AVH-agent? Mitsos var kanske överdrivet misstänksam?

Ett par gånger under kvällen hade hon med portierens hjälp försökt ringa till Mitsos. De som svarade kände honom inte och hade inte tid att leta i juridiska fakultetens många rum och salar.

Hon log lite åt sig själv och sin förälskelse i den hövliga greken. I själva verket var hon dödstrött, men hon ville träffa honom, tala med honom eller åtminstone se hans varma ögon innan hon somnade. Hon beslutade sig för att gå till honom.

Det rädde visserligen utgångsförbud men regeringen förfogade varken över polis eller militär till att upprätthålla förbudet. Det fanns ingen risk att man blev arresterad för att man var utomhus och risken att bli beskjuten var knappast större på kvällen än på dagen.

Den gamle nattportieren skakade betänksamt på huvudet när Ragna lämnade rumsnyckeln och förklarade, att hon tänkte gå till universitetet. Gå inte nära husväggarna, rädde han, gå så det syns tydligt att ni är obehäpnad. Jag skulle då inte vilja gå ut, sa han och skakade åter på huvudet. Det är inte lång bit, svarade hon, det tar högst en kvart.

Trädskronorna på Lenin boulevard susade som en skog. Civilisationens ljud hade tystnat. Vindens brus hördes mitt i storstaden, bladens rassel och grenarnas knakande.

Det var kallt ute. Och ödsligt. Ragna kände sig ensam i världen. De stängda portarna blev skrämmande. Någon kunde öppna en på glänt, sticka ut en kpist och tvinga henne att komma in och ... Hon ruskade på sig och tyglade sin fantasi. Här finns ju inte en käft!

Snett framför henne låg det stängda Csemege. Då hörde hon avlägsna rop och stannade, lyssnade. Hon gick fram till hörnet av Rákóczigatan. Där hördes ropen tydligare.

I stället för att gå till höger mot universitetet gick hon till vänster, korsade gatan och ställde sig vid utgången till Palace Hotel för att kunna ta skydd där om situationen blev hotfull. Ropen kom från en tvärgata ett par kvarter längre bort och blev plötsligt mycket tydliga när demonstranterna kom ut på Rákóczigatan:

– RUSZKI GO HOME! RUSZKI GO HOME!

De flesta fanor som bars i tåget var svarta och syntes bara dunkelt i det svaga ljuset från enstaka, fungerande gatlyktor. Det var ingen stor demonstration, bara några hundra. En del demonstranter hade bandage om pannan, om en arm eller hand. De vita förbanden lyste starkt mot de svarta fanorna.

Ragna undrade om det var anarkister som bar dessa fanor; svart är deras färg. Men hon förkastade tanken. Om det mot förmodan fanns organiserade anarkistgrupper i Budapest skulle de knappast välja att demonstrera när ingen såg dem.

Fanorna visade att det var ett sorgetåg.

Någon såg dem nog förresten. Ansikten skymtade i mörka fönster. Demonstrationståget drog bort genom bostadskvarteren och undvek de stora gatorna.

Utanför juridiska fakultetens port hejdades Ragna av två misstänksamma vakter. De övergick till bruten tyska när det visat sig att hon varken förstod ungerska eller ryska. Ragna förklarade vem hon var och visade sitt danska pass, vilket snarare ökade deras misstro.

Det blev inte bättre när hon skulle förklara sitt ärende. Av vilken anledning ville hon träffa medlemmarna i exilgrekernas kontaktkommitté? Nja, egentligen var det bara en hon ville träffa. Varför hade hon inte ringt i stället? Det hade hon gjort flera gånger, förgäves. Vad vill ni? Jag ska överlämna ett personligt budskap.

Den ene av de båda beväpnade studenterna gick muttrande in genom porten. Ragna fick vänta utanför och tyckte vinden blev allt kallare. Till slut kom Dioniosios, som hon hälsat på en gång men aldrig talat med. Eftersom han kände igen henne blev hon insläppt i byggnaden.

Han förstod genast vilket ärende hon hade och förklarade, att Mitsos, Jannis och Stafanos hade skyndat iväg till ett mycket brådskande möte i Buda tidigare under kvällen och skulle stanna på andra sidan floden över natten.

Gick det att ringa dit? Nej, det finns ingen telefon där, sa Dioniosios. Han kunde tyvärr inte eskortera henne tillbaka till hotellet men skulle ordna så någon annan gjorde det. Nej, nej, protesterade hon, det är fullkomligt onödigt. Hon ville inte att någon av de utmattade studenter som låg och sov överallt skulle väckas för hennes skull. Jag föredrar att gå ensam, försäkrade hon, jag är inte rädd!

Han såg frågande på henne. Har du något vapen ifall . . . ? Hon skakade på huvudet. Han tog upp en gammal blanknött waltherpistol ur en låda och ville ge henne den, men hon förklarade att hon ingenting visste om vapen. Den här är mycket enkel, sa han och visade henne hur man osäkrade pistolen. Jag föredrar att vara obevärnad, sa Ragna bestämt. Hon tackade honom för hans omtänksamhet, bad honom hälsa till Mitsos och gick.

Jag är rädd för att bli inblandad, tänkte hon när hon kom ut på gatan, jag föredrar att spela oskyldig, att vara obevärnad, att hålla mej undan och slippa ta ställning, jag är inte mycket till kommunist egentligen.

Det hade börjat regna och hon gick tätt intill en vägg för att inte bli våt, men sedan kom hon ihåg att man inte skulle smyga nära väggarna och drog sig ut mot rännstenen.

Den gamle nattportieren hälsade henne varmt och såg lättad ut när hon kom hem till hotellet. Om någon ringer, lova att väcka mej hur hårt jag än sover, bad hon när han gav henne nyckeln. Han log faderligt och lovade att det skulle han göra.

Dagens våldsamma händelser framkallade nya bilder i hennes huvud hela tiden, sova gick inte. Slaget i mellangärdet kändes lika tydligt som när Mitsos kastade henne i skydd på parlamentsplatsen och samtidigt verkade händelsen på förmiddagen en vecka avlägsen.

Regndropparna knackade försynt på fönsterglasets. Hon drog undan gardinen och satt och såg på trädkronorna. Det var riktigt danskt väder nu med drivande regn. Tankarna vandrade till bedrövliga söndagar i barndomen då oföretagsamheten härskade inomhus och vätan utomhus.

I minnet kom hon hem till moster Mette, det värsta av allt en regnig söndag. Först spårvagn i oändlighet genom Köpenhamn tidigt på morgonen och sedan buss norrut med byte i Gentofte och försök för en gångs skull uppföra dig som en väluppfosttrad flicka hos moster idag, du vet hur hon är!

Nog visste Ragna hur den där dödtråkiga kärringen var och hennes traskalle till karl var inte bättre han. Inget fick man göra, helst skulle man sitta som vore man död.

I timmar kunde hon trycka vid fönstret och stirra på en ängsmark med träddungar och buskar och ibland blev regnet så tätt att träd och buskar försvann och sedan kom de fram igen och försvann på nytt bakom gråa regnridåer och dök åter upp i uthållig tröstlöshet.

14

Likt jägare i spåren på storvilt smög två skolpojkar efter en rysk stridsvagn som långsamt rullade uppför Sztalingatan. Pojkarna var högst tretton år och deras spensliga kroppar doldes nätt och jämnt bakom alléns trädstammar. De gamla lövträden på dåvarande Andrassygatan hade huggits till ved under kriget och de nya hade planterats för bara tio år sedan.

Stridsvagnen stannade vid en tvärgata. Pojkarna kom springande snett bakifrån och den större tog upp en tunn glasflaska ur fickan och den mindre en cigarrettändare. När de var ända framme vid fordonet tände den mindre eld på en tygstrimla runt flaskhalsen vars ändar just hade doppats i bensin och brann friskt.

För att inte synas från kulspruteskyttens spaningsglugg kröp pojken på armbågar och knän alldeles framför larvfötternas breda stälkedjor. Om stridsvagnen kört just då hade han blivit krossad som en fluga.

Flaskan han höll i handen var igenkorkad och fylld med bensin. När han hade gluggen inom räckhåll reste han sig kvickt och stoppade in sin molotovcocktail med en knyck så flaskan krossades därinne och bensinen tog eld. En flammande ros slog ut genom gluggen följt av ett skärande ångestvrål från kulspruteskytten.

I nästa ögonblick öppnades tornluckan med en smäll och två besättningsmän klättrade ut i panik. Byxorna brann på den som kom sist och de hjälptes åt att släcka. Svart rök bolmade upp genom luckan. Motorn stannade. I tystnaden hördes stönanden från döende soldater innanför stålväggarna.

Pojkarna stod på betryggande avstånd och granskade sitt verk. Deras anletsdrag var kyligt oberörda men ögonen lyste av triumf. De hade utfört ett hjältedåd och visste det. Båda hade riskerat livet. Han som kallblodigt petat in bensinflaskan genom skjutskåran hade visat den sanslösa djärvhet som mycket unga människor ibland kan prestera när de inte riktigt fattar farans vidd.

De båda ryssar som kom ut ur det brinnande infernot med livet i behåll sprang till 7 novembertorget och hejdade en rysk pansarbil, vars besättning hjälpte till att hala fram de döda. Elden hade hunnit slockna av sig själv. Elsystemet hade tydligen förstörts för stridsvagnen gick inte att starta. Den övergavs.

Anica hade sett alltihop när hon kom gående på Csengerygatan tidigt på morgonen och sedan berättat om händelsen hemma på hotellet. Tanksen hade just kommit. Nattetid fanns det inga på gatorna för i mörkret var

det lättare att smyga in på dem med molotovcocktails. Dessa enkla bensinbomber var livsfarliga för tanksbesättningarna som efterhand fruktade halvstora pojkar mer än kpistbeväpnade män.

Rykten gick om att skolpojkar blivit överkörda och söndermalda av ryska tanks på två olika ställen föregående dag. Enligt dessa skräckskildringar var ryssarna hänsynslösa och bestialiska och gossarna bara oskyldiga offer.

Skräcken för bensinflaskor var den främsta anledningen till att kampen om Kiliánkasernerna fördes på dagtid och upphörde vid mörkrets inbrott ungefär som fältslag gjorde i forna tider. Nya granater började explodera i gryningen. På nätterna var det tyst.

På morgonen hade radion sagt att ett direktorat bildats med Nagy och Kádár i spetsen för att leda landet och Ragna gissade att franska revolutionens directoire från 1795 varit förebild.

– Fast med den skillnaden att fransmännens direktorium verkligen styrde landet, sa Anica när de åt frukost. Här i Ungern tycks det inte finnas någon som har makt att bestämma just nu.

– Nej, vem bryr sej om vad Kádár och Nagy säger, sa Ragna. Dom turas om att tala i radion och hota med straff och förmana och vädja om eld upphör och folk skiter fullständigt i den sortens uppmaningar.

Striderna som pågick var ibland underligt halvhjärtade. Det fanns exempel på studenter som kämpat hjältemodigt och plötsligt tröttnat, ställt kpisten mot en vägg och lagt ammunitionen bredvid så någon annan kunde ta över och sedan gått sin väg.

När Ragna kom ut från hotellet efter fredagsfrukosten såg hon en folkmassa kring en rysk stridsvagn på Lenin boulevard och gick dit. Där pågick en ivrig diskussion mellan ungrare och tre obehäpnade ryssar som klättrat ut och stod på gatan. Ungrarna var hundra gånger fler och kunde lätt slå ihjäl dem om de ville men ingen rörde ett finger.

En korrekt herre i dyr överrock och hatt översatte på oklanderlig tyska för Ragna och berättade att ryssarna på haltande ungerska bedyrade att de absolut inte ville ungrarna något ont. De hade varit stationerade lång tid i landet och tyckte mycket om Ungern men ville helst av allt återvända hem. Ungrarna försäkrade för sin del att de alls inte hade något emot ryssarna personligen. Några upprepade det på ryska för säkerhets skull.

Folksamlingen vinkade när soldaterna klättrade in i stridsvagnen och körde därifrån. En av ryssarna stod i den öppna tornluckan och vinkade tillbaka. På huvudet hade han pansarsoldatens stoppade läderhuva som hindrade skallen från att bli sönderslagen mot stålplåten.

Ragna fortsatte till Sztalingatan för att titta på den oskadliggjorda stridsvagn Anica berättat om, men där var inte mycket att se. Att titta inuti den gick inte, tornluckan var tillskruvad. Utanpå var den inte ens sotig efter branden.

I närheten av Hotel Béke längre bort på Lenin boulevard stod några fruktstånd. Där stannade en rysk pansarbil. Fem soldater hoppade ur och köpte äpplen. På avstånd hördes stridsdånet från Kiliánkasernerna.

Bortom Béke, som betyder fred, låg Västra järnvägsstationen och Ragna fick söka i minnet innan hon kom ihåg att den hette Nyugati pályaudvar på ungerska och att Östra hette Keleti. Inte långt därifrån låg en bar med engelskt namn, vilket var något mycket exotiskt i Budapest. Den hette 5 o'clock bar.

Hon började nynna en schlager hon hört första gången därinne, en enkel sång om kärlek på en melodi som inte var enbart insmickrande utan också en smula frän. Claire, en kanadensiska på radions utlandsavdelning, hade tagit med henne till baren en lördagskväll i september.

Säg varför älskar du en annan
när jag bara älskar dej?

Sångerskan hade en utmanande klänning av svart sammet och sotsvarta ögonfransar i ett starkt sminkat, blekt ansikte som fick de mörkröda läpparna att se särdeles sinnliga ut. Hennes röst var fenomenal, en hes, lite raspig, vulgär stämma som fick varenda karl i baren att drömma om henne minst tre nätter.

Mondd mért szeretsz te mást
és én csak Téged ...

Ragna hade inte väntat sig denna kvinnotyp i ett socialistiskt land. Claire skrattade och sa att efter ett år i Budapest hade hon slutat att bli förvånad. Här finns minst tio gånger så många horor som hemma i Toronto!

– Du menar att sångerskan...

– Det menar jag inte alls. Hon har säkert hyfsad inkomst som artist, för den här baren räknas som ett av dom bättre ställena i stan, sa Claire. Men dom tusentals unga tjejer som serverar och diskar på alla barer och kaféer är så skamligt underbetalda att dom praktiskt taget tvingas att bli halvprostituerade.

De flesta var snyggt klädda trots att priserna på kläder var mycket höga och Ragna kunde inte fatta hur det gick ihop. För att få något nytt i garderoben tar dom emot presenter, förklarade Claire. Killarna betalar. Systemet med att ge och ta emot anses självklart, knappast någon

reagerar mot det. Tjejerna vänjer sej redan från början vid att vara ekonomiskt beroende. Det är för djävligt!

Ragna gjorde invändningar. Då, i början av september, hade hon ännu inte hunnit vänja sig vid den häftiga samhällskritik som både ungerska och utländska kamrater öste ur sig.

Var deras härskna reaktioner verkligen befogade? Ragna vändades. Den kommunistiska lojalitet hon hade med sig hemifrån kolliderade med vad hon hörde och det gjorde henne förvirrad. Tidigare hade hon på allvar trott att allt negativt om folkdemokratierna var förtal och antikommunistisk propaganda.

Vad är det förresten för fel med presenter? Ragna tänkte på Herluf som hade varit hennes stora kärlek en sommar för sex år sedan då hon var arton. Han hade gett henne ett par ursnygga och svindyra franska sandaler. Halvprostitution? Äh!

– Har du aldrig fatt någon gåva av en kille?

– Jovisst! Och mestadels har jag tackat i sängen, skrattade Claire.

Ragna blev paff över denna rättframhet. Hon började prata om att det inte kunde vara så många tjejer som arbetade på barer och kaféer. Claire försäkrade att det fanns fler sådana ställen i Budapest än i någon annan stad hon sett. Men det måste finnas många fler kvinnor i industrin, invände Ragna. Dom som är industriarbeterskor tjänar säkert någorlunda hyfsat.

Det hade Claire sina tvivel om. Kvinnorna här befolkar textilindustrin och livsmedelstillverkningen precis som i Kanada, sa hon. Dom yrkena är lika illa lönade i socialismen som hemma i kapitalismen, hur det nu kan komma sej!

En väldoftande ung man bugade sig för Ragna och sa något på ungerska. Han frågar om du vill dansa med honom, sa Claire. Jo det förstod jag faktiskt, sa Ragna och reste sig leende. Strax efter kom en och bjöd upp Claire.

Det blev inte mycket till dans. Golvet var minimalt så alla stod i stort sett på samma fläck hela tiden och trampade. De pratade desto mer.

Ragnas kavaljer talade ungerska och lite ryska, vilket var lika illa för hennes del. Ich liebe dich var det enda han kunde säga på tyska och det upprepade han tröttsamt ofta och klämde sig emot henne på ett sätt som hon hade svårt att stå ut med.

– Skulle du vilja ha en present av honom, fnissade Claire efter dansen. Fy faen, utbrast Ragna, varför inbillar sej karlar alltid att dom är så förbannat attraktiva? Kanske ingen har talat om sanningen för dom, sa

Claire. Sanningen skulle inte gå upp för somliga idioter ens om dom fick den rakt i ansiktet, sa Ragna.

Hon ville gå därifrån. Jag står inte ut med att bli behandlad som ett luder! Lugna dej, vädjade Claire, döm inte alla i förväg. Försök förstå stilen här. Två ensamma kvinnor är för ungrarna helt enkelt sådana som är lätta på foten och lovligt byte.

– Och det här kallas ett socialistiskt land! Ragna grimaserade. Rom byggdes inte på en dag, svarade Claire.

De beställde ungersk konjak och tackade nej när de blev uppbyggda. Claire berättade stolt att hon skulle återvända till Toronto i slutet av september. Det kommunistiska partihögkvarteret hade kallat hem henne. Hon skulle arbeta som reporter på partiets tidning Canadian Tribune.

Oh Toronto! Claire greps av hemlängtan och började beskriva sin vackra hemstad vid Ontariosjön, bara några mil från Niagarafallen och gränsen till USA. Hon berättade och berättade om vetelandet, boskapslätterna, präriens väldiga yta, skogarna, vildmarken.

Ragna konsulterade siffrorna i sin fickalmanacka och fann att två hundra Danmark ledigt kunde få plats i Kanada.

Senare på kvällen kom en man som såg trevlig ut och bjöd upp henne. Hon accepterade med tvekan. Han dansade fantastiskt bra och lyckades åstadkomma en smula svängrum på det överfyllda golvet. Ragna blev riktigt uppåt och konjaken gjorde kanske sitt till. Hon dansade med honom flera gånger. Han hette Károly och kunde lite engelska.

Tobaksröken låg som en tät dimma i lokalen och Ragna undrade hur sångerskan kunde bevara stämbanden i sådan luft. Károly skrattade och sa att det är nog röken som får henne att låta som hon gör. Hur det är att arbeta i trånga lokaler kan du fråga mej om för jag är krogmusiker, sa han.

Violin var hans instrument. Jag tycker förresten mycket om den danske kompositören Lumbye, sa han. Om du vill spelar jag gärna några av hans stycken för dej, jag bor här i närheten.

Ragna tog emot inviten med ett klingande skratt. Jag brukar inte följa med okända herrar hem mitt i natten för att höra på konserter, sa hon. Då kanske jag kan få bjuda på te i stället, sa han och båda skrattade hjärtligt.

Hon lämnade 5 o'clock bar i sällskap med Claire.

15

Upprorets växande makt blev synlig i centrala Pest när beväpnade studenter började patrullera på de större gatorna. De gick två och två med kpisten under armen. Vanliga poliser syntes inte till någonstans.

En del skyltfönster var trasiga efter striderna. Inga skyltvaror stals. Försökte någon blev han eller hon genast omringad av andra som förmanade eller hotade med stryk. De flesta kände ett starkt ansvar för att den nya tid som randats skulle präglas av hög moral. Upproret var en stor handling som inte fick smutsas av stölder.

Affärernas stora glasrutor hade inte slagits sönder utan spräckts av lufttrycket när granater från sovjetiska tanks exploderat i närheten.

Tanksen jagade de upproriska men åstadkom bara materiell förödelse. Gatustriderna var en sorts gerillakrig med snabba scenväxlingar. Upprorsmännen flyttade sig från kvarter till kvarter, över taken eller bakgårdarna, och öppnade eld från ständigt nya positioner.

Eftersom tanksen inte åtföljdes av infanteri kunde de aldrig ringa in upprorsmännen utan bara avlossa sina granater mot dem mer eller mindre på måfå. Resultatet blev trasiga väggar och dödade och sårade i lägenheterna. Sällan eller aldrig blev någon beväpnad motståndare träffad.

På fredagseftermiddagen hade gatustriderna i stort sett upphört. De studenter som börjat patrullera gatorna sköt inte om det kom en sovjetisk stridsvagn utan gick i stället in i någon port och väntade medan den rullade förbi.

Dino hade varit ute på vandring precis som Ragna fast åt annat håll. Deras iakttagelser skilde sig inte nämnvärt. Lugnet hade återvänt överallt, utom vid Kiliánkasernerna där kanonaden fortsatte.

De satt i Dinos rum. Du skulle ha sett vid författarförbundets hus, sa han. Dit kom det några hästskjutsar när jag gick förbi, så jag undrade vad som stod på och gick fram och frågade. Dom var från landsbygden och hade startat hemifrån tidigt på morgonen. Gissa vad dom hade för ärende? Dom kom med mat till författarna! Inte så att någon hade bett om det, nej dom kom för att dom trodde att författarna i det härjade Budapest var utsvultna!

Jag blev så förbluffad att jag tappade hakan och bara stirrade. En av körkarlarna försökte förklara för mej varför dom kommit. Orsaken var att nästan alla i byn hade läst författarförbundets tidning Irodalmi Ujság

sedan i våras. En student från deras jordbrukskooperativ hade skickat hem ett exemplar varje vecka och det hade gått ur hand i hand.

Du vet kanske inte vilken roll den tidningen spelat dom senaste månaderna. Efter Nikita Chrusjtjovs stora tal på tjugonde partikongressen i Moskva i februari, då han fördömde Stalins blodiga välde, lättade censuren en del här och det var författarförbundets tidning som kom med den öppnaste kritiken. Den politiska temperaturen i landet steg månad för månad och författarna skrev allt fränare artiklar och krävde genomgripande reformer.

När upproret brutit ut ansåg dom här bönderna att det var viktigt att författarna var i god form för att kunna vara med och genomdriva demokratiska förändringar och därför hade dom lastat vagnarna med mängder av bröd, ister och rotfrukter samt några levande gäss och slaktade grisar! Dino slog ut med händerna.

– Du såg verkligheten överträffa dikten, sa Ragna.

Telefonen ringde. Det är portieren, han frågar efter dej, sa Dino. Ragnas hjärta började hamra så det ekade i bröstkorgen. Hon tog luren. En herre önskar tala med er, sa portieren. Ragna bad honom att få samtalet kopplat till sitt rum och skyndade sig dit.

– Förlåt att jag inte har hört av mej men jag har inte kunnat, sa Mitsos. Jag får förklara senare. Nu är jag på väg hem till Hotel Duna och tror jag kan vara där om ungefär en halvtimme. Kan du komma dit? Mitsos mon ami, sa hon, var har du varit? Ja, jag går dit med detsamma.

Hon gick genom bostadskvarteren i riktning mot floden och på avstånd hördes krevader från Ullöigatan och här och där genom portarna det fredliga ljudet av mattpiskning. Så hade det varit även när skjutandet pågick på olika ställen i går och i förrgår då många drog sig för att gå ut på gatorna. Åtskilliga familjer använde uppenbart de första upprorsdagarna till att göra en grundlig höststädning hemma. Eftersom det inte var någon trafik hördes mattpiskningen extra tydligt inifrån gårdarna.

Nere vid Belgradkajen gick Ragna åt höger utmed floden och tänkte på när hon hade gått där första gången. Då var det fortfarande sommar och fredligt och Mitsos och hon hade ännu knappast snuddat vid varandra.

Från Hotel Duna var det grann utsikt över vattnet. Där brukade båtar och pråmsläp stäva förbi nästan oavbrutet, men nu var det tomt.

Vid kajen låg en rad vita båtar förtöjda. Ragna kände igen hjulångaren från söndagsutflykten i augusti, en dag så avlägsen att den verkade höra hemma i en annan tidsålder. Hon gick runt till hotellets framsida som vette mot land och spanade efter Mitsos genom de stora glasrutorna. Han

syntes inte till och hon gick in för att se om han möjligen satt i restaurangen.

Hon hittade honom inte och satte sig att vänta i en av läderfätöljerna i hallen. På bordet låg den vanliga buketten tidskrifter om Ungern, på ryska, franska, spanska, engelska och tyska. Bilderna visade lyckliga mödrar med spädbarn, nöjda kollektivbönder, glada arbetare och flitiga studenter utan kpistar under armen. Bonsoir mademoiselle! Hon tittade upp och släppte tidskriften. Mitsos!

Han såg härjad ut.

– Jag har inte sovit, sa han och log matt.

– Vad har du gjort?

– Kämpat.

– Skjutit?

Han nickade. Nu vill jag bada och sedan ska vi äta, jag har bara fått i mej några brödbitar det senaste dygnet. Följer du med upp? Javisst, sa Ragna.

Det blev ordväxling när han hämtade rumsnyckeln. Ragna väntade vid hissen. Förbannade idiot, brummade Mitsos när han återvände till henne. Vad är det, frågade Ragna. Portieren påstod att det är förbjudet att ta upp damer på rummet. Jag sa åt honom att upproret har avskaffat hans hycklande regler.

Rummet låg uppe under taket med storartad utsikt över floden och Buda. Till vänster stod Gellérthegy, berget som aposteln Gellért ljöt martyrdöden på 1046, och till höger Várhegy eller Fästningsberget. Tidigare låg gamla stan däruppe med ett stort kungaslott i mitten, förklarade Mitsos. Alltihop blev söndersmulat under striderna 1945.

Oktoberkvällens himmel svartnade och tusentals lampor lyste i Budas branta sluttningar, en grann syn. Ragna njöt av den medan Mitsos skrubbede sig i badrummet. Han kom ut med en badhandduk om livet och hämtade underkläder i en låda och en ren skjorta.

Hon kände en stark glädje över att vara nära honom och tog hans nakna arm och smekte den. Han såg frågande på henne och hon tänkte, du, du, jag tycker om dej, och log mot honom och kände hans varsamma hand om sitt vänstra bröst och innanför bankade hjärtat.

Han kysste henne. Jag har varit orolig för dej, viskade hon och smekte hans tinning med sina läppar. Inte ska du bekymra dej för mej, jag är alldeles hel, det är du som blivit sårad, sa han och kände med ett finger på skráman hon hade i pannan. Hon frågade var han varit.

– Därborta, sa han och pekade över kullarna åt nordväst.

Där låg en stadsdel som i folkmun kallades funktionärernas paradiset. Det var ett område med stora villor inne i parkliknande trädgårdar med träd och buskar så frodiga att byggnaderna bara skymtade genom lummigheten. Förr ägdes hela härligheten av de rikaste i landet. Nu huserade de högsta partifunktionärerna där.

I en av dessa praktvillor bodde Polgár alias Tjuren, sektionsschef inom säkerhetspolisen, ett råskinn, känd för att inte lita på någon. Sina livvakter hade han rekviderat bland grekiska stalinister i ungersk exil.

Jannis, Stafanos, Mitsos och några till hade gett sig iväg till Polgárs villa för att försöka övertala livvakterna att ställa sig på upprorets sida och inse att AVH höll på att förintas. De fick salvor från automatkarbiner till svar.

Striden rasade nästan ett dygn. Stafanos fick en kula genom högra lungan och kördes till ett sjukhus. Två av de andra fick mindre blessyrer. En av Tjurens livvakter stupade.

– Tjuren har många liv på sitt samvete och vi tänkte arkebusera aset men fick inte tag i honom, sa Mitsos. Vid tolvtiden idag slutade dom plötsligt att skjuta. Vi misstänkte att det var en fälla och låg och tryckte flera timmar innan vi stormade huset. Det var tomt. Vi sökte igenom alla utrymmen och hittade så småningom en dold dörr i källaren till en tunnel som mynnade ut i ett snår på andra sidan gatan.

Mitsos knöt näven. Det är dom vanliga säkerhetspoliserna som blir ihjälslagna medan dom högt uppsatta svinen klarar sej! Han blev upprörd av sina egna ord och Ragna såg hur han förvandlades och blev kattlikt vaksam. Hon omfamnade honom och lutade hans huvud mot sitt.

– Jag vill inte döda, sa han, jag hatar att skjuta för det gör mej till en annan än den jag är. Man blir som ett vilt djur som darrar av skräck och som ett vilddjur med blodsmak i munnen.

Han höll hårt om henne och hon tyckte om det och tryckte in näsan i hans nakna skinn som luktade rent och gott. Hon smekte honom och hans spända muskler mjuknade. Hans händer kom till hennes bröst och hon kysste honom.

– Dina läppar är glada, sa han.

– Inte bara mina läppar, sa hon.

Mellan dem fanns hinder att övervinna. Han ansträngde sig att vara hövisk mot henne och hon uppskattade det och visade en blyghet hon uppfostrats till men egentligen inte kände.

– Du var hungrig, var du inte?

– Nu är det en annan hunger, sa han.

– Jag är faktiskt hungrig, sa hon fast hon inte var det. Hon märkte en hastig glimt av besvikelse i hans ögon och njöt av att han åträdde henne, men kände sig samtidigt falsk.

Hon väntade men han försökte inte övertala henne.

Nu var det hon som kände sina halvt medvetna förhoppningar gäckade.

I matsalen rådde en ödslig stämning. Här och där satt några gäster, kanske tjugo sammanlagt i en lokal som rymde flera hundra och i vanliga fall var fylld till sista stolen.

Hovmästaren, en ståtlig man med järngrått hår, eskorterade Ragna och Mitsos till ett bord och två kypare störtade fram i uppenbar glädje över att få något att göra. En kvartett spelade i bakgrunden.

Under måltiden kom en av violinisterna fram till Ragna och frågade på tyska vad hon ville höra. Mondd mért szeretsz te mást, svarade hon och tänkte på 5 o'clock bar, men blev i nästa ögonblick betänksam: ni spelar kanske inte schlagermusik här? Jag tycker om den melodin, sa han och log, den är mycket ungersk.

Han lyfte fiolen till hakan och hann inte spela mer än två takter förrän de andra tre borta vid podiet föll in. Hur bär dom sej åt, frågade Ragna. Ungrarna har ett sjätte sinne för musik, sa Mitsos.

De drack en karaff vitt lantvin till maten, en vanlig ungersk karaff med 195 centiliter i, och lämnade restaurangen med runda och vänliga sinnen. Mitsos frågade inte om hon ville följa med upp utan öppnade bara hissdörren för henne. Jag måste hämta min kappa, tänkte hon, den är ju kvar på hans rum, jag tar den och säger godnatt och . . . varför leker jag kurragömma med mina egna känslor?

Hon tog hans huvud mellan sina handflator. Jag vill ha dej, viskade hon på sitt modersmål och kysste honom. Vad betyder det, frågade han. Ja vad betyder en kyss egentligen, sa hon. Jag frågade vad det var du viskade, sa han. Det har jag glömt, sa hon. Du talade om att du älskar mej, sa han och hans ögon glittrade muntert. Hur kunde du gissa det, sa hon och låtsades vara oerhört förvånad.

Lamporna från Budas sluttningar lämnade ett svagt återsken i hans rum. De stod med armarna om varandra och tittade ner mot Dunas nattsvarta vatten där enstaka ljus buktade sig och glimmade i vågryggarna. När sov du något sist, frågade hon och strök honom över håret. I förrgår tror jag, sa han, varför frågar du?

Ragna knäppte upp hans skjorta och smekte honom utan att tala, för händernas språk var tydligare. Deras kläder föll som vissnade löv mellan fönstret och bädden och de famnade varandra trevande och gick försiktigt fram som vandrare i okänd terräng.

– Jag gömmer mej i din doft av pinje, viskade han, jag vilar i dej.

Du är dejlig, svarade hon.

Dejlig, vad är det?

Det är du!

Du dejlig, sa han, mer?

Smuk.

Smuk dejlig.

– Nej dejlig og smuk, viskade hon och skrattade.

Han tände en cigarrett och gav henne. Nej tack, jag är ingen fördärvad flicka, sa hon. Jag är mycket fördärvad, sa han och drog girigt ner röken i lungorna. Jag är hos dej, sa han sedan, jag fattar det inte, nyss höll jag en skakande kulsprutepistol.

Hon slöt hans ögonlock med fingrarna. Du måste sova nu, viskade hon och började nynna en visa. De somnade båda, men hon vaknade ibland för att se på honom i dunklet och smeka honom med lätta fingrar.

16

En stor kranbil stannade vid en omkullvält spårvagn utanför biografen Uránia. Två karlar i gröna overaller kopplade stålvajrar om den liggande vagnen medan föraren backade den tunga kranbilen i läge. Sedan började vinschningen.

Allt gick lätt och behändigt. De gröna gubbarna gjorde små tecken med tummarna till föraren och på några minuter stod spårvagnen med hjulen på rälsen. Folk på trottoaren stannade och beundrade tekniken, däribland Ragna som var på väg hem till Hotel Esplanade.

Åskådarna såg lättade ut. Det här måste betyda att spårvägstrafiken skulle börja igen så man slapp gå till fots på kilometerlånga gator. Det tog timmar att traska genom huvudstadens centrala delar, för att inte tala om de stackare som skulle ända ut till Budafok eller Ujpest.

Hur kan det komma sig att somliga länder inte har upptäckt cykeln, undrade Ragna som kom från ett cykelland. Fast visst är det härligt att gå, också!

Hon gnolade på en grekisk partisansång som Mitsos sjungit för henne på morgonen och log mot alla hon mötte. Karlar vände sig om och såg på hennes lätta steg med beundran.

Smuk dejlig! Mitsos, min källa, du gör mej lycklig med din kropp och ditt väsen!

Bredvid henne gick husmödrar med bröd och annat ätbart i nätkassar. Livsmedelsbutikerna hade ganska gott om varor. Hamstringen var inget stort problem. Det var den 27 oktober och de få forint folk hade kvar av förra månadslönen räckte bara till det nödvändigaste.

Avlöningen höll på att bli ett större samtalsämne än upproret. Pengarna hade alla samma åsikt om. Upproret var en mycket större och svårare fråga. Oktoberlönen var ett handfast problem, alla behövde matpengar.

På alla industrier och kontor diskuterade man framtiden i stället för att arbeta. Skulle det under rådande förhållanden kunna bli någon löneutbetalning?

– Mej går det ingen nöd på om jag blir pank, jag är änkling och äter här, sa den gamle kypare som serverade frukost på Hotel Duna och berättade för Ragna och Mitsos vad folk bekymrade sig mest för.

Före frukosten hade Mitsos ringt till Dioniosios och fått reda på att Stafanos opererats och blivit av med kulan i lungan utan livsfarliga komplikationer. Dioniosios berättade också att förhandlingarna som

börjat på torsdagen om att bilda ett nationalgarde fortsatt under fredagen och skulle fortsätta även på lördagen.

Avsikten var att Budapests upproriska studenter och industriernas beväpnade arbetargarden skulle ingå i nationalgardet tillsammans med poliskåren och förband ur armén. Överläggningarna mellan revolutionärerna och folk från regeringen gällde villkoren. Bägge parter insåg att det behövdes en kraftsamling för att stävja tendenserna till laglöshet.

Fängelserna hade öppnats. De upproriska hade bara tänkt frige de politiska fångarna, men många av dem hade dömts som kriminella i olika skenrättegångar. Det var omöjligt att i en hast skilja agnarna från vetet och därför hade nästan alla släppts ut.

Fick de kriminella tag i skjutvapen skulle de kanske bilda plundrarligor. Det var också nödvändigt att upplösa de beväpnade högergrupperna.

Gäng av unga grabbar med skjutvapen hade dessutom börjat göra revolution på egen hand i olika stadsdelar. De slogs mot ryssarnas tanks och resterna av säkerhetspolisen, men vägrade att underordna sig Studenternas revolutionskommitté eller någon annan organisation.

Ute på Csepelverken, det största industrikombinatet i Budapest med över 40 000 anställda, hade grekiska kommunister av olika röda kulörer råkat så i luven på varann att de när som helst kunde börja skjuta, hade Dioniosios sagt och uppmanat Mitsos att komma till juridiska fakulteten så snart som möjligt för att ingå i en medlargrupp.

Ragna ville följa med till Csepel. Mitsos skakade på huvudet. Hon förstod varken ungerska eller grekiska, situationen kunde bli livsfarlig, männen var uppretade och beväpnade. Då är det livsfarligt även för dej, sa hon.

Han började förklara. För mej är det inte lika farligt, jag reagerar instinktivt som en katt, men du är otränad och blir träffad med detsamma. Om det blir strid och jag har otur och dör, vad gör du då?

– Då blir jag desperat, sa hon, då vet jag inte vad jag gör!

– För att överleva måste man veta exakt vad man gör, sa han. Desperat får man aldrig bli, då dör man bara i onödan. I strid måste man vara som järn i huvudet.

– Om du dör vill jag inte leva längre.

– Det hörs att du är oerfaren om liv och död. När man ser en medmänniska stupa vill man leva; tro mej, jag vet!

Hon följde honom längs Donaus kajer i den kyliga morgonen och såg det glittrande vattnet dra ut ur staden mot söder, över slätten till Rumänien och Mare Negro – Svarta havet.

De kom till juridiska fakultetens port. Tänker du lämna mej nu, just när vi upptäckt varann, sa hon. Varför vill du göra det svårt för mej och för dej själv, frågade han. Hon omfamnade honom. Var inte orolig, viskade han, jag är snart här igen och då ringer jag.

– På dej får man gå och vänta ett dygn när du lovat ringa, sa hon och tvingade sig att le fastän tårarna trängde fram.

Han såg på henne med djupt allvar. Jag stannar hos dej, sa han plötsligt, jag skiter i dom där dårarna! Låt dom slå ihjäl varann! Nej, du ska gå och göra det du lovat, sa hon. Du är en politisk människa och det är jag också, vi kan inte gömma oss.

När han gått in genom porten vände hon och gick därifrån. Strax efter öppnade han ett fönster och ropade att jag lovar att vara på Hotel Duna senast klockan sex i kväll. Jag kommer, svarade hon och stod stilla och såg och såg på hans vackra huvud där i fönstret tills det försvann.

På Lenin boulevard rakade renhållningsarbetare undan löv från spårvägsrälsen. Trädens kronor hade börjat gulna. Snart skulle frostnätterna komma, förgänglighetens tid.

– Marianna! Marianna!

Ragna sprang tvärs över boulevarden när hon fick syn på henne.

– Marianna, var har du varit?

– Överallt, sa Marianna och skrattade. Nu ska jag hem till Esplanade och bada. Du märker väl att jag luktar svett? Kallsvett!

Den gamle nattportieren stod bakom disken och langade fram rumsnycklar. Välkommen hem, sa han diskret till Ragna och iakttog henne med sina genomskådande ögon. Han var av den sort som fattar allting med detsamma. Hon fick lust att krama honom.

Marianna och Jancsi hade varit vid radiohuset när upproret började på tisdagskvällen. På natten hade Jancsi fått en kpist när lastbilen från Lámpartfabriken kom till universitetet med vapen och ammunition.

Nästa morgon skickades han och några andra att inringa ett AVH-fäste på Batthyánygatan i Buda. Jag följde med, berättade Marianna. Jancsi visade mej hur kpisten fungerade och sedan provade jag att skjuta en salva i luften.

Kpisten hoppade i händerna så jag höll på att tappa den och Jancsi blev som en korpral. Håll i! röt han. Håll i ordentligt för helvete!

Jag bar fram ammunition åt killarna och plötsligt smattrade några kulor in i en vägg bara en halv meter ifrån mej. Jag blev så rädd så jag. . . ja, jag sket på mej och fick torka av mej så gott det gick nere i en källare och slänga underbyxorna. Det var tur att jag hade långbyxor.

Jancsi blev sårad i benet på eftermiddagen och då övertog jag kpisten. När AVH:s kulor smälde runt omkring ville jag springa min väg, men jag stannade och det är jag stolt över.

Jag sa till mej själv att mitt liv är väl inte mera värt än mina kamraters och sedan började jag skjuta och en sorts glödande känsla av att äga makt och styrka grep mej. Jag ville döda dom där förbannade AVH-svinen som plågat livet ur så många.

Men dom var naturligtvis mycket skickligare än vi. Dom använde nog inte ens hälften så mycket ammunition. När det blev mörkt slank dom ut genom någon bakdörr och borta var dom. Sedan var jag med om liknande bataljer norrut i Obuda och på ett par ställen här i centrala Pest.

– Titta! utbrast Marianna när hon drog av sig långbyxorna i sitt rum. Smalbenen var svarta av damm och svett. Du ser, det är ett skitigt göra att vara krigare.

– Jag tror inte jag skulle klara av att bli det, sa Ragna.

– Det trodde inte jag heller, men nu vet jag bättre, sa Marianna och gick in i badrummet.

– Jag går och ser efter om Dino är inne, sa Ragna.

Han satt och lyssnade på radion. Nagy höll tal igen och vädjade än en gång om eld upphör. Dino for upp ur stolen och omfamnade henne. I morse knackade jag på hos dej men fick inget svar, sa han. Jag var ute, sa Ragna, på hemvägen träffade jag Marianna. Är hon tillbaks, sa Dino, var har hon varit? Ragna berättade. Efteråt talade Dino om för henne att Sándor försvunnit.

Då kanske Mitsos hade rätt när han befarade att Sándor var kunskapare åt AVH, tänkte Ragna men sa det inte, för hon undvek fortfarande att tala om Mitsos med Dino. Nyss hade han stått med armarna om henne onödigt länge och hon tyckte om det och tänkte samtidigt att det har inte gått lång stund sedan jag lämnade Mitsos, vad är jag för sort egentligen?

– Vart tror du Sándor tagit vägen, frågade Ragna. Vet inte, sa Dino, jag gissar att han varit inblandad i AVH:s verksamhet på ett eller annat sätt och är rädd för vedergällning nu och gått under jorden. Men jag vet inget säkert.

Ragna sa att AVH har tydligen haft uppgiftslämnare överallt. Dino nickade. Säkerhetstjänstens organisationsnät har antagligen varit lika finmaskigt som partiets, eller ännu tätare, sa han.

– Tror du att AVH registrerade utländska kamrater också?

– Ja säkert, sa Dino. Jag misstänker att Sándor hade oss att bevaka och kanske någon mer på radion.

– Det måtte ha gett mager utdelning, sa Ragna. Borde vi inte gå till radion förresten och ta reda på när vi ska börja arbeta?

Dino berättade att han tittat in i radiohuset på fredagskvällen. Studenternas revolutionskommitté hade beväpnade vakter där. Äldste vaktmästaren, som fortfarande satt där på sin stol, gick i god för Dino så att han blev insläppt.

Hela utlandsavdelningen hade blivit illa åtgången i striderna. Sändningarna kommer knappast igång dom närmaste dagarna, sa Dino. Den tekniska utrustningen kanske kan repareras provisoriskt, men det är nog värre med den politiska kontrollen. Alla chefer har försvunnit och det kommer att ta tid för regeringen att skaffa fram nya.

Tanks dånade förbi utanför och de gick fram till fönstret och tittade. På andra sidan gatan stod en karl på en balkong och knöt näven efter de båda ryska stridsvagnarna.

Dino ställde sig mycket nära Ragna och smekte hennes nacke. Hon sköt honom milt ifrån sig. Jag ska nog gå nu, sa hon.

17

Radioapparaten knastrade och gav ifrån sig tjut och gurglanden i stället för begripliga ord. Ragna slog om till mellanväg i hopp om att hitta någon nyhetssändning där. Hon fann en hörbar fransk stämma som höll föredrag om vinterförvaring av päron och skulle fortsätta letandet bland radiostationerna när det knackade på dörren. Det var Mitsos.

– Du min skatt, min glädje! Hon tog hans huvud i händerna och kysste ögon och läppar. Att du är här, sa hon, jag vågar knappt tro det!

Han berättade att den moskvatrogna minoriteten bland grekerna på Csepelverken hade gett upp och blivit avväpnad av ett ungerskt arbetargarde och därefter lämnat verkstäderna och gått norrut över bron från Csepel, som är en lång ö i Donau.

Inte ett skott hade skjutits, inte ens någon grövre ordväxling hade ägt rum.

– Nu ska jag till varvet norr om Margitsziget och jag vill att du ska följa med, sa han. Där är det inga strider. Några av mina landsmän arbetar där och jag ska prata med dom om upproret och om framtiden.

Ragna skar några skivor av en rågbrödslimpa och slog in dem i skrivmaskinspapper. Reservproviant, sa hon och gav honom ett paket, nu är jag redo att följa dej till världens ände. Det behövs inte, sa han, dit vi ska är det bara fem kilometer.

De gick i rask takt längs Lenin boulevard mot 7 novembertorget. Ragna pekade ut den utbrända stridsvagn på Sztalingatan som hon nyfiket granskat på fredagsmorgonen sedan Anica berättat hur två skolpojkar oskadliggjort den.

Vid Västra station ville Mitsos se efter om det gick några tåg. Det gjorde det inte. Perrongerna låg öde. Långt bort på bangården stod rader av övergivna vagnar. De lämnade den spöklika stationen, tog till höger vid Marxtorget och började gå den flera kilometer långa, tröstlöst raka Vácigatan norrut.

Luften var kylig. Stenkolsröken spred sin brända doft mellan husen. En del väggar var ärrade av kulor från de hårda striderna i januari 1945 och några var kanske från revolutionen 1919, då kommunisterna hade makten några månader under ledning av journalisten Béla Kún som ursprungligen hette Cohn. Därefter styrdes landet av Miklós Horthys reaktionära regim i 25 år.

Infarten till varvet vaktades av tre arbetare med gevär. Mitsos förklarade sitt ärende och mötte föga gensvar. Vad hette grekerna han ville träffa?

Tyvänn, han kunde inte namnge någon av dem. Kvinnan i ert sällskap, vem är hon? Danska? Är hon också utsänd av Studenternas revolutionskommitté? Nej, hon arbetar på radion.

Vakterna klargjorde i skarpa ordalag att de inte ville ha något som helst med radion att göra. De hänvisade till ett gemensamt uttalande från en rad varv och verkstäder om att arbetarnas revolutionskommittéer övertagit kontrollen och beslutat att inte släppa in utomstående, varken upprorsmän eller säkerhetspolis, ungerska soldater eller ryssar.

Mitsos sa att han respekterade beslutet och frågade hövligt om han trots det kunde få lämna ett skriftligt meddelande till revolutionskommittén. Jo, det gick för sig. Han skrev en sida i sin anteckningsbok, rev ur och gav den till en av vakterna som snällt traskade iväg med lappen.

Under tiden hade den äldste av dem börjat fråga Ragna på ganska bra tyska vem hon var. Hon talade om att hon kommit till Ungern för att hon ville se ett socialistiskt land, och hon sa vad hon tänkte om det klassamhälle hon sett i så tydliga ord att mannen övertygades om att hon helhjärtat var på upprorets sida.

Efter en stunds tvekan sa hon att hon och Mitsos helst följdes åt därför att de var förälskade. Det kan man inte undgå att se, sa han och log i mustaschen.

- Radions utlandssändningar har förresten slutat att fungera, sa hon.
- Snart får vi en radio som är på arbetarnas sida och då kan du komma hit och göra program om oss, sa han.

Vakten som lämnat lappen kom tillbaka i sällskap med en representant för revolutionskommittén. När Mitsos pratat med honom en stund blev de insläppta.

Ragna hade aldrig varit på ett varv och tyckte att det mest liknade ett stort skrotupplag. Travar av tjocka plåtar och rostiga balkar och underligt formade stålkonstruktioner låg lite varstans.

Det fanns verkstadshallar av skilda storlekar och årgångar inne på området. Närmast infarten låg kontorsbyggnaden och nere vid flodstranden fanns stapelbäddarna där båtskroven byggdes, långa pråmliknande konstruktioner. Staplarna låg parallellt med stranden och färdiga skrov sjösattes därför i sidled.

Nithamrarnas helvetiska oväsen hade upphört och det kom inget dån från tunga släggor, inget taktfast klickande från grova stansmaskiner och inte ens ett fräsande från skärbrännare eller smältande svets elektroder.

En ensam mås dök i floden men missade bytet och skrek besviket.

Mitsos och Ragna traskade i hämlarna på kamraten från revolutionskommittén och tystnaden som rådde var så stor att de inte kom sig för att säga något. Området verkade totalt övergivet. Men om hörnet på en låg tegelbyggnad mötte ett sorl av röster från matsalen. Varvets folk höll möte.

Männen sträckte hals och tittade nyfiket på främlingarna och mest på Ragna med det kortklippta håret. Själv kastade hon ett hastigt öga runt lokalen för att se om det fanns några kvinnor där. Det satt några mitt i som antagligen var från kontoret och några andra längst bort i ett hörn. De var förmodligen kökspersonal eller städerskor.

Den överväldigande majoriteten var män och vid presidets bord stod en man och argumenterade högljutt och ivrigt. Ragna och Mitsos bjöds att sitta vid ett bord nära dörren. En från presidiebordet kom och hälsade och förklarade viskande att mötet snart skulle ta paus. Han hette Gábor. Luften var grå av cigarettrök.

Talare efter talare begärde ordet och gjorde korta inlägg i debatten. Mitsos sammanfattade och översatte viskande för Ragna. Diskussionen gällde hur ett arbetarråd skulle fungera. Det måste både vara demokratiskt och effektivt.

Allmän enighet rådde om att ett råd skulle väljas i revolutionskommitténs ställe att vara varvets högsta beslutande instans. Kommittén hade bildats i torsdags utan egentliga val och betraktades som en nödlösning. Men hur skulle rådet vara sammansatt? Hur många arbetare och hur många tjänstemän? Skulle alla grupper ha representanter i rådet? –plåtslagare, nitare, svetsare, snickare, montörer, rörläggare, elektriker, förmän, ingenjörer, ritare, kontorister, ekonomer...

I pausen träffade Mitsos två greker som talade om att de bara var nio landsmän på varvet, av dem var en ingenjör. Ingen tillhörde den stalinistiska falangen, alla deltog med entusiasm i omvälvningen och talade om den verkliga arbetarmakt som nu växte fram. Mitsos blev lättad och glad över att det inte pågick någon politisk strid där han skulle vara medlare.

Det här var tredje dagen varvets anställda diskuterade framtiden; det var som en kongress. Arbetarna mötte upp nästan mangrant varje dag och många var klädda i stärkskjorta, slips och kostym för att markera hur betydelsefulla dessa överläggningar var. Bara några enstaka dumskallar använde tiden till att fiska i floden utåt Csillaghegy.

Tjänstemännen var inte lika flitiga att komma. En del av dem var rädda för arbetarna och trodde att några plötsligt skulle ta hämnd för tidigare oförrätten. Rollerna hade blivit omkastade också. Nu var det arbetare

som talade med auktoritet och övertygelse om hur arbetsprocesserna borde organiseras. Några presenterade egna, genomtänkta förslag.

En av grekerna berättade att revolutionskommitténs första åtgärd var att bryta upp ett särskilt kassaskåp med AVH:s hemliga kartotek över alla anställda på varvet. Var och en fick sitt kartotekskort med antecknade försyndelser och misstankar. Anhöriga i utlandet var också bokförda på korten, ofta så avlägsna att ingen hört talas om dem. En av grekens ungerska arbetskamrater fick för första gången i sitt 24-åriga liv reda på att han hade släktingar i Australien.

Den folkdemokratiska säkerhetstjänsten hade formats av ryska experter efter sovjetmodell. Det hade inte precis gjorts med någon finess, förklarade kamrat Gábor från revolutionskommittén. AVH:s högkvarter på Sztalingatan var samma ökända byggnad som den borgerliga regimens säkerhetspolis haft sitt högkvarter i under Horthytiden. Enda skillnaden var att gatan hette Andrásygyatan då.

Gábor var övertygad om att det inte bara var huset som AVH hade övertagit, utan även de hemliga kartoteken och arkiven från Horthyepoken och antagligen delar av agentnätet också. Gossarna från det fruktade Narodnyj kommissariat vnutrennich del (NKVD) hade varit lika misstänksamma mot ungerska kommunister och revolutionärer som mot landets besegrade reaktionärer.

Uppgifterna kom från en AVH-officer som vägrat skjuta demonstranter och gått under jorden. Hans far var nitare på varvet och hade tagit med sig en liten skrift om AVH som sonen författat. Den var handskriven och Gábor hade blivit ombedd att läsa den högt på mötet i torsdags eftermiddag i matsalen.

I början när den nya säkerhetstjänsten byggde upp sitt kontrollnät var säkert flertalet rapportörer som värvats bland arbetarna i god tro när de lämnade informationer. De var övertygade om att de gjorde goda gärningar för socialismens sak.

Men kontrollverksamheten spred sig och blev så allomfattande att den spårade ur. De flitigaste uppgiftslämnarna började belönas med pengar och snart nog korrumpades verksamheten så att den mera handlade om betalning än om proletär moral.

Det mest groteska var kampanjerna efter rysk förebild. Säkerhetstjänsten följde samma mönster som andra massorganisationer och hade årliga kampanjer. Fast i hemlighet förstås så att inte de så kallade samhällsfienderna blev varnade. Det blev tävlan på alla nivåer om att hitta flest fiender och officerarnas månadsbonus och framtida karriär var beroende av att man lyckades uppnå kampanjmålet.

Folk som burades in på alltför lösa grunder för att bättra på statistiken släpptes i bästa fall ut igen när kampanjen var över.

Provinserna tävlade inbördes, liksom distrikten och de enskilda rapportörerna, och det gällde för varje liten agent att ange åtminstone någon samhällsfiende. Annars kunde han eller hon lätt bli misstänkt för att själv vara skum.

Folk anklagades för alla tänkbara och otänkbara saker. Ett olidligt angiveri frodades överallt och det uppstod svårigheter i industrin och förvaltningen därför att så många arresterades under kampanjerna och förhördes i dagar och veckor.

Fan vet om inte AVH-distrikten hade vandringspris också i sina tävlingar, förslagsvis ett par handbojor av silver, gissade Gábor och krökte på överläppen.

De diskuterade vad denna drift till hemligt kontrollerande egentligen berodde på och var överens om att myndigheternas rädsla för befolkningen tydligen var stor överallt.

Ragna sa att det nyligen avslöjats att över 400 000 danskar var registrerade i säkerhetspolisens arkiv i hennes gemytliga hemland, drygt en tiondel av den vuxna befolkningen.

Mötesdeltagarna som andats frisk luft ute under pausen myllrade in igen och mötet i matsalen kom åter igång. Gábor tog med Mitsos och Ragna till en angränsande skrubbdär husmor hade sitt kontor. Mitsos och Ragna tänkte gå för att inte störa mer, men Gábor försäkrade att han hellre pratade med dem ett tag än satt på mötet.

Alla längtade efter att börja arbeta igen, det var Gábor övertygad om. Själv var han grovplåtslagare utan vana att sitta stilla. Jag blir så hemskt sömnig av att lyssna, förklarade han med ett urskuldande leende. Många säger förresten i stort sett samma saker och då är det som om öronen stänger sej som ett par ytterdörrar och tankarna börjar vandra på egen hand inne i skallen.

Ragna ville veta varför han valts till revolutionskommittén och Mitsos översatte. Vi i kommittén tillsatte oss själva kan man säga, sa Gábor och skrattade. Ingen hade någon respekt kvar för fackföreningsstyrelsen och ännu mindre för partikommittén och från direktören på kontoret hördes inte ett ljud. Han och det högre befälet ville visst vänta och se. Vi var några stycken som pratade om att ha en stor diskussion och bestämma hur arbetarna, som är den stora majoriteten här, ska få verklig makt på varvet och rätt vad det var hade vi blivit en revolutionskommitté.

Det låg liksom i luften, jag tror varenda arbetsplats i hela Budapest bildade revolutionskommittéer i onsdags eller torsdags. Fast inte trodde

jag att varvsarbetarna var sådana pratkvagnar så det skulle behövas tre dagar för att komma fram till hur vi ska ha det. Diskussionen fortsätter förresten säkert i morgon också och fan vet om vi kommer igång med jobbet ens på måndag.

Och kommer man hem på kvällen så är det möte där också, för snart finns det revolutionskommittéer överallt och åtminstone en i vartenda bostadskvarter. Det är ett djävla snackande och det beror väl på att vi varit tvungna att hålla käften i åratal. Ja, ni hör ju att jag själv är likadan, sa Gábor och slog ut med händerna.

Mitsos började ställa en rad frågor för att tränga igenom hans jargong och få reda på vilken metod han kunde tänka sig för att säkra att arbetarna fick verklig makt.

Gábor blev allvarlig. Jag är inte säker på att den här sortens långmöte är så demokratiskt, sa han. Dom som har lättast för att prata gör sej mest gällande, men jag är inte alls övertygad om att just dom tänker bäst och är dom mest beslutsamma.

Han teg en stund. Jag är inte heller säker på att vi har tid att vara så förbannat demokratiska, sa han sedan. Vad skulle du vilja göra, frågade Ragna.

Hon fick en skarp blick från honom. Jag skulle vilja ha en arbetarnas revolutionskommitté för hela Budapest som kunde fungera som generalstab och skaffa fram tunga vapen till varenda arbetsplats, sa han och hamrade dovt med näven i bordet. Just nu har vi ett enastående tillfälle att få tag i vapen eftersom disciplinen i militärförbanden är dålig och många officerares sympatier är på vår sida.

Han ruskade på huvudet för att understryka sina ord. Utan ordentlig beväpning får vi aldrig någon verklig arbetarmakt, sa han. Om vi inte inser det kommer det alltid att vara andra som tar makten ifrån oss. Vi måste hela tiden vara så tungt beväpnade att myndigheterna måste lyda oss och inte tvärtom; vi ska kunna tåga ut och avsätta dom som inte lyder.

Mitsos frågade om han ville göra en ny revolution. Ja, en proletär revolution, sa Gábor. Jag anser att hela förvaltningen ska bestå av folk som arbetar i vår anda och åstadkommer ett jämlikt samhälle. Ingen av dom ska ha mer betalt än vi har. För att kunna genomdriva det måste vi ha ordentliga vapen. Det är arbetarnas garden som ska vara den starkast beväpnade makten, inte armén och polisen.

Plötsligt skrattade han och gjorde en svepande gest med armarna. Vad är det vi gör? I stället för att beväpna oss pratar vi ihärdigt om hur demokratiskt allt ska bli! Hokus, pokus, kom och se våra revolutionära

trollkarlars lysande illusionsnummer! Ni såg vilka värdelösa muskedunder vakterna vid ingången har att försvara varvet med!

Han reste sig från stolen. Jag måste tyvärr återvända till evighetsmötet därinne, sa han och nickade mot matsalen. Det var trevligt att träffa er! Kom snart tillbaks!

Mitsos och Ragna tackade honom. De ville gärna komma endera dagen och höra vilka befogenheter arbetarrådet hade fått. Vi har inte valt något råd än, men jag hoppas att det snart blir av, sa Gábor. Ni är välkomna när som helst!

Han gläntade på matsalsdörren och vinkade till sig en ung man som eskorterade dem till grindarna.

– Jag tycker han var väldigt öppenhyrtig, sa Ragna när de gick över varvsområdet.

– Folk här har tigit länge nog, svarade Mitsos.

18

Långt bort på den ödsliga Vácigatan strömmade folk in genom en port. De kom från husen i närheten och alla hade brättom.

Hade det hänt en olycka eller var det ett slagsmål? Mitsos och Ragna blev nyfikna och skyndade på sina steg.

De församlade stod inne på en gård. Alla lyssnade andäktigt på en radioröst som hördes tydligt trots pip och oljud. Apparaten såg lite konstig ut. Den stod i ett öppet fönster en trappa upp. En karl bredvid Mitsos sa att den ägdes av en grabb som var radiofantast och själv hade byggt den. Även svaga radiosändningar hördes i hans mottagare.

När sändningen var slut upprepades den: detta är radio Miskolc som har övertagits av Miskolcs revolutionära arbetarråd!

Radiorösten läste upp rådets program, som krävde att AVH omedelbart skulle avskaffas och att de sovjetiska militärförbanden omgående skulle dras bort från Ungern. Rådet krävde medborgerliga fri- och rättigheter, oberoende fackföreningar, arbetarmakt i industrin och amnesti för alla upproriska.

Nu kommer ett viktigt meddelande, sa radiorösten. Våra kamrater i Pécs har ringt till oss och talat om att arbetarnas revolutionskommitté övertagit kontrollen vid urangruvorna där, och sovjettrupperna och deras kommandant vid gruvorna har ställt sig på revolutionskommitténs sida!

Mitsos översatte febrilt för Ragna som blev lika upphetsad som han. Det låter nästan som 1917, utbrast hon. Ja, det måste betyda att sovjetgarnisonen därnere tagit saken i egna händer och vägrar att lyda order, sa Mitsos. Dom har ställt sej på upprorrets sida!

Ungrarna omkring dem såg på varann med frågande blickar. Vad var i görningen? Vågade man tro sina öron? Var det bara ett lokalt myteri eller höll samma sak på att hända i hela landet?

När nyhetssändningen var över sorlade gården av ivriga samtal. Grabben i fönstret ropade att han skulle försöka få in Györ på sin radio. Det lyckades inte. Var är det Pécs ligger, frågade Ragna. Nere vid jugoslaviska gränsen, sa Mitsos. Inte visste jag att det finns urangruvor i Ungern, sa hon.

På anslagstavlan i portgången hade kvarterets revolutionskommitté satt upp ett textat plakat med krav på att sovjettrupperna skulle lämna landet, AVH avskaffas, sophämtningen förbättras och lägenheterna repareras. Kommittén krävde dessutom att varmvatten skulle installeras inom ett år och gemensamma badrum inredas i två vedkällare.

Ragna ville se Donau i stället för att traska den enformiga Vácigatan. Margitsziget breder ut sej mitt i floden härnere, sa Mitsos, minns du när vi var därute och badade? Hon nickade. Det var så länge sedan, nästan som i ett annat liv, sa hon.

De följde det strömmande vattnet och talade om framtiden. Jag vill stanna i Ungern, jag vill se förändringarna nu när arbetarna bestämmer själva hur det ska vara, sa hon. Det är kanske första gången det händer någonsin. Inte första gången, sa han. Det har säkert hänt många gånger fast bara på enstaka platser och under kort tid. Senast det hände var sommaren 1936 i Barcelona.

Ragna hade aldrig hört talas om det. Hon hade hört och läst mycket om spanska inbördeskriget, men ingenting om arbetarmakt i den katalanska huvudstaden under krigets första månader.

– För våra kamrater var det fel sorts revolution i Barcelona och därför tegs den ihjäl, sa Mitsos. Den leddes av den anarkistiska rörelsen och hade stöd av hela arbetarklassen. Varken socialisterna eller kommunisterna hade något nämnvärt inflytande.

En av Mitsos morbröder hade kämpat som frivillig soldat på den spanska republikens sida. Han tillhörde de cirka 40 000 män från 53 nationer som slogs i Internationella brigaden mot Francos fascister.

Morbrodern sårades flera gånger i Spanien men överlevde. Under andra världskriget kämpade han i den grekiska motståndsrörelsen under den legendariske kapetan Aris. Han stupade 1948 i det grekiska inbördeskriget. Det var han som i hemlighet berättat för Mitsos om revolutionen i Katalonien sommaren 1936.

Ledarna för Barcelonas många industrier – direktörer, ingenjörer, ekonomer – hade flytt eller dödats. Endast några enstaka fanns kvar och accepterade att anställas av arbetarnas produktionskommittéer. På landsbygden försvann godsägarna.

Samordningen mellan olika produktionsgrenar sköttes av CNT, den anarkistiska fackföreningsrörelsen. CNT var en medlemsstyrd organisation utan avlönade funktionärer. Att bli vald att representera arbetskamraterna var hedersuppdrag och inte något man fick betalt för.

Industrierna fungerade bra utan överhet så länge det varade. Det var kommunisterna i allians med borgerligheten som återupprättade den kapitalistiska produktionsordningen i Katalonien. Motiveringen var att alla klasser skulle mobiliseras i kriget mot fascisterna och därför måste revolutionen vänta.

I verkligheten bekämpades denna proletära revolution av Komintern på order av Stalin för att den inte kunde kontrolleras från Moskva.

Kominterns utsände befallningsman över Barcelonas kommunister var Ernö Gerö, samme Gerö som avsattes i förrgår från posten som ungersk partiledare!

Ragna högg tag i Mitsos. Jag blir alldeles stum av det du säger, sa hon. Han nickade allvarligt. Jag hade själv svårt att tro på det morbror berättade, men jag visste att han var en mycket hederlig människa, sa han. Hade någon hört honom skulle han blivit anklagad för att sprida antikommunistisk propaganda, liktydigt med förräderi; vi var ju kommunistiska soldater i grekiska folkarmén.

Morbror trodde inte att anarkisternas ideal om en decentraliserad produktionsordning och ett samhälle utan central maktapparat kunde förverkligas när beväpnade utsugare härskade runt omkring. Men han frågade sig hur det hade gått i Spanien om revolutionen släppts loss hos den fattiga majoriteten på landsbygden? Den skulle då oundvikligen svept fram över både republikens område och i de jordbruksprovinser där Franco härskade. Tiden var mogen; den spanska landsbygdens utplundrade miljoner hade gjort åtskilliga upprorsförsök under mer än ett halvt århundrade, de var redo att dö för sin frihet och att döda den överhet som spärrade deras väg till ett anständigt liv!

Ur minnet började Ragna citera fragment av en dikt:

Vi gick genom krig mellan klasser och
bytte oftare länder än skor, utan hopp
när vi såg orätt men inga uppror.

Mitsos tyckte om orden. Min morbror var med och kämpade mot orätten både i Spanien och Grekland, fast det hjälpte inte, orätten segrade ändå! Vem har skrivit dom där raderna? Bertolt Brecht, sa hon. Jag har aldrig hört det namnet, sa han. Det förvånade henne. Hon talade om för honom att Brecht var en tysk dramatiker, marxist och världsberömd. Inte i min del av världen, sa han.

De hittade dricksvatten i Szent Istvánparken och åt rågrödsskivorna de hade som matsäck. Om alla uppror hade lyckats, tänk hur annorlunda det kunde ha varit, filosoferade Ragna. Varför är världen så full av orättvisor?

– Därför att vanligt folk nästan alltid varit för snälla och godtrogna, svarade Mitsos.

Hon trodde sig veta att ungrarna åtminstone inte var godtrogna längre.

– Du vet vad Gábor borta på varvet anser om den saken, sa Mitsos. Gábor menade ju att arbetarna borde beväpna sej ordentligt i stället för att prata bort tiden; han tyckte arbetskamraterna var godtrogna.

Det blåste och gula löv seglade i lätta svängar tills de kom in i stiltje och sjönk mot jorden. Folk är ute och går precis som vilken lördag som helst, sa Mitsos och tittade på dem som flanerade på gångarna i parken. Ja, men det är upproret dom pratar om, det är jag säker på, sa Ragna.

Skymningen började falla. Mitsos sa att han måste rapportera till kamraterna i juridiska fakulteten. Och då får jag säkert ett nytt uppdrag så du kan få sova i fred i natt! Ragna bet honom i örat. Du ska inte tro att du slipper undan så lätt, sa hon. Jag är en nordisk kvinna, inte någon underdånig sydländska. Han skrattade och sa att blir du för svår rymmer jag.

Jannis höll vakt vid telefonen. På eftermiddagen hade han hört i radion att regeringen beslutat upplösa AVH. Det var på tiden, muttrade Mitsos, hade dom väntat någon dag till hade det inte funnits något kvar att upplösa.

Just då kom ännu en nyhetssändning på radion och Jannis höjde volymen. Nagys regering hade ombildats. Zoltán Tildy, Béla Kovács och György Lukács hade utsetts till nya ministrar. Det var som fan, utbrast Mitsos och såg överraskad ut. Han talade om för Ragna vilka de var.

Tildy hade varit ledare för Småbrukarpartiet som i valet på senhösten 1945 fick egen majoritet i parlamentet. De ryska befriarna förmådde honom att trots det ta med kommunister och socialdemokrater i regeringen. Kommunisterna fick hand om inrikesministeriet och därmed kontroll över polismakten, vilket ledde till att Småbrukarpartiet krossades två år senare. Tildy själv försattes ur stridbart skick dessförinnan genom att utses till president utan makt. 1948 avsattes han från ämbetet och hölls i husarrest till våren 1956.

Hans partibroder Kovács burades in våren 1947 och deporterades till Sovjetunionen där han skakade galler i nio år.

Den energiske inrikesministern László Rajk ordnade dessa och tusentals andra utrensningar. 1949 blev det hans egen tur. Rajk dömdes till döden i en politisk skådeprocess och avrättades för landsförräderi.

– Det var han som rehabiliterades och fick statsbegravning för tre veckor sedan på Hjältarnas plats, sa Mitsos.

Ragna frågade om det fanns någon som inte blivit inburad. Lukács möjligen, svarade Mitsos, han var kulturminister i revolutionsregeringen 1919 och levde sedan i exil i Tyskland och därefter i Sovjetunionen. 1945 blev han professor i estetik vid universitetet här i Budapest. Mest känd är han som marxistisk litteraturhistoriker.

– Du hör hur lärd Mitsos är, han kan snart bli professor han också, sa Jannis till Ragna och skrattade. Hon log och sa att det kan nog behövas, så okunnig som jag är.

Mitsos stod vid radion och vred på sökarknappen. Plötsligt fick han in en sändning från Miskolc, samma station som han och Ragna hört på hemväg från varvet. Ljudkvalitén hade förbättrats en aning nu. De båda männen lyssnade spánt för att uppfatta radiorösten. Den meddelade att arbetarråden i Miskolc hade bildat en lokal regering som övertagit makten i hela Borsodregionen, ett stort industriområde med kolgruvor och stålverk, kraftverk och kemiska fabriker.

Lokalregeringen var beredd att stödja Imre Nagys nationella regering om den antog ett revolutionärt program, förklarade hallåmannen.

Jannis tittade på Mitsos och frågade hur mycket makt han trodde Nagy hade kvar? Så här mycket, sa Mitsos och måttade med tummen och pekfingeret. Folk tar saken i egna händer överallt nu.

I korridoren utanför rummet där de satt klapprade en oavbruten ström av brådskande fötter. Studenternas revolutionskommitté hade bildat en lång rad andra kommittéer som höll till i olika rum och fattade beslut och grälade och skrek och svor så det slog lock för öronen.

Enstaka gatlyktor lyste, de andra var sönderskjutna. Ragna och Mitsos gick långsamt mot Hotel Duna i oktoberkvällen och talade om det fantastiska att bokstavligen ett helt folk diskuterade hur landet skulle styras. De gick förbi kaféer där det hölls möten och som var så packade med folk att många fick stå eller sitta på golvet.

Nere på kajen blåste en kall vind. Snart är det november, sa Mitsos, det märks. Ragna frös. Hon stannade framför honom, knäppte upp hans rock och kröp in i hans famn. Du min skatt, min värme, viskade hon, aldrig, aldrig, aldrig mer vill jag vara ensam.

19

Söndagen blev glädjens dag. Solen lockade ut ovanligt många. Vid tretiden kom en ungersk stridsvagn med högtalare plöjande som en båt genom folkmassorna på Lenin boulevard. En stark stämning proklamerade eld upphör!

En del hus hade hål i ytterväggarna från sovjetgranater och det låg tegelhögar och glasskärvor på trottoarerna. Men fotgängarna log mot varandra. Upproret hade segrat. Nu började en ny tidsålder.

Kaféerna hade många fler gäster än det fanns plats till. Man samsades, satt två på en smal stol, satt på huk eller lutade sig mot väggen och diskuterade, gestikulerade, argumenterade. Allting skulle bli annorlunda, bättre. Levnadsstandarden skulle öka kraftigt. Alla skulle ha lov att säga sin mening, alla skulle få inflytande på sin arbetsplats, alla skulle kunna ta ut pass och resa utomlands . . .

I folkvimlet patrullerade studenter två och två med kpistar och röd-vit-gröna armbindlar som tecken på att de tillhörde nationalgardet. Den slutliga överenskommelsen om att bilda gardet hade träffats bara några timmar tidigare efter tre dygns förhandlingar mellan representanter för de upproriska och folk från regeringen.

Zoltán i Studenternas revolutionskommitté berättade för Mitsos att beslutet inte var enhälligt. En minoritet i kommittén ansåg att de beväpnade studenterna skulle bevara sin oavhängighet och handlingsfrihet. Att enrollera sig i nationalgardet betydde att man måste vara lojal mot allt som regeringen gjorde och hålla käft och lyda order.

Majoritetens talesmän hävdade att enda chansen var att ge Nagy och hans regering helhjärtat stöd, annars skulle inte omvälvningen lyckas. På det svarade minoriteten att man inte borde lita på Nagy. Det enda riktiga var att försöka kasta ut honom! Vem skulle då bilda regering? ropades det hänfullt från majoriteten. Vi själva! svarade minoritetens talesman. Det var en så oerhörd tanke att tumult bröt ut i revolutionskommittén. Alla fäktade och skrek och ordföranden dunkade förgäves med klubban i bordet.

Ragna ville veta vad Mitsos ansåg. Jag har funderat fram och tillbaka på det, sa han. Ibland misstänker jag att minoriteten har rätt. Behåller man inte initiativet blir man akterseglad. Men att ta hand om styret för staten utan att ha erfarenhet. . . det är så stort och alla är så unga, jag vet inte hur det skulle gå. Fast det är kanske enklare än man tror.

De satt på en servering i en park och såg rader av snälla barn köa ute vid gungorna och rutschbanan. I skymningen gick de för att träffa Zoltán.

Han skulle äta ordentligt för en gångs skull, hade han förklarat, och han ville ha sällskap.

Det var utgångsförbud efter mörkrets inbrott men ingen brydde sig om det. Gatorna myllrade av folk och rösterna formade dyningar av ljud med stänk av skratt mot natthimlen. Ur sorlet steg en ton av optimism. Att det ibland knastrade under fötterna av murbruk och krossat glas var det ingen som fäste sig vid.

Första krogen de kom till var fullsatt, andra och tredje stället likaså. Småningom lyckades de tränga sig in i en restaurang en trappa ned på en tvärgata till Bajcsy Zsilinszkygatan. Den låg i en källare med vitkalkade valv.

Flera av gästerna hade en pistol putande under kavajen och några en kpist hängande över stolsryggen. Ragnas blick fastnade på en yngling med förband om pannan. Han var otroligt vacker med kolsvart, lockigt hår över det bländande vita förbandet, rak näsa, välformat ansikte och mörka, blixtnabba ögon. I sällskapet han tillhörde vandrade kvinnornas blickar oavbrutet till honom.

– Vilket fulländat huvud, sa Ragna för att retas lite med Mitsos som lagt märke till hennes intresse. Det kunde vara grekiskt, svarade han leende och då kunde hon inte låta bli att kyssa honom på kinden. Jag undrar om förbandet är äkta, sa Zoltán och en plötslig motvilja vällde upp i henne. Varför skulle somliga kamrater alltid vara misstänksamma mot allt och alla?

Hon frågade vad han hade för anledning att tro att det inte var äkta. Zoltán märkte att hon var stött. Han berättade om en episod han bevittnat för två dagar sedan. En studentska hade kommit i våldsamt gräl med sin kille. De rev och slet i varann och hon råkade dra av ett förband han hade om sin vänstra tinning. Det pinsamma var att han inte hade något sår, inte minsta skråma! Han kunde inte uthärda skammen utan sprang sin väg och ingen hade sett honom sedan. Bara han inte tog livet av sej, sa Mitsos.

Ragna såg på Zoltán. Jag undrar om du ljuger, sa hon. Han blev upprörd. Ljuger! Varför skulle jag ljuga? Vad har du för anledning att tro det? Samma anledning som du har att misstänka honom därborta, svarade hon. Zoltán mötte hennes blick och han tog hennes hand. Jag ber om ursäkt, det var ett klumpigt skämt, min avsikt var inte att baktala någon, sa han. Men händelsen med det falska förbandet är faktiskt sann; jag försäkrar!

Mitsos bredde ut armarna i en medlande gest och sa att oss kan det väl kvitta? Om grabben därborta lindat om pannan för att dra till sej damernas uppmärksamhet så har han i varje fall lyckats. Det skulle han

klara bra ändå, sa Ragna och kastade ett öga på Zoltán. Jag ger mej, jag tar tillbaks allt jag sagt och påstår motsatsen, sa Zoltán. Utmärkt, sa hon, nu har du visat vad du går för, du skulle kunna bli en stor dansk politiker! Zoltán grimaserade åt henne.

På matsedeln fanns en rätt för två personer som kallades jägartallrik och Mitsos och Ragna beställde en sådan. Zoltán var så hungrig att han tog en likadan själv. Tallriken var av trä och stor. På den låg kallskuret staplat i en hög pyramid, olika sorters kött, potatis, kål, morötter, bönor, inlagd gurka, paprika i mängder och flera sorters lök. Drycken var vitt lantvin i stora karaffer som fick stå kvar på bordet sedan de tömts, så gästerna kunde hålla räkning på hur många liter de hållt i sig.

Mellan tuggorna talade de om framtiden. Zoltán läste juridik. Ragna förstod inte riktigt varför jurister behövdes i ett socialistiskt samhälle. I ett kapitalistiskt där privat egendomsrätt till produktionsmedlen råder är juristens roll uppenbar, men i ett socialistiskt?

Zoltán log åt hennes funderingar. Brotten försvinner inte när ett samhälle blir socialistiskt, sa han, inte ens egendomsbrotten. Brottligheten minskar en del därför att den offentliga moralen blir bättre, men att utrota kriminaliteten helt och hållet är nog omöjligt.

Han berättade om miljonsvindlerier i transaktioner mellan stora socialistiska industrier där cheferna lämnat bedrägliga uppgifter, inte för att sko sig privat utan för att skaffa fördelar åt kollektivet de representerade. Du ska inte tro att driften till spekulation och lysande affärer är försvunnen för att ägandeformen ändrats, sa han till Ragna.

Stölder på arbetsplatserna var inte heller något som hade upphört. Det fanns tvärtom en tendens att betrakta verktyg och material som allmän egendom, tillåten att ta med sig hem. Zoltán kom ihåg en rättegång om stölder på ett bygge. En nattvakt som själv jobbat på byggen tidigare märkte sent en kväll att en lampa lyste i förrådet. Han gick dit och såg två byggnadsarbetare smyga ut med dyra verktyg och sa: ja så är det ni, jag trodde det var tjuvar!

Mängden mat Zoltán stoppade i sig var häpnadsväckande för en så kortvuxen och spenslig person. Han var seg, han kunde hålla sin uppmärksamhet skärpt många timmar i taget när han satt i möten och förhandlingar. Under de fem dygn som gått sedan upproret bröt ut hade han knappt sovit något alls. Efterhand som han åt sig mätt blev han därför omätligt sömning.

När hans haka sjönk mot bröstet rörde Mitsos plats på bordet åt honom så han kunde sova med pannan mot armen. Andra gäster var lika uttröttade och tog sig en lur. Men stämningen under de vitkalkade valven var ingalunda trött utan glad och bullrande.

Musikerna spelade flitigt och ibland sjöng folk vid borden, ofta i stämmor, en konst de behärskade till fulländning. Mitsos deltog i några av sångerna och Ragna förvånades över hur vemodigt hans ansikte blev. De andra som sjöng var muntra. Ibland grips jag av hemlängtan när jag sjunger, förklarade han. Jag skulle vilja höra grekisk musik men det är det aldrig någon som spelar här. Känner du aldrig hemlängtan?

Hon skakade på huvudet. Inte den här tiden på året, sa hon. Nu är det bara regn och dimma i Danmark och bläst och regn och regn och långa nätter och aldrig någon sol. Men vore det maj eller juni, då vet jag inte om jag skulle vilja vara här. Det är dom ljusa nätternas tid hos oss, det blonda ljusets tid i Norden. Riktigt mörkt är det inte ens mitt i natten. Kan du förstå det?

Den nordligaste plats han någonsin besökt var Miskolc som ligger på samma breddgrad som München. Han kunde inte riktigt föreställa sig det nordiska ljuset. Det är inte som på dagen, förklarade hon, men inte heller som i skymningen här. Ljuset stiger uppåt från horisonten i nordväst efter att solen gått ner. Himlen blir inte röd och sedan svart utan den blir gul, svagt rosa och vit. Försommarnattens ljus går inte riktigt att förklara, det är trolskt. Vid midnatt är dunklet blont, sedan skiftar himlen mot ljusare nyanser i nordost tills solen går upp vid trefyrtiden.

Han såg hur ivrigt hennes ansikte blev och insåg att detta nordiska ljus var mycket viktigt för henne. Och går man till dans i maj vill man dansa hela natten, sa hon och log inåt sig själv och han undrade vem detta leende var till minnet av. Försommarnattens ljus fyller oss med längtan, sa hon sedan. Längtan efter vad, frågade han. Jag vet inte riktigt, sa hon, jag tror att längtan är en del av vårt väsen. Det kanske beror på klimatet, vår långa väntan på att naturen ska vakna till liv igen. Och när undret sker längtar vi efter att blomningen ska fortsätta länge, länge i stället för att ta slut så fort ...

Men hur kunde man sova om det aldrig var mörkt? Tyvärr sover man fast man egentligen skulle vilja vara vaken hela försommaren, sa hon. Vi blir lite galna av solen och ljuset, vi är hedniska soldyrkare, våra förfäder blev nog aldrig riktigt kristnade.

Hon skrattade och kysste hans nästipp. Hans ögon var fulla av beundran, han tyckte hon var mera levande än någon annan. Du är så fri, sa han, du röjer undan alla hinder, det var du som sa att du ville ha mej, vilken lycka för en man!

Hennes ögon glittrade när hon böjde sig mot honom. Får jag röja en hemlighet? Han nickade nyfiket. I natt vill jag ha dej igen, viskade hon. Du smuk dejlig, mumlade han i hennes öra.

Zoltán vaknade och travade ut på toaletten. Han sköljde ansiktet i kallt vatten och kom tillbaks och var sig själv igen, glad och energisk. Nu tycker jag vi ska gå och dansa, det finns ett ställe här i närheten, sa han. Mitsos gav Ragna en frågande blick. Vi kan väl gå dit en stund, sa hon.

Folk promenerade på trottoarerna trots den sena timmen. Allt var som förr, bortsett från en del trasiga gatlyktor. Stället de skulle till låg en halv trappa upp och Zoltán klämde sig in i den fullpackade lokalen med Ragna och Mitsos i hälarna. Klädhyllorna var lastade till bristningsgränsen och de fick lägga sina ytterplagg ovanpå en stor hög i ett hörn.

Gästerna satt vid små runda bord och två samsades ofta om en stol. Dansgolvet var som en silltunna, litet och runt och omöjligt att förflytta sig på. Zoltán bjöd genast upp Ragna. Han rörde sig som en fisk i stimmet och berättade politiska historier för henne. En handlade om Stalin.

En dramatiker hade fått en kontroversiell pjäs refuserad överallt och slutligen skickade han den till Stalin som av någon underlig anledning tog sig tid att läsa den och sedan kallade till sig den bävande författaren. Din pjäs är bra, avgjorde Stalin. Jag förstår inte varför dom inte vill spela den, sa han och ringde upp chefen för Dramatiska Teatern i Moskva: hallå, det är Stalin! Det blev knäpptyst i luren. Linjen bröts. Att dom aldrig kan få det här förbannade telefonnätet att fungera, muttrade Stalin och ringde upp igen. Nu var det en flicka som svarade. Stalin bad att få tala med teaterchefen. Han dog alldeles nyss av hjärtslag, sa hon. Stalin tryckte ner luren i klykan och suckade: fan vad folk är nervösa nu för tiden!

Efter dansen pekade Ragna på Zoltán. Han där är en skum, antikommunistisk typ som talar illa om Den Store Stalin! Gör han det, sa Mitsos, varför blir han inte arresterad? Det är ingen ordning i det här landet längre, men jag ska se till att det omedelbart blir en uppryckning, sa hon. Zoltán knäppte händerna. Nåd! Nåd! Förbarma er, jag har nyligen sluppit ut efter fyra år, jag lovar att hädanefter alltid tillbedja Stalins stora kadaver!

Vid midnatt spelade orkestern Mondd mért szeretsz te mást och Ragna drog med sig Mitsos ut på dansgolvet. De dansade tätt ihopslingrade och han sjöng de ord han kom ihåg:

Ha mellém sodort egyszer már az élet
En nem engedlek oly könnyen el ...

Ragna kysste hans öra. Vi går härifrån, jag vill ha dej för mej själv, viskade hon, jag tillåter inte att andra kastar lystna blickar efter dej, kom, du är min, min! Jag önskar inget annat, sa han.

20

En död rysk soldat, till hälften övertäckt av en pappskiva, låg i rännstenen på Nyárgatan nära hörnet av Dohánygatan. Han låg i sin långa militärkappa och hjälmens rem var fastspänd under hakan, en grabb på kanske 20 år med barnsligt utseende.

Folk gick förbi och kastade undrande blickar mot liket. Skulle inte ryssarna hämta det? Deras uttåg ur Budapest hade just börjat. Tänkte de låta kroppen ligga kvar? Visste de om att den låg där?

Några vände skamset bort blicken, illa berörda. För dem var det inte kadavret av en fiende utan enbart en död människa. Den döde borde få en anständig begravning. Men vilka skulle forsla bort kroppen? Fanns det överhuvud taget några fungerande myndigheter att vända sig till?

De som stannade upp och tyckte att något borde göras övergav tanken och gick vidare. Själva ville de inte befatta sig på allvar med problemet. Resultatet var att den döde legat där i tre dygn och att det enda som gjorts var att någon täckt över honom till hälften med en pappskiva.

På Barossgatan, några kvarter söderut från Nyárgatan räknat, stod tre ryska tanks omringade av en väldig folkmassa. Någon sorts samtal som mest liknade förhör pågick via kulsprutegluggarna mellan rysktalande ungrare och besättningarna. Tanksen hade kommit dit söndag eftermiddag efter att eld upphör proklamerats och skjutit sönder flera hus. Utan någon som helst anledning, påstod ungrarna. Därför att vi blev våldsamt besjutna när vi passerade här och måste försvara oss, hävdade ryssarna.

Parlamentlandet hade pågått nästan ett dygn. Tanksen hade varit belägrade hela natten. Ryssarna vägrade att komma ut och folkmassan vägrade flytta sig. Hade tanksen försökt köra genom mängden skulle de omedelbart blivit utbrända av molotovcocktails.

Några ungdomar hade föreslagit att bara en liten bensinflaska skulle kastas in, såpass att ryssarna fick eld i byxorna och tvingades ut genom tornluckorna. Andra avrådde. Blev besättningarna desperata och använde kulsprutorna kunde hundratals bli dödade på några sekunder.

Ingenting hände. Båda sidor väntade tjurigt på att motståndarna skulle ge upp.

Slutligen kom åtta stycken ur det nybildade nationalgardet dit. En lång student var befälhavare. Han talade en stund med dem som stod närmast tanksen och därefter uppmanade han folkmassan att skingra sig och han ansträngde sig att få rösten att låta myndig, men alla hörde tydligt hur

nervös han var. Några protesterade högljutt och då började den länge hålla tal.

Han åberopade sig på Nagys och regeringens överenskommelse med ryssarna om att de skulle lämna Budapest och plötsligt var hans nervositet borta och han varnade för konsekvenserna av att kvarhålla de tre tanksen. Ryssarna skulle antagligen uppfatta det som ett allvarligt brott mot uppgörelsen. Då ropade några upphetsat att tanksens besättningar måste straffas för att de utan anledning börjat skjuta besinningslöst med granater mot husen och dödat elva personer och förstört en massa lägenheter!

– Det är svårt att straffa soldater för deras stridshandlingar, ropade den länge. Släpp fram dom! Annars riskerar vi att en hel kolonn sovjetiska tanks kommer hit och sopar bort oss allihop!

Under hotfullt mummel och högljudda förbannelser började folkmassan skingra sig. Tanksens stora motorer startade och fyllde luften med vrålände ljud när de tunga stålvidundren rasslade iväg i hög fart.

De åtta nationalgardisterna, sju män och en kvinna, skyndade sig att försvinna de också från Barossgatan och sitt obehagliga uppdrag där. Det var Marianna som utgjorde det kvinnliga inslaget i truppen och alla män i närheten glodde intresserat på henne och på Ragna som gick bredvid.

Ragna var civil och hade varken bindel eller vapen. Hon hade träffat Marianna vid universitetet och följt med henne. Mitsos satt någonstans i ett långdraget möte.

I en sal i juridiska fakulteten pågick utbildning av kvinnliga nationalgardister. Ragna hade varit där på förmiddagen och tittat på när en manlig student stått vid ett bord med en isärplockad kpist och instruerat ett 30-tal kvinnliga studenter hur den fungerade. Eftersom hon inte kunde språket förstod hon inte mycket av undervisningen. Det enda hon någonsin skjutit med var luftgevär på festplatser.

En stor bild av Lenin hängde på väggen ovanför instruktörens huvud och Ragna frågade sig om den store revolutionären någonsin avlossat ett skott. Sedan erinrade hon sig vad Krupskaja skrivit om Lenin som lidelsefull jägare under sina år i förvisning vid floden Jenisej i Sibirien.

Regeringen hade utsett Pál Maléter till chef för nationalgardet, översten som envist lett försvaret av Kiliánkasernerna och blivit folkhjärte. Ruinväggar av tegel var det enda som återstod av kasernerna.

För regeringen var det mycket viktigt att nationalgardet växte i styrka som motvikt till sönderfallet inom armén. Nationalgardet hade visserligen bara lätta vapen, men det var tillräckligt för att upprätthålla

ordningen och bekämpa fascistiska grupper som också var dåligt beväpnade.

Häpnadsväckande saker rapporterades om villervallan i armén. På Thökölygatan i närheten av Östra station hade två yngre officerare och tre meniga kommit åkande i en tung terrängjeep. Sju eller åtta unga grabbar ställde sig mitt i körbanan och gjorde stopptecken. De var obehäpnade men jeepen stannade snällt i alla fall. Ledaren för gänget gick fram till officeren som satt närmast, tog hans pistol och slet loss epåletterna på hans uniform! Den yngre ryckte själv bort sina officersbeteckningar! De fem lämnade ifrån sig resten av vapnen med en axelryckning, lät jeepen stå och gick till ett kafé i närheten.

Studenterna i juridiska fakulteten lyssnade till sådana berättelser med röda öron. Vad höll på att hända? Gängen som skaffade sig vapen tänkte uppenbart inte skriva in sig i nationalgardet.

Det var inte bara i ungerska förband som disciplinen släppte taget. På Kossuthgatan hade en fjortonårig grabb skjutit sönder periskopet på en rysk stridsvagn på väg ut ur stan på förmiddagen. Stridsvagnen stannade och ryssarna klättrade ur och lämnade utan vidare ifrån sig sina automatkarbiner till fjortonåringen och hans båda kompisar och gick därifrån!

Fortfarande fanns det grupper av säkerhetspoliser som vägrade att följa regeringens order om upplösning av AVH. En del av dem hade barrikaderat sig i Budapestdistriktets partilokaler vid Republikplatsen, ett par kvarter söder om Rákóczigatan. De blev på förmiddagen angripna av beväpnade gäng som opererade på egen hand. Frampå eftermiddagen blev skottväxlingen mycket intensiv och många frågade sig vad gårdagens order om eld upphör var värd.

Ragna hade lämnat Marianna när truppen återvänt till universitetet. Sedan hade hon gått hem till Hotel Esplanade för att höra utlandsnyheter och prata med Dino. Han var inte inne så hon gick ut igen. I Csemege var det inga köer längre. Bröd fanns i riklig mängd. Bagarna tillhörde det fåtal yrkesgrupper som inte strejkade.

Utanför Csemege pågick det eviga hamrandet på Stalin-statyn. Den hade efterhand blivit ganska söndersågad i ansiktet. Kroppen var hel och hade fått åtskilliga påskrifter med krita: slaktare, svin, avskum, skithög, folkmördare, lögnare etc. Ragna frågade sig varför folk fortsatte att bulta med så hamrande envishet när det inte gick att slå loss bitar ur statyn. Metallegeringen var för tjock och seg. Men ljudet hördes vida omkring. Det omkullvräta monumentet var upprorets dånande trumma.

Nu ackompanjerades trumman av kpistarnas hackande några kvarter längre bort vid Republikplatsen. Ragnas nyfikenhet drev henne ditåt.

Torget låg i hörnet av en park, strax bredvid den berömda Erkelteatern. Där blev Ragna stående sedan hon fått syn på resterna av en affisch om Röda arméns sångkör.

En vecka före upproret hade hon suttit därinne tillsammans med Sándor, Dino, Anica, Luis, Jancsi, Marianna och andra från radion i en fullsatt salong och applåderat ihärdigt åt dessa fantastiska ryska sångare i Röda arméns uniform. Hon hade aldrig hört något liknande. De fyllde lokalen med sin oerhörda intensitet och en kraft som oavbrutet stegrades och gav åhörarna en känsla av att huset var på väg att rämna. Var det verkligen för bara två veckor sedan?

Hon gick närmare torget i skydd av en låg byggnad och såg unga grabbar som stod eller låg i skydd bakom träden och sköt mot partidistriktets flervåningshus. Säkerhetspoliserna svarade med snabba salvor genom de trasiga fönstren. De blixtrade fram och sköt och duckade igen bakom fönsterkarmarna. Hon såg hur en blev träffad, i axeln antagligen för han svängde ett halvt varv och föll inåt rummet.

Två av angriparna retirerade ur eldlinjen. Ragna såg dem ställa ifrån sig kpistarna bakom en husknut och gick närmare men inte för nära. Hon ville inte avslöja att hon var utlänning. De tände cigaretter och hon såg hur deras händer skakade. Den längste av dem var kanske sjutton år, den mindre säkert inte mer än femton. Vad var det som fick dem att riskera sina unga liv i kamp mot resterna av AVH?

Ragna övervägde om hon skulle försöka komma till tals med dem. Någon av grabbarna kanske hade lärt sig ett västeuropeiskt språk i skolan? Fast om vi inte kan tala med varann? Dom kan få för sej att jag är ryska och vad gör dom då? Det finns förstås inga ryska kvinnor som går omkring i Budapest nu och allraminst någon som går ensam. Men det tänker nog inte två upprörda ungrare på.

Efter en stunds tvekan gick hon fram och frågade om någon av dem förstod tyska. Den lille svarade att tyska var hans modersmål. Han kom från Dorog, ett kolgruvedistrikt nordväst om huvudstaden. Ragna erinrade sig något hon läst om att tyska bergsmän kommit dit på 1700-talet.

Hon presenterade sig som dansk journalist och grabben trodde tydligen att hon just anlant. Hans tyska hade en ålderdomlig schwabisk klang och han talade så snabbt och upphetsat att hon hade svårt att förstå honom.

Under källaren i partidistriktets hus fanns en källarvåning till och den sträckte sig långt in under torget. Där fanns tortyrkamrar och hemliga fångceller och en särskild avdelning där liken efter politiska fångar förintades i syrabad, förklarade grabben och drog häftiga bloss på cigaretten.

I hennes öron lät det som ett befängt rykte, men han såg intensivt på henne och trodde uppenbart blint på det. Han och hans äldre kamrat och de andra grabbarna var redo att offra livet för att befria fångar som de trodde satt inspärrade djupt ned i jorden. Hon vågade inte visa något tvivel, väl medveten om att de då skulle kunna uppfatta henne som fiende.

Hon undrade vilken politisk riktning dessa unga kämpar tillhörde och frågade den tysktalande var han var organiserad. I Dorogs fotbollsklubb juniorlag, sa han. Hon bevarade sin pokermin och frågade om kamraten och fick veta att han var med i bågskytteföreningen. Alla dom andra är härifrån Budapest, fortsatte den lille, jag vet inte vad dom håller på med.

– Hur kom ni hit?

– Vi gick. Det är bara 30 eller kanske 35 kilometer.

De tog sina vapen, saluterade henne med dem och gick bort till husknuten där de förvandlades till kattlikt smygande varelser. Ragna följde efter och såg när de rusade bort mot ett par grovstammiga träd och hon hörde hur automatvapnens mekaniska hänskratt från fönstren mångdubblades i jakten på dem. Men de kom i skydd utan att bli träffade och hon frågade sig än en gång hur någon kunde tvinga ut sin kropp i kulregn.

Det hade gått ett dygn sedan eld upphör proklamerats, de ryska tanksen hade lämnat Budapest och nationalgardet patrullerade på gatorna. Men här fanns inte en enda nationalgardist såvitt hon kunde se.

Vid Népszavas tidningshus stod en medelålders man och delade ut stencilerade flygblad när hon gick hem till hotellet. En av dagportiererna på Esplanade översatte det för henne. Texten riktade skarpa angrepp mot Imre Nagy, som förklarades vara fullkomligt oduglig. Vad Ungern behöver nu är starka och självständigt tänkande män! Flygbladet var undertecknat av Kommittén för ett fritt Ungern.

Ragna frågade om han visste vad det var för sorts folk som satt i kommittén. Det verkar vara godsägarhögern som dykt upp igen, sa han, värre parasiter har aldrig funnits! Jag arbetade på Hotel Gellért före kriget, där höll dom till i månader om vintrarna och vältrade sej i bassängerna! Hotellet är byggt över varma källor, ni kanske har varit där? Jag var inne och tittade en gång, sa Ragna.

Portieren berättade att hans far, som arbetat 48 år vid järnvägen och nu var pensionerad, gick dit och badade tre gånger i veckan. Det varma svavelvattnet var bra mot hans reumatism. Han hade ett kort från hälsovården som gav honom rätt att komma dit gratis. Före kriget skulle en som han aldrig drömt om att gå in på Hotel Gellért.

Dino var inte inne, inte Anica och inte Luis heller. Tjeckiskan Valentina, som Ragna inte växlat ett ord med efter det fientliga frukostsamtalet, hade lämnat Budapest tillsammans med östtyskan Charlotte, två bulgarer och många andra från radions utlandsavdelning. De for norrut till slovakiska gränsen med en flodbåt. Även enstaka tåg hade kommit igång.

Ragna väntade på att Mitsos skulle höra av sig. Hon tvättade underkläder, åt kvällsmat, läste, skrev brev till sin mor ifall postgången skulle börja fungera. Klockan blev sju och den blev nio. Halv elva kom Mitsos och hämtade henne. Han var så trött på möten så han kunde spy, sa han, studenter är några satans pratkvagnar, dom tröskar varenda liten skitfråga framlänges och baklänges och tiden går utan att något viktigt beslutas, utan att något blir gjort!

– Jag går inte dit i morgon, sa han, jag har tagit reda på att det går tåg i morgon bittida från Nyugati pályaudvar om inget oförutsett inträffar. Vill du? Det är klart jag vill, sa Ragna. Då sticker vi och är borta hela dagen, sa han.

Hon berättade om striden vid Republikplatsen där minst femtio grabbar attackerat Budapests partihögkvarter. Skottväxlingen hade upphört framåt kvällningen. Mitsos ville gå dit och titta.

Det var månljust ute. Uppåt Rákóczigatan var nästan alla gatlyktor trasiga. Tystnaden var stor, endast vinden susade. Inte en människa någonstans. Ibland skymdes månen av vandrande molnrester.

Partidistriktets hus stirrade med svarta hål där fönstren suttit. Även karmarna var söndertuggade av kulor. Porten stod vidöppen.

De unga hade segrat. Ett 30-tal döda män låg utanför huset. Flera hade brutna lemmar och krossade kranier. De hade förmodligen kapitulerat men inte mött någon nåd.

En av de döda hängde i fötterna från en trädgren. Hans avskurna huvud låg på marken, sotigt, med håret bortbränt. Han hade säkert hängts levande och sedan hade segrarna tänt bål under honom.

– Det är vidrigt, sa Mitsos. Ragna förmådde inte säga någonting.

Månen lyste från en kall himmel. De böjde sina huvuden i vördnad för dödens mäktiga stillhet och gick tysta därifrån.

21

Gryningsljuset silade sparsamt ned mellan husen. Portar öppnades och slog igen bakom morgontidiga invånare. Fler och fler vaknade och skyfflade in nytt bränsle i eldstäderna. Kolröken kom ymnigare ur skorstenarna. Lampor tändes i lägenheterna.

Ragna spanade mot himlen. Bara det inte blir lika regnigt som i går, sa hon, huhu så kyligt det är, vi skulle stannat i sängen! Mitsos drog henne skrattande intill sig. Jag skulle allt vilja se dej ligga stilla en hel dag med den energi du har, sa han.

Hon smög in sin arm innanför hans fladdrande jacka. Jag skulle sova snällt som en docka på din arm ända till kvällen, sa hon. Nej du skulle sparka sönder lakanen redan på förmiddagen, sa han. Åja, du är inte särskilt stillsam du heller, sa hon, vem var det som kom ålande med sina ludna armar i går kväll när jag ville sova?

Mitsos stannade och höll hårt om henne med nämnda armar.

– Vi hyr ett rum i Cegléd och sover middag, sa han.

– Jag som trodde vi skulle ut på landet, sa hon, var ligger Cegléd?

– Ute på slätten åt sydost.

– Reser man från Västra station när man ska åka åt öster och från Östra station när man ska västerut, frågade hon. Han nickade. Jag har alltid tyckt att det är något konstigt med väderstrecken i den här stan, sa hon.

De gick i rask takt till Deák Ferenctorget.

– Titta där! hojtade Mitsos just som de kom fram till torget. Han högg tag i hennes hand och började springa som en galning.

Spårvagnsföraren såg dem i backspegeln och väntade tills de kom ombord på bakersta plattformen.

– Du är inte klok, flåsade Ragna, vi kunde väl väntat på nästa vagn.

– Det är inte gott att veta om det kommer någon mer, flämtade han.

Vagnen svajade av farten. Den kilometerlånga gatan till Marxtorget tog bara fem minuter. Leve spårvagnarna!

– Du som vet allt om hjulångare, sa Mitsos, vem uppfann spårvagnen?

– Tokstolle, jag är inget lexikon, sa hon.

Ett stänkande ånglok backade in en rad vagnar i Keleti pályaudvars väldiga hall med glastak som välvde sig över ett dussin långa perronger.

Hallen var utan gavel i bortre änden. Utanför bredde ett otal spår och växlar ut sig och åt sidorna stod långa tågsätt i väntan på normala tider.

Ragna strövade runt och tittade medan Mitsos stod i biljettkö. Jag köpte biljetter till Szolnok, sa han en kvart senare och viftade glatt med dem. Du som skulle sova middag i Cegléd, sa hon. Szolnok ligger bara en halvtimme längre bort, svarade han och kysste henne.

Tåget gnisslade långsamt igång. Varenda vagn var fylld till sista ståplats. Ragna krånglade sig fram till ett korridorfenster och såg Vidám Park dra förbi och bostadskvarter i oändlighet. I tusen fönster låg sängkläder till vädring och energiska husmödrar skakade och borstade mattor och kläder.

Storstadens massiva husblock krympte efterhand och förstädernas något lägre bebyggelse tog vid. På en sträcka utmed järnvägen stod en rad otroligt fula hyreskaserner och det verkade bo dubbelt så många barn i varje lägenhet där, jämfört med dem inne i stan.

I denna torftiga miljö skulle alltså åtskilliga av socialismens framtidsmänniskor växa upp. Det ser hemskt ut här, sa Ragna, nog finns det klasskillnader i det folkdemokratiska Ungern.

– Inne i Budapest kan man köpa en bra lägenhet för 40 000 forint, rättare sagt man kunde före upproret, sa Mitsos.

Ragna frågade hur stränga straff det var på sådana köp. Kära naiva själ, det var inte någon svart marknad, sa han, man gick in på den lokala stadsdelsmyndighetens kontor och köpte! Vilka kunde få ihop så mycket pengar, det är ju två årslöner för dom flesta, sa hon. Ja, inte var det arbetsfolk som köpte, sa han, såvida det inte var någon som vunnit på statslotteriet.

Efter hyreskasernerna kom lagerbyggnader och verkstäder, brädgårdar, skrotupplag, slakterier, åkerier och hundratals andra verksamheter som miljonstäder brukar vara omringade av.

Stadsbebyggelsen upphörde och då märktes det tydligt hur slät marken var. Det fanns inte antydning till kulle eller svacka någonstans. Pusztan är nog det plattaste som finns, sa Mitsos. Ja kanske, men nog finns det flatland på andra ställen också, sa Ragna. I Danmark har vi en stor ö som heter Lolland vars högsta punkt ligger sju meter över havet. Går man upp i andra våningen i ett hus där kan man se flera kyrksocknar.

Tåget stannade vid en station. Det var flera som steg av än som steg på. Trycket lättade lite i vagnarna.

– Vet du om att Danmarks högsta berg är 173 meter, sa Ragna. Mitsos skrattade. Då kan man väl inte kalla det ett berg, sa han. Ni greker har ju Olympos att skryta med, men ungrarna håller sej på jorden som vi

danskar, sa hon. Norrut har ungrarna en bergstopp som är över tusen meter åtminstone, sa han. Men här söderut är det platt. Det var nog billigt att bygga järnvägar här.

Ragna ville veta om puszta helt enkelt betyder slättland. Det kunde Mitsos inte svara på. Han frågade en farbror som stod lutad mot vagnsväggen. Jag vet faktiskt inte, svarade han och lät frågan gå vidare. Snart deltog sju stycken i samtalet.

En äldre herre vände sig till Ragna och förklarade på klingande tyska att puszta betyder bondgård helt enkelt. Tidigare betydde det storgods. Under turkarnas herravälde på 1500- och 1600-talet upphörde ett stort antal mindre byar att existera och väldiga gods bildades. Jorden blev betesmark för mäktiga hästhjordar och kreatursflockar som vallades året om av nomadiserande herdar. Det fanns även får och svinhjordar. Storgodsen bestod ända till revolutionen 1848, ja en del fanns kvar senare också.

Ragna tackade honom. Han var banktjänsteman men såg ut som en historielektor. Efter 1848 uppstod massor av bondgårdar på slätten, fortsatte han. Nu går det åt andra hållet igen, mindre jordbruk sammanförs i stora enheter, som där, sa han och pekade genom fönstret på ett kollektivbruk med vidsträckta svinstallar. Kanske det är historiens långa andhämtning som gör sej gällande? Sammanslagningen till allt större enheter sker ju även hos er i det privatägda västerlandet. Ragna svarade att orsaken snarare var den tekniska utvecklingen, vilken i sin tur beror på kapitalkoncentrationen.

Mannen såg besviken ut. Ragna var irriterad. Vilket bludder! Inte något med ekonomi inte! Historiens långa andhämtning va – och från en banktjänsteman dessutom!

Strax efter ångrade hon sig med tanke på hur vänlig han varit. Hon försökte komma på ett neutralt sätt att återuppta samtalet men upptäckte då att han flyttat sig flera steg. Som vid andra pinsamma tillfällen beslutade hon sig för att glömma alltihop.

Mitsos hade under tiden fört ett långt samtal med två kollektivbönder. Han refererade för henne att ett bonderåd bildats och övertagit kontrollen hemma i deras kollektivbruk efter mönster från flera stora statsjordbruk som Miskolcs revolutionära radiostation rapporterat om.

Ute på slätten sträckte sig höstplöjda fält mot horisonten. Här och var i det brunsvarta låg stora mörkgröna rektanglar med frodigt höstvetete. I byarna växte träd och en del häckar som vindskydd. Vid stationerna fanns ibland små parkanläggningar till minne av någon odlingsintresserad stins.

Tåget rullade med god fart första timmen, sedan var det som om orken gått ur loket. Hjulens glada klappande över skenskarvarna sjönk till ett dovt och slött dunk. De plöjda fälten hade avlösts av vidsträckta betesmarker och långt borta stod en dunge med popplar. Där måste det finnas vatten, tänkte Ragna, annars trivs inte poppeln.

Farten blev ännu sämre och efter ett tag stannade tåget. Vi går av, sa Ragna, det var för vår skull det stannade, ödet har bestämt det här åt oss. Ja kära spåkvinnor, din tjänare hör, sa Mitsos muntert, åt vilket håll om jag får fråga, ingen bebyggelse syns till någonstans.

De hoppade ned på banvallen och kröp igenom staketet. Ingen av dem hade något bagage. Matpaket och andra tillhörigheter hade plats i deras fickor. Det var så länge sedan jag gick på gräs, sa Ragna, vi kan väl gå till poppeldungen därborta? Dit är det säkert fem kilometer, sa Mitsos, vi har dagen på oss, jag tycker om att gå.

Ragna kastade en blick över axeln och såg hur de andra passagerarna tittade intresserat. Hon vände sig om och vinkade och i vartenda fönster i tåget vinkade folk tillbaks. Många öppnade fönstren och viftade med hattar och huvuddukar och en kvinna ropade något. Mitsos svarade. Vad sa hon, frågade Ragna. Hon hoppades att vi skulle få fint väder, sa Mitsos.

Himlen var mulen men molntäcket höll på att glesna. Har vi tur så blir det sol, sa Mitsos. Det blir inget regn, så mycket törs jag lova, sa Ragna. Hon höll honom i handen och började sjunga en dansk sång om hög himmel och västanvind.

Mitsos letade efter solen för att veta åt vilket håll de gick men molnmassorna avslöjade ingenting. Han hade en känsla av att det var åt sydöst. Det var väl så här magyarerna kom vandrande över slätterna för drygt tusen år sedan, sa han. Såvida dom inte åkte i vagnar, sa hon. Eller red, sa han, dom var ju ett krigarfolk.

– Varifrån härstammar magyarerna egentligen?

– Österifrån, dom kom från stäpperna bortom Uralfloden i Kazakstan.

– Om vi skulle ta och gå dit!

– Ja det kan vi väl göra! Det är nog bara hundra dagsmarscher. Om vi kommer så långt. Ryssarnas säkerhetspolis är så förbannat misstänksamma. Vi kan ju gå till rumänska gränsen till att börja med.

Ragna skrattade och började springa. Jag känner mej som en fågel, sa hon, så synd att vi inte har vingar! Det kunde duga med en ballong, tyckte Mitsos. Med den kunde vi segla till Kazakstan om det blåste ihållande västanvind. Det blåser ju nästan inte alls, sa hon.

På en halvtimme kom de halvvägs till poppeldungen. Det är längre dit än jag trodde, sa Mitsos. Tåget stod fortfarande stilla. Har du sett som det har krympt, sa han. Ja, svarade hon, att det inte är några fler som lämnar dom där pyttesmå leksaksvagnarna. Dom har nog bråttom att komma hem och därför blir dom sittande, sa han.

Hon rufsade honom i håret och kysste hans kind. Vad ska du bli när du blir stor? sa hon. Jag ska bli herre och man åt en dansk pige som heter Ragna, sa han och kysste hennes näsa. Inbilla dej inte att du kan bli herre över mej, sa hon. Vi kan slå vad om två forint, sa han.

Vid horisonten åt höger var det något som rörde sig och hon undrade vad det kunde vara. Det måste vara djur av något slag, sa han och spanade. Mama mia, sa hon, bara det inte är tjurar! Han var mera långsynt än hon och gissade att det var hästar. För helvete! En hästflock kan trampa oss platta som flundror om den skenar över oss, sa han. Hästar trampar aldrig på något levande, sa hon.

Hur kunde hon veta det? Hon svarade att hon visste mycket om hästar. Jag var sommarbarn på en bondgård där man födde upp hästar. Gården låg utanför en gammal stad som heter Varde i Västjylland och där lärde jag mej att rida.

Sommarbarn? Hon förklarade att många danska bondfamiljer tog hand om ett eller kanske två bleka stadsbarn från Köpenhamns stora hyreskaserner några veckor under sommarlovet. Hur hade arbetarfamiljer som din råd med det, frågade han. Nej, nej, man betalade ingenting, sa hon, vi ungar var där som bondfamiljernas gäster. Han blev väldigt intresserad och hon berättade om sina sommarföräldrar och om hela tåg med sommarbarn som rullade iväg från storstaden när skolan slutat i juni.

Fem somrar i rad hade Ragna varit på gården utanför Varde. Hon och familjens yngsta dotter Kirsten hade blivit som systrar. Mamma Herdis var ofta bekymrad över flickornas snabba barbackaritter på ett par unghästar av varmblod. Hon var rädd att de skulle slå sig fördärvade när de blev avkastade, vilket hände dagligen, men sommarpappa Niels sa lugnt att ungar i den åldern har mjuka ben i kroppen.

Mitsos tyckte att dessa generösa sommarföräldrar, som inte alls kallade sig socialister, verkade ha ett utpräglat socialistiskt sinnelag. Dom var tydligen röda i själen, sa han, redo att osjälviskt dela med sej fast dom ingalunda hade något överflöd. Hon skakade på huvudet. Själva betraktade dom sej snarare som vita i själen, sa hon.

Flocken hade kommit närmare och nu såg båda tydligt att det var hästar. Djuren kom travande mot dem med höjda huvuden och öronen nyfiket framåtvända. Ragna försökte hastigt räkna dem och fann att de var minst

två hundra. De var vackra och smidiga och av många kulörer från rödrävsfärgade och några nästan svarta fuxar till skimlar i olika gråa och ibland nästan vita nyanser.

Hästarna började cirkla kring de båda fotgängarna. När de stannade kom djuren närmare. De djärvaste stack fram huvudet för att bli kliade och klappade. Mitsos hade ingen vana vid djur och var lite tveksam först, men allihop var så påfallande vänliga att han slutade vara reserverad.

Ragna hade redan fallit för ett stickelhårigt brunt sto som hon höll om halsen och pratade med. Djuret puffade på henne med mulen och nosade på kläderna.

Jag undrar hur tam du är, tänkte Ragna och kände stark lust att sitta upp. Ska vi rida en bit, sa hon lika mycket till stoet som till Mitsos. Jag kan inte rida, sa han, hur ska du kunna styra förresten? Tänk om hela flocken sticker iväg! Vad gör du då? Jag kommer kanske till rumänska gränsen före fredag, svarade hon, ska du inte med till Kazakstan?

Utan att reflektera över fortsättningen tog hon ett kraftigt tag i manen vid manken, fjädrade mot marken med vänster fot och svingade sig upp på stoet som genast travade iväg. Hon vände sig om för att ropa till Mitsos men var redan utom hörhåll och pekade i stället flera gånger med armen mot poppeldungen. Han började gå ditåt som tecken på att han förstått och hon tyckte plötsligt att han såg så liten och ensam ut på den stora slätten.

Många av hästarna frustade och travade med lyftade svansar bredvid stoet som bar Ragna. De var lekfulla och några gjorde krumsprång. Ridhästen verkade vara stolt över all uppmärksamhet den fick från de andra och gjorde inget försök att kasta av bördan.

Ragna försökte styra med hälarerna och genom att dra stoet i pannluggen, men det hade ingen verkan. Det var flocken som bestämde och den kryssade hit och dit som en segelbåt i motvind och gjorde en tvär gir ibland. Ragna njöt av skönheten i djurens rörelser och slutade fundera på hur hon skulle komma till popplarna. Flocken skulle nog trava ditåt så småningom.

Hon tittade bakåt och såg Mitsos som en liten prick och upptäckte att taget kommit igång. Hästarna hade upptäckt det före henne och var på väg mot banvallen. Ångloket fick upp farten och flocken styrde snett framåt och föll i galopp. Hästkroppens rörelser blev mjukare och lättare att följa när stoet galopperade. Ragna njöt intensivt av detta samspel mellan djur och människa. Djuren löpte ända fram till staketet vid banvallen och började i yster glädje tävla med taget och hon böjde sig framåt för att bli ett med stoet och fröjdade sig åt farten och fick tårar i ögonen av vinddraget.

Passagerarna hängde som klasar genom tågfenstren för att inte gå miste om någonting i denna vackra syn. De kände igen den unga kvinnans brandgula jacka – vad är hon för en? –och vinkade och ropade åt henne. Hon vinkade tillbaks.

Lokföraren hängde också halvvägs utanför. Han lät visslan ljuda ett par gånger och ökade farten så att tåget började dra ifrån. Det gick hästflockens ära för när. Djuren övergick från stram galopp till vild karriär och med ett enda ryck var hela flocken tio meter framför loket.

Ragna kastade en slängkyss åt föraren när hon flög förbi. Hans vita tänder lyste under den svarta mustaschen och han saktade farten och flocken återgick till galopp och höll sig jämsides med vagnarna en stund tills den med ens tröttnade på leken och vek av ut mot slätten igen. Ragnas sto ångade lite men hade inte börjat svettas. Alla hästarna var i mycket god kondition. De saktade in och började trava och föll sedan i skritt.

Poppeldungen var nu bara vaga streck vid horisonten. Ragna tryckte in högra klacken i stoets buk och djuret reagerade på denna signal och svängde. Kommer jag fram i täten går det kanske att styra hela flocken, tänkte hon och manade på stoet som lite motsträvigt övergick från skritt till trav. De andra hästarna följde snällt med.

Mellan molnen syntes blå stråk av himmel och solen skymtade fram då och då. Slättens gräs var ännu grönt trots att det var sist i oktober. Ragna betraktade de blå, grå och gröna färgerna och storstaden var oändligt avlägsen och hon lyssnade till hovarnas dån och red in i en annan tidsålder.

Jag är inte bara den jag är, jag bär ett arv i mina sinnen och mina lemmar, jag var dotter av de stora stäpperna och red i dagar och veckor och sov på marken under en väldig himmel med tindrande stjärnor och mitt rubinögda sto betade i närheten och min glänsande falk vaktade mig och väntade på gryningen och jag var på väg ensam mot väster till min älskade som sjöng min längtans röda sänger på gräsmarkerna någonstans mellan Tisza och Duna ...

Stoet började galoppa igen utan uppmaning och Ragna lutade sig framåt och talade berömmande om dess styrka och skönhet och stoet klippte stolt med öronen. Hela flocken höll sig bakom och fann sig i att ryttaren angav riktningen. Popplarna växte hastigt i höjden och snart syntes Mitsos tydligt också. Han stod och vinkade och Ragna hälsade honom med lyftade armar.

Med ens svängde alla hästarna åt höger. Ragnas sto hamnade i mitten och lydde inte längre order utan följde de andra som nu galopperade mot järnvägen. När farten avtog något i flocken manade hon på stoet som

villigt ökade takten och trängde sig fram i täten och då åter gick att styra någorlunda. Hon fick flocken att svänga i en vid båge och närma sig Mitsos på nytt och nu vinkade han inte utan stod alldeles stilla för att inte skrämma de snabba djuren.

Hästarna dundrade förbi honom i så hög fart att Ragna inte tordes försöka att hoppa av. Någon kilometer längre bort dämpade de takten och föll i trav och då svingade hon högra benet över stoets manke och hoppade snett framåt och sprang så fort hon kunde för att återfå balansen. Hästflocken brusade förbi som en fors på båda sidor om henne. Hon började gå mot dungen och hade träningsvärk i lårmusklerna. Det var år sedan hon suttit på en häst.

Mitsos kom löpande och hästarna svängde på nytt och styrde rakt mot honom. Han viftade med armarna och ropade och djuren gjorde en lov åt ett annat håll och fortsatte sedan att cirkla kring de båda gestalterna som skyndade sig mot varann.

– Du gräshavets Afrodite, så vacker har jag aldrig sett dej, sa han och omfamnade henne. Står du ut med en landkrabba som mej?

Hon såg sig om till höger och till vänster. Det finns faktiskt ingen annan att välja på, sa hon och kysste honom.

De gick mot dungen med armarna om varann och hon försökte ge honom del i den känsla hon haft när hon red, känslan av styrka som fortplantat sig i henne från djuren; glädjen över att lämna marken och flyga fram som fyllt alla hennes sinnen med en jublande känsla av frihet.

Under dungen höga popplar frodades en tät vegetation av buskar och höga gräsarter. Mitsos gissade att det kunde finnas en källa någonstans och trängde sig in mellan de smäckra stammarna följd av Ragna. Fanns det en källa skulle hästarna trampat stigar till den, sa hon. Du är faktiskt mycket klokare än jag, sa han, men vi kan väl titta i alla fall.

En skrämmd hare rullade bort som ett nystan från dungen. Någon källa hittade de inte, däremot en inbjudande glänta. Det här måste vara Cegléd, sa hon. Ja det är snart dags för middag, sa han. Dags att sova är det inte, sa hon och drog i hans tröja och knäppte upp knappar i skjortan och stack in händerna och smekte bröst och skuldror. Hans händer vandrade in under blusen och fick hennes hud att glöda.

De gjorde en bädd av gräs och glömde den kyliga höstluften; de skänkte varandra sin hungriga värme tills deras lemmar och sinnen smälte samman och uppfyllde dem med stark glädje. Hon såg på honom med förundran, kysste hans kind, gömde en hand i hans armhåla. Hans läppar smekte hennes öron och ögonbryn. Du dejlig, viskade han och betraktade henne med mildare ögon än hon någonsin sett.

Gulnade blad från popplarnas gracila kronor singlar ned mot dem. De låg tätt ihop och iakttog himlens vandrande moln och talade om framtiden. Du har pass och kan resa, jag skulle gärna följa dej till ditt hemland, till mitt eget kan jag inte komma, sa han sorgset. Jag är flykting och måste stanna här.

Hon smekte hans panna.

– Jag vill vara där du är.

22

Gatorna låg öde när Ragna och Mitsos återkom till Budapest. Inga spårvagnar eller bussar, bara enstaka fotgängare. Det var utgångsförbud efter mörkrets inbrott. Tåget de kommit med hade antagligen inte haft lov att köra men gjort det ändå som väl var.

Passagerarna tassade ut ur den väldiga stationshallen vid Lenin boulevard och skyndade iväg åt olika håll. Några hade ingenstans att gå och slog sig ner på träsofforna i sidohallen för att övernatta sittande eller sträckte ut sig på stengolvet. Mitsos och Ragna traskade de långa gatorna till universitetet hand i hand.

I juridiska fakultetens rum och salar satt folk i möten som vanligt. De fick tag i Zoltán. Han och en studentska som hette Irén satt och skrev i ett rum som inte var stort mer än en skrub. De bjöd på svart kaffe och började genast gestikulera och prata i munnen på varann om allt som hänt under dagen.

Regeringen hade ombildats igen, nu för tredje gången på knappt en vecka. Flerpartisystem hade återinförts i landet och det skulle bli parlamentsval så snart ordningen återställdes.

Zoltán skakade på huvudet. En borgerlig demokrati verkar vara på väg nu, sa han. Irén blev arg. Nej, nej, det är en socialistisk demokrati som växer fram nu, sa hon och vände sig till Mitsos: vad tror du?

– Hittills har det aldrig funnits någon sådan . . . fast visst hoppas jag att du får rätt, svarade han.

Premiärminister Nagy hade vädjat till socialdemokraternas ledare Anna Kéthly och hennes närmaste män att överta de ministerposter han erbjöd dem, men de tackade nej. Först måste alla ryska trupper ut ur landet, löd deras villkor. Det hade inte Nagy makt att uppfylla.

Genom Mitsos kände Ragna till tvångsäktenskapet som kommunisterna påtvingat de ungerska socialdemokraterna 1948. Officiellt enades då hela den ungerska arbetarrörelsen i Ungerns arbetande folks parti, men i själva verket blev socialdemokratin utplånad. Ledare som i likhet med Kéthly vägrade samarbeta fängslades senare. Anna Kéthly hölls bakom galler från 1950 till november 1954.

Den nye partichefen János Kádár, som efterträtt Gerö för fem dagar sedan, hade tidigare på kvällen hållit ett märkligt radiotal. De ungerska kommunisterna ville ha fria val igen, som 1945. Perioden sedan dess hade varit ett stort misstag, enligt Kádár. Nu ville partiet börja om från

början och återerövra folkets förtroende! Partiet stod starkare än någonsin eftersom den nya revolutionen rensat det från opportunisterna!

Mitsos lyssnade förvånad till Zoltáns referat och undrade vad det var för besvärjelser Kádár höll på med. Vad jag vet så visade inte ungrarna någon större hänförelse för kommunisterna vid krigsslutet, sa han. Partiet fick ungefär en sjättedel av rösterna i valet 1945, sa Zoltán. Om Kádár avsvär oss från allt som hänt sedan dess så återstår vad jag begriper bara en borgerlig demokrati om ens det.

– Sanningen är att partiet knappast finns längre, fortsatte han. Dom flesta har bränt eller rivit sönder sina medlemskort. Kamrat Kádár är chef för en partiapparat utan medlemmar precis som Anna Kéthly.

Han berättade att socialdemokraterna just återfått sin gamla dagstidning Népszava. För en vecka sedan var den ett partitroget LO-organ, sedan förde tidningen under ett par dagar den oppositionella LO-ledningens talan mot Gerö och hans meningsfränder i partitoppen, därefter övertogs Népszava av medarbetarnas revolutionskommitté och förklarades oavhängig och nu hade den alltså övertagits av socialdemokraterna med redaktion och allt.

Nagy och Kéthly hade sannolikt träffat en preliminär överenskommelse om samverkan i ett försök att göra landet mindre beroende av herrarna i Kreml. Népszava ingick tydligen i uppgörelsen, liksom ett antal lokaler. Zoltán visade ett tryckt flygblad med adresser till arton socialdemokratiska distriktskontor i Budapest.

– Jag tror både Nagy och Kéthly fruktar att arbetarråden, som väljs överallt nu, ska skapa en samhällsstruktur som gör slut på partiernas makt och det är nog den verkliga orsaken till att dom kan tänka sej att samarbeta, sa Zoltán.

Hans ögonvitor var rödstrimmiga av brist på sömn men rösten var snabb och precis, hela hans tunna gestalt glödde av energi. Ragna såg på honom med beundran. Själv var hon sömning och åtskilligt mör i benen. Det är bäst vi går hem till ditt rum medan jag ännu orkar gå, sa hon till Mitsos, kom min skatt! De sa godnatt och lämnade byggnaden.

Ragna klagade över träningsvärk och skoskav. Du går som en gammal tant, sa Mitsos leende. Jag känner mej sjuttio år gammal efter allt marscherande idag, sa hon.

De hade lämnat poppeldungen ute på pusztan vid tvätiden. Hästflocken syntes inte till någonstans. När de närmade sig banvallen diskuterade de åt vilket håll de skulle gå. Mitsos gissade att det var ungefär tolv kilometer till sista stationen de passerat. Minst tjugo, sa Ragna, stationen åt andra hållet ligger kanske mycket närmare?

Hon tyckte de skulle försöka hejda ett godståg och åka med på loket. Inte går det, sa han, har du hört något tåg sedan vi kom hit förresten? Tänk om vi inte kan komma härifrån, sa hon. Vi har ju ben, sa han, det kan inte ta mer än något dygn att gå till Budapest. Då stjal jag hellre en häst, sa hon.

De enades om att det var klyftigast att välja den riktning deras tåg kommit från. Närmaste station åt andra hållet låg kanske dubbelt så långt borta.

Marken var behagligt mjuk att gå på. Ragna hittade ett par bleka blå blommor och satte den ena i Mitsos bröstficka och den andra i ett knapphål på sin brandgula jacka.

– Att det fortfarande finns blommor, sa han.

– Dom här slog ut idag för vår skull, sa hon.

Han tog henne i handen. De gick och gick och rätt som det var började hon springa. Han sprang ifrån henne. En stund senare var hon ifatt och då flåsade han kraftigt. Hon ökade farten och han sackade efter.

– Jag orkar inte, ropade han.

– Åjo, sätt fart bara, svarade hon och fortsatte oförtrutet. När hon vände sig om var han hundra meter efter och hade slutat springa. Hon satte sig på marken och väntade.

– Jag har tappat min blomma, sa hon när han kom.

– Gud har straffat dej, sa han, en kvinna får inte springa ifrån sin man på det där viset.

– Stackars övergivna grek, sa hon och kysste honom. Då gav han henne sin blomma.

De gick och gick och skymningen kom över den väldiga slätten och förvandlade gråvita skyar till blå slöjor. Tystnaden under den mäktiga himlen var fullständig. Vi är ensamma i världen, sa hon. Vår uppgift är att föröka oss och uppfylla jorden.

Så småningom skymtade ljus i fjärran. De blev uppmuntrade av det och gick fortare. Bara det inte kommer ett tåg innan vi hinner fram till stationen, sa hon. Det kommer kanske inte något mer tåg idag, sa han. Men vi kan säkert hyra ett rum någonstans i byn.

Gatorna, som inte var annat än sörjiga höstvägar, var sparsamt belysta. Alla människor höll sig inomhus, de mötte ingen. Stationshusets väntsal var tom och det fanns ingen på expeditionen. De gick till bostaden i bortre änden av tegelbyggnaden och knackade på.

En medelålders kvinna öppnade. Långa flätor av vitlök hängde på väggen bakom henne. Hon ropade på mannen, en bred och trind karl, svart i ansiktet av skäggstubb och med filtofflor på fötterna. Han såg lika förvånad ut som hustrun. Ett outtalat: var kommer ni ifrån? stod skrivet i deras ansikten.

Mitsos förklarade att han och Ragna varit på utflykt hela dagen och kommit dit till fots. Då började mannen titta misstänksamt. Hustrun retirerade inåt lägenheten.

Det skulle gå ett tåg till Budapest under kvällen. När? Tidigast om en timme. Mitsos tackade för upplysningen. Mannen skyndade sig att stänga dörren.

I väntsalen började Ragna skratta. Det är uppror i landet och i städerna skjuter man och inget är sej likt, sa hon. Då kommer vi till fots en mörk kväll från ingenstans till den här hålan och förklarar att vi varit på utflykt till den tomma slätten. Det måste låta alldeles förbannat trovärdigt!

Mitsos började också skratta. Allrahelst som ingen av oss är ungrare, sa han. Jag talar visserligen språket flytande, fast med viss brytning. Nog hörs det att jag inte är född här.

De slumrade på en väggfast träsoffa tills tåget kom. Vagnarna var inte lika överfulla som på morgonen. De lyckades klämma sig in i en kupé och få sittplatser bredvid resenärer med paket och korgar och bylten.

En kvinna förklarade buttert att tåget stått stilla i timal på en station. Mitsos svarade enstavigt. Han lutade huvudet mot väggen och Ragna lutade sitt mot hans axel. Alla i kupén klippte med ögonen och halvsov de två timmarna till huvudstaden.

23

Den stränga kontrollen av landets västgräns hade brutit samman och skaror av fotografer och journalister välldes in från Österrike. I hällarna på pressfolket kom sannolikt hemliga agenter, landsflyktiga ungerska fascister och avsatta företagare och godsägare.

Först och bäst syntes fotograferna. De utsända från stora amerikanska bildtidningar som Life och Look liknade commandosoldater i sina vattentäta vindtygsrockar, kanvasbyxor och militära marschkängor. Det verkade som om de räknat med att övernatta utomhus i regn eller frost.

Var och en av dem bar på flera tunga kameror och hade fickorna fulla med film och dollarsedlar i stora buntar. De var rundhänta med pengar, knusslade inte. Det viktiga för dem var att få iväg sina exponerade filmrullar västerut så snabbt som möjligt, oavsett vad det kostade. Den ungerska huvudstadens fåtaliga taxichaufförer följde som jakthundar i deras spår.

Journalisterna såg inte riktigt lika vältränade och starka ut som fotograferna men hade ju också mindre att bära på. De var mera civilt klädda, hade hatt, överrock och lågskor. Kvinnliga reportrar kom det nästan inga alls. Redaktionsledningarna i Wien, London, Frankfurt, Paris etc. ansåg sannolikt att det var för farligt för kvinnor i det upproriska Budapest.

Nästan all personbilstrafik i huvudstaden hade upphört av brist på bensin. Det hade inte funnits många bilar tidigare heller, endast enstaka myndighetsägda limousiner med uniformerade chaufförer och ett litet antal taxibilar. Det normala före upproret var att alla åkte buss eller spårvagn. Väntetider var det aldrig tal om annat än mitt i natten, då det kunde dröja tio minuter till nästa vagn eller buss.

Ambassadernas bilar syntes inte till så länge striderna pågick. När de efter några dagar vågade sig ut på gatorna hade fordonen respektive nations flagga fastspänd över motorhuven för att markera passagerarnas diplomatiska status.

En del reportrar hade kommit i egna bilar från Wien, en sträcka som inte var längre än cirka tre hundra kilometer. De utnämnde sig egenhändigt till någon sorts ambassadörer, band fast flaggor på sina fordon och möttes överallt av vänlig nyfikenhet. Så fort en flaggbil stannade samlades en stor klunga ungrare kring den.

Reportrarna uppträdde som rika släktingar och delade ut amerikanska cigaretter till höger och vänster. Mottagarna tackade hövligt och tände rökverket men såg inte alls så uppskattande ut som givarna kanske hade

väntat. Ungrarna var vana vid cigaretter med ganska frän cigarrsmak och tyckte inte att den parfymerade amerikanska tobaken smakade just någonting.

Det västliga pressfolket hyrde in sig på hotellen i centrum. De flesta av dem bodde på Duna och Astoria. Där fanns det portierer och kypare som gärna tog emot betalning i västvalutor. Någon möjlighet att växla officiellt fanns inte. Alla bankkontor hade låst sina dörrar den 23 oktober och inte öppnat dem sedan.

I sitt rum på Hotel Duna vaknade Mitsos av högljudda röster från korridoren utanför. Ragna sov. Ömt och försiktigt täckte han över hennes högra öra med sin kupade hand för att inte hon också skulle vakna av oväsendet.

Först trodde han att det var några som grälade. Efter en stund uppfattade han att rösterna var amerikanska.

Kvällen före hade han och Ragna varit så trötta efter dagens långa utflykt att de avstod från att äta middag vid hemkomsten till hotellet. De hade hört ovanligt mycket sorl från matsalen men inte tänkt nämnvärt på det utan tagit hissen upp och nöjt sig med några sparade brödkivor och lite salami på rummet innan de somnade.

När rösterna försvunnit tog Mitsos på sig morgonrocken och tassade ut i korridoren. Han letade reda på en våningsstäderska och frågade vilka de högröstade var. Hon berättade att det under gårdagen kommit många utlänningar till hotellet, säkert trettio stycken. Hon såg förtroligt på Mitsos och anförtrodde honom att de inte bara var högljudda och slog i dörrarna utan också stökade till ovanligt mycket i rummen och strödde cigarrettaska lite överallt. Mitsos kände sig med ens mycket ungersk, han var inte längre utlänning i hennes ögon.

Han återvände till sitt rum och skulle raka sig men blev sittande med sin skäggiga haka stödd i handen. Ragna andades knappt hörbart och han betraktade hennes ljuvliga ansikte som var fullkomligt slätt och oskyldigt när hon sov. Han lutade sig fram och kysste henne lätt på kinden. Då log hon i sömnen och han tittade betagen på henne och fylldes av en stark lyckokänsla.

Jag låter henne sova, tänkte han beskyddande och smög sig in i badrummet och rakade av skäggstubben och borstade tänderna. Han klädde sig tyst och räknade med att gå ner och äta frukost ensam. Sedan skulle han skynda sig till Dioniosios på juridiska fakulteten.

Mitsos hade dåligt samvete för att han hållit sig undan hela tisdagen. Han tänkte ringa hem till hotellet vid niotiden och få en kypare att gå upp till Ragna med en frukostbricka.

Det klickade till i låset när han öppnade dörren för att gå. Ragna vaknade och tittade förvånat på honom.

– Varför har du inte väckt mej?

– Du är så trött så jag ville låta dej sova någon timme till.

– Jag är inte trött, jag orkar lika mycket som du! Beställ frukost till mej också, jag kommer om tre minuter!

Hon sprang ut på golvet, drog av sig nattlinnet, duschade i en väldig fart och borstade tänderna så det raspade. När hon kom ut ur badrummet var han fortfarande kvar borta vid dörren.

– Står du där än!

– Du är så skön att se på, sa han och smekte hennes kropp med ögonen.

Hon kom och strök över hans kind med handen och kysste honom.

– Mitsos min älskade, viskade hon leende och knäppte upp hans skjorta, drog i hans svängrem och reglade dörren.

Han sparkade av sig skorna och kläderna föll i en hög. De låg på golvmattan och deras intensiva rörelser fick kropparna att glöda och explodera i hastig njutning.

– Här kan vi inte bli liggande, tänk om städerskan kommer, sa hon och reste sig upp med ett skratt.

Han låg kvar och betraktade henne. Hon räckte honom en hjälpande hand, men han försökte dra ner henne till sig i stället. Då tog hon ett krafttag om hans rygg och lyfte honom en bra bit över golvet. Han kom på fötter och de klädde på sig.

I matsalen satt några av de högröstade reportrarna. Dom är visst väldigt nervösa, sa Mitsos och Ragna nickade bekräftande. Dom lever ett hektiskt liv, sa hon. Ibland måste dom få fram helsidor med dramatisk text på några timmar till sina tidningar. Många av dom dör i hjärtinfarkt redan i 40-årsåldern.

Dioniosios skakade godmodigt på huvudet när Mitsos kom in i grekiska kontaktkommitténs rum och höll Ragna i handen. Var håller du hus egentligen om dagarna, sa Dioniosios. Sa jag inte åt dej i förrgår kväll att jag skulle ut på ett särskilt uppdrag i går, frågade Mitsos oskyldigt. Vad då för uppdrag, frågade Dioniosios. Det kan jag tyvärr inte avslöja, sa Mitsos. Du din skojare, sa Dioniosios och vände sig plötsligt till Ragna på franska: hade ni trevligt i går? Vi hade en härlig dag ute på slätten, sa Ragna som trodde att Mitsos berättat om den.

Ett hjärtligt skratt från Dioniosios avbröt henne och hon såg frågande på Mitsos som också började skratta. Det är väl någon grekisk form för

humor, tänkte hon och grinade upp sig hon också. De andra började tala grekiska igen och hon undrade om det var henne de pratade om.

– Jannis och jag var och hälsade på Stafanos en stund i går kväll och han undrade varför du inte hört av dej sedan han kom till sjukhuset, sa Dioniosios. Jag förklarade att du blivit huvudlöst förälskad i den danska kvinnan och är närmast otillräknelig. Han hälsade till dej. Nu mär han bättre, febern har gått ner.

Mitsos böjde huvudet och skämdes för att det inte blivit av att besöka Stafanos på sjukhuset i Buda. Det hade gått nästan fem dygn sedan han fick lungan punkterad i striden vid Polgárs villa. Jag ska gå och hälsa på honom med detsamma, sa Mitsos. Nej det ska du inte, sa Dioniosios, först ska du vara tolk åt en engelsk journalist. Ska jag? sa Mitsos. Hur ska det gå till? Jag kan nästan ingen engelska. Han kan franska, sa Dioniosios.

Studenternas revolutionskommitté var angelägen om att utländska tidningar och radiostationer skulle publicera fakta om det som hänt, i stället för spekulationer och propagandahistorier. Journalisterna som strömmade till västerifrån kunde inte ett ord ungerska och den statliga tolkförmedlingen hade upphört att fungera. Därför gjorde revolutionskommittén vad den kunde för att skaffa fram egna tolkar.

Journalisten som Mitsos skulle tolka åt hette Malcolm Norris och bodde på Astoria. Hotellet låg bara några minuters gångväg från juridiska fakulteten. Hur tänker du presentera mej, frågade Ragna när de gick dit. Jag säger som det är, att du jobbar på ungerska radions utlandsavdelning, sa Mitsos. Om jag hade haft en bandspelare åtminstone, sa hon. Det angår ju inte den där engelsmannen hur du arbetar, sa Mitsos. Du kan väl göra lite anteckningar.

Norris hade avtalat med en taxichaufför att komma till hotellet klockan nio. Med växeltelefonistens hjälp hade han lyckats få tag i en ingenjör på Csepel som talade lite engelska och önskade honom välkommen dit. Någon intervju med ordföranden för Csepels arbetarråd hade ingenjören däremot inte kunnat utlova.

Mitsos talade om för honom att Csepel inte var en enstaka industri utan en ö med en rad stora metallverkstäder för tillverkning av maskiner, fordon och annat. Varje verkstad har valt ett arbetarråd, förklarade Mitsos. Det är möjligt att dom hunnit utse ett råd för hela Csepel också, det känner jag inte till.

Engelsmannen lyssnade på Mitsos men blicken hade hakat sig fast vid Ragna. Hon ignorerade honom. Han fortsatte med sitt manligt tvärsäkra gloende. Jag är säker på att jag har sett er i Paris, sa han på engelska. I så

fall skulle ni säkert gjort ett alldeles outplånligt intryck på mej, men jag har tyvärr aldrig varit där, svarade hon på franska.

Han rodnade svagt och för att blidka henne sa han att ni talar en mycket vacker franska. Det kan man dessvärre inte påstå att ni gör, svarade hon. Mitsos lyssnade häpen. Så hade han aldrig hört henne tala.

De for iväg och Mitsos sa åt taxichauffören att inte åka förbi de sönderskjutna Kiliánkasernerna på Ullöigatan. Får den här engelsmannen syn på dom skriver han antagligen att hela stadsdelen ligger i ruiner. Chauffören log brett. Jag tar Rádaygatan från Kálvintorget, det är faktiskt närmaste vägen, sa han.

Beväpnade arbetare stod vakt vid stora ingången på andra sidan Csepelbron. Mitsos klev ur bilen och förklarade att han var tolk åt en engelsk reporter. De frågade hur han fått det uppdraget och han svarade att Studenternas revolutionskommitté gett honom det. Vi rättar oss inte efter revolutionskommittéer nu när vi har valda arbetarråd, sa en av vakterna.

– Varför ska vi släppa in borgerliga journalister, sa en annan. Dom fattar inte vad det är vi vill utan skriver bara skit om oss. Det är inte så säkert, invände Mitsos. Många av dom är bra och skriver om det dom ser och hör utan förutfattade meningar. En tredje vakt frågade om kvinnan i bilen, och Mitsos förklarade att hon var journalist på ungerska radions utlandsavdelning. Radion ljuger värst av alla, muttrade vakten.

Chauffören stannade motorn. Bäst att spara på bensinen, sa han, det kan bli lång väntan här. Men det blev det inte. En vakt hade ringt ett par samtal och kom ut ur vaktkuren. Han sa att de skulle få träffa någon från Csepels centrala arbetarråd och gav chauffören instruktioner om vägen.

En kraftig, medelålders kvinna med pistolhölster vid höften mötte dem. Mitsos tog för givet att hon var vakt och blev en smula generad när det gick upp för honom att hon tillhörde centrala arbetarrådet. Hon log lite och frågade varför han tyckte att en rådsmedlem var märkvärdigare än en vakt? Han hade inget svar och blev ännu mera förlägen.

De kom in i ett mötesrum med brunbetsat bord och rakryggade stolar. Kvinnan förklarade att Csepels centrala arbetarråd bildats föregående dag av delegater från nitton arbetarråd på ön. Hon hette Erzsébet Peidl och hade varit metallarbetare på Csepel sedan 1938.

Malcolm Norris frågade vilken sorts regim arbetarråden ville ha i landet, nu när befolkningen gjort uppror mot kommunismen.

– Jag utgår ifrån att ni menar socialismen, sa hon. Kommunismen är ännu så länge ett avlägset mål som knappast kan förverkligas förrän i

nästa århundrade. Men upproret här är inte riktat mot socialismen utan mot bristen på socialism!

– Hela världen vet vid det här laget att ungrarna gripit till vapen för att bli av med den kommunistiska regimen, sa han otåligt. Det kan ni väl ändå inte förneka?

– Under Rákosis och Gerös herravälde fanns det ingen verklig socialism här, svarade hon. Ursäkta, sa han, men hur menar ni i så fall att en socialistisk regim ser ut? Hon svarade att det inte bara handlade om att avskaffa det privata ägandet till industrier och andra produktionsmedel. Det viktigaste med socialismen var att den stora majoriteten av befolkningen fick mera demokrati och mera frihet än i ett kapitalistiskt system.

– Men så har det ju inte blivit i något av dom länder som kallar sej socialistiska, sa han.

– Nej tyvärr.

Hennes svar förbluffade honom. Ni är alltså inte kommunist? Jovisst, men jag är ingen partikommunist, svarade hon. Nu förstår jag inte riktigt hur ni menar, sa han.

Hon förklarade att partiet hela tiden varit fyllt till brädden med anpassningar som aldrig haft en kommunistisk tanke i huvudet utan bara var ute efter att sko sig på andras bekostnad. Medlemmar som protesterade mot dessa horder av klätterapor och deras metoder blev uteslutna eller lärde sig att hålla käft.

Engelsmannens ögon blev livligare. Är ni en före detta partimedlem, frågade han. Ja jag blev utesluten 1950, sa hon. Ni ansåg kanske att partiet borde sätta kursen ännu mera åt vänster, sa han. Det har hela tiden funnits en stark vänsteropposition både i och utanför partiet, särskilt på dom stora industrierna, sa hon. Vi ville ha en annan ordning. Vi var övertygade om att produktionsresultaten skulle bli mycket bättre om arbetarna beslutade själva.

Han bad henne redogöra för hur det skulle gå till och hon svarade att det främst handlade om att lita på människor, lita på att var och en skulle göra sin del av arbetet utan övervakning. Då skulle jämlikhet uppstå mellan arbetare och tjänstemän och det skulle inte längre gå att ha kvar dom absurda löneskillnaderna mellan överordnade och underordnade.

Men så fort arbetarna krävde att få något att säga till om började alla som skott sig att kämpa med näbbar och klor för sina privilegier, förklarade hon. Dom sörjde för att byråkratin växte hela tiden, dom visste att det var mycket bekvämare att administrera än att producera. Det var dom högavlönade som såg till att säkerhetspolisen fick kontor på varenda

verkstad för att hålla arbetarklassen nere och garantera att maktstrukturen inte hotades.

– Vad var den verkliga anledningen till att partiet enligt er mening blev ett sådant missfoster och till att en ny herreklass uppstod?

– Stalin! Det var han som ströp den revolutionära andan, öppenheten och kamratskapet i det sovjetiska partiet och förvandlade revolutionen till ett polisvälde. Miljoner rakryggade kommunister och andra hederliga människor mördades under Stalins blodröda diktatur och i deras ställe myllrade anpassningarnas horder in i partiet och statsförvaltningen. Samma sorts partidiktatur över folket spred sej sedan hit i Röda arméns spår.

– Kan ni förklara varför motståndet här inte var större?

– Alla är ju rädda om sina små liv. Och resultatet var att vi i arbetarklassen hölls i schack minst lika effektivt som under kapitalismen. Det var Den Store Stalins verk! Han skapade dom lydiga rövslickarnas international!

Mitsos ansträngde sig att tolka varje nyans i det hon sa och engelsmannen antecknade ivrigt för att inte missa hennes drastiska formuleringar. Ragna tänkte att denna kvinna säkert var en bra talare, en som kunde göra sig hörd på massmöten.

– Ni menar tydligen att arbetarråden kan avskaffa hela den stalinistiska samhällsstrukturen, sa Malcolm Norris. Ja naturligtvis! Arbetarklassens arbete är förutsättningen för alla samhällsfunktioner och när arbetet blir demokratiskt organiserat då förändras hela samhället, svarade Erzsébet Peidl. Men är det inte utopiskt att tro, invände han, att högt utbildade människor med stort ansvar inom ett företag skulle nöja sej med i stort sett samma lön som en vanlig arbetare?

Hon skakade energiskt på huvudet. Nej, varför det? Varför ska den som har en ansvarsfull och därmed mera intressant befattning dessutom ha högre lön? Det borde ju vara tvärtom. Deras utbildning har betalats av samhället och det finns väl ingen anledning att belöna dom för att dom fått privilegiet att studera, sa hon.

Han frågade henne vilka funktioner Csepels centrala arbetarråd hade och hon förklarade att det var ett samordningsorgan som bland annat skulle förhandla med olika myndigheter. Han ville veta hur förändringarna hon talat om skulle genomföras. Hon sa att i den verkstad där hon arbetade hade arbetarrådet som första åtgärd avskedat direktören och vicedirektören, två hänsynslösa, stalinistiska blodhundar. En civilingenjör hade utsetts till deras efterträdare.

En del inkompetent folk i ledningen hade bytts ut samtidigt, sådana som nått höga poster enbart för att de varit lojala partigångare. Arbetarrådet hade beslutat att undersöka hela företagsbyråkratin och avskaffa alla onödiga funktioner. Man hade också beslutat att sänka de högsta lönerna med tio procent till att börja med och att höja de lägsta med femton procent.

Hon tittade på klockan och förklarade att hon inte hade tid längre. Som avslutning på intervjun frågade engelsmannen om hennes familjeförhållanden. Hon sa att hon var änka med tre vuxna barn.

Hennes man hade uteslutits ur partiet samtidigt med henne 1950. Strax efter hade han gripits som farlig oppositionell och deporterats till ett arbetsläger i Sibirien. De första femton månaderna efter hans arrestering visste hon inte var han befann sig eller ens om han var vid liv. Han hade dött i lägret av umbäranden i februari 1952. Det fick hon inte reda på förrän i juni 1954.

– Stalins ryska säkerhetspolis bestämde här när min János försvann. Det var en grym tid, sa hon och ruskade på sitt grånande huvud.

Malcolm Norris tackade henne med respekt i rösten och tryckte hennes hand. Ragna omfamnade henne. Mitsos sa till henne att han och Ragna gärna ville träffa henne och prata. Du kan ringa hit så bestämmer vi en tid, sa hon och gav honom ett telefonnummer. Hon följde dem ut till den väntande bilen och stod kvar och vinkade när den körde därifrån.

24

På sjukhuset i Buda där Stafanos låg hade extrasängar ställts in i alla salar. Det var inte tillräckligt. I varenda korridor stod rader av sängar. Där placerades patienter med lindrigare skottskador.

Stafanos blev mycket glad när Mitsos och Dioniosios och Ragna kom. De hade blommor med sig. En trött sjuksköterska hämtade en vas.

– Är det så normalt igen att man kan köpa blommor? Stafanos lät förvånad.

– Nej vi stal dom, sa Dioniosios. Det var jag som riskerade livet och stal dom, rättade Mitsos. Du hör att han är sej lik, sa Dioniosios. Kanske du kan berätta hur vi fick tag i blommorna, sa han på franska till Ragna som anade att de gnabbades på skoj som vanligt.

– På vägen hit gick vi förbi en villa med kulsprutor i alla fönster och jag gick in i trädgården och dom skrek och sköt och jag duckade och plockade den här lilla buketten med astrar, sa hon.

– Hon ljuger som en häst travar, sa Mitsos. Det kan nog behövas om hon ska vara ihop med dej, sa Dioniosios.

– Ni får inte locka mej att skratta, sa Stafanos och visade tänderna i ett leende. Då gör det så förbannat ont. Men annars har jag blivit mycket bättre. Det skär inte längre lika vasst i lungan när jag andas.

Han ändrade ställning i sängen och de såg att det kostade honom stor möda att flytta sig en handsbredd. Jag som alltid trott att hjärtat är ömhetens hemvist, sa han och såg på Ragna. Nu har jag lärt mej att det är lungorna! Vad vacker han är, tänkte Ragna och log mot honom. Du kommer snart att vara på fötter igen, sa hon. Jag hoppas det, sa han, men ibland har jag mina tvivel.

Dioniosios började berätta för honom om händelser under gårdagen. I närheten av Keleti pályaudvar hade några beväpnade karlar plundrat en stor herrekipering. De kom åkande i en lastbil och hade lådor med handgranater på flaket. Expediterna som hade möte i den stängda affären var obeväpnade och jagades iväg.

Karlarna började ropa att var och en som anslöt sig till dem skulle få en kostym. Det fanns några stycken i närheten som nappade på anbudet. En som var mycket tjock ville prova ut en kostym med detsamma, men blev tillsagd att lugna sig. Han skulle få en senare. Tjockisen skrek att det brukade vara så gott som omöjligt att hitta något som passade åt honom. Han envisades med att han måste prova genast, men då blev han bortjagad av dom andra.

Alltihop var ganska fantastiskt. De som anslöt sig till gänget fick ett par handgranater var ur lagret på bilen och sedan hjälptes allihop åt att bära ut travar med kostymer. Kläderna vräktes i en stor hög ovanpå granatladorna och rövorna for därifrån utan att någon hann ingripa.

– Fungerar nationalgardet så dåligt? sa Stafanos. I själva verket fungerar det ganska bra, men nationalgardisterna har ju inga bilar, sa Dioniosios. Fyra gardister som larmats av åskådare kom springande i full fart till herrekiperingen, men då hade plundrarna redan försvunnit.

– Det där har jag inte hört något om, sa Mitsos. Nej, du var ju ute och jagade skalbaggar på pusztan i går, sa Dioniosios. Mon dieu, vad är det mer som har hänt, frågade Mitsos. Alla tre talade franska för Ragnas skull. Dioniosios berättade att ett band under ledning av József Dudás hade rånat Nationalbankens kontor vid Izabellatorget på en miljon forint i sedlar på tisdagsförmiddagen. Efteråt stod Dudás utanför banken och värvade folk till sin privatarmé mot kontant betalning. Han lyckades värva åtskilliga. Det sägs att han nu har en välbeväpnad styrka på omkring tre hundra man!

– Vem är Dudás, frågade Ragna. Ja vem fan är Dudás, frågade Mitsos, är det en känd person? Ganska känd, sa Dioniosios, han var officer i Horthys armé och efter kriget, när han arbetade som ingenjör på en fabrik här i Budapest, blev han kommunistisk partimedlem. Fast i valet 1947 ställde han upp som kandidat för Småbrukarpartiet!

1948 blev han arresterad och hölls sedan inburad i sex år utan rättegång. Jag har hört att han numera sympatiserar med anarkisterna. Han vägrar i varje fall att erkänna Nagys regering och att enrollera sej och sina hejdukar i nationalgardet. Det är Dudás och hans knektar som har ockuperat partiorganet Szabad Néps kåk och tryckeri och där trycks visst flera av dom nya tidningarna.

Stafanos undrade varför inte nationalgardet grep in. Dioniosios trodde inte gardet var tillräckligt starkt ännu för att klara den uppgiften – inte utan alltför mycken blodspillan. Dudásgänget har monterat en kulspruta på taket till Szabad Néps sexvåningshus och behärskar platsen nedanför med den, sa han. En sådan stödjepunkt kan man bara ta bakifrån och helst i mörker, sa Mitsos. Det enklaste är att bryta elströmmen i kvarteret någon kväll.

– Mitsos mot Dudás! Veckans evenemang! kungjorde Dioniosios. Kom till Szabad Néps i morgon kväll!

Patienterna i de andra sängarna sträckte hals och tittade undrande. Med trettio greker är det lätt att rensa kåken, sa Mitsos. Dioniosios och Jannis utnämns härmed till den hjältemodiga förtruppen! Men evenemanget

måste tyvärr uppskjutas tills Stafanos blivit frisk och kan vara med! Ja, jag tänkte väl att kamrat Mitsos skulle hitta en utväg, sa Dioniosios.

Stafanos log men blev sedan allvarlig. Jag vill veta hur läget egentligen är just nu, sa han, jag tål att höra sanningen. Nationalgardet har ju bara funnits i tre dygn, sa Dioniosios. Jag är säker på att tendenserna till anarki här och där snart kommer att övervinnas. Det är inte jag så säker på, viskade Mitsos i Ragnas öra.

De tog farväl av Stafanos och lämnade sjukhuset. Ute var det redan mörkt. De hade tur och kom med en överfull spårvagn, en av de få som gick från Moszkvatorget till Margitbron och hela vägen till Rákóczigatan.

Ragna råkade titta på en gatuskylt där och lade för första gången märke till att gatan inte hade namn efter förre partiledaren Rákosi. Mitsos förklarade att Rákóczi var en ungersk hertig som ledde adelns nationella resning i början av 1700-talet mot kejsaren i Wien.

Vid ingången till juridiska fakulteten mötte de Zoltán och en till från Studenternas revolutionskommitté. Han hette László. Vi har just träffat en kamrat från Győr, sa Zoltán och förklarade för Ragna att det är en industristad i nordväst, inte så långt från österrikiska gränsen. Jag vet var den ligger, sa hon.

– Ett råd har bildats i Győr av delegater från en rad städer i västra och norra delen av landet, fortsatte Zoltán. Rådet har formulerat en lista med krav till premiärminister Nagy om ökat regionalt inflytande och liknande. Om inte hans regering genast uppfyller kraven hotar rådet att bilda en motregering!

– Har dom blivit skvatt galna, utbrast Dioniosios, räcker det inte att vi har stalinisterna och högern att slåss mot? Vill dom att revolutionärerna ska börja bekämpa varann? Har dom glömt att det finns ryska trupper kvar i landet?

László gjorde en föraktfull grimas. Det finns gott om svin som inte förmår tänka på annat än sej själva och på lokala intressen, sa han. Hur det går för landet skiter dom i.

Ragna kastade en blick på Mitsos och såg att han tänkte som hon. Kampen är inte längre lika renhjärtad som för en vecka sedan, sa Mitsos.

Zoltán slog ut med armarna. Dom som kämpat med vapen i hand är säkert hederliga, sa han, men det finns andra sorters folk också. När dom återuppståndna partiernas representanter hade sitt första gemensamma möte i förrgår blev det ett våldsamt gräl om fördelningen av kontorslokaler och bilar och tryckerier. Revolutionskommittéerna och arbetarråden, som är själva förutsättningen för deras återuppståndelse, sa dom inte ett ord om.

Han såg bedrövad ut och förklarade att han skulle hem och sova. Jag tänker glömma hela den här soppan i tolv timmar åtminstone. Han viftade med handen och gick.

Dioniosios, Mitsos och Ragna plöjde fram genom trängseln i juridiska fakultetens korridorer till Jannis, som satt och lyssnade på radion i grekernas rum. Han hyssjade på dem. Mitsos översatte viskande för Ragna.

Engelska och franska trupper landsteg tidigt i morse i Port Said, läste hallåmannen med allvarlig stämma. Våldsamma strider rasar i staden. Landsättningen föregicks av häftiga bombanfall mot egyptiska flygbaser. De engelska och franska regeringarnas uttalade avsikt med angreppet är att tvinga Egyptens president Nasser att upphäva den nyligen genomförda nationaliseringen av Suezkanalen. Denna internationella vattenväg har sedan den blev färdig 1869 ägts av ett franskt-engelskt bolag. Från Tel Aviv meddelas samtidigt att israeliska pansarförband, som i måndags natt anföll Gazaområdet och Sinaihalvön, nu nått fram till Suezkanalen.

Jannis knäppte av radion och iakttog de andra. Vad kommer att hända nu, frågade han. Blir det världskrig? Mitsos lutade huvudet mot dörrposten. Nasser har stöd av Sovjet, sa han. Om ryssarna blandar sej i leken därnere, då kommer amerikanarna att skicka trupper hit!

– Budapest blir en grushög i så fall, sa Dioniosios.

Alla tänkte på de fruktansvärda bomber som låg och väntade i lagren vid militära flygbaser runt om i Europa. Jag känner mej hjälplös, sa Ragna. Det gör nog alla, sa Jannis.

När Mitsos och Ragna gick hemåt till Hotel Duna vid elvatiden blev de stoppade av två patrullerande nationalgardister. Tidigare hade nästan alla med bindel om armen varit studenter. Dessa båda var medelålders män. Den ene frågade bistert varför de inte höll sig inomhus.

Mitsos förklarade att han och Ragna hade anknytning till Studenternas revolutionskommitté och var på väg hem från ett möte.

– Då borde ni ha så mycket vett att ni respekterar utgångsförbudet, sa nationalgardisten. Hur i helvete tror ni att det ska kunna bli någon ordning om inte ens folk i ledningen fattar att dom måste lyda order! Ska det vara nödvändigt att statuera exempel och skjuta några idioter en kväll för att få in i skallen på er att det är allvar!

Mitsos erkände att han burit sig ansvarslost åt och bad om ursäkt. Ragna teg för att slippa avslöja att hon inte kunde språket. Nationalgardisterna viftade ilsket med kpistarna och lät dem gå. De var bara några kvarter från hotellet.

Då de kom utom hörhåll började Mitsos tala med glad stämma. Han var uppmuntrad av mötet med patrullen. Den var ett bevis för att ordningen återupprättats såpass, att nationalgardet hade stadens centrala delar under kontroll åtminstone.

25

En tjeckisk passagerarbåt låg vid Belgrád rakpart på morgonen. Den måste ha kommit i natt, sa Ragna. Människor med stora mängder bagage trängdes framför landgången. De flesta var kvinnor och barn. Alla skrek och skällde, grät och snörvlade. Det hördes på långt håll att de var ryssar. Varför ger dom sej iväg nu när det har blivit lugnt i stan? undrade Mitsos.

Han var tvungen att skynda sig till ett möte som Irén från juridiska fakulteten ringt och kallat honom till tidigt på morgonen. Jag stannar här ett tag och ser vad som händer, sa Ragna. Han kysste henne på kinden och försvann i riktning mot Petöfigatan.

Att dom inte försöker ordna en kö, tänkte Ragna när hon såg hur ryssarna knuffades och hela tiden försökte tränga sig förbi dem som var framför. Men hon insåg snart att dessa kvinnor inte hade en tanke på att betrakta andra som jämlikar. Deras uppträdande visade att de kom från ett samhälle där den sociala rangordningen hade mycket större betydelse än ett demokratiskt och civiliserat beteende. För dem var det tydligen alldeles självklart att tillhöra en klass som stod över och hade rätt att gå före alla andra, ungefär som adeln i tidigare århundraden. Men där på kajen fanns det ingen kuvad underklass att tränga undan och därför knuffades de och gormade på varann i stället.

En blänkande svart personbil av längsta sorten svängde ner mot båten och tutade ihållande men förgäves. Ingen ville flytta sig. Då klev en storväxt kvinna ur bilen och försökte handgripligen fösa undan de andra. Det lyckades inte. Hon röt åt dem och blev röd i ansiktet utan att någon vek undan. I den rådande situationen erkände ingen hennes rang.

Chauffören fick order att lasta av bagaget. Han släpade ut rader av väskor och lådor på kajen och ovanpå placerade han sängkläderna, ett antal präktiga dynor fyllda med dun som svällde upp likt väldiga, jäsande vetedegar.

Dundynor används i stället för täcken och filter på många håll i världen, men inga andra skulle komma på att frakta sina sängkläder så opraktiskt som dessa människor. Alla släpade med sig stora fång av dynor som de antagligen köpt under den tid de bott i Budapest.

Att ingen kommit på att packa ner dynorna i en säck, tänkte Ragna. Och har dom inga säckar kunde dom väl använda snören åtminstone och dra ihop dynorna till hanterliga buntar.

Den storväxta kvinnan hade två halvstora barn med sig och en ung tjänstekvinna. Chauffören och tjänstekvinnan flyttade fram bagaget en halv meter i taget. Ragna undrade hur de skulle kunna få ombord alla

dessa lådor och dynor och väskor. Båten såg redan fullstuvad ut med berg av bagage och sängkläder överallt.

Flera hundra ungrare hade samlats och betraktade kampen på kajen och ombord. En och annan ropade något till ryskorna. Ragna tyckte att det snarare lät spydigt än fientligt. Två fotografer gick runt och tog en massa bilder. Deras kläder visade att de kom västerifrån. En filmfotograf kom flåsande från Hotel Duna. Han kånkade på en tung kamera med stativ.

– Kan någon av er engelska, ropade han in bland åskådarna. En leende ungrare i 30-årsåldern steg fram. Jag har tänkt mej lite avskedsscener, sa filmfotografen och monterade upp kameran. Ungraren översatte och fick bifall från publiken. Ragna gick närmare. Filmfotografen såg väldigt glad och frisk ut. Knyt nävarna, ropade han med ett skratt. Tolken översatte och åskådarna såg lite förvånade ut, men alla höll upp en knuten hand. Fotografen lät kameran svepa fram och tillbaka över ryskorna som kämpade för att komma ombord på båten och ungrarna som tittade på.

Ragna blev fascinerad av filmfotografens självklara sätt att arrangera de scener han ville ha. Det här blir säkert lysande propaganda, tänkte hon. Delar av filmen skulle till och med kunna användas i Moskva för killen känner tydligen inte till att den knutna näven är en kommunistisk hälsning!

– Ruszki go home! ropade filmfotografen och åskådarna stämde villigt i så det skallade över kajen: Ruszki go home!

– Don't understand, svarade en besättningsman från övre däck på den tjeckiska båten och skrattade med hela ansiktet.

Alla andra ljud dränktes plötsligt av skrällande musik från båtens högtalare, dragspel och balalajkor på högsta volym. Nu står jag mitt emellan öst och väst, tänkte Ragna och lyssnade till musik med det ena örat och till talkörer med det andra. Hon erinrade sig Dinos beska kommentar, att om det varit en afrikansk koloni som gjort uppror och inte en rysk så skulle dom frihetsälskande tidningarna i väst inte ha varit intresserade.

Det rörligaste propagandakriget utkämpades mellan radiostationerna. De västliga sändningarna hyllade det ungerska upproret så intensivt att många ungrare frågade sig hur allvarligt menade lovsångerna var. Efter att ha bombarderats med kommunistisk propaganda i ett årtionde var de en smula skeptiska mot överdrifter.

Men det fanns åtskilliga som trodde blint på Radio Free Europe's halva löften om västlig militär hjälp och på att den amerikanske presidenten Eisenhowers sympatiuttalanden hade någon betydelse. Det finns till och med en massa dårar som inbillar sej att FN kan hjälpa oss, hade Zoltán sagt när Ragna och Mitsos diskuterade olika rykten med honom. Visst är

det trevligt för oss att höra hur nästan alla västliga politikere och konstnärere och redaktörere och författare och skolbarn och arbetare och bankdirektörere hjärtan klappar för vår sak! Fast vi vet ju att allihop kommer att akta sej djävligt noga för att rucka en millimeter på dom imperialistiska uppgörelserna mellan västmakterna och Sovjetunionen om intressesfärer i Jalta och Potsdam 1945. Sedan dess tillhör vi den ryska sfären och ingen i väst kommer att riskera en lillfingernagel för att Ungern ska bli självständigt, sa Zoltán och spottade.

Ensidigheten i den östliga propagandan var ännu större. Radiorösterna från Moskva till Tirana upprepade ständigt att det var fascister som gjort uppror i Ungern med stöd av västliga agenter, spioner och sabotörer samt allehanda sorters inhemskt slödder: före detta godsägare och kapitalister, tjuvar och banditer, mördare, svindlare och andra kriminella. Denna propaganda var i första hand avsedd för de östeuropeiska folken som skulle övertygas om att arbetarna och bönderna och alla andra hederliga ungrare bekämpade upprorsmakarna under ledning av sitt stora och kloka parti. Inte ett knyst om att detta allsmäktiga parti fallit sönder så totalt att den nytillsatte partichefen János Kádár nödgats proklamera att han och sex andra i partiledningen bildat ett nytt parti, kallat Ungerns socialistiska arbetarparti. De hade samtidigt ändrat namnet på partitidningen Szabad Nép till Népszabadság.

I sitt radiotal om det nya partiet hade Kádár hyllat upprorsmännen för att de gjort slut på den despotiska Rákosiregimen och gett landet demokrati, flerpartisystem, pressfrihet och nationell oavhängighet!

Ungerns kommunistiske partichef hedrade alltså dem som av broderpartiernas ledare påstods vara fascistiska mördare med händerna nedsölade av blod från dödade arbetare. Tjeckoslovakiens president Zápotocky hävdade att de reaktionära banditerna i Ungern arbetade hand i hand med de västliga imperialisterna mot den ungerska folkmakten och mot de socialistiska länderna. De blodtörstiga ungrarna hotade dessutom världsfreden.

Ragna lämnade kajen med huvudet fullt av tankar om det propagandakrig som pågick dag och natt för och emot det ungerska upproret. Varje gång hon lyssnade på sändningar till utlandet från östeuropeiska radiostationer häpnade hon över den oerhörda hätskhet som präglade deras kommentarer. Enda undantaget var de polska sändningarna som rapporterade om Ungernhändelserna i försiktigt positiva ordalag.

Mitsos skulle sannolikt vara upptagen minst halva dagen. Jag borde nog gå hem till Esplanade ett tag, det är ju faktiskt där jag bor fortfarande, tänkte Ragna och log för sig själv. Hon följde smågatorna genom

bostadskvarteren i sjunde distriktet och såg husmödrar feja och putsa i lägenheterna. Deras arbetsvanor föreföll inte att ha blivit störda av de revolutionära omvälvningarna utanför.

På Lenin boulevard stannade hon och iakttog två fotografer som talade tyska med österrikisk accent. Ett par nationalgardister av den myndiga sort hon och Mitsos mött föregående kväll poserade vid högar med gatsten som kommunalarbetarna brutit upp när de höll på och bytte ut slitna spårvägsskenor dagarna före upproret.

En av fotograferna uppmanade gardisterna att huka sig bakom stenhögarna. De skrattade och hukade sig. Stick fram kpistarna, sa fotografen, låt bli att skratta! De skrattade ännu mera, men sedan stack de fram mynningarna på sina vapen och spanade allvarligt mot trottoaren där Ragna stod och tittade.

Båda fotograferna tog bilder hela tiden, massor av bilder med stora och små kameror. Var och en av dem hade flera stycken. En av gardisterna halade upp en röd näsduk ur fickan, band fast den på kpistens pipa och höll upp vapnet så att duken fladdrade lite i vinden. Sehr gut! Sehr gut! Ausgezeichnet! ropade fotograferna och tog hundra bilder.

Nu tyckte nationalgardisterna att det hela började bli riktigt festligt och ropade på en gammal farbror med helskägg som stultade iväg mot ett kafé på Dohánygatan. Den gamle blev nyfiken och kom med detsamma. Han var inte alldeles nykter. Den ene gardisten gav honom kpisten med näsduken. Gubben stramade upp sig i givakt och höll vapnet med vimpeln i brösthöjd.

– Ausserordentlich! Ungemein! ropade fotograferna förtjust och tog två hundra bilder. Danke schön! Vielen Dank!

De tog paus och bjöd på cigaretter, ett paket var till statisterna. Sedan hjälptes alla fem åt att lyfta upp ena änden av en kasserad spårvägsskena på stenhögarna så att fotograferna kunde få dramatiska barrikadbilder från det då helt fredliga Budapest.

Från Rákóczigatan åt vänster någonstans hördes höga rop och både nationalgardisterna och fotograferna skyndade sig iväg åt det hållet. Gubben med skägget mumlade för sig själv och stapplade bort till det kafé där han sannolikt tillbringade flertalet av dygnets timmar. Ragna gick upp till hörnet vid Csemege.

Det var ett demonstrationståg som kom, några hundra människor bara. De ropade något om Nagy och hans regering, men det var ingalunda någon hyllningskör till honom, gissade Ragna, för rösterna var hätska. Hon frågade en kvinna på tyska som bekräftade att demonstranterna vände sig mot Nagy och krävde hans avgång. Vem vill dom ha i stället,

frågade Ragna. Det ropar dom inte högt om, inte ännu; jag kan slå vad om att dom är högernationalister, sa kvinnan.

Ragna berättade för Dino om demonstranterna när hon kom hem till hotellet. Han hade hört att extrema högernationalister bildat någon sorts nationalkommitté. De krävde att före detta ungerska områden i Rumänien, Jugoslavien och Tjeckoslovakien, som förlorades genom Versaillesfreden efter första världskriget, skulle återlämnas till Ungern. Delar av dessa landsändar med ungersktalande befolkning hade tillfälligt återförts till Ungern under andra världskriget, när landet var allierat med Hitler-Tyskland. Återföreningen var den viktigaste orsaken till den ungersk-tyska alliansen.

Samtalet fortsatte om andra saker och Dino sa att Luis sett hur en säkerhetspolis blivit hängd i ett träd längre ned på Lenin boulevard föregående dag. Ska vi gå dit?

Ragna tvekade. Hon berättade om den hemska synen av trettio lemlästade lik utanför partihuset vid Erkelteatern på måndagskvällen.

– Det var oskyldiga rekryter som mördades där, det hörde jag av Marianna när hon var här i går morse, sa Dino.

Partilokalerna mitt emot Erkelteatern tillhörde Budapests partidistrikt och hade lämnats i fred under upproret. Distriktets ordförande var känd som rakryggad och hederlig. Han hade kämpat som frivillig i spanska inbördeskriget och därefter i den franska motståndsrörelsen under andra världskriget. Efter kriget blev han motståndare till Rákosi inom partiet och var en av de kommunister denne fruktade.

Rekryterna bar AVH:s blåa uniformer men var inga säkerhetspoliser. Vid mönstringen hade de utan egen förskyllan tilldelats AVH:s militära förband. De blev förlagda i en baklokal i partidistriktets hus samma dag upproret bröt ut och hade sedan inte visat sig utomhus.

En slakteribil kom dit med kött åt dem på måndagsmorgonen. Husmödrar i en lång kö utanför en köttaffär i närheten upptäckte köttbilen och började föra oväsen. Affären där de köade hade nästan inget kött kvar. Beväpnade ungdomar från kvarteren runt omkring strömmade till och attackerade partihuset utan att veta att försvararna inte var riktiga säkerhetspoliser. Och sedan var det för sent.

Partidistriktets ordförande Imre Mezö, veteranen från åtta års väpnad kamp i Spanien och Frankrike, sårades till döds där. Han fördes till sjukhus men stod ej att rädda. De övriga mördades efter att de kapitulerat och tågat ut ur huset.

Ragna kunde inte förstå varför de sträckt vapen. Efter en så blodig strid måste dom ha insett att dom inte skulle mötas av någon misskund, sa hon. Dom hade kanske ingen ammunition kvar, sa Dino.

Han hade varit där på onsdagen och sett tre grävmaskiner skopa upp väldiga gropar utanför partidistriktets hus. Många trodde att källaren i huset hade förbindelse med hemliga tortyrkamrar djupt nere i underjorden, men det var bara fria fantasier, sa Dino. Ragna berättade att hon hört samma rykte av en grabb från Dorog mitt under skjutandet. Nu har dom visst slutat gräva, sa Dino. Dom hittade inget.

De gick ut och följde Lenin boulevard till trädet med säkerhetspolisen. Liket hängde i en grov stålvajer som man slagit en otymplig knut på. Ansiktet var sargat. På bröstet satt en pappskiva. Det här är vad AVH förtjänat, stod det med stora bokstäver.

Den lynchade var troligen bara trettio år. Folk som gått förbi hade spottat på honom så byxor och tröja var våta av saliv.

Ragna granskade uttrycket i den dödes ansikte och kände en plötslig vämjelse över sin nyfikenhet. Kom, sa hon till Dino och gick hastigt därifrån.

26

Kyrkklockorna började ringa. De hördes mycket tydligt eftersom fordonstrafiken var obetydlig. Klangerna kom till sin rätt som i en ostörd nejd på landsbygden.

Det hade varit många begravningar de sista dagarna. Stupade frihetskämpar som lindats i en flagga och grävts ner provisoriskt i parker och planteringar togs upp, lades i kistor och fördes till kyrkogårdarna. Under striderna hade det inte alltid varit möjligt att jordfästa de döda enligt kristen ritual. De som slogs var ingen armé med tillhörande dödgrävare och fältpräster.

För några dagar sedan, när katolska kyrkans primas i Ungern, kardinal Mindszenty, släpptes efter åtta år i fångenskap, hälsades frigivningen med klockringning i alla Budapests kyrkor. Nu var det bara något tiotal klockor som ringde.

Ragna undrade vad som stod på. Mitsos trodde att det var begravning i flera kyrkor samtidigt. Såvida inte någon prelat till släppts, sa han. Nagy är angelägen om svartrockarnas stöd, hörde jag i dag.

Mitsos hade just berättat för Ragna att Mikojan och Suslov varit i Budapest igen under gårdagen och förhandlat med Nagy och Kádár. Ryssarna hade accepterat de ungerska kraven på nationell självständighet och bortdragande av samtliga sovjetförband. László som kunde ryska meddelade att den hätska tonen i Moskvas radiosändningar plötsligt ändrats och blivit reserverat positiv. Ledarna i Kreml hade tydligen börjat tycka att den självständige kommunisten Nagy trots allt var ett förmånligare alternativ än en ungersk regering utan några kommunister alls.

Kyrkklockorna närmast tystnade och då hördes ljudet från mera avlägsna klockor. Samtidigt tändes stearinljus i många fönster längs gatan där Ragna och Mitsos gick. Nu vet jag varför det är klockringning! Det är ju första november, namnlösa helgons och martyrs dag, sa Mitsos. Folk tänder ljus till minnet av bortgångna anhöriga. På ungerska kallas den de dödas dag och infaller egentligen i morgon.

De var på väg till fiskrestaurangen bakom Hotel Astoria. Mitsos stannade ibland och granskade några av de papper som klistrats upp lite varstans på husväggarna. Det var maskinskrivna eller textade program i åtta eller tjugosju punkter, hemmagjorda affischer med otympliga teckningar på ryssar som kastades ut ur landet, upprop från nya kommittéer och organisationer och handskrivna dödsannonser med små kors av bläck

upptill och några rader ur en psalmvers eller dikt under namnen på de sörjande.

Mitsos översatte några textade paroller från ett ljusblått plakat för Ragna:

Fabrikerna skall tillhöra arbetsfolket!

Lita aldrig på kommunister!

Lotterier är svindel och stöld av andras arbete!

Hämta mördaren Rákosi från Krim och ställ honom till svars!

– Nu ska du få höra, sa Mitsos och började läsa från en lapp med en tecknad girland av grönfärgade kálhuvuden och brandgula morötter:

Allmänheten inbjudes att åhöra ett föredrag av Vegetarianska föreningens ordförande dr Tamás Zelk om vegetabiliska födoämns gynnsamma inverkan på det mänskliga sinnelaget, 4 tr. ö.g. onsdag kväll kl. 20.

Ragna skrattade. Man vet aldrig, sa hon, det kanske döljer en hemlig revolutionär organisation! Hon berättade att det under kriget uppstått en ny religiös sekt hemma i Danmark, närmare bestämt i Västjylland. Medlemmarna predikade att världens undergång var nära. Endast de som gjorde sig av med alla ägodelar och överlämnade sig i Guds hand ute till havs skulle bli frälsta och komma till himlen. Därför började de inreda en stor kutter som ett slags motsvarighet till Noahs ark.

Den tyska ockupationsmaktens underhuggare tog för givet att de var galna och lät dem hållas. De seglade bort under psalmsång och gitarrspel och två dagar senare meddelade BBC:s nyhetssändningar på danska att en grupp motståndsmän kommit seglande till Hull i en fiskekutter och enrollerat sig i brittiska armén!

Zoltán och Irén satt redan på restaurangen och hade markerat platser för Ragna och Mitsos. Dioniosios skulle komma senare. Irén hade hört att ungerska LO lämnat Fackliga Världsfederationen, den kommunistiska fackföreningsinternationalen. Dess exekutivkommitté hade i ett uttalande fördömt det ungerska upproret och kallat det ett kontrarevolutionärt angrepp på den ungerska arbetarklassens socialistiska landvinningar, ett reaktionärt försök att underminera den folkdemokratiska staten och så vidare.

– Då är väl arbetarråden fascistiska enligt deras mening, sa Mitsos. Det kommunistiska ljugandet är värre än något annat, inflickade Ragna.

– Kalla inte dom där svinen för kommunister, sa Zoltán. Dom är stalinister och det är raka motsatsen nästan. Världsfederationens president, en före detta fransk fackföreningsboss, är det verkliga

typexemplet. Högkvarteret ligger i Prag men han bor inte i en lägenhet utan i ett slott utanför stan! En slottsherre som ledare för världens kommunistiska arbetare va!

– Alla Moskvastyrda organisationer vänder sej naturligtvis mot oss nu, sa Irén. Ni tror väl inte att vi kan vänta något stöd från dom? Kvinnornas Demokratiska Världsförbund med nittiotre medlemmar i hundratjugosju miljoner länder har sitt högkvarter i Prag dom också men har inte gjort något uttalande om oss ännu. Jag kan föreställa mej vad dom kommer att säga! Och Världsfredsrådet! Det har kallats till extramöte i Stockholm. Gissa varför? För att diskutera dom ryska tanksens blodiga framfart här? I helvete heller! Dom har sammankallats på grund av Suezkrisen. Ungern finns inte med på dagordningen!

Dioniosios kom och klämde sig ner på bänken vid långbordet. Han berättade att en grek på varvet, som Mitsos och Ragna besökt på lördagsförmiddagen, hade ringt och sagt att varvsarbetarna beslutat jobba med uppröjning på Majakovszkijgatan i morgon fredag. Han hälsade till er från Gá-bor i arbetarrådet därute, sa Dioniosios och nickade mot Ragna och Mitsos.

Ragna sa att hon tänkte gå dit och hjälpa till. Då är det bäst att du går hem och lägger dej tidigt i kväll, sa Dioniosios, dom där karlarna sätter nog igång senast klockan sex. Jag vill också vara med och röja, sa Mitsos, jag skiter i att sitta på möten i morgon, jag blir alldeles förstörd av det. Revolutionsledare måste ha stadigt sittfläsk, sa Zoltán och skrattade. Jag fattar inte att ditt magra arsel kan hålla att sitta på så många timmar i taget som det gör, svarade Mitsos med glimmande tänder.

Restaurangens båda musiker slutade spela. En kypare knäppte på radion på hyllan vid ingången. Hallämannen meddelade att premiärminister Nagy skulle tala till nationen. Det blev dödstyst i lokalen.

Nagys röst var energisk och beslutsam: Ungerns nationella regering, fylld av ett djupt ansvar gentemot Ungerns folk och historia, uttrycker de ungerska miljonernas enade vilja och förklarar vårt land, Folkrepubliken Ungern, neutralt!

Alla vid bordet höll andan och såg på varann med stora ögon.

Det ungerska folket vill leva i sann vänskap, baserad på självständighet och jämlikhet, med sina grannar, med Sovjetunionen och alla folk i världen, fortsatte Nagy. Det ungerska folket önskar befästa och vidareutveckla den nationella revolutionens landvinningar utan att ansluta sig till något maktblock. Det ungerska folkets sekelgamla dröm har gått i uppfyllelse. Den revolutionära kamp som folket och dess hjältar utkämpat har slutligen lett till att friheten och oavhängigheten segrat.

Mot slutet av sitt korta tal slog Nagy fast att beslutet om neutralitet var orubbligt och vädjade till grannländerna att respektera det.

Zoltán ruskade betänksamt sitt huvud. Det här betyder att Ungern lämnar Warszawapakten! Men jag har svårt att tänka mej att ryssarna har godkänt ett sådant sjumilasteg, sa han.

– Varför ska man fråga dom om lov? Med vilken rätt lägger dom sej i Ungerns affärer, frågade Ragna. Med erövrarens rätt, sa Irén, dom kastade ut tyskarna. Med samma rätt hejdade dom amerikanska trupperna den socialistiska revolutionen i Italien 1945.

Musikerna började spela igen. Diskussionen tog fart. Vad var i görningen? Varför hade regeringen tagit detta drastiska steg? Var det ett schackdrag från Nagys sida för att tvinga dom ryska förbanden att lämna landet? Var det troligt att ledarna i Kreml brydde sig om en ungersk regeringsdeklaration?

Vid niotiden kom Jannis och slog sig ned vid bordet. Jag har just talat med Vasilis Paschalidis i Battonya vid rumänska gränsen och han rapporterade att ryska pansarförband och lastbilar med infanteri rullar in i landet från Rumänien, sa Jannis. Dom första kom i morse. Han har försökt ringa flera gånger men telefonförbindelserna var brutna ända till nu i kväll.

Vasilis hade frågat den ungerske kommandanten i området om vad dessa trupprörelser innebar. Kommandanten hade svarat att det sannolikt rörde sig om förstärkningar för att täcka det kommande ryska uttåget ur Ungern.

– Ryssarna är alltså rädda för att våra desorganiserade soldater ska falla deras bortdragande pansarstyrkor i ryggen, sa Zoltán. Det låter alldeles förbannat trovärdigt!

– Helt otroligt är det nog inte, sa Jannis. Du vet ju hur den militära logiken är, den som säger att man ska vara beredd på allt.

Dioniosios vinkade åt kyparen med en sedel. Det är bäst jag återvänder och vaktar telefonen, sa han. Mitsos och Ragna bröt också upp.

Det blåste kallt ute. De skildes från Dioniosios vid universitetet. Bara vi inte blir haffade för att vi bryter mot utgångsförbudet i kväll igen, sa Ragna. Vi är inte så sena som i går kväll, sa Mitsos, jag tror vi klarar oss.

– Håll om mej, jag fryser, sa hon och kröp in under hans arm.

– Jag vet ett sätt att göra dej glödhet när vi kommer hem, sa han.

– Ja, hett vatten har tack och lov ännu aldrig saknats i duschen, sa hon.

27

Majakovszkijgatan var folktom så långt ögat nådde. Det nådde till kröken vid Kazinczygatan. Dom kanske inte har kommit än, sa Ragna. Dom är nog längre bort, bakom nästa krök kanske eller på andra sidan Lenin boulevard, sa Mitsos.

... nånstans
i havet
finns en revolutionskommitté
ur djupet stiger
vattnets partisaner
regementen av droppar
stiger mot himlen
faller
sliter sönder vågornas toppar

– Vad är det där?

Vladimir Majakovskij, sa Ragna.

– Kan du mer?

Ananas, järpe
frossa och njut
borgare, snart är din saga slut

- Han tog fel.

- Tillfälligt tog deras saga slut åtminstone.

- Snart kom ett nytt borgerskap.

- Det var Stalin pappa till.

- Kan man konstruera en stat utan borgerskap?

– Man måste nog avskaffa staten.

De gick raskt. Gryningen var kylig. Andedräkten rök ur deras munnar. En farbror var ute och rastade sin hund.

I kröken vid Nagymezögatan fick de syn på varvsarbetarna, som höll på och röjde för fullt. Dom hann hit före oss, jag hade rätt, sa Ragna. Dioniosios sa ju att dom skulle börja klockan sex, sa Mitsos. Senast klockan sex, rättade hon.

Gábor såg dem komma. Jaså, ni är redan uppe, hälsade han skrattande och tryckte deras händer. Vi som bor så nära inbillade oss att vi skulle komma först, sa Mitsos.

– Vi har just börjat, svarade Gábor. Själv bor jag också ganska nära, på Raoul Wallenberggatan bara tio minuters väg på andra sidan Marxtorget. Men det finns dom som bor ända ute i Békásmegyér och gick hemifrån vid fyratiden. Flera blev hejdade för brott mot utgångsförbudet. Dom bad nationalgardisterna dra åt helvete!

Några hade dragit dit en kärra med förråd från varvet. Följ med så ska ni få hammare och handskar, sa Gábor. Mitsos hävdade att han inte behövde några handskar. Det behöver du visst för tegel och bruk är som sandpapper och du har inget skinn i händerna, avgjorde Gábor.

Det fanns inga riktiga murhammare. På kärnan låg några hammare med skaft av rundjärn som man svetsat en bit plattjärn på och slipat till en sorts hacka. Inte mycket till verktyg men dom duger att hugga bort bruk med, sa Gábor. Vi gjorde dom i går. Riktiga murhammare kunde vi inte få tag i, vi behövde ju flera hundra.

Några hus i närheten var ramponerade av granater från ryska stridsvagnar. De hade hål här och var i väggarna men hade inte rasat omkull. Folk bodde kvar i de lägenheter som gick att använda.

Varvsarbetarna röjde i högarna på trottoarerna. De tog alla användbara tegelstenar, hackade dem rena från murbruk och travade dem i prydliga staplar invid väggarna. Trasigt tegel och gammalt bruk skottades ihop i stora högar för att användas som fyllning vid något nybygge så småningom.

Ragna gjorde som de andra, tog en sten i vänster hand och började hugga bort bruk med hackan. Varvsarbetarna höll stenen så lätt som vore den av papp, men för henne kändes tegelstenens fyra–fem kilo mycket betungande efter en stund. Mitsos hade inte heller nävar som de andra karlarna.

Hon märkte deras intresserade ögonkast, blickar som inte bara berodde på att hon var kvinna, utan också på att hon inte tillhörde kroppsarbetarnas grova international. Jag skulle passa bättre till kaffekokerska än som arbetskamrat åt dom här björnarna, tänkte hon.

När hon rensat tio tegelstenar var vänstra handen och underarmen som en träbit. Fingrarna till höger värkte av att hålla om hackskaftet. Hon bytte och höll hackan med vänster hand ett tag. Det gick ganska bra. Titta, jag är nästan vänsterhänt, sa hon till Mitsos.

Han såg upp och log. Det går ju fint, sa han och högg oförtrutet vidare. Hon gjorde som han, satte upp ena foten i stenhögen och lät handen med stenen vila mot låret. Den blev mycket lättare att hålla på det viset.

En karl bredvid henne sa att det var Gábor som föreslagit att de skulle använda en dag till röjning i centrum där skadorna var störst. Mitsos

översatte för henne. Ja, jag var trött på allt satans snackande, bekräftade Gábor. Alla ville börja jobba med något, även dom flesta av tjänstemännen.

Ragna frågade vad kvinnorna gjorde. Hon hade sett en liten grupp kvinnor vid besöket på varvet. Dom tänkte passa på att städa stora matsalen ordentligt nu när den äntligen blev tom, förklarade Gábor. Varför ska det alltid vara kvinnor som städar, frågade Ragna. Dom är ju städerskor, sa Gábor, att städa är vad dom är anställda för. Ja, några av dom jobbar ju i köket, tillfogade han en liten smula generat.

– Har ni haft möten hela tiden, frågade Mitsos. Ja, varenda djävla dag från morgon till kväll, sa Gábor. Det har varit ett evigt omtugg för det mesta. Fast ibland har det varit intressant. Vi hade en docent hos oss en dag som talade om arbetsledningsmetoder till sena kvällen. Inte var det någon av oss som visste att det är en hel vetenskap. Egentligen ville vi börja jobba, men nu har vi ett högsta arbetarråd för hela Budapest som har beslutat att strejken ska fortsätta hela den här veckan i industrin. På måndag börjar vi jobba igen.

En av karlarna fick ett stänk murbruk under ögonlocket och stod och grät med högra ögat utan att det hjälpte. Gábor vek rutinerat upp arbetskamratens ögonlock och torkade bort sandkornet med ett hörn på sin näsduk. Ragna tittade intresserat. På varvet stänker det skit i ögonen hela tiden, det är vi vana vid, förklarade han för henne.

Hon frågade om ögonen brukade bli skadade. Ytterst sällan, sa han. Ibland får man glödande järnstänk i ögonen så det blir brännsår på hornhinnan, men det är inte farligt, det växer ihop igen på något dygn. Ragna skakade förvånat på huvudet. Jag trodde att ögonen var väldigt känsliga, sa hon. Nej hornhinnan är vad jag vet ungefär som naglarna, sa Gábor.

Traven med rensat tegel växte förvånansvärt fort. De var elva personer som stod bredvid varandra och hackade bort bruk. Tre meter åt höger stod en annan grupp och åt vänster fanns ytterligare fyra grupper. Längre bort på gatan arbetade åtminstone tjugo grupper till. Några hade skyfflar och skottade ihop bruk och tegelskärv i stora högar.

Ragnar armar började värka av överansträngning. Hon frågade Mitsos om inte han hade ont i armarna. Jovisst, sa han, Men om man hänger i går det över. Jag är nog inte så funtad, sa hon, på mej känns det som om fingrarna skulle gå av när som helst. Jag orkar snart inte hålla den här förbannade hackan längre!

Han skrattade. Om du visste, sa han. Om du bara visste hur mycket en människa tål! När jag var soldat i befrielsearmén slogs vi ibland dagar i

sträck och man var så trött så man visste inte vad man hette och ändå orkade man marschera ett helt dygn till för att rädda sitt kära liv.

Ragna tyckte inte det gick att jämföra. Vi är ju inte i livsfara, påpekade hon. Det var inte så jag menade, sa han, det är klart att du ska vila dej när du blir trött. Du är ju ingen kroppsarbetare. Inte du heller, svarade hon. Varför envisas du med att vara lika flitig som varvsarbetarna? Därför att jag är en man, sa han. Stackars hjälte, sa hon och kysste honom på kinden.

De tog paus ibland på en bistro i närheten och åt lite eller drack svart kaffe. Ragna älskade den starka drycken som serverades i mycket små koppar. Ungrarna var under turkiskt välde i hundrafemtio år och då lärde dom sej laga riktigt kaffe, sa Mitsos. Det är nog det mest bestående turkiska arvet här.

På eftermiddagen kom en tidningsgumma och ropade att nya ryska truppförband välldes in i landet. Tidningen hon sålde hette Igazság. Det betyder sanning, sa Mitsos.

I morgontidningarna hade det inte stått något om ryska truppörelser. Varvsarbetarna hade snart köpt hela tidningsbunten av henne. Alla diskuterade nyheten, men de upphörde inte med arbetet. Hackorna klingade lika rytmiskt mot teglet som förut.

Ragna frågade Gábor om han trodde att ryssarna skulle komma tillbaka till Budapest. Jag är säker på att dom djävlar kommer hit igen och då har dom artilleri med sej, sa han. Flera av arbetskamraterna protesterade. De trodde inte att ryssarna tänkte anfälla huvudstaden. Avsikten är att pressa den ungerska regeringen till eftergifter, hävdade de. Vi får väl se, muttrade Gábor.

– Tycker du inte det är meningslöst att rensa tegel när du tror att dom kommer att skjuta sönder stan, sa Ragna till honom. Nej varför det, sa han, en fältläkare slutar väl inte att förbinda sårade bara för att det kommer flera senare?

Den här stan har nästan alltid varit under återuppbyggnad, fortsatte Gábor. Den har skjutits sönder av mongoler och turkar och ryssar och österrikare och tyskar och fan och hans mormor. 1945 var centrala stan en stor sophög, förklarade han och gjorde en svepande armrörelse.

Strax före fyra slutade varvsarbetarna med röjningen. Resultatet var imponerande. Stora mängder användbart tegel låg prydligt staplat utanför olika fastigheter på Majakovszkijgatan och angränsande tvärgator.

De var nöjda med dagen och önskade god fortsättning. Nu fattas bara lite byggnadsställningar! Sedan kan murarna komma och mura igen

granathålen i väggarna! Om någon månad kommer alla skadade hus att vara reparerade. Befolkningen i stan behöver bara mobiliseras en enda söndag för att allt tegel ska bli rensat, hävdade en äldre karl bestämt.

Varvsarbetarna tågade hemåt i en lång kolonn med kärran i täten. De flesta bodde i Ujpest. Deras kläder var gråvita av kalkdamm. De skrattade och skämtade. Ingen av dem verkade det minsta trött.

Gábor ville dricka ett glas vin med Ragna och Mitsos. De satte sig på en bar och talade om revolutionskommittéerna och arbetarråden. Den ryska härskarklassen kommer aldrig att godkänna att vi har arbetarråd, sa Gábor. Det kunde ju sprida sej till Sovjetunionen och hota deras höga löner och gratissemestrar och särskilda partisjukhus och allt annat dom har skott åt sej medan arbetsfolket knappt har kläder på kroppen. I själva verket fruktar dom arbetarklassen mer än västerlandets kapitalister gör. Kapitalisterna går åtminstone med på att förhandla och sluta avtal. Det skulle dom ryska herrarna aldrig drömma om att göra. Dom använder säkerhetspolisen i stället.

Mitsos ville veta vad han ansåg om arbetarrådets styrka. Politiskt är råden den starkaste kraften i landet nu, sa Gábor. Men inte militärt. Vi har bara handeldvapen och handgranater. Om Röda armén kommer med tung granateld blåser dom bort oss totalt. Det kommer inte att ta många dagar.

– Tro mej, sa han och böjde huvudet mot Mitsos, det finns massor av privilegierade svin här från Rákositiden som inget högre önskar än att ryska trupper ska återställa deras så kallade ordning. Du minns vad jag sa i lördags, att arbetarråden måste skaffa fram tung beväpning om arbetarklassen ska få verklig makt. Men vi har bara pratat i stället för att utnyttja tiden. Nu tror jag det är för sent. Det kommer att dröja årtionden till nästa gynnsamma tillfälle. Skål!

Han drack ur och reste sig. De skakade hand. Mitsos och Ragna började gå mot Hotel Duna. Jag är styv som en bräda i kroppen, suckade Ragna. Jag känner mej inte precis som en akrobat jag heller, sa Mitsos.

28

Tungt lastade sobbilar dundrade förbi på gatorna. Spårvagnarnas skingrande varningsklockor hördes åter i korsningen Rákóczigatan–Lenin boulevard.

Vid Nationalteatern, några steg från gatukorsningen, stod en liten grupp människor och hoppades att dörrarna och biljettkassan skulle öppnas. De ville veta när pjäserna skulle börja spelas igen och hur det skulle bli med alla biljetter folk hade köpt månader i förväg.

På glasrutan till ett av teaterns skyltskåp hade någon klistrat ett vitt papper med textade svarta bokstäver: Medborgare! Alla företag som kommunisterna stulit måste återlämnas till deras rättmätiga ägare!

Arbetarna går aldrig med på att kapitalister ska äga våra industrier, hade någon skrivit med reservoarpenna ovanför.

Dino översatte texten för Ragna när han hade läst den. De var på väg till radiohuset för att få reda på om det var dags att börja arbeta.

– Titta, frisörerna har satt igång igen, sa Dino och pekade snett över gatan. Jag som är så långhårig. Ja, du liknar snart en pudel, sa Ragna. Håna mej inte, sa han, jag kan inte rå för att dom här djävla magyarna ställer till med uppror så man inte kan bli klippt.

Fem frisörer arbetade för fullt i salongen. Kunderna stod i kö långt ut på trottoaren.

– Där får man vänta i flera timmar, sa Dino.

– Jag kan klippa dej när vi kommer hem, sa Ragna.

– Kan du?

– Jag har en sax. Törs du?

– Om jag ber en bön till frisörernas madonna.

– Jag tänker inte klippa av dej öronen.

Skomakarna hade öppet. Skräddarna arbetade också. En lässmed stod och filade nyckelkopior i sin minimala verkstad. Hade jag vetat att tvättinrättningarna öppnat skulle jag tagit med mej tvätt, sa Ragna. Jag lämnar min på hotellet, sa Dino.

De gick förbi ett konditori där det stod minst hundra i kö. En konditor trängde sig fram i dörröppningen och förklarade för dem som väntade utanför att det skulle ta åtminstone två timmar att få fram nästa laddning tårter och bakelser. Det blev diskussion i kön. Några få lämnade den.

Gamle vaktmästaren vid ingången till radiohuset hälsade glatt igenkännande på Dino och Ragna. Kom tillbaks på måndag! Då ska alla avdelningar börja arbeta. Reparatörerna och teknikerna jobbar för fullt och tänker fortsätta till sena kvällen fast det är lördag. Dom kommer säkert att hålla på med reparationerna i morgon också.

Utanför Corvin, ett stort varuhus vid Lujza Blahatorget, stod en bondkvinna med en korg ägg. Hon begärde tre forint styck. Två nationalgardister gick fram och förklarade att spekuliation inte var tillåten. Du vet att äggpriset är två forint.

Kvinnan glodde fientligt på gardisterna. En gammal gumma kom fram för att köpa. Äggförsäljerskan begärde tre forint. Då tog den ena nationalgardisten ifrån henne korgen och ropade så det skallade:

– Färska lantägg! Två forint stycket!

Folk strömmade till. Bondkvinnan blev alldeles förstummad och kom sig inte för att protestera. På fem minuter hade gardisten sålt äggen. Han gav henne pengarna och sa att du hamnar i finkan om du försöker sälja till spekulationspris någon mer gång! Hon skyndade sig därifrån.

Dino och Ragna iakttog episoden från tre meters håll. Han är precis så smidig och bestämd som en bra polisman bör vara, sa Dino. Hon kommer inte att glömma det här i första taget, sa Ragna.

En mörkblå Mercedes med västtysk flagga fastspänd över motorhuven svängde in framför Corvin. Det satt tre män i den. En av dem hade en mikrofon i handen och en bandspelare på sätet. Många människor samlades kring bilen, däribland Dino och Ragna.

Mannen med mikrofonen och den som satt i baksätet steg ur och började dela ut sardinburkar och chokladkakor. Mikrofonmannen kunde tala ungerska och frågade mottagarna av gåvorna vad de ansåg om den västliga världen med mera, men han fick nästan bara tack för sardinerna till svar.

Plötsligt trängde sig några karlar in i skaran och ropade åt sina landsmän att vad har ni blivit för sorts eländiga knähundar? Ska ni inte sitta vackert också när ni får en chokladbit? Vi hade för oss att magyarerna var ett stolt släkte! Skäms ni inte över att bli behandlade som tiggare!

De som stod närmast bilen ryggade tillbaka. Bakom dem fanns andra som trängde sig fram och tänkte ta för sig av gåvorna. Vad har ni med det här att göra? ropade någon. Sköt era egna angelägenheter och ge fan i oss! Lägg inte näsan i blöt i det som inte angår er!

Det blev våldsam ordväxling. Han med mikrofonen höll upp den i luften och såg nöjd ut. Skällsorden tog överhand när argumenten tröt: svin, kräk, padda, snok, arsel, åsna, färskalle, tjockskalle, dumskalle. . .

Chokladen och sardinerna tog slut. Folkmassan skingrades och bilen försvann. Vilket gräl dom lyckades åstadkomma, sa Dino erkännande. Om det var ett radioprogram dom spelade in så blir det mycket levande!

Han tog upp en chokladkaka ur fickan och bjöd. – Hur kunde du? Ragna stirrade på honom.

– Det är inte var dag man blir bjuden på så fin choklad, sa han.

– Att du har mage att ta emot något av sådana där figurer, sa hon.

– Om den inte passar kan jag äta den själv, sa han och stoppade en bit i munnen. Jag är inte så stor att jag inte kan ta emot en allmosa. När vi höll på att svälta ihjäl därhemma i krigsslutet blev vi saliga varje gång vi kom över en tallrik soppa i välgörenhetskärningarnas soppkök!

– Ge mej en bit, sa Ragna.

En mycket aggressiv mansröst började eka mellan husen. Den kom från en högtalare i andra våningen på en fastighet på Lenin boulevard snett emot Csemege. Stämman överröstade alla andra ljud. Den förkunnade att Nagys regering var totalt oduglig. Nu måste män med handlingskraft ta över landets ledning! Ungern behöver en militärregering!

Nedanför fönstret med högtalaren stod en ungersk stridsvagn parkerad. En ungrare som kunde tyska berättade för Ragna och Dino att lokalen på andra våningen tillhörde kommunistpartiet. Den hade erövrats efter en kort eldstrid för knappt en timme sedan av en grupp som kallade sig Nationella Kommittén. Ingen hade dödats. Det måste ha hänt när vi var inne i radiohuset, sa Dino.

Ragna frågade den tysktalande var högnationalisterna hade fått tag i stridsvagnen. Det undrar jag också, sa han, kanske officerare från något pansarförband är inblandade? Dom har en kulspruta också, sa han och pekade mot mittfönstret i lokalen där en stålpipe stack fram.

Hur kom det sig att dessa män kunde utmana regeringen utan att lokalen stormades? Var höll nationalgardet hus?

Dino gissade att förhandlingar pågick någonstans för att få bort Nationella Kommittén från lokalen utan blodsutgjutelse. Nog är det konstigt att ingen stänger av strömmen åtminstone, sa Ragna.

De gick hem till hotellet med den gälla högtalarstämman ekande i öronen. Inne i hotellhallen möttes de av en nyhetssändning i radion. Regeringen hade ombildats och breddats.

Anna Kéthly och ytterligare två socialdemokrater ingick i den nya ministären, den fjärde på tio dagar. Två ledare för Nationella Bondepartiet, som återuppstått och döpts om till Petöfi-Bondepartiet, ingick också i regeringen tillsammans med tre av ledarna för

Småbrukarpartiet och två kommunister förutom regeringschefen Imre Nagy. Pál Maléter – utan partibeteckning – hade befordrats från överste till general och utsetts till försvarsminister.

Dino översatte nyheten för Ragna. Hans kommentar var att landet nu fått en nationell samlingsregering.

– I tisdags förklarade ju socialdemokraterna att dom inte skulle gå med i regeringen förrän alla ryska trupper lämnat ungerskt territorium.

– Det var då det, sa Dino, fyra dagar är lång tid i förälskelser och revolutioner.

29

Marianna stod i dörren och sträckte armarna mot Ragna. Jag vill bara säga farväl, sa hon. Jancsi och jag sticker till Österrike. Jag har packat en liten väska med våra viktigaste saker. Vi åker om en halvtimme.

Ragna tittade storögt på henne. Varför flyr ni? Kan Jancsi stå på benen igen?

Marianna förklarade att hon var övertygad om att ryssarna tänkte ta Budapest och krossa revolutionen. Stan är omringad av pansar och infanteri! Dom gör köttfärs av oss med sina granatkastare och Stalinorglar! Tar dom oss levande kan vi räkna med femton år bakom galler – då skulle jag vara fyrtio innan jag kom ut... vi är minst tjugofem som ger oss iväg; vi har skaffat en lastbil. Jancsi ville inte men jag övertygade honom. Han går med kryckor, kulan slog av smalbenet. Vi hämtar honom utanför sjukhuset.

Ragna letade bland sina papper i skrivbordslådan och tog fram en dansk hundralapp. Ta den här så ni åtminstone har något att köpa mat för ett par dagar, sa hon. Inte ska du ge mej pengar, protesterade Marianna, vi är ju tjugofem stycken och blir säkert omhändertagna i något flyktingläger. Ta den i alla fall, sa Ragna, den kan vara bra att ha när du och Jancsi kommer i knipa någon gång.

Med tvekan tog Marianna emot sedeln. Jancsi och jag ska försöka komma till Kanada, sa hon. Till Toronto. Där kanske Claire kan hjälpa oss i början. Vakta din tunga i så fall, sa Ragna, hon jobbar ju på partitidningen och det skulle inte förvåna mej om det kanadensiska partiet ställer sej på ryssarnas sida.

– Partiet kanske, men aldrig Claire, det kan jag inte föreställa mej, sa Marianna och omfamnade Ragna. Jag måste iväg nu, hälsa Mitsos! Ragna följde henne till hissen. Hälsa Jancsi! Skriv till mej på den här adressen om det blir så att brev inte kommer fram hit, den är till min mor i Köpenhamn, sa Ragna och textade på en papperslapp åt Marianna.

Hon stod och såg efter hissen när den försvann i schaktet och kände spänningen växa i kroppen. Vad håller på att hända? Dino och jag som tyckte att stan nästan var normal... skulle en kämpe som Marianna vara felunderrättad?

Jag undrar vad mor tänker... hon föreställer sej antagligen att jag blivit skjuten eller överkörd av en stridsvagn, hon tror alltid det värsta... Mitsos skulle ju ringa, var håller han hus?

Ragna hade träningsvärk i musklerna efter gårdagens tegelrensning. Hon låg och vilade ett tag men kunde inte somna. Vad händer om ryssarna... kommer dom att bomba stan? Då bor man bra till, mitt i centrum – det finns kanske en ordentlig källare under huset?

Om dom tar mej tillfånga, vad ska jag säga? Att jag varit neutral? Inte valt sida?... vilka fega tankar! Ungrarna kanske håller stånd? Dom är inte så rädda för att dö som... hur ska dom kunna rå på Röda armén?... otänkbart.

Skymningen kom och de gatlyktor på Lenin boulevard som fortfarande fungerade spred ett ojämnt ljus. Ragna hörde steg i korridoren och knackningar på dörren. Hon öppnade. Mitsos! Mitsos, du min älskade, jag har tänkt på... jag blev så rädd, vi måste vara tillsammans, lovar du? Hon kysste hans läppar och ögon, kinder, höll hårt om honom.

Han hade en resväska med sig. Tänker du bo här hos mej? Går det, har du talat med portieren? Jag har min morgonrock och några andra saker i ditt rum på Duna.

– Dina saker är i väskan, sa Mitsos. Portieren har jag pratat med. Jag vill inte bo kvar på Duna, man kan lätt bli instängd där med ryggen mot floden, utan reträttvägar om det händer något.

Hon smekte hans huvud men han besvarade inte hennes ömhet. Det fanns en otålighet hos honom, något främmande. Vad är det, viskade hon. Bry dej inte om det, sa han och tände en cigarrett. Han sög girigt i sig röken och såg på henne med kysande ögon.

– Kádár är försvunnen! Han var med på regeringssammanträdet i torsdags och förklarade Ungern neutralt och på kvällen försvann han.

– Vart, frågade hon.

– Ingen vet.

– Till Österrike kanske?

– I så fall skulle västliga radiostationer trumpetat ut det.

– Han har nog tröttnat eller blivit rädd och gått under jorden.

– Det finns en annan möjlighet.

– Vilken?

– Att han gått över till ryssarna!

– Och förrätt revolutionen? Och Nagy och den regering han själv varit med om att bilda?

– Det är inte första gången i historien sådant händer.

Mitsos sträckte ut sig på sängen. Mitt på dagen idag kom en sovjetisk förhandlingsdelegation under general Malinins befäl till parlamentsbyggnaden, sa han. Dom började förhandla om att dra tillbaka alla sovjetstyrkor från Ungern och förhandlingarna ska fortsätta i kväll i deras högkvarter utanför stan.

Han reste sig tvärt och började gå av och an. Det låter för bra för att vara sant! Alla rapporter österifrån det senaste dygnet talar om att nya trupper väller in i landet!

Ragna berättade att Marianna tagit farväl och hälsat till honom. Rättorna lämnar det sjunkande skeppet, sa han och tände en ny cigarett.

Hon flyttade hans väska en bit för att komma åt att öppna den och ta sina saker. Vad tung den är, sa hon. Väskan är låst, sa han och låste upp den och gav henne morgonrocken och några toalettsaker.

– Vad är det där? Hon lutade sig över hans axel för att se bättre. Ett föremål av metall skymtade bland hans ihopvikta kläder. Blixtsnabbt riktade han det mot henne. Det var en kpist. Hon blev så rädd att hon skrek. Han skrattade. Den är inte ens laddad, sa han.

Tårarna rann utför kinderna på Ragna. Varför gjorde du så, snyftade hon, hjärtat var nära att stanna i bröstet. Det stannar inte så lätt, svarade han och ställde in vapnet i klädkåpet. Bredvid kolven stuvade han in magasin med ammunition.

– Det märks att du föraktar mej för att jag blev rädd, sa hon. Han ruskade nekande på huvudet. Jag skämtade bara, sa han. Tycker du det var roligt att jag blev skräckslagen, frågade hon. Förlåt mej, sa han. Hon tyckte inte det lät något vidare uppriktigt. Han knäppte på radion.

De satt tysta och lyssnade. Plötsligt blev han ivrig och började översätta för henne: I Vác har femton sovjetiska pansarbilar med full besättning och beväpning gått över på ungrarnas sida!

Mitsos slappnade av och log brett. Femton stycken! Jag vågar knappt tro det, trots att jag vet att samma sak har hänt på många platser i landet. Det har kommit krav till regeringen från alla möjliga håll om att sovjetsoldater som gått över på vår sida ska få politisk asyl och kunna stanna kvar här när sovjettrupperna lämnar Ungern.

– Vad händer med dom om ungrarna förlorar, frågade Ragna.

– Då blir dom straffade för myteri eller desertering, sa han.

– Vad innebär det?

– Arkebusering.

– Du låter som om det är fullkomligt självklart att folk ska skjutas!

Han tittade oförstående på henne. Vad tar det åt dej? Den som gör uppror måste segra! Förlorar man blir man skjuten. Det är tyvärr alldeles självklart.

De lyssnade på ett referat från en presskonferens som Zoltán Tildy och Géza Losonczy hållit på regeringens vägnar i parlamentsbyggnaden. Tildy bekräftade att en sovjetisk militärdelegation inlett förhandlingar som skulle fortsätta under kvällen. Vid det inledande sammanträdet hade de sovjetiska representanterna lovat att inga fler sovjetiska trupper skulle överskrida den ungerska gränsen.

Han förklarade att regeringen gett de ungerska trupperna order att avstå från alla fientliga handlingar. En sammandrabbning mellan sovjetiska och ungerska förband betraktade han som otänkbar.

Losonczy försäkrade att den Ungerska Folkrepubliken önskade djup och varaktig vänskap med Sovjetunionen. Den ungerska regeringen försvarar jordreformen och nationaliseringen av industrin och kommer inte att tolerera att kapitalismen återinförs i landet, underströk han. Men regeringen kräver också att den nuvarande revolutionens resultat skall bestå, främst i form av nationell självständighet, lika rättigheter och ett socialistiskt uppbygge som inte vilar på diktatur utan på demokrati.

Mitsos stängde av apparaten när referatet var slut.

– Kardinal Mindszenty höll ett tal i radion nu på eftermiddagen, sa Mitsos. Han kallade Sovjetunionen för Det Ryska Imperiet. Senare sa han att han var för privat egendomsrätt inom rimliga gränser.

Ragna frågade vad det betydde. Det vet jag inte, sa Mitsos, han kanske syftade på dom väldiga jordegendomar kyrkan ägde före jordreformen. Katolska kyrkan var rik och mäktig här i landet ända fram till slutet av 40-talet.

– Jag är hungrig, sa Ragna.

– Vi kan väl äta härnere, sa Mitsos.

Hon gick ut i badrummet och färgade läpparna rödare. Nu ser du riktigt lysten ut, sa han. Ja, jag vill sätta tänderna i ett riktigt köttstycke, sa hon.

De åt biff och drack en karaff av det röda tjurvinet. Esplanades stora restaurang var fylld till sista stolen. En kvartett spelade. Stämningen var munter.

– Allting hänger nu på en tunn tråd, sa en bordsgranne till Mitsos. Så är det ofta i det här landet. Hoppas den håller tills vi har ätit färdigt åtminstone! Skål!

Ragna och Mitsos lyfte sina glas. Bordsgrannen hade en kpist hängande över stolsryggen. Jaså ni är danska, sa han på tyska till Ragna. Var glad

för att ni inte är ungerska och granne med ryssarna! När vi gjorde revolution 1919 fick vi ingen hjälp av dom mot trupperna från Rumänien och Tjeckoslovakien. Men under revolutionen 1849 kom dom hit. Då tog det tre månader för dom att krossa Kossuth och hans revolutionära styrkor. Slår dom till nu kommer det inte att ta mer än tre dagar att smula sönder oss. Skål för Nagy och alla hjältemodiga ungerska förlorare!

– Ni får inte vara så pessimistisk, sa Ragna.

– Jag är tyvärr bara realistisk. Hittills har ingen ungersk revolution accepterats av våra grannländer. Men vi blådårar slåss ändå! Jag dör hellre än böjer mej en gång till för korkade ryska politruker!

Ragna höjde sitt glas. Jag vet tyvärr inte hur man hanterar en kulsprutepistol, sa hon. Det kan man lära sej på fem minuter i värsta fall, sa han och skrattade. Han hade tunt hår och glasögon.

Kvartetten som spelat ungerska csárdás hela tiden bytte på någons begäran till dansmusik och spelade en amerikansk foxtrot. Bordsgrannen vände sig till Mitsos och frågade om han fick bjuda upp hans dam. Det är nog bäst ni frågar henne om det, sa Mitsos, hon är en mycket självständig kvinna.

Den smula dansgolv som fanns fylldes snabbt. Jag heter György, sa han, det betyder Georg. Jag visste inte att det var samma namn, sa Ragna och presenterade sig. Han talade om för henne att Sándor var detsamma som Alexander och att Gábor betydde Gabriel. Mitt namn har med trolldom att göra, sa Ragna. Det betyder förhäxa.

– Ni får gärna förhäxa mej, sa han.

Nästa gång dansade hon med Mitsos. När de återvände till sina platser började musikerna spela Mondd mért szeretsz te mást. Ragna vände och drog med sig Mitsos till dansgolvet igen för hon älskade denna ungerska foxtrot. Den hade spelats så ofta under de gångna tio dagarna att den nästan blivit identisk med upproret:

Mondd mért adtál reményt
és oly sok álmot . . .

Mitsos översatte orden i örat på Ragna så gott han kunde under dansen:

Säg varför gav du mig förhoppningar
och så många vackra drömmar . . .

Hon tryckte sin kind mot hans. Vi går upp på mitt rum, viskade hon. Jag vill bära dej dit, sa han. Tack, men mina ben är det inget fel på, sa hon och kysste hans örsnibb. Kom! De betalade, tog farväl av bordsgrannen och åkte hissen upp, ivriga.

Denna underbara kropp! Mitsos, Mitsos, du starka lycka! Min blomma, mitt träd! Aldrig, aldrig får du lämna mig, då kan jag inte leva, lova att du stannar hos mig, lova! Jag lovar ingenting, svarade han. Men jag älskar dig, är tokig i dig, Ragna, så galen som nu trodde jag aldrig jag kunde bli..

Hans underbara kropp, smidigt mjuk, stark; du min skatt! Aldrig kan jag få nog av dig, dig, dig, jag njuter av min omätlighet! Hör du det? Omätlighet och omätlighet! Jag märker det, sa han. Du danska Diana, mångudinna, en vampyr är du, all kraft tar du, jag ligger som en flämtande fisk!

Hon smekte hans panna. Nu ska vi sova, sa hon, när man sover syndar man icke! Sov du, sa han.

Halvvägs inne i sömnen märkte hon att han drog bort armen under hennes hals och tassade ut i badrummet. Hon drog täcket tätare om sig.

Han kom och satte sig på sängkanten. Hon sträckte ut en hand efter hans varma hud och fick tag i grovt vindtyg. Varför har du jackan på dej, frågade hon yrvaket.

Månen kastade ett svagt sken genom fönstret.

– Varför är du påklädd?

– Jag måste gå nu.

– Gå? Vart? Du har ingenting sagt.

– Jag ville inte förstöra kvällen.

– Vad är det för hemlighetsmakeri? Var vi inte överens om att dela allting?

– Det finns saker vi inte kan dela.

– Vad skulle det vara?

– Den där till exempel, sa han och gjorde en gest mot soffan. Hon tittade ditåt. Kpistens blankslitna metall glimmade matt i månskenet. En gastkramande känsla högg tag i henne. Hjärtats slag började eka ända ut i tinningarna. Hon satte sig upp och försökte bekämpa den skräck som kröp in i kroppen.

– Vad tänker du göra?

– Jag ska gå vakt bara. Mitt pass börjar vid midnatt.

– Var? Här inne i centrum?

– Nej, vid utfarten mot Salgötarján, någonstans inne på den stora kyrkogården antagligen.

– Du har inte gått vakt förut, varför ska du göra det nu?

– Alla arbetarråd och revolutionskommittéer har mobiliserats.

– Tror du att ryssarna...

– Ja, när som helst. Jag måste gå nu.

Hon sprang ut på golvet. Men vad ska ni... hur ska ni kunna hejda... det går ju inte! Vad hjälper era kpistar mot deras pansar?

– Den här gången kommer dom med infanteri. Då har automatvapen och handgranater god verkan. Enbart pansar räcker inte till att erövra en stad.

– Och om dom använder artilleri som Gábor tror? Högst tre dygn tar det för ryssarna att smula sönder motståndet, sa György som vi pratade med nere i restaurangen.

– Menar du att dom ska få stan till skänks? Att vi ska krypa ner i källarna som råttor? Att revolutionen ska börja kräla i stoftet och be om nåd?

– Mitsos! Det tjänar ju ingenting till! Varför ska ni offra era liv i onödan?

– I onödan! Ger du slaget förlorat innan det har börjat? Och du kallar dej revolutionär!

– Mitsos, gå inte! Hon klamrade sig fast vid honom, naken och hjälplös. Han kysste henne och försökte varsamt få henne att släppa taget. Hon vädjade, grät. Var inte rädd, viskade han men hon lyssnade inte.

– Gå inte! ropade hon och höll hårt i hans jacka.

Med ett brutalt grepp ryckte han loss henne och knuffade iväg henne så att hon ramlade omkull i sängen. Jag måste gå nu, sa han strävt och krängde på sig ytterrocken, fyllde fickorna med ammunition, tog vapnet och försvann.

Hon grät våldsamt först men greps sedan av växande förakt för sig själv och sitt beteende. Hon tvättade ansiktet i kallt vatten, tog på sig morgonrocken och gick ut på balkongen.

Det var nästan frost i luften. Hon skärpte hörseln allt hon förmådde. Staden var alldeles tyst. Det enda som hördes var ett svagt sorl från restaurangen i bottenvåningen.

Hon stod i kylan tills hon blev lugn och gick sedan in och försökte sova.

30

Öster om Pest och bortom bergen i Buda steg dån mot rymden. Det dova mullret välldes in över staden som tung åska. Ungerskt artilleri försökte hejda sovjetiska pansardivisioner.

Söndagsmorgonen var glasklar. Det var den 4 november och frost. Vintern och ryssarna var i antågande.

Automatvapnen hackade ur sig gälla serier i öster och nere vid floden. Då och då dränktes andra ljud av granatkrevader.

Alla vaknade av explosionernas ohyggliga skrällar. Luften darrade. Det gjorde människor och djur också.

Ragna hade gått ut på balkongen och lyssnat i tyst förfäran. Kvastar av eld flammade mot himlen vid granatnedslagen. Hon huttrade i gryningsljuset och tänkte på Mitsos och hans kamrater, hur de och okända män smög som vilddjur för att döda – och att det var Chrusjtjov i Kreml som beslutat om det.

Hon hade automatiskt slagit på radion och vid femtiden talade premiärminister Imre Nagy. Hans korta budskap upprepades därefter på engelska, ryska, franska och tyska.

– Sovjetstyrkor har gått till angrepp mot vår huvudstad idag i gryningen i uppenbar avsikt att störta den legala ungerska demokratiska regeringen. Våra trupper kämpar. Regeringen är på sin post. Jag delger vårt folk och hela världen dessa fakta.

Ragna hade väntat sig en flammande appell. Hur skulle Nagys torra meddelande kunna entusiasmera folk till att kämpa? Eller insåg han att övermakten var för stor och att entusiasm bara skulle föranleda offer utan mening?

Hon tyckte att han gjort fel och funderade hit och dit utan att få någon rätsida på vad en folkledare borde säga i nederlagets stund.

Det är kanske inte ord de kämpande behöver just nu? Mitsos! Var är du? Lever du?

Hon lyssnade på eldgivningen och tänkte på att han var en av dem som sköt, en av dem som dödade eller blev dödad.

Nu avgjordes det hur samhällsmakten skulle se ut i Ungern. Nu bekräftades den sanning hon lärt sig i studiecirklar och genom att läsa Lenin: att makten ytterst avgjordes med vapen.

Ändå tyckte hon att alltsammans var så överkligt. Eller var det bara ofattbart för sådana som henne? Mera klarögda, erfarna, realistiska människor fattade kanske fullt ut vad som hände?

Jag måste ha någon att tala med, tänkte hon och ville gå till Dino men ångrade sig. Han kanske ligger eller är halvklädd; jag går ner i stället, det finns säkert någon i hallen.

Det fanns ingen annan där än den gamle nattportieren. Han hälsade god morgon. Eller man kanske borde säga dålig morgon, sa han och log mot Ragna.

– Var är er vän, frågade han.

– Därute någonstans, sa hon knappt hörbart och han lade sin hand över hennes, av sympati. Ragnas ögon blev blanka av tårar, men hon behärskade sig.

– Jag har hört dessa ohyggliga ljud alltför många gånger, sa han och lyssnade ut genom dörren. Vet ni, jag var ung 1914 och de första fyra åren av mitt vuxna liv dödade jag människor. Sedan kom revolutionen här och rådsrepubliken 1919 då vi hade ett stort hopp om att tillvaron skulle bli mänsklig. Men många dog och i augusti segrade kontrarevolutionen. Många, många blev dödade då. Jag är en människa med tur för jag överlevde andra världskriget också med bara ytliga skrämor och klarar mej säkert nu med.

Han log vänligt mot henne. Det vi hör nu är bara lätta strider, sa han, hårda strider låter mycket värre. En gång var jag döv i två veckor efteråt. Men även när det är rena helvetet överlever de flesta – fast det tar lite tid att bli människa igen. Er vän kommer säkert att klara sej.

Ragna tog tacksamt emot hans tröstande ord och tvingade sig att le lite.

– Har er vän varit med förut någon gång, frågade han.

– Han kämpade två år i grekiska inbördeskriget, sa hon.

– Då är hans chanser mycket större, sa han, det är i början det är farligast, innan man blivit van.

En grupp silvergråa herrar steg ur hissen och gick mot lilla matsalen. De tillhörde en strandad irakisk inköpsdelegation.

– Kan man få frukost redan, sa Ragna.

– Dom har kanske öppnat lite tidigare idag eftersom alla ändå är vakna, sa portieren. Jag tycker ni ska äta ordentligt. Tro mej, det dämpar oron i själen.

Ragna böjde sig över disken och kysste hans tinning. Ni liknar min far, sa hon, han var maskinist på en båt som torpederades och försvann utanför Hebriderna 1942. Jag kunde vara er farfar, sa han.

Hon satte sig vid ett ensamt bord och beställde två kokta ägg och rågbröd, salami, skinka, ost och kaffe. Den snabbfotade kyparen nickade och sa att det är klokt att äta en stadig frukost för man vet ju aldrig hur mycket som finns kvar av det här huset nästa gång det blir matdags.

En stund senare kom Dino och satte sig vid hennes bord. Han såg grå ut i ansiktet. Jag trodde inte Röda armén kunde angripa en revolution, det trodde jag inte var möjligt, sa han. Jag trodde inte att Chrusjtjov, som för bara några månader sedan dömde ut Stalins metoder, själv skulle börja använda samma råa härskarmakt! Jag är tydligen obotligt godtrogen.

– Jag har också svårt att fatta det som händer nu, sa Ragna. Hittills har jag uppfattat Röda armén som en befrielsearmé men inte nu längre, inte efter det här ...

Han förklarade att han denna morgon tänkt hemska tankar eller tankar som åtminstone han själv tyckte var motbjudande och halvt reaktionära innan han tillät sig att granska innehållet i dem. Jag började tänka på hur Unionen av Socialistiska Sovjetrepubliker egentligen uppstod, sa han. Tsarrysland var ju ett kolonialvälde. Sovjetunionen bildades med i stort sett samma gränser som det gamla väldet. Ville verkligen kazakerna och uzbekerna och dom andra folken i Centralasien tillhöra den nya unionen eller tvingades dom till det med vapenmakt? Det är vad jag har börjat grubbla på.

Du och jag vet att Armenien exempelvis och Georgien är urgamla nationer. Båda proklamerade sin självständighet 1918. Ett par år senare befriades dom av Röda armén, enligt den sovjetiska historieskrivningen. Men nu misstänker jag att bägge länderna helt enkelt erövrades på gammalt imperialistiskt vis. Jag har börjat tvivla på att Lenins teorier och försäkringar om rätten till nationell självständighet var allvarligt menade – annat än som lugnande gester vid Östersjön, avsedda för västeuropeisk publik.

När en turkisk förhandlingsdelegation träffade Lenin i Moskva hösten 1920 gjorde han klart för besökarna att Armeniens och Georgiens självständighet inte skulle bli bestående. Delegationschefen Bekir Sami rapporterade hem till nationalistledaren Kemal i Angora att ryssarna när som helst kunde tänkas störta den armeniska regeringen. Det gjorde dom också tre månader senare. När jag läste det där för några år sedan i en bok om Kemal Atatürk uppfattade jag det som borgerlig propaganda mot Sovjetunionen. Nu har jag tänkt om. Ryssarna gjorde antagligen samma sak där som dom gör här. Just nu befriar dom Ungern från en

självständig regering, precis som dom befriade Armenien, Georgien och så vidare från den nationella självständigheten.

– Att historien är full av lögnar vet alla människor, sa Ragna. Fast tidigare trodde jag att åtminstone kommunister talade sanning och handlade i folkets intresse. Nu vet jag inte vad jag ska tro på.

– Vi måste tro på vår egen förmåga.

– Det är inte mycket att komma med.

– Nej. Mot Röda armén är det inte mycket att hurra för.

En välbekant darrning fick bordet att skälva. Det betydde att stridsvagnar var i antågande. De sprang ut i hallen i sällskap med andra frukostätare och tittade ut på gatan.

Dagportieren fällde snabbt ihop svängdörren, låste den och drog för ett tjockt draperi. Flera automatvapen i närheten någonstans öppnade eld, vilket bekräftade att tanksen var sovjetiska. Strax efter hördes dova brak från exploderande stridsvagnsgranater.

Det fanns en liten sidodörr bredvid svängdörren och några öppnade den på glänt och kikade ut.

– Låt bli det där, förbannade idioter! vrålade portieren när han upptäckte det. Ryssarna tror att ni är beväpnade och skjuter sönder hotellet om dom får syn på er!

Sedan bad han om ursäkt för att han tappat behärskningen. De som gläntat på dörren erkände dock utan förbehåll att de burit sig livsfarligt dumt åt.

En granat exploderade tvärs över gatan mot ett hus med byggnadsställningar uppefter fasaden. Flera fönster i hotellets stora restaurang smulades sönder av lufttrycket. Rutorna i den hopfällda svängdörren klarade sig.

Tanksen rumlade iväg. Det blev tyst ute på gatan. Hotellgästerna gick in i restauranglokalen och beskådade förödelsen. Portieren drog för de tunga gardinerna och ställde stolar mot dem nedtill för att hålla dem på plats och stänga ute kylan.

– Vilken tur att lilla matsalen ligger bakom en tjock tegelvägg utan fönster, sa Dino. Arkitekten kanske hade erfarenhet av krig, sa Ragna.

De gick in och avslutade frukosten.

31

På en tvärgata till boulevarden släpade män och pojkar ut soptunnor och säckar med koks och en stor trave ved och gamla möbler och byggde ett skyttevärn. Ragna iakttog dem genom sitt fönster. Glaset hade motstått tryckvägen som krossat de stora rutorna i restaurangen.

Byggnadsställningen vid huset mitt emot där granaten kreverat hade förvandlats till en sex våningar hög skrotskulptur. Landgångar av plank hade kastats ända ut i mitten av boulevarden.

Ragna undrade varför barrikadbyggarna inte hämtade några av de grova plankorna. De skulle vara ett bättre värn än den bråte karlarna kånkade upp ur källarna. Fast mot en granat hjälpte inte ens tjocka väggar av tegel.

Luis, spanjoren, knackade på dörren och steg in. Hon blev ganska förvånad. Han hade mest hållit sig för sig själv sedan Sándor försvann. Med en handrörelse bjöd hon honom att sätta sig.

Han bad om ursäkt och verkade generad för att han kommit. Hon tyckte han var överdrivet artig men uppskattade samtidigt hans stil. Om han varit en kamrat hemifrån och jag spanjorska, flög det genom hennes huvud, då skulle han kommit inbullrande med ett flin och kläckt ur sig någon dum komplimang.

De pratade om angreppet mot huvudstaden. Luis tog för givet att sovjettrupperna slagit till samtidigt mot alla ungerska städer och större samhällen. Vid sextiden på morgonen hade han hört på radion att ungerske försvarsministern Maléter och generalstabschefen Kovács och några till inte återvänt från Gödöllö utanför Budapest dit de åkt på lördagskvällen för fortsatta förhandlingar med de ryska generalerna.

– Det var alltså en fälla, sa Ragna. Luis nickade. Det var förvånansvärt naivt av dom att åka till Gödöllö, sa han. Hade dom något val, frågade hon. Nej kanske inte, dom ville säkert pröva alla möjligheter att undgå en militär sammandrabbning, sa han. Dom insåg naturligtvis hur chanslösa ungrarna är mot Röda armén.

Han satt tyst en stund och de lyssnade på skottlossningen som steg och sjönk som en ojämn andhämtning. Det är en sak jag vill be dej om, sa han och tog upp ett brev ur kavajfickan. När det är över här kommer du kanske att åka hem till Danmark ett tag? Då skulle du göra mej en mycket stor tjänst om du ville posta det här brevet därifrån.

– Ännu vet jag inget om hur jag kommer att göra, sa hon och kände åter en skärande saknad och tänkte: Mitsos! Mitsos? Var finns du? Hon

skyndade sig att tillägga att naturligtvis kommer jag att resa hem förr eller senare.

Luis frågade vad España hette på danska. Hon stavade till Spanien och han skrev det på kuvertet. Är det några politiska... jag menar, ska jag förstöra brevet ifall, ja om ryssarna... sa hon. Nej, nej, det är helt privat, sa han hastigt. När hon tog emot brevet såg hon att adressaten hette Antonia i förnamn och frågade ingenting mer.

Hon såg på honom och räknade i huvudet. Han hade flytt från Spanien när Franco segrat 1939. Sedan dess hade drygt sjutton år gått. Om denna Antonia var hans älskade... var det troligt att hon väntat på honom all denna tid hemma i Cordoba? Hur skulle jag själv... kunde jag troget vänta på Mitsos tills jag fyllt fyrtio?

– Jag hoppas att kunna göra dej en tjänst i gengäld någon gång, sa han och tryckte hennes hand, bugade sig och gick.

Ragna smög ut på balkongen och lyssnade på maskingevärens metallskratt. Det var solsken. Luften hade blivit varmare trots att hotellfasaden låg i skuggan. På barrikaden snett över boulevarden lyste solen. Där satt tre män och rökte. De vinkade till henne och hon vinkade tillbaka.

Strax efter hördes vrålände stridsvagnsmotorer och männen tecknade åt henne att gå in. Själva kröp de ner bakom sitt skyttevärn. Ragna kikade ut bakom gardinen på tre ryska tanks som dånade förbi i hög fart. Männen satte sig på barrikaden igen med sina cigaretter som de haft i mungipan hela tiden. En ambulanssiren skar plötsligt igenom alla andra ljud.

Resten av förmiddagen blev händelselös. Männen på barrikaden rökte och väntade, väntade. Solen steg allt högre. Två kvinnor kom ut med en kaffekorg till de sysslolösa kämparna och alltsammans såg särdeles idylliskt ut.

Ragna sträckte ut sig på sängen och slumrade in en stund ibland. Ljudet av krevader väckte henne då och då. Hon drömde att Mitsos och en kvinna som hette Antonia gick hand i hand över en hed på Jyllands västkust. Själv gick hon femtio steg efter med en dolk i byxlinningen och led svårt av svartsjuka. I fjärran glittrade havet.

Hon vaknade, hörde ljudet av flygplan och såg mot himlen. Två jetjaktplan gick på hög höjd över Pest. Hon sprang bort till Dinos rum. Han satt och lyssnade på en fransk radiosändning som meddelade att ryssarna gett Nagyregeringen ultimatum att lägga ned vapnen före klockan tolv, annars skulle Budapest bombas.

– Klockan är ju redan två, sa Dino, har du hört några bomber?

- Jag har sovit, sa Ragna.
- Du har tydligen goda nerver!
- Jag var dödstrött. Nu är jag hungrig.
- Jag har ätit, sa han och skruvade över till en italiensk radiostation. Ragna gick ner och åt i lilla matsalen och återvände med en kopp kaffe åt honom. Du är en ängel, sa han, grazia Angela danése!

Han tog fram en flaska och bjöd på ungersk konjak.

- Skål för den store Kádár, byråkraternas och partifunktionärernas frälsare!

Ragna tittade oförstående på honom.

- Människa, har du inte hört om landets nya regering av Kremles nåde!

Hon skakade på huvudet och han berättade att János Kádár, som varit försvunnen sedan torsdag kväll, talat i en knastrande radiosändning och presenterat vad han kallade Ungerns Revolutionära Arbetar- och Bonderegering med sig själv som premiärminister, Ferenc Münnich som vice och sex till av det gamla gardet.

I radiotalet anklagade han Nagyregeringen för svaghet, som lett till underminering av den folkdemokratiska staten och växande kontrarevolutionärt inflytande. Främsta målet för den nya regering han ledde var att säkerställa den nationella oavhängigheten, förklarade han. Därför hade hans regering bett Röda armén om hjälp att krossa de lömska reaktionära krafterna och återupprätta lugn och ordning i landet.

Kádár hade slutat med en varnande appell:

Arbetare! Ungerska bröder! Sanningen är på vår sida! Vi kommer att segra!

Ragna lyssnade med växande avsmak.

- Vilken bottenlös lögnaktighet! Vilket svinaktigt hyckleri!

Förräderiet var så oerhört att hon hade svårt att fatta det. I ett radiotal för bara tre dagar sedan hade samme Kádár hyllat upprorsmännen för att de gett landet demokrati och nationell självständighet.

- Förstår du hur han är funtad, frågade Ragna.
- Han har sålt sej, sa Dino och ryckte på axlarna. Han är villig att bli Chrusjtjovs ungerske guvernör.
- Det är som om vi levde på medeltiden, sa hon.
- Ja, sovjetsocialismen har onekligen sina feodala drag, sa han.

– All denna förljugenhet får mej att storkna, det känns som om jag skulle kvävas!

– Signorina! Inbjudna gäster från den ledande socialistiska broderstaten och deras fordon hindrar oss tyvärr i att ta en söndagspromenad och lindra symtomen på kvävning! Jag beklagar.

– Ge mej en konjak till!

– Med nöje, signorina!

– Vad ska man tro på efter det här?

– Varför ska man tro på något?

Ragna gick bort till fönstret och tittade. Männen på barrikaden verkade uttråkade. Solen hade börjat sjunka mot kullarna i Buda. Stridslarm hördes i många riktningar nu. Det kom i vågor, sjunkande och stigande.

En hotellpojke gick och delade ut skrivna lappar med order till gästerna att fylla badkaren med vatten. Enligt BBC i London hade ryssarna utfärdat ett nytt ultimatum: Budapest skulle bombas klockan åtta om inte ungrarna sträckt vapen innan dess. Jag vet inte om meddelandet är sant eller falskt, skrev hotellets direktör, men det är bra att ha vatten i reserv. Jag uppmanar alla att äta middag i god tid. Skall vi bombas skall vi åtminstone vara mätta!

Alla åt före sju och plockade ihop det nödvändigaste att ha med ifall natten måste tillbringas i källaren. Men det kom inga flygplan. Tanks däremot dånade förbi på Lenin boulevard, minst tio på samma gång. Allting i hotellet skakade och klirrade.

Ragna var ensam på sitt rum. Hon lyssnade på automatvapnens fruktansvärda torrhosta och greps av en desperat oro för Mitsos. Känslan var så stark att hon blev illamående och började gå i korridorerna för att återfå behärsningen.

Hon satte sig att vila på balustraden en trappa upp från hotellets tomma hall.

En man med resväska kom ut ur hissen. Han hade hatt och överrock av ungerskt snitt och blankputsade bruna skor. Portieren tittade avvaktande. Mannen gick fram till disken, lämnade sin nyckel och bad om räkningen. Portieren dolde förvåningen bakom sin professionella mask, skrev ut räkningen och tog emot pengarna.

Mannen lyfte på hatten och gick ut genom sidodörren. Ljudet från striderna hördes mycket tydligt några ögonblick.

Ragna blev så förbluffad att hon glömde sin egen rastlöshet och bara stirrade på den stängda dörren.

32

Striderna kom närmare centrum. Ihärdigt, oavbrutet hamrade de ryska vapnen sönder det utspridda, hårdnackade ungerska motståndet.

Måndag morgon hade sovjetstyrkorna tagit större delen av Buda och kontrollerade samtliga broar över Donau. Flyktvägarna västerut var därmed stängda för kämparna i Pest.

Två orakade och smutsiga nationalgardister satt och drack kaffe vid ett bord i hallen när Ragna kom ner på morgonen. Deras blanknötta kpistar låg inom räckhåll i lädersoffan. Den gamle nattportieren presenterade henne och den kraftigaste av dem, en student som kunde franska, förklarade trött att striden om huvudstaden snart var förlorad.

– Vi har knappast något att skjuta med längre, sa han. Ammunitionen är på upphällningen. En massa nervösa idioter skjuter blint på tanksen till ingen nytta, dom kunde lika gärna kasta sten. Snart kommer ryssarnas infanteri och vad fan gör vi då, utan ammunition? Dom kommer att meja ned oss som gräs.

Den andre frågade något på ungerska. Nattportieren nickade och gick in i skrubben bakom disken efter en flaska och några glas. Ragna blev också bjuden. Det var rött paprikabrännvin i buteljen. Drycken brände som eld i halsen. Hon tyckte smaken var vedervärdig, men de andra uppskattade den hörbart med förnöjda aaaahhhh!

Nationalgardisterna tackade och tog sina kpistar. Ragna iakttog deras trötta rörelser. Vad kommer att hända med er, frågade hon. Den fransktalande log. Vi kommer att bli skjutna, sa han lugnt. Blir vi det inte i strid så blir vi det efteråt. Tillfångatagna upprorsmän brukar bli skjutna, slutade han och bugade sig lätt. Adieu mademoiselle!

Hans ord förlamade henne så att hon inte förmådde svara. Hon tänkte på Mitsos, Mitsos och greps av dov förtvivlan inför det maskinmässiga dödande som pågick i alla riktningar och avgjorde hur samhällsmakten skulle se ut och vem som skulle ha den.

Gråta kunde hon inte längre. Hennes inre var som en uttorkad flodbotten, bara sten och sand. Hon gick in i lilla matsalen, fick syn på Dino och satte sig hos honom.

En mager karl vid bordet bredvid ställde sig upp och knackade med skeden mot tekoppen.

– Kamrat Kádár är nu vald till premiärminister med en betryggande majoritet av fyra miljoner ryska kulor och åtta tusen granater, sa han

med hög röst. Jag föreslår ett enfaldigt leve för den proletära internationalismen!

Alla, även bulgarerna, reste sig och ropade ett sarkastiskt hurra!

Den snabbfotade kyparen bugade sig för Ragna och sa att den broderliga hjälpen från Röda armén tyvärr hindrat brödbilen från att komma. Får jag servera två gamla vetegifflar i stället?

Hon nickade nådigt och kunde inte låta bli att le en smula. Ungrarna hade onekligen ett tilltalande sätt att behärska sin förtvivlan på. Ragna kände sig stärkt i själen av deras mod. Under ironin och rädslan anade hon en iskall vrede.

Någon sökte bland kortvägsstationerna på radioapparaten i bortre hörnet av matsalen och fick in nyheter på engelska från Moskva. Kvinnorösten meddelade på god skolengelska att alla strider i Budapest hade upphört på söndagskvällen! Lugn rådde nu i den ungerska huvudstaden. Varje påstående om motsatsen var lögn och kapitalistisk propaganda.

– Hör! Röda armén ägnar sej idag åt kapitalistisk propaganda! ropade en välklädd man och översatte det som sagts till ungerska.

Han vid radion sökte reda på Kádárregeringens sändare. Den spelade dansmusik.

– Lyssna på detta budskap från radio Kádár, sa han och skruvade upp volymen. Det kan inte missförstås! Vi går nu mot glada tider! Livet blir en dans!

Dino skrattade och översatte för Ragna.

– Nagyregeringens radio hade åtminstone den goda smaken att spela klassisk musik, sa hon.

– Ja, i går morse i samband med revolutionens begravning, sa han. Mera kaffe tack!

Han tänkte åka hem till Firenze så fort striderna var över, eller så snart det gick att komma ut ur Ungern. Jag ska berätta sanningen för kamraterna hemma om det som hänt här, sa han.

Hon frågade var han skulle berätta sanningen. I partiorganisationerna förstås, sa han. Trodde du jag tänkte sälja mej åt den borgerliga propagandan?

– Inte skulle jag få lov att tala i några kommunistiska organisationer om jag kom hem till Danmark, inte nu, det törs jag svära på, sa hon. Stalinisterna i partiledningen skulle hellre låta partiet rämna än tillåta att sanningen om Sovjetunionen och Östeuropa spreds bland medlemmarna.

Dino sa att så illa var det inte i PCI. Ett stort parti utan säkerhetspolis har den fördelen att många fler meningar måste samsas i det. Kamrater med kritiskt tänkande betraktas inte automatiskt som förrädare, sa han. I DKP är det tvärtom, sa Ragna. Jag tror att ledningen hellre vill ha ett litet tyst parti än ett stort och svårstyrt.

En hotellpojke kom med telefonbud till henne. Hon blev mycket förvånad över att telefonnätet fortfarande fungerade och skyndade ut till hytten i hallen. Det var Jannis. Jag har hört på omvägar att Mitsos är oskadad och ville tala om det för dej, sa han.

Det var svårt för henne att få fram ord. Jag kan... är så glad att du ringde, stammade hon, hur är det med dej? Jag mår fint, sa han, är bara skadad lite av ett granatsplitter i armen, inget att tala om.

– Och dom andra?

– Dioniosios är död. Irén lever. Stafanos ligger väl kvar på sjukhuset med sin trasiga lunga. Var Zoltán är vet jag inte. Det var i morse, här i närheten som Dioniosios stupade. Nu är det ganska lugnt, vi håller på med en grav åt honom.

– Var?

– I planteringen bakom filmmuseet.

– Jag kommer dit, sa Ragna.

– Undvik dom stora gatorna, rådde han.

Dino? Nej, han kände inte Dioniosios. Hon hämtade sina ytterkläder och sa åt dagportieren att hon tänkte gå ut en stund. Han skakade betänksamt på huvudet. Hon skrev ett meddelande till Dino för att slippa gå in i matsalen och börja förklara för honom.

Inomhus uppfattade hon knappast automatvapnens hackande längre, det hade redan blivit något som hörseln slutat registrera. Ute på gatan blev ljuden tydliga. Det var som om knattret slungades uppåt mot himmelskupan och gav eko därifrån. Granatkrevaderna kom som åsknedslag i det smattrande kulregnet.

Boulevardens trädkronor hade börjat gulna. Enstaka löv singlar mot jorden. När det kom en vindpust lossnade många blad. På några ställen låg löv i drivor.

Ragna gick Dohánygatan i riktning mot floden. Hon hörde stridsvagnar på Rákóczigatan och hoppades att ingen skulle svänga in åt hennes håll.

Tre beväpnade män iakttog henne från den motsatta trottoaren, till hälften dolda i en port. Hon böjde huvudet till hälsning. Till hennes lättnad hälsade de på samma ordlösa sätt. Hon slapp tala och avslöja att hon var främling.

Jannis och en ungrare hon inte kände grävde er smal grav mellan några buskar i planteringen. Irén var också där. Hon log trött mot Ragna och omfamnade henne. I bältet hade hon två handgranater. Kpisten låg i en buske. Hon berättade att Dioniosios fått en kulkärve i bröstet från en rysk stridsvagn och dött på fläcken, utan plågor.

Hans kropp låg insvept i en gammal grå överrock. Benen stack ut. Högra kängan var sprucken. Ragna lyfte sakta på kepsen som täckte ansiktet. Hans anletsdrag var förvridna i protest mot det hastiga våld som trasat sönder och strukit bort honom från jorden.

Hon hade trott att hon inte förmådde gråta mer men märkte nu att tårar skymde blicken. Dioniosios som var så levnadsglad! Och nu? Hon täckte hans ansikte igen.

Jannis kom upp ur gropen och kysste henne broderligt på kinden. Nu får det snart duga, sa han. Jag hoppas det finns någon kvar som vill gräva en grop åt mej när det blir min tur.

– Du kommer inte att dö, sa Ragna snabbt. Det lät som en besvärjelse. Han log matt. Vi får se, sa han, snart kommer deras infanteri.

Över taken någonstans hördes ylande ljud. Vad är det där? Granater från Stalinorglar, fast bara av minsta sorten, förklarade han.

Rader av detonationer hördes i sydlig riktning. Ryssarna skjuter sönder arbetarkvarteren vid Csepel där motståndet är hårdast, sa Irén. Ragna hade en vag föreställning om att en Stalinorgel var en ramp man kunde skjuta serier av granater ifrån samtidigt.

Ur ett bostadshus bredvid planteringen kom en kvinna med en duk i handen, en tjock damastduk av lin. Hon gav den till Irén som tackade henne för den vackra vita vävnaden.

Ragna och Irén bredde ut den bredvid Dioniosios, rullade kroppen ett varv så att den låg mitt på duken och virade in den döde. Duken var så stor att den räckte nästan en meter utanför huvudet och fötterna.

Männen grävde en stund till med gamla bredbladiga spadar och sa sedan att nu får det räcka. Jannis och Ragna grep tag i duken vid huvudet på Dioniosios. I fotänden bar Irén och ungraren. Han hette Lajos. De sänkte kroppen i graven. Ragna kröp ner på knä och slätade ut duken.

Alla stod en stund med böjda huvuden. Sedan tog Jannis farväl av kamrat Dioniosios Papakostas i ett kort tal på grekiska. Irén läste en strof hon mindes från en annan begravning:

Som regnets droppar har dina dagar fallit,
nu är inga kvar...

Ragna plockade rödgula kastanjeblad, virade ihop dem med ett grässtrå och lät buketten falla på den dödes bröst.

Männen skottade igen graven. Jannis skar en kraftig pinne från busken bredvid, stack ner den vid gravens huvudände, spjälkade den lite i toppen och pressade fast Dioniosios identitetskort.

De stod där med blottade huvuden och Ragna översatte en dikt till franska ur minnet, fyra rader av Federico Garcia Lorca, den andalusiske skalden som fallit för fascistiska kulor tjugo år tidigare:

Nu sover han den eviga sömnen.
Nu öppnar mossa och gräs
med varsamma fingrar
hans huvudskåls blomma.

En rysk pansarbil svängde in på tvärgatan vid planteringen och de kastade sig på jorden. Fordonet försvann men den tafatta högtidlighet de nyss känt var borta.

Jannis förklarade att det fanns sovjetiska infanterisoldater i pansarbilen. Det kunde bli strid öga mot öga när som helst. Ragna förstod att hon bara skulle vara till besvär för dem och tog farväl.

- Det är nog sista gången vi ses, sa Irén.
- Säg inte så, bad Ragna.
- Varför skulle jag ljuga?

Ragna höll om henne. Du är ju bara tjugotvå, du har hela livet framför dej, viskade hon. Irén skakade på huvudet. Ragna omfamnade Jannis och Lajos och gick därifrån med ögonen blanka av tårar och öronen fulla av dödandets larm.

33

Männen gav henne förstulna ögonkast. Ragna märkte det i ögonvrån. Såg hon på dem tittade de åt annat håll.

Kvinnorna var mycket vänliga och visade henne sina virkningar och stickningar och broderier. En av dem kunde lite tyska.

Hur hade de hunnit få med sina handarbeten hit ner i källaren? Ack, det var en vana från kriget, världskriget, endast elva år avlägset.

De hade förutsett att de skulle hamna i källaren under slutstriden mellan nationalgardister och ryssar. Kvinnorna hade städat källarrummen i förväg och männen hade ordnat med vattenförråd och provisoriska latrintunnor.

I rummet längst in höll barnen till. Där var det mattor på stengolvet, en brokig samling, ditburna från olika lägenheter i hyreskasernen. Ett par fotogenkaminer värmde upp luften till omkring femton grader. I de andra rummen var det kallare.

Förrådet av termosflaskor imponerade. Det fanns kaffe, te och choklad. Varje familj hade också fyllt en matkorg i förväg. Det mesta var torrskaffning, beräknat för högst tre–fyra dagar. Längre trodde ingen att slutstriden skulle räcka. Förra gången, 1944-45, svalt Budapests befolkning sig igenom tre kalla vintermånader.

Ragna hade överraskats av plötslig och våldsam eldgivning då hon var på väg hem från Dioniosios grav. Hon började springa allt hon förmådde för att komma till Hotel Continental längre upp på Dohánygatan, men knappt hundra meter därifrån tilltog skjutandet såpass att hon i stället valde en tvärgata och flåsade in i en port. Där stod en grovvuxen karl och spanade. Han lotsade ner henne i källaren.

Hon blev bjuden på te och fick en kaka med svarta bär på av en tjock tant. Strumpstickorna klirrade där i mittrummet. I det yttre och kallaste rummet satt männen. De rökte och spelade kort.

Flertalet var sannolikt arbetare. Ragna iakttog dem forskande.

Varför kämpade de inte? Hon tänkte på glädjen, vreden, optimismen... revolutionskommittéer och arbetarråd, säkerhetspolisens upplösning, demokrati... revolutionen var ju deras! Nu när den sköts sönder satt de och spelade kort.

Har kanske alla revolutioner... är det aldrig annat än en minoritet som... håller sig majoriteten alltid opportunistiskt avvaktande och anpassar sig till vilka som än segrar? Varför ska Mitsos... han som inte ens är ungrare...

En av männen reste sig och kom fram till Ragna. Kvinnan som kunde lite tyska översatte.

– Idag skulle alla börjat arbeta, sa han allvarligt. De andra männen instämde.

– Litade ni på Nagys regering, frågade Ragna. Allt kortspel upphörde. Männen nickade ivrigt, svarade ja. Med honom som ledare skulle Ungern blivit både socialistiskt och demokratiskt, sa en av dem.

– Varför kämpar ni inte?

De såg på varann och Ragna förstod hur utmanande frågan var.

– Ryssarna är för starka, sa en och lät generad. Många instämde. Vi har inga vapen som duger, fortsatte en annan. Enbart deras lätta artilleri räcker för att göra sopor av oss.

– Hatar ni ryssarna?

– Nej, nej! Dom är väl inte annorlunda än vi. Det är Chrusjtjov som bestämmer. Soldaterna måste lyda order, annars blir dom skjutna. Dom har inget att säga till om.

Ragna teg. Männen återupptog sitt kortspel. Kvinnorna började prata med henne om källarlivets besvärligheter. Det fanns ingen spis därnere, bara ett gammalt fotogenkök. Barnen ville inte sova när de var så många tillsammans. Både unga och gamla höll på att bli förkylda.

Ingen av dem sa något om landets öde.

På ett bord i det inre rummet höll några barn och unga mödrar på och byggde ett blått sagoslott av skokartonger. De klippte och målade och klistrade. Kvinnorna var lika andäktigt upptagna som barnen av detta pappbygge och lyssnade inte när byggnader i staden slogs sönder av exploderande granater.

Efter några timmar upphörde striderna i centrum. Ragna tog farväl av källarfolket. En liten pojke hade gjort en grön pappersblomma som han överräckte med nedslagna ögonlock. Hon lyfte upp honom. Han var så blyg att han inte vågade titta. Hon grävde i fickorna och hittade två forint åt honom.

Gatorna var övergivna. Tanks brummade på avstånd. Hennes klackar klapprade alltför högt, tyckte hon. På Lenin boulevard prasslade fallna löv.

Portieren hemma på Hotel Esplanade hälsade henne nästan översvallande. Han hade fruktat att det hänt henne något. Ragna talade om att hon sökt skydd i en källare på Nyárgatan, bara några kvarter från hotellet.

Resten av dagen gick i trög väntan. Hon önskade att det skulle bli ett avgörande snart och slut på striderna. När jag önskar det önskar jag i själva verket att nationalgardisterna ska förlora... att Mitsos...

Hon gick till Dinos rum. Där satt Luis och Anica också. Ragna berättade om begravningen av en vän och om källaren hon varit i. Du är en modig kvinna, sa Luis. Dino såg på henne och hon förstod att han undrade varför hon inte bett honom följa med.

I matsalen på kvällen berättade en liten schweizisk affärsman för alla som ville höra att han gjort en snabb affär med en representant för regeringen Nagy. Han hade sålt två hundra ton ris till honom. Nu hade han börjat tvivla på att namnteckningen under kontraktet hade något värde längre.

Var fanns Nagy och hans regering nu? Skulle de nya makthavarna bry sig om att betala? Var fanns riset? De sex järnvägsvagnarna med hans ris hade dessvärre redan passerat ungerska gränsen från Österrike. Det gjorde de i fredags när allting var fredligt. Tänk om folk hade upptäckt vagnarna i någon stad och stal ris i påsar och korgar!

– Det är ingen ordning i det här landet, utbrast han upprört.

Åhörarna närmast började skratta och löjet spred sig i hela matsalen. Schweizaren blev ännu mera upprörd.

– Vad skrattar ni åt, skrek han och blev röd i ansiktet. Jag blir ruinerad! Var är mitt ris?

Alla vrålade av skratt. Dino kiknade och var nära att falla av stolen. Schweizaren lämnade matsalen i vredesmod. Utanför smattrade automatvapnen.

Sent på kvällen skakade våldsamma krevader alla byggnader i centrum. Därefter blev det ganska tyst ett tag. Ragna låg på sängen och läste när dörren revs upp.

– Mitsos! Mitsos, älskade Mitsos! Du lever! Lever! Skrattande och gråtande störtade hon emot honom.

– Visst fan lever jag! Har någon påstått att jag är död? De höll varandra av alla krafter och kysstes igen och igen.

– Ragna, min älskade! Vad jag har väntat på den här stunden!

– Kära, kära Mitsos! Jag fattar det inte! Du är här! Här hos mej!

När det första lyckoruset gått över märkte hon att han luktade. Hon granskade honom med skygga ögon. Som han såg ut! Ansiktet var nästan svart. Och händerna! Det var som om han inte tvättat sig på månader. Och kläderna! Överrocken och byxorna och skorna var blanka av jord och

smuts. Han hade tydligen ålat långa sträckor eller krälat som en krabba i höstsörjan.

– Du ser förvånad ut, sa han och tänderna glimmade till. Andedräkten var vedervärdig. Du har nog aldrig sett en krigare, va? Om några dagar kommer lössen.

Hon rös och skakade på huvudet som om hon inte kunde tro att han var den hon famnat i lördags kväll. När han krängde av sig överrocken stönade han och hon såg att han hade ett primitivt förband om högra axeln, utanpå jackan. Hela ärmen var rödsvart av stelnat blod.

– Jag ska göra rent såret, sa hon och greps av medlidande med honom, kompresser och något att desinficera med finns säkert hos portieren.

– Bekymra dej inte, det är bara ett köttsår, sa han.

– Men det kan bli infekterat!

Han skrattade hest och gjorde en gest med händerna som sa att det var honom likgiltigt. Hans ögon var rödsprängda och hon förstod att han inte slutit dem på snart tre dygn.

– Vad stirrar du på? Tycker du jag är oaptitlig kanske!

– Mitsos, viskade hon och började gråta.

– Jag vill ha dej, ta dej en gång till innan jag stupar, sa han med skrovlig stämma. Ragna!

Hon ryggade undan, ofrivilligt. Hans andedräkt var så motbjudande. Druckit hade han tydligen också. Hon ville bada honom, skrubba honom ren.

– Jag måste snart iväg, jag kan bara stanna en liten stund! Du!

Han tog ett långt kliv och grep hårt om hennes axlar.

– Mitsos, snyftade hon och värjde sig, vänta lite, snälla... Med ett enda ryck slet han av henne blus och bh och välte omkull henne på sängen och drog av hennes byxor och sina egna och kom över henne som ett stenblock. Hon grät och vände bort ansiktet för att slippa se hur han förnedrade henne och sig själv.

Efter chocken vaknade vreden. Ingen hade tvingat henne förut, ingen hade någonsin vågat att ens försöka! Aldrig!

Han låg tungt över henne och hon vräkte honom åt sidan och utan att tänka på det körde hon handflatan med all kraft mot såret i hans axel så att han skrek och tumlade ut på golvet med ansiktet förvridet av smärta.

– Det är rätt åt dej! väste hon med en stämma som darrade av harm.

Han sträckte ut vänstra handen och grep kpisten i fätöljen. De stirrade på varann. Det var så ofattbart... hennes ansikte, att munnen var som av trä. Att hans ögon kunde vara så kalla. Den förvåning som växte i dem tog till slut all plats och tvingade förbittringen att ge vika.

Hon svepte en filt om sin nakenhet och lutade sig mot väggen. Han drog upp sina byxor och sjönk ner i fätöljen.

– Jag vill ha ett barn med dej, sa han. Jag kommer att dö snart, det vet jag säkert. Jag vill att något ska finnas kvar... ett minne av mej... ett barn...

– Varför ska du dö?

– Varför?

– Ja varför!

– Jag försvarar en revolution.

– Den har förlorat, det vet du.

– Jag är kommunist.

– Det är jag också.

– Är du?

Han såg länge på henne och till slut vek hennes blick undan för den kunskap som fanns i hans ögon. När vi kämpade i Greklands berg visste vi långt innan striderna tog slut att vi skulle förlora, sa han. Kampen var ändå inte förgäves och det är den inte nu heller. Den är aldrig förgäves!

– Du försöker trösta dej själv, sa hon. Man måste vara i stånd att inse när en kamp har blivit meningslös. Varför ska du ge ditt liv som någon sorts offergåva åt framtiden? Du har bara ett enda!

– Du förstår inte vad striden nu handlar om, sa han. Sträcker vi vapen och ger upp kommer sinnena att fyllas av svart förtvivlan. Viljan och självmedvetandet knäcks och nästan alla blir lydiga slavar, kuvade och resignerade. Kämpar vi in i det sista mot övermakten kommer minnet av revolutionens kraft att finnas kvar, då kommer hoppet att leva!

Arbetarklassen kommer att bida tiden och vara bättre rustad nästa gång överhetens makt börjar vackla.

– Hur ska arbetarklassen kunna bli bättre rustad om revolutionärerna stupar? Vilka ska då föra arvet vidare? Dom fega? Opportunisterna kanske? Eller dom inskränkta som skiter i hur det går? Hur många är ni som kämpar? Några tusen! Var är alla dom andra? Jag förstår inte hur du kan hålla dej kvar i en drömvärld när verkligheten här är så ohyggligt tydlig!

- Fattar du ingenting? Jag har inte något val! Tar dom mej blir jag skjuten! Jag dör hellre kämpande än avlivas som en hund!
  - Du kan stanna här på hotellet. Jag är säker på att ingen kommer att förråda dej.
  - Du låter som en småborgare utan annat i skallen än sin egen eländiga existens! Jag skulle försöka rädda mitt eget skinn och lämna mina kämpande kamrater i sticket? Aldrig! Vi tillhör arbetarklassen, dom egendomslösas international som är havande med den stora idén om ett jämlikt samhälle. Vi befinner oss mitt i ett sekel av födslovändor.
  - Jag träffade den ungerska arbetarklassen idag i en källare på Nyárgatan. Den spelade kort i väntan på sin nya överhet! Du låter obegripligt idealistisk i mina öron. Jag tror du skulle må väl av en dos krasst småborgerligt tänkande.
  - Leve det inskränkta snusförnuftet! Jag kan tala om för dej att sådana individer aldrig kommer att vara i stånd till att ändra något som helst.
  - Du sa att du ville ha ett barn men du tänker inte leva och vara far åt det. Ska jag ha barn ska deras far och jag hjälpas åt med uppfostran och försörjning. Jag var utan far under hela min uppväxt och unnar mitt barn att slippa den saknaden.
  - Jag har kanske gjort dej med barn nu i kväll.
  - Ungern har fri abort.
- Han lutade huvudet i händerna och satt orörlig. Minuterna gick och hon undrade om han somnat. Hon frös och svepte om sig sängtäcket utanpå filten. Då lyfte han huvudet och såg på henne med sina härjade och utmattade ögon.
- Har du något ätbart, frågade han.
  - I skåpet.
- Han reste sig mödosamt och hämtade några rågbröds-skivor och en korvbit. Medan han åt berättade hon om Dioniosios begravning.
- Zoltán är också död, sa han. Jag sköt honom. Det var hemskt. Han fick buken uppspliten av splitter så tarmarna vällde ut och bad mej att göra slut på honom. Det var i går morse i närheten av Népstadion. László föll i går kväll. Honom kunde vi inte ens begrava provisoriskt. Hundarna kommer att äta honom.
  - Jag måste gå nu, sa han och reste sig. Jag kommer inte att överleva.
- Han krängde på sig överrocken och strök henne tafatt över håret.
- Glöm mej, sa han och gick.

– Mitsos! ropade hon men han gick sin väg utan att vända sig om.

Hon grät länge och blev så förtvivlad att kroppen skakade.

När hon inte hade flera tårar satt hon med lampan släckt och stirrade på månen mellan trasiga skyar och lyssnade på automatvapnens snabba dödsdomar.

34

Någon bankade på dörrarna och ropade. Ragna sov djupt och behövde flera sekunder för att komma till medvetande och uppfatta orden:

– Vakna! Hotellet brinner!

Hon blev inte rädd, reagerade knappast, kände sig utslocknad. Med stela rörelser drog hon på sig kläderna, granskade den sönderrivna blusen, kastade den i papperskorgen och tog en annan ur byrålådan. Hon stack ut näsan i korridoren men kände bara en svag brandlukt och tog sig tid att borsta tänderna och dra en kam genom håret.

Det brann i ett linneförråd i andra våningen. Tre nationalgardister hade barrikaderat sig bakom stoppade plyschmöbler i hotellets stora restaurang där fönstren var trasiga och öppnat eld mot en rysk pansarbil. Pansarsoldaterna besvarade elden med sina automatkarbiner, några salvor bara medan fordonet for förbi. En gardin tog eld och lågorna spred sig till förrådet ovanpå.

Hotelldirektören ledde släckningsarbetet. Han beordrade Ragna att hämta en hink i köket och hjälpa till. Gå baktrappan, följ efter honom! Ragna upptäckte att det var Luis direktören pekade på. Hon ropade och han vände sig om.

– Luis Miguel Moreto, motvillig medlem av Hotel Esplanades frivilliga brandkår, presenterade han sig skrattande. Den här vägen, señorita!

Han var sotig i ansiktet och på gott humör. Spiraltrappan var ganska smal. De mötte vattenbärande hotellgäster på väg uppåt och fick hålla sig intill bärpelaren där trappstegen var mycket smala. Alla verkade glada över att behövas. Anica ropade god morgon när de mötte henne och strax efter kom Dino. En bulgarisk handelsrepresentant med stor mage pustade tungt och log med svettblankt ansikte.

I hotellköket var det härligt varmt från stora spisar som eldades med stenkol och aldrig släcktes riktigt. Kolet låg och glödde över natten. Bakom köket fanns en kakelklädd kylbassäng. Därifrån bars vattnet att släcka branden med. Brandposten på andra våningen fungerade inte.

Hinkarna var slut så Ragna fick en plåtgryta i stället med handtag på vardera sidan. Den rymde bara tio liter men blev tung att bära framför sig. Luis erbjöd henne att byta och hon tog tacksamt emot hans hink.

Lakan och dukar och handdukar i förrådet brann inte med klar låga utan pyrde och åstadkom vältrande moln av grå rök. Den var kvävande och Ragna slängde iväg vattnet på måfå inåt förrådet och skyndade sig ut.

Direktören gav henne en sträng tillrättavisning. Gå in dit där det brinner! Annars gör det ingen nytta, sa han. Var rädd om vattnet, det kan ta slut när som helst!

Nästa gång höll hon andan och fortsatte in bland hyllorna tills hennes svidande ögon skymtade glödande bomullstyg. Hon hällde vatten över det så röken bolmade ännu värre och det kändes som om bröstkorgen skulle sprängas av syrebrist när hon tumlade ut.

– Bra! sa direktören uppmuntrande. Hans sparsamma beröm gjorde henne glad. Hon skyndade iväg efter mera vatten och glömde alldeles sina egna sorger.

En brandbil körde upp framför fasaden. Luis frågade förbluffad var den kom ifrån? Direktören sa att brandmännen arbetat oavbrutet sedan striderna bröt ut på söndagsmorgonen, liksom vattenverkets folk och elverkets och sjukhusens.

Brandmännen kopplade slangar med trötta rörelser, klättrade upp på stegen och började spruta. På några minuter var branden i linneförrådet släckt.

Dino pratade med dem. Ingen skjuter på oss, förklarade en brandman lugnt när skottlossning bröt ut ett par kvarter längre ner på Lenin boulevard.

Direktören kom med en flaska slovensk slivovka och förmannen drog ur korken, tog en ordentlig slurk och gav buteljen till nästa man. Brandbilen startade och körde åt vänster in på Rákóczigatan där ett bostadshus skjutits i brand.

Även hotellgästerna blev bjudna på plommonbrännvin som tack för hjälpen med släckningen. En kypare kom med glas på en bricka. Vi är finare än brandmännen och får inte halsa ur pavan, sa Dino. Den lille schweiziske affärsmannen gick runt och skälade. Han var orakad och svettig, hade sotig krage och såg nöjd ut.

Luis berättade att han, innan han blev soldat 1938, hade arbetat ett år på spanska republikens informationstjänst med lokaler mitt i Madrid. Bomber regnade över stan och det brann ständigt någonstans och ofta på många ställen samtidigt.

– Man blev van vid det på samma sätt som vi redan hade vant oss vid att många människor dödades, sa han. Livet fortsatte oförtrutet. Det blev ingen folkminskning i världen under andra världskriget fast miljoner dog varje år. Nej, döden är inget märkvärdigt, visste han.

Ragna frågade var han hade varit under andra världskriget.

– I franskt fångläger när vi förlorat kriget i Spanien och i den franska motståndsrörelsen när tyskarna krossat Frankrike och på slutet i tyskt koncentrationsläger tills Röda armén befriade oss.

– Du måste berätta!

– Det är inget att berätta om. Jag var hungrig i årtal och frusen och trött och smutsig och jag dödade och lyckades behålla livet... ett omänskligt liv...

Natten var fortfarande som en svart vägg utanför och de gick till sina rum för att sova. Ett par timmar senare blev skottväxlingen kring hotellet så intensiv att alla vaknade och retirerade ner i källaren.

Ragna stannade till vid ett fönster i baktrappan och såg över taken hur översta våningen i ett hus på Rákóczigatan träffades av en granat och sjönk ihop. Det brann i flera hus och hon undrade om brandbilen var kvar nu när skjutandet ökade hela tiden.

Hotellgästerna höll till i ett par tomma källarrum. Alla började huttra i kylan och satte sig snart tätt, tätt ihop och rygg mot rygg i rader för att värma varann så mycket som möjligt.

En trappa djupare ner låg kolkällaren och värmepannorna. Där var det varmt och några frågade varför de skulle sitta och frysa i den övre källaren. Därför att det var för riskabelt i kolkällaren, förklarade direktören. Hotellets baksida kunde bli träffad av en projektil så att en massa väggmaterial rasade ner och spärrade den smala trappuppgången från värmepannorna.

– Då skulle vi bli instängda och det kan jag inte ta på mitt ansvar, sa han.

De lyssnade på larmet och försökte gissa sig till de stridandes positioner. Den nya dagens timmar gick mycket långsamt. Luis och Dino spelade luffarschack. Anica sov mer eller mindre i famnen på en polack och Ragna försökte också sova sittande.

Det fanns en tvättstuga bredvid källarrummen och kockarna eldade under bykgrytan och skurade den ren och värmdde tevatten i den. Te hade kökschefen lyckats få med sig en burk av. Kyparna serverade det i några kantstötta koppar som tvätterskorna brukade använda. Kopporna fick diskas och användas i många omgångar för det satt drygt femtio hotellgäster i källaren och därtill kom personalen.

Direktören trodde att de snart skulle bli befriade. Hittills har jag blivit befriad tre gånger i mitt liv, sa han. Först av dom röda och sedan av dom vita år 1919 och av ryssarna 1945. Alla tre gångerna blev jag av med klocka och plånbok. Få se vad det kostar den här gången!

Samtliga började bli mycket hungriga och frusna men ingen beklagade sig. Alla var tacksamma över att ha skydd mot det dånande inferno som rädde utanför. Detonationerna kom tätt nu. Sovjettanksen sköt tydligen sönder vartenda hus där de misstänkte att kämpande ungrare förskansat sig.

På kvällen försvann strömmen och lamporna slocknade. En av köksflickorna hittade en stor påse torra brödkanter som någon gömt i en skrubbe att ha till grismat eller åt sin hund kanske. Kockarna satte genast igång att göra soppa av fyndet. Dessvärre fanns det inget att krydda med. – Jag har lite salt, sa Luis och tog upp en gammal plåtburk ur fickan. Att ha salt är något jag lärde mej under kriget, förklarade han.

Soppan serverades i de kantstötta porslinskopparna. Sju i taget fick sörpla i sig den ljuvligt varma födan. Några brinnande stearinljus fladdrade i källarrummen och en och en trevade sig ut till torrdasset på bakgården.

De tryckte sig ännu närmare varandra i nattens kyla och somnade ibland och vaknade ofta av krevader och dån från tunga stridsvagnar och sammanfallande byggnader.

35

I gryningen försvann Luis. Först tog de för givet att han var på toaletten men han återvände inte. Han kan väl inte ha gått ut i det här infernot, sa Dino. De lyssnade. Det var inte längre urskiljbara serier från automatvapen som hördes utan spärreld från många som sköt oavbrutet.

Hade Luis gått för att kämpa ihop med ungrarna nu när striden redan var förlorad? Alldeles otänkbart var det inte. Ragna undrade vem han var egentligen och hur han tänkte. Han hade lång erfarenhet av väpnad kamp, precis som Mitsos... var är du... Mitsos lever du...

– Idag är det den 7 november, sa Anica.

Ragna och Dino tittade på varann. I det förgångna hade de firat detta datum.

– Det blir säkert parad som vanligt på Röda torget, sa Dino. Ett litet uppror som det här i utkanten av imperiet kan nog inte störa ritualerna.

– På föregångarnas tid var det alltid uppror eller hungersnöd någonstans i deras välde. Kreml har lång erfarenhet av sådant, sa Anica.

Ragna hade aldrig tidigare hört henne tala med så beskt tonfall.

Kockarna lagade morgonte på gårdagens använda teblad. Den snabbfotade kyparen gav Ragna en rykande mugg och sa att frukosten är något urlakad idag i enlighet med den kommunistiska forskningens senaste rön om hur hälsosamt det är med mager kost för stillasittande.

– Jag är mycket tacksam för all omsorg och känner mej redan fjäderlätt, sa hon och log.

Plötsligt satt Luis på sin plats igen. Jag var bara uppe i översta våningen och spanade lite, förklarade han. Det förefaller som om ryssarna rensar stan systematiskt med infanteriförband nu. Dom är på väg hitåt. Nedåt floden verkar det inte vara några strider alls längre.

Det våldsamma skjutandet kom närmare än förut. Några hade tydligen forskansat sig i restaurangen ut mot boulevarden. Eldgivningen mattades ett tag, sedan blev den oerhört intensiv. En explosion, därefter blev det tyst. Det var en handgranat, sa Luis.

Försiktiga steg hördes i baktrappan. Alla i källaren höll andan och stirrade mot uppgången. Direktören ropade någonting på ryska. Han försäkrade att det bara finns obeväpnade härnere, sa Anica. En ung stämman svarade på ryska.

Klackjärn klirrade mot stentrappan. Tre par stövlar blev synliga och automatkarbiner framför hukande gestalter med röda stjärnor i mössorna. Efter dem kom fem till.

Truppens befälhavare var högst tjugofem år och mycket nervös. Soldaterna verkade inte ens vara tjugo år gamla. De höll vapnen riktade mot källarbefolkningen. Alla hade rest sig när soldaterna kom men fick order att sätta sig igen. Sedan fick en och en resa sig och hålla armarna utsträckta medan soldaterna kroppsvisiterade dem.

Befälhavaren gick runt och räknade alla och höll sedan ett kort tal. Ungrarna därute är kontrarevolutionärer och fascister! sa han med stark övertygelse och pekade åt det håll där skjutandet pågick. Direktören översatte till ungerska och ungrarna mumlade något som varken var ja eller nej. De vågade inte protestera öppet.

Därefter blev det dödstyst. Spänningen steg. Då räckte kökschefen fram ett cigarrettpaket och bjöd rödarmisten som stod framför honom och genast sträcktes massor av cigarrettpaket mot soldaterna. Varsågod! Ta en till! Ta tre!

Trycket lättade när beväpnade och obeväpnade tänt cigarretterna och rökte tillsammans. Befälhavaren berättade att omkring tjugo rödarmister stupat under framryckningen mot hotellet. De hade avancerat från gathörnet, övertygade om att ungrarna retirerat. Då hade helvetet brakat löst. Med ens blev han vit i ansiktet av raseri.

– Fascister! ropade han så att alla hukade sig. Mördare! Med gäll röst gav han order om att alla åter skulle kroppsvisiteras. Den som har gömt något vapen har inget gott att vänta, förklarade han och ingen tvivlade.

Ynglingen som visiterade Ragna var så blyg och generad att han inte vågade titta när han skyggt kände efter om hon hade någon pistol eller handgranat gömd mellan bröstet. När han undersökte med handen mellan hennes lår rodnade han. Hon fick lust att stryka honom tröstande över kinden men stod med armarna utsträckta och hade en vaktande soldats vapenmynning riktad mot magen.

Soldaterna rotade igenom vartenda skrymsle i källaren utan att hitta något av intresse. Befälhavaren hade lugnat sig igen och berättade att han var en lovande högerytter i ett känt fotbollslag hemma i Kiev. De ungrare som kunde lite ryska började genast prata fotboll och skryta med sitt formidabla landslag.

Ragna lyssnade på Anicas översättning med stigande förvåning. Sedan försökte Dino blanda sig i samtalet med synpunkter på italienska lag och spelare, men Anica avböjde att vidarebefordra hans ivriga kommentarer.

Hotelldirektören varnade ett par landsmän som blev högljudda i fotbollsdiskussionen med rödarmisterna. Tänker ni bli osams med dom, frågade han på ungerska. De såg skuldmedvetna ut och dämpade tonen.

Två rödarmister kom in på bakgården, bärande på en soldat som var svårt sårad av kulor i magen och bröstet. Efter ett samtal med befälhavaren och direktören bar de ner den sårade i pannrummet där det var varmt. En kypare skickades upp efter rena lakan, eskorterad av en rödarmist. Lakanen revs i strimlor och rullades ihop till förband.

Inom en timme hade åtminstone ett dussin sårade rödarmister burits ner i pannrummet. De såg ut att vara bondpojkar från Ukraina allihop, robusta typer som bet ihop tänderna om sina smärtor. Det kom nästan inte ett ljud av klagan från dem trots att soldaterna bar de sårade utan bårar.

En militärläkare skulle komma men ingen kom. Direktören försökte övertala den unge befälhavaren att skaffa en ungersk läkare från ett sjukhus i närheten. Njet, han hade order att inte anlita ungerska läkare.

– Varför kommer inte militärläkaren, frågade direktören.

– Han kanske har blivit sårad själv, sa befälhavaren. Jag vet inte. Han kanske är död.

Direktören började på nytt argumentera för att skaffa hjälp åt de sårade. Njet, jag har order att endast anlita våra egna läkare, svarade befälhavaren.

Under eftermiddagen dog fem av de sårade. Liken bars upp ur pannrummet och placerades på den cementerade bakgården.

I skymningen beordrades alla utlänningar att lämna källaren och gå upp till rum 104. Där blev de mottagna av en prydlig officer i blankputsade stövlar. KGB, viskade Anica. Officeren förklarade att alla följande dag skulle eskorteras till Sovjetunionens ambassad eller till sina hemländers ambassader om de så önskade.

Luis och Dino och Ragna förklarade att de föredrog att stanna på hotellet. Officerens leende vänlighet upphörde plötsligt och rösten blev arrogant. Han talade franska och frågade vilka de var. Vi är anställda på ungerska radions utlandsavdelning, svarade Dino.

– Ni är partimedlemmar?

Alla tre bekräftade det.

– Ni får besked i morgon på Sovjetunionens ambassad om vad ni ska göra, sa officeren.

– Jag tar inte emot order av er eller någon annan sovjetmedborgare! Så länge jag är här kommer jag endast att ha med ungerska myndigheter att

göra, sa Dino sammanbitet och mycket tydligt. Jag också, sa Ragna. Luis teg men stod kvar bredvid Dino. Ragna tänkte på hur mycket Luis riskerade. Han hade inte ens ett pass som skydd.

Officeren gav dem en lång blick. Sedan diskuterade han med en officerskollega som satt vid ett bord och förde anteckningar. Han vände sig åter mot dem.

– Ni kan stanna här om ni föredrar det, sa han med likgiltig min och ryckte på axlarna.

De lämnade rummet. Han ville inte riskera att komma i klammeri med någon överordnad för vår skull, sa Dino. Var glad att du inte mötte honom i skogen, sa Luis.

Anica väntade i korridoren. Hotellet var svinkallt. Stamledningen från pannrummet till värmeelementen var sönderskjuten i bottenvåningen och alla fönster var trasiga av kulor och splitter eller av lufttrycket från krevader. Vi får flytta ihop om vi ska kunna hålla oss varma, sa Anica till Ragna.

De gick upp i fjärde våningen för att se vems fönster som var minst trasiga. I Anicas rum satt det mesta av glaset kvar. Ragna fortsatte genom korridoren och såg att dörren till hennes rum stod öppen.

Ett svindlande ögonblick trodde hon att Mitsos...

Hon sprang. Synen som mötte henne var bedrövlig. Marodörer hade plundrat hennes skåp och lådor. Någon eller några hade riskerat livet för att stjäla kläder och skor i hotellrummen under det sista dygnets hårda strider.

Enstaka böcker, en gammal tröja, ett par slitna långbyxor och hennes uttrampade bruna skor låg utspridda på golvet. Det var allt som fanns kvar. I badrummet var de flesta av hennes toaletsaker borta. Några små flaskor hade ramlat ner i tvättstället och gått sönder.

Vad spelar det för roll egentligen, tänkte hon och började plötsligt skratta. Hon sopade till en flaska ögonskugga så den slog i väggen. Glasbitarna yrde och svärtan rann utför kakelplattorna.

Fönsterrutorna låg söndersmulade på golvet. Hon plockade upp sin gamla ylletröja, sparkade in skorna under sängen och gick sin väg. Längre bort i korridoren var flera dörrar uppbrutna.

Anica gav henne underkläder så hon kunde byta. Hon pytsade över lite vatten ur det fyllda badkaret till tvättstället med kupade händer och började vaska sig. Först tyckte hon det var meningslöst. Dessutom var kylan motbjudande i Anicas iskalla badrum. Snart nog kom hon överens med sig själv att den gamla vanan att hålla sig ren var värd besväret. När

hon torkat sig och tagit på rena underkläder kände hon ett elementärt välbefinnande.

De tätade fönstren med filter och häftstift och tände ett stearinljus Anica hade liggande. Hade jag varit förutseende och köpt ett dussin ljus kunde vi fått det riktigt varmt, sa Anica. Ragna hämtade täcket och filtarna i sitt rum. De gick ner för att se om det fanns något att äta men blev uppmotade igen av en rödarmist på vakt vid nedersta trappsteget.

Det gjorde inte så mycket. Deras hungerkänslor var i avtagande efter ett dygns påtvingad fasta. Anica hade en halv burk sylt som de delade. Senare kom Dino med en bit salami och Luis med några kex. De drack vatten ur badkaret och skämtade om det socialistiska samhällssystemets överlägsenhet.

– Om Ragna flyttade ihop med mej och Anica med Luis då skulle vi få det mycket varmare, sa Dino glatt.

– Så snäll och omtänksam han är, sa Ragna.

– Tänk att han är så frusen av sej, jag fryser inte alls, sa Anica.

Luis verkade inte alls road, snarare illa berörd. Ragna tittade på honom och förstod att han tyckte den andre var plump.

Alla fyra satt inlindade i var sin filt. Samtalet ville inte ta fart igen. Männerna sa godnatt och gick. Kvinnorna kröp tätt ihop och somnade snart under lagret av täcken och filter. Föregående natt hade inte bjudit någon nämnvärd sömn.

Följande dag tog Anica farväl och gick till rumänska ambassaden. Striderna i centrum var slut. Telefonnätet fungerade konstigt nog och Ragna ringde till tjeckoslovakiska ambassaden. Hon fick besked om att det skulle komma en båt från Bratislava dagen därpå. Den är ni välkommen att åka med om ni önskar, sa ambassadtjänstemannen och hon beslutade sig på stående fot att resa norrut, hem.

Hon gick ut på boulevarden. Det hade snöat under natten. En ren vit slöja täckte den dammiga och sotiga förödelsen.

Utanför Csemege låg en nationalgardist med krossad skalle.

Rákóczigatan var illa tilltygad. Många hus var ruiner, av somliga återstod bara en hög. Några var nästan hela. Brädstuppar, tegelskärvar och glassplitter föll klirrande ner. Hon såg resterna av ett stuprör vagga i vinden.

Trottoaren utanför Népszava var grusad av tomma patronhylsor.

Ragna betraktade en stupad ungrare. Han låg på rygg, med vidöppna ögon som om han iakttog molnen på himlen. Hon gissade att han inte var mer än sexton år.

Längre upp mot järnvägsstationen låg många döda. Alla var unga.

Hon gick från den ene till den andre och tittade om Mitsos...

Det var fotspår i snön. Andra kvinnor hade gått där före henne.

En som låg framstupa. Ryggen. Rocken. Det kunde vara... nej håret hade annan färg. Hon fortsatte.

Inåt tvärgatorna låg också stupade, några i Röda arméns uniform.

På morgonen hade hon frågat Luis. Han hade skakat på huvudet. Jag tror inte det togs fångar, sa han. Hon talade om för honom hur Mitsos sista ord till henne löd. Då är han nog död, sa Luis.

Hon fortsatte att leta hela dagen. Vid en tegelhög på Thökölygatan låg en som var mycket lik Mitsos. På kinderna hade han ett tunt lager snö.

Fredagen den 9 november gick Ragna ner till floden. På vägen stannade hon en stund vid Dioniosios grav. Hon hade känt honom i elva korta dagar.

Båten stävade norrut på förmiddagen. Hon satt ensam på akterdäck och mindes hjulångaren.

Staden försvann långsamt ur sikte.